

INSPIRING COMMUNITIES

SINCE 2009

A 15-year Kaleidoscope

Cuprins

Cuvinte înainte

Roxana Vitan: *Darul timpului: pune-l la lucru și dă-l mai departe*
Ida Schmertz, Mills Kelly, Phillip Henderson, Paige Alexander
Echipa Collective Action

Strategia RAF

Suzana Dobre: *Strategie, speranță și profesionalism. Iar schimbarea chiar se întâmplă*

Economie rurală

Oleg Moraru: *Despre oameni și realități*
László Potozky: *Creștem de la etapă la etapă, dar este nevoie de ani buni*
Zoltan Bereczki: *Despre Green Growth*
Podcast: *Ecoturismul, resursă pentru dezvoltarea României*
CoopNet: *O poveste de Succes. A început în 2011*
Podcast: *Educație agricolă pentru susținerea economiei rurale*

Tehnologie și inovație

Paul Baran: *Parteneriate și ecosisteme*
Ciprian Romeo Comșa: *În antreprenoriat scopul nu este să faci business, ci să aduci valoare*
Podcast: *Tehnologie și inovație - față în față cu viitorul*
Innovation Labs, programul românesc care accelerează afaceri și schimbă mentalități
Profesori antreprenori aduc valoare în universități și în economie
Adriana Popescu: *Strategie și soluții rezistente în timp: fundamentele unei educații pentru viitor*
Cristian Hatu: *Fizica altfel - învățarea prin investigație*
Elena Coman: *Educația digitală în România*

Societate civilă și filantropie

Diana Berceanu: *15 ani de angajament pentru filantropie și societate civilă*
Gabriel Bădescu: *Cât de importantă este „societatea civilă” pentru democrație*
Cristina Lupu: *Educația media, într-o lume ideală, ar trebui să fie predată ca disciplină obligatorie*
Fondul Științescu sau cum se transformă viitorul în prezent
Podcast: *Societatea civilă și inițiative care fac bine*
Ashoka Romania: *Empowering Changemakers for a Better Future*
Ashoka Fellow Eugen Vaida: *Doar să veniți, că avem tot ce e nevoie*
Ashoka Fellow Paul Radu: *Cât de dificil este să fii cu un pas înaintea corupților pe care îi*
investighezi
Ashoka Fellow Ioana Bauer: *Lupta cu traficul de persoane și cu exploatarea sexuală în*
România
Reacția societății civile în situații de criză și puterea exemplului

Oameni

Parteneri RAF
Echipa RAF

Raport financiar și granturi

Table of Contents

Forewords

Roxana Vitan: *The Gift of Time – Pass It on and Make It Count*

Ida Schmertz, Mills Kelly, Phillip Henderson, Paige Alexander

Collective Action Project Team

RAF Strategy

Suzana Dobre: *Strategy, Hope and Professionalism. Change Does Happen*

Rural Economy Strategic Priority

Oleg Moraru: *On People and Realities*

László Potozky: *We Develop from One Stage to the Next*

Zoltan Bereczky: *About Green Growth*

Podcast: *Ecotourism, a Catalyst for Romania's Development*

CoopNet: *A Success Story. It Started in 2011*

Podcast: *Agricultural Education and the Future of Romania's Rural Economy*

Technology and Innovation Strategic Priority

Paul Baran: *Partnerships and Ecosystems*

Ciprian Romeo Comşa: *Entrepreneurship Is Not About Creating an Enterprise, It's About Added Value*

Podcast: *Technology and Innovation - Embracing the Future*

Innovation Labs, the Romanian Program that Accelerates Businesses and Changes Mentalities Professor-entrepreneurs Bring Added Value both in Universities and the Economy

Adriana Popescu: *Strategy and Lasting Solutions: Premises of Education for the Future*

Cristian Hatu: *Physics Curriculum Reform – Students Encouraged to Think, Not Memorize*

Elena Coman: *Change Must Stem from Digital Education Teachers in Romania*

Civil Society and Philanthropy Strategic Priority

Diana Berceanu: *15 Years of Commitment Towards Philanthropy and Civil Society*

Gabriel Bădescu: *How Important "Civil Society" Is to Democracy*

Cristina Lupu: *In an Ideal World, Media Education Should Be a Taught as a K-12 Core Subject*

Fondul Ştiinţescu or How the Future Becomes the Present

Podcast: *Civil Society and Actions that Make a Difference*

Ashoka Romania: *Empowering Changemakers for a Better Future*

Ashoka Fellow Eugen Vaida: *We Only Need You to Come, We Have All It Takes*

Ashoka Fellow Paul Radu: *How Difficult It Is to Be One Step Ahead of the Corrupt People One Investigates*

Ashoka Fellow Ioana Bauer: *Fighting Human Trafficking and Sexual Exploitation in Romania*

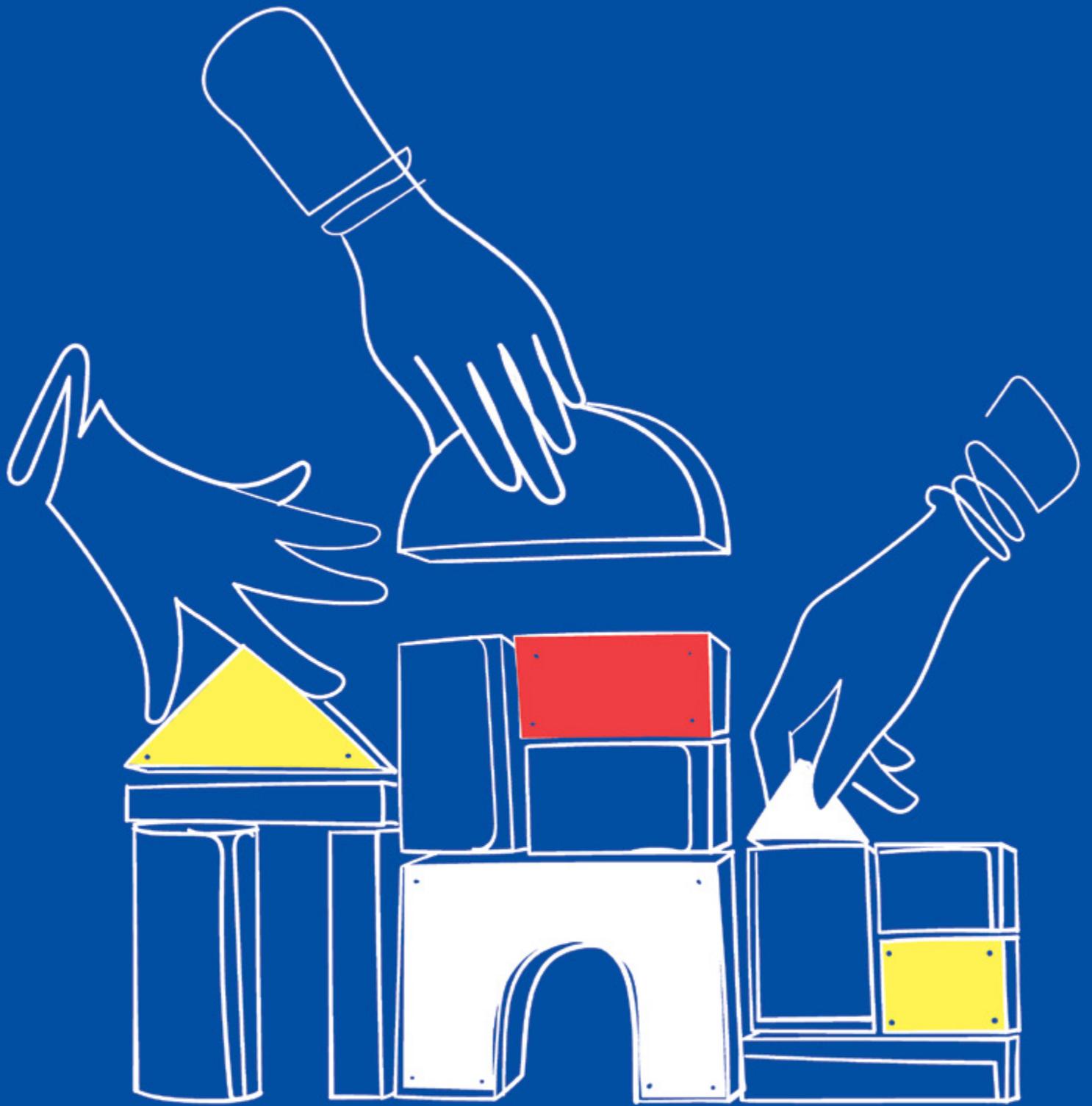
The power of example: *Civil Society Emergency Response*

People

RAF Partners

RAF Team

Financial Report and Grants

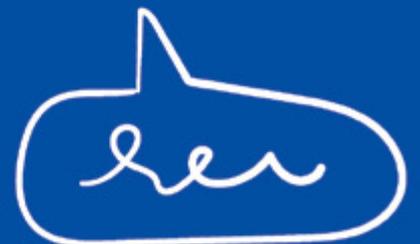

↗

INSPIRING COMMUNITIES

A 15-year Kaleidoscope

FOREWORDS

Darul timpului: pune-l la lucru și dă-l mai departe

The Gift of Time: Pass It on and Make It Count

Roxana Vitan

Președinte, Romanian-American Foundation
President, Romanian-American Foundation

În 2024 Romanian-American Foundation a împlinit 15 ani de activitate! Unul dintre momentele aniversare a fost deschiderea unui spațiu de conversație cu partenerii noștri în care să reflectăm împreună la povestea mare, dincolo de proiect și dincolo de noi. În general, noi toți suntem tentați să vorbim despre „acum și aici”, să descriem punctul în care suntem astăzi, oricare ar fi acesta. Însă, de multe ori, ceea ce este mai important și poate valoros și pentru alții, este cum am ajuns aici și cum diversele meandre pe drumul întortocheat al schimbării ne-au adus la destinația curentă. Așa că am lansat o invitație tuturor de a reflecta asupra călătoriei din ultimii ani, fie ei 7, 10 sau 15. Meta-narațiunea care s-a conturat este despre dinamism, agregare și schimbare. Și, bineînțeles, despre drumul de „acolo” până „aici”.

Acesta este unghiul din care vă invităm să vă uitați în caleidoscopul care urmează. Pentru noi a fost interesant să observăm că deși poveștile au fost documentate independent (de oameni diferiți, la momente diferite și cu instrumente diferite), ele se adună într-o poveste coerentă mai mare.

Acum: ce înseamnă asta și de ce noi credem că este important?

La înființare, fundația a fost „înzestrată” cu independență (patrimoniu propriu substanțial), agilitate (prin controlul

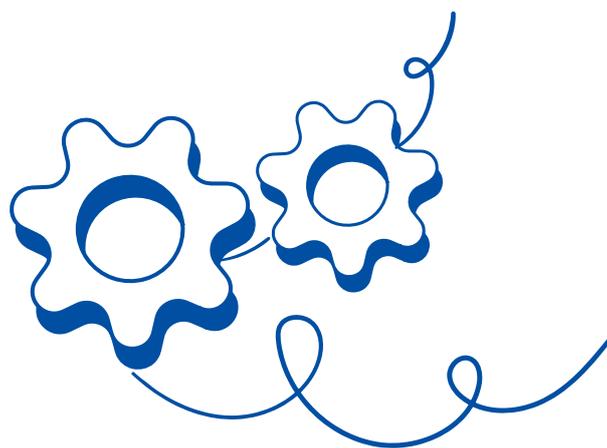
In 2024 we celebrated the 15th anniversary of the Romanian-American Foundation. To mark this milestone, we created a space for conversation with our partners to reflect together on the big picture. We invited them to dive beyond the current status quo, where the regular conversations tend to stay, and to explore various paths they have taken that eventually moved the needle towards the desirable future we envision together. This outlook on how change happens is relevant and, maybe, valuable to others. The emerging picture from all these discussions is about dynamism, collaboration and change. And, of course, it is about the journey.

We encourage you to view the following content through these lenses. It was fascinating to see that, despite being documented independently by different people at various times, the stories came together to form a larger narrative.

Now, what does it mean and why do we think that it is important?

When the foundation was created, it received the gifts of independence (endowment), agility (strategic control) and time (perpetuity). It took a couple of years to fully understand and articulate how to leverage these gifts creatively. With the help of a large community that generously informed our strategic processes, the Board and the team found a niche of relevance for our country.

strategic, aproape de „miezul acțiunii”) și timp (fundația funcționează pe termen nelimitat). Ne-a luat câțiva ani ca să înțelegem bine și să articulăm cu claritate cum putem să folosim aceste „daruri” cu creativitate și eficiență. Cu ajutorul unei comunități mari de oameni care a contribuit cu generozitate la procesele noastre de dezvoltare strategică, Consiliul de Administrație și echipa fundației au selectat nișa relevantă pentru România. Noi vedem munca fundației ca pe o contribuție la o Românie mai prosperă și mai democratică, și am ales trei priorități majore în care ne aliniem programele: economie rurală, tehnologie și inovație, filantropie și societate civilă.

Următorul pas logic a fost să începem să ne gândim intervențiile în termeni de ecosisteme. Dacă o întreagă comunitate sprijină dezvoltarea unei schimbări, există mai multe puncte de sprijin și întreaga structură este mai stabilă. Ecosistemele găzduiesc diversitate și asta înseamnă că încep să apară sinergii, conversațiile sunt mai bogate și întregul angrenaj dezvoltă o dinamică specială. Ecosistemele ajută proiectele să avanseze spre independență și rezistență la stres. Poți auzi aceste idei exemplificate în podcastul despre dezvoltarea ecoturismului și în interviurile luate celor care pun lucrurile în mișcare.

Fiecare podcast și fiecare interviu descriu diversele ecosisteme care au crescut în timp ajungând să formeze constelația fundației.

Veți auzi despre programe de educație care cresc și au succes datorită comunităților de profesori din jurul lor, sau datorită absolvenților care se întorc în program ca voluntari, mentori sau donatori, dar și datorită colaborării cu Ministerul Educației, cu inspectoratele școlare, cu bibliotecile publice, cu universitățile și, nu în ultimul rând, datorită celorlalți finanțatori.

We work for a more prosperous and democratic Romania, focusing on three main priorities: rural economy, technology and innovation, philanthropy and civil society, with education as a cross-cutting element. In this strategic framework we cluster our programs.

One of the most important lessons we've learned over these 15 years is that positive, long-term change is more likely to stick if the investment is made not only in an idea or in a project but in a whole community congregated around it and invested in its success. This led us to think in terms of ecosystems rather than individual interventions.

When an entire community supports an idea, the change has multiple anchor points. The diversity of an ecosystem fosters synergies, richer conversations and a special dynamic. An ecosystem moves the project toward self-sustainability and resilience. You can hear these echoes, for example, in the podcast about Ecotourism or in the interviews with the people that make things happen.

Every podcast and each interview depict various ecosystems that started small but grew diverse and strong over time.

You will hear about the education programs that thrive and stick because of communities of teachers, because of the alumni who return as volunteers, mentors, and donors.

The change comes due to collaborations with the Ministry of Education, School Inspectorates, public libraries, universities and, last but not least, other funders that invest in these programs.

“Una dintre lecțiile importante pe care le-am învățat în acești 15 ani este că orice schimbare în bine are mai multe șanse să prindă rădăcini dacă investiția este făcută nu doar într-o idee sau proiect, ci într-o întreagă comunitate adunată în jurul ideii și investită personal în succesul acesteia.”

„One of the most important lessons we’ve learned over these 15 years is that positive, long-term change is more likely to stick if the investment is made not only in an idea or in a project but in a whole community congregated around it and invested in its success.”

Pe scurt, în acești 15 ani am învățat:

1. Cât de lung este „termenul lung” – ideile noi, ca și semințele, au nevoie de timp pentru a germina, a se adapta, a crește și a se maturiza. Așa că „termenul lung” e lung: 7, 10, 15 ani sau chiar mai mult! Iar investiția trebuie să fie agilă, să fie potrivită fiecărui stadiu de dezvoltare, să identifice nevoile noi ce apar pe parcurs, să absoarbă „pierderile” care sunt, de fapt, pași către a înțelege mai bine ce funcționează și ce nu funcționează. Nu este ca și cum ai investi într-un singur lucru: fundația rămâne ca un partener de cursă lungă, dar ceea ce este finanțat reflectă dezvoltarea ideii.

2. Investiția în ecosistem este ca și cum ți-ai face propriul „noroc” – te răsplătește și merge mai departe.

3. Leadership-ul și onestitatea îți înseninează și cea mai neagră zi – ideile bune cresc pe toate drumurile, ca florile sălbatice. Ceea ce face diferența este execuția și conversația care aduc oamenii în jurul ideii, și, în timp, o întreagă comunitate de suport. Iar pentru asta este nevoie de un leader.

In short, here is what we’ve learned over the years:

1. Long term means a lot of time - New ideas, as seeds, need time to germinate, adapt, grow and settle. Long term means thinking in terms of 7, 10, 15 years or even more! Therefore, investment has to be agile, accompany every stage, meet emerging needs, and absorb “losses” that are, in a way, the stepping stones for learning and development. It’s not about funding the same thing repeatedly: the foundation is - a long-term partner, and what is funded reflects the growth of the idea.

2. Investment in ecosystems is good karma: This approach pays off and pays forward.

3. Leadership and honesty make everyone’s day: Good ideas are everywhere but it is the execution and the conversations bringing people together and building a whole community around the idea that make a difference. All these require a leader.

Dincolo de proiecte, dincolo de lecțiile învățate, ceea ce este într-adevăr important sunt oamenii.

Beyond the projects and lessons learned, the people are what truly matter.

Aniversarea noastră a fost un bun prilej de a ne opri un moment din alergare și a mulțumi zecilor de mii de oameni, români și americani, care s-au implicat în proiecte și programe, sutelor de parteneri ai fundației, zecilor de comunități (geografice sau de oameni) care fac parte din povestea celor 15 ani. Le mulțumim din suflet tuturor acestor oameni care s-au aliniat în spatele valorilor comune: parteneriat, onestitate, grija pentru ceilalți și pentru România.

Le suntem profund recunoscători partenerilor noștri care au devenit familia noastră. Ne-au primit cu căldura în viețile lor și destinele noastre s-au împletit. Gândim împreună, muncim împreună și construim împreună o schimbare pozitivă pentru România. Pentru noi asta înseamnă să fii partener RAF.

Sperăm că noi toți vom continua să vedem în România un viitor aliniat îndeaproape cu misiunea fundației: economie de piață, capabilă să creeze prosperitate pentru oameni, și democrație unde cetățenii sunt valorizați, ascultați, respectați și unde cuvântul acestora contează. O țară pe care o iubești și unde alegi să trăiești. Iar RAF va continua să fie parte din acest viitor, și să lucreze împreună cu cei care cred în schimbarea pozitivă și pun umărul să o construiască.

Our anniversary is a moment to thank the tens of thousands of people, Romanian and American, who have been involved in projects and programs, our hundreds of partners, and the many communities that are part of our story. We are grateful to all those people who aligned behind shared values of partnership, honesty, and care for others and for Romania.

We are profoundly thankful to all our partners who have become our family. They welcomed us in their lives and we have welcomed them in ours. We think together, work together, and build the positive change for Romania together. To us, this is what being partners means.

We hope that in the years to come, Romania will further grow as a free market, capable of creating prosperity for its people, and a strong democracy where the citizens are valued, heard, respected, and have a say. A loveable country and a country of choice. RAF will be here to work with those who believe in and work to enact positive change. Positive change for all.

Ida Schmertz

Președintele Consiliului de
Administrație al RAF 2009-2011
Membru în Consiliul de
Administrație RAF 2009-2017

*Chair of RAF's Board of Trustee
2009-2011
Board of Trustees Member
2009-2017*

Romanian-American Foundation este ce am visat că va fi. Aș compara RAF favorabil cu orice organizație non-profit din lume. RAF lucrează așa cum am sperat – merge dincolo de acordarea de granturi. RAF identifică o nevoie, sau cineva vine către noi și spune „am citit misiunea voastră și am o idee despre cum să o puneți în practică”. Devenim parteneri și dezvoltăm proiecte împreună. Munca în echipă este foarte importantă, și e mare nevoie de asta cam peste tot în țară, de fapt cam oriunde în lume.

De multe ori RAF nu acordă granturi beneficiarilor finali, ci lucrează cu parteneri. Aceștia primesc finanțarea și atribuie granturile conform procedurilor agreate. În acest proces, atât partenerii cât și alte organizații non-profit din România își cresc capacitatea de leadership, de management financiar, de raportare și de a atinge obiective prin munca în echipă. Partenerii colaborează cu beneficiarii și astfel efectul grantului este multiplicat, ceea ce nu s-ar întâmpla dacă RAF s-ar limita doar la a acorda un grant clasic.

The Romanian-American Foundation is what I had dreamed it would be. I would compare RAF favorably with any non-profit anywhere. The way RAF works is the way I had hoped we would work – RAF does not just give grants. RAF sees a need, or somebody comes to RAF and says "I've read your mission, and this is what I think would implement your mission". We become partners and we develop projects together. Teamwork is very important, and that was lacking in much of the country, much of any country.

Often, RAF does not make grants to the final recipient but works with partners. The partners have access to the funding, and make the grants in accordance with agreed-upon protocols. Through this process, the partners and other nonprofit organizations here in Romania, increase their leadership capacity, financial accounting, reporting and accomplishing goals through teamwork. The partners work with the recipients so that the effects of the grants are multiplied in a way that would not be the case if RAF just made a more typical grant.

Este o mare satisfacție să văd cât de departe a ajuns RAF în ultimii 15 ani. Eu m-am alăturat fundației aproape de început când încercam să decidem cum să fim o fundație de impact, și nu eram complet siguri cum să facem lucrul acesta. Ne-a luat câțiva ani să ne dăm seama exact cum să acordăm finanțări chibzuit și într-un mod strategic. Acum mă bucur să văd că RAF este una dintre cele mai eficiente fundații din întreaga regiune.

Cred că unul dintre atributele geniale ale RAF de-a lungul celor cincisprezece ani de activitate a fost modul în care consiliul de administrație, echipa și partenerii noștri au lucrat atât de strâns împreună în dezvoltarea strategiei pentru fundație. Abordarea consiliului a fost că nu avem toate răspunsurile, însă prin interacțiunea cu partenerii noștri am reușit să proiectăm o strategie care să nu fie idealistă, ci să funcționeze cu adevărat.

It's so exciting to see how far RAF has come in the last 15 years, because I came in close to the beginning and when we were figuring out how to be a foundation, we weren't entirely sure. It took us several years to figure out exactly how to give away money thoughtfully and in a strategic way. Now RAF is one of the most effective foundations in the entire region, and it's exciting to see.

I think that one of the geniuses of RAF over the fifteen years has been the way that the board and our partners have worked so closely together in developing the strategy for the foundation. The board approached it not thinking that we have all the answers, and by engaging with our partners we were able to design a strategy that's really going to work, as opposed to one that's an ideal.

Mills Kelly

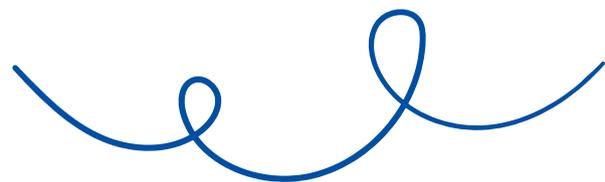
*Președintele Comitetului de
Strategie și Programe al RAF
2012-2020*

*Membru în Consiliul de
Administrație al RAF 2011-2020*

*Chair of RAF's Strategy and
Programs Committee
2012-2020*

*Board of Trustees Member
2011-2020*

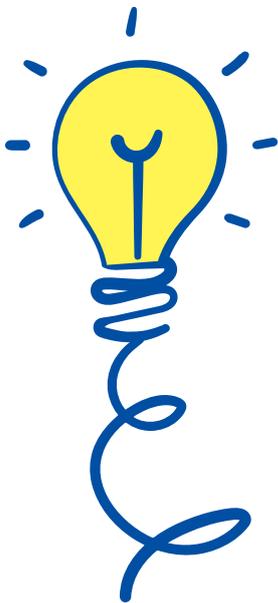

Phillip Henderson

Președintele Consiliului de
Administrație al RAF 2012-2020
Membru în Consiliul de
Administrație al RAF 2009-2021

*Chair of RAF's Board of Trustees
2012-2020
Board of Trustees Member
2009-2021*

Am avut șansa de a mă alătura Consiliului de Administrație al RAF la începuturile sale. Este remarcabil că au trecut mai bine de 15 ani de la primele conversații pe care le-am avut în consiliu, făcând alegerile inițiale cu privire la modul în care ar trebui să funcționeze RAF. Decizia noastră de a investi în Roxana Vitan ca lider și de a sublinia o abordare strategică și nu tranzacțională în acordarea granturilor a fost baza de la care RAF a crescut pentru a avea un impact semnificativ în România pe toată durata activității sale. Capacitatea echipei RAF de a identifica lideri creativi în societate, de a lucra cu acești lideri ca parteneri pe termen lung și de a învăța pe măsură ce am lucrat împreună, au fost în egală măsură factori esențiali pentru a genera impact. Pentru mine a fost un privilegiu să fac parte din această călătorie.

I had the chance to join the RAF board at its inception. It's remarkable that more than 15 years have passed since those first conversations we had as a board, making the initial choices about how RAF should operate. Our decision to invest in Roxana Vitan as a leader and to emphasize a strategic, rather than transactional, approach to grantmaking was the base from which RAF has grown to have outsized impact in Romania over its lifetime. The RAF team's ability to identify creative leaders in society, to work with those leaders as partners over the long term, and to learn as we went along were all essential to achieve impact. It was the privilege of a lifetime for me to be a part of this journey.

Paige Alexander

Președintele Consiliului de
Administrație al RAF 2020-2023
Membru în Consiliul de
Administrație al RAF
2017-prezent

*Chair of RAF's Board of Trustees
2020-2023
Board of trustees Member
2017-present*

Când a fost înființată fundația, s-a pornit de la ipoteza că lichiditățile dintr-un fond de investiții de succes ar putea fi folosite pentru a construi un sector non-profit vibrant în România. Așa s-a ajuns la viziunea actuală unde avem comunități care adresează probleme relevante pentru ele, găsind nișele importante în care se poate construi pentru generația următoare și valorificând interesul și motivația de a crea impact de durată. Cheia a fost întotdeauna ca proiectul să fie conceput și co-creat într-un mod durabil, care implică o abordare holistică ce permite comunităților să-și modeleze propriul viitor. Acest model de impact și replicabil a făcut din RAF povestea de succes care este astăzi.

When RAF was founded, the assumption was the liquidity from a successful Enterprise Fund could be used to build Romania's vibrant third sector. This has turned into communities taking on the issues that were most relevant to them, finding the important niches that could build into the next generation, and harnessing that interest and self-motivation to create a lasting impact. The key has always been that the project work was designed and co-created in a sustainable way that involves a holistic approach to allow communities to shape their own future. It has been this impactful and replicable model that has made RAF the success it is today.

**“După 15 ani,
Romanian-American
Foundation
înruchipează cu
adevărat ideea cu
care a fost fondată.”**

***“After 15 years,
the concept of the
Romanian-American
Foundation is truly
living up to what the
intent had been.”***

Vlad Petreanu

Jurnalist și om de radio
Journalist and radio host

„Am descoperit o comunitate de oameni foarte hotărâți să facă bine - și foarte încăpățânați în demersul acesta. Sunt luptători și luptătoare, cu toții se războiesc cu un prezent românesc pe care-l simt - pe bună dreptate - ca fiind insuficient pentru standardele lumii civilizate. Am întâlnit, la interviurile pe care le-am moderat pentru seria specială a podcastului Cronicari Digitali - „Inspiring Communities”, susținută de RAF, vectori ai schimbării pozitive, sistematice, oameni care acționează și-i inspiră și pe alții să facă ce trebuie făcut pentru a inițializa și accelera progresul!”

“I discovered a community of people very determined to do good - and very stubborn in their endeavor. They are fighters, all of them fighting the present-day Romania that they rightfully feel as falling short of the standards upheld by the civilized world. In the interviews I moderated for the special series of the Cronicari Digitali podcast - “Inspiring Communities”, supported by RAF, I met vectors of positive, systemic change, people who act and inspire others to do what needs to be done to initiate and accelerate progress.”

Silvia Teodorescu

Prim Vicepreședinte
Asociația Human Made Art,
Fondator Cronicari Digitali
First Vice President
Asociația Human Made Art,
Founder of Cronicari Digitali

Sigur știți cum stă treaba cu bulele, anii aceștia. Tu ești într-una în care vezi, auzi, știi, te implici, cunoști pe toată lumea, ești la curent cu tot și pe aceeași pagină cu cei din jur. Trăiești în universul tău și ești bine. Dar tot ce e în afara lui NU ajunge la tine. Chit că trece un dinozaur prin spate (da, vorbesc despre Naked Gun), că un om sau zeci de mii de oameni, o organizație sau mai multe organizații fac o sumedenie de lucruri excepționale, iar tu nu știi.

Prima dată am aflat despre RAF de la Anca Rusu, un om minunat care sfințește locul-Hategul. Apoi, de la Andrei Blumer, un mix incredibil de visător și strateg. Au urmat Teodor Frolu, Luiza Zamora, Eugen Vaida, toți oameni pe care îi știam din bule care coexistă fără să se fi întrepătruns explicit, atât în timpuri de Cronicari Digitali, cât și în timpuri de RAF.

Pentru mine, proiectul Collective Action a însemnat o muncă de detectiv fascinat de propriile descoperiri, din jurul unor proiecte relevante. O serie incredibilă de povești a fost adusă în fața mai multor bule (sau care le-au spart pe cele existente) fie prin podcasturile proprii, fie prin intermediul Radio România Cultural, Dilema sau Press One. O serie de noi prietenii pe viață s-au așezat lângă cele vechi (mulțumesc Roxana, Suzana, Raluca, Oleg, Paul că ne-ați primit în viața voastră, mulțumesc László Potozky, deja prieten drag) și o singură promisiune: să nu mai lăsăm bulele să despartă oameni iar proiecte care inspiră să continue să fie spuse constant! La mulți ani RAF stories!

„Living in a bubble is often the norm these days. In our own bubble, we see, hear, understand, get involved and know everybody, we're up-to-date and roughly on the same page with our peers. We live in our own universe and feel good about it. However, what's outside the bubble doesn't touch us. Whether a dinosaur passes behind you (yes, I'm referring to Naked Gun) or if a person or tens of thousands of people, one or more organizations do a myriad of exceptional things, you have no way of knowing.

I first heard about RAF from Anca Rusu, the miracle woman for Hateg. Then from Andrei Blumer, an incredible fusion between a dreamer and a strategist. And then there were Teodor Frolu, Luiza Zamora, Eugen Vaida, all of them people I knew and appreciated from bubbles that coexist without intertwining, both on Cronicari Digitali and RAF programs.

For me, the Collective Action project equated to the work of a detective who becomes fascinated with her own discoveries on several relevant programs.

An incredible collection of stories was brought to light for several bubbles (or broke the existing ones) either by our podcasts, or on Radio Romania Cultural, Dilema, or Press One.

New lifelong friendships were added to the old ones (thank you Roxana, Suzana, Raluca, Oleg, and Paul for receiving us in your life, thank you László Potozky, already dear friend) and this is my pledge: let's not allow bubbles to keep people apart, so that the story of inspirational projects continues being told.

Here's to many more years of RAF stories!”

Raluca Baran-Candrea

Consultant comunicare, RAF
Communications consultant,
RAF

„Programele derulate de parteneri cu sprijinul RAF modelează comunități mai puternice și mai reziliente. Sub umbrela „Inspiring Communities” aducem în prim plan poveștile partenerilor noștri care demonstrează că schimbarea în bine este un proces de durată construit cu viziune, răbdare, încredere, expertiză, dedicație și leadership.

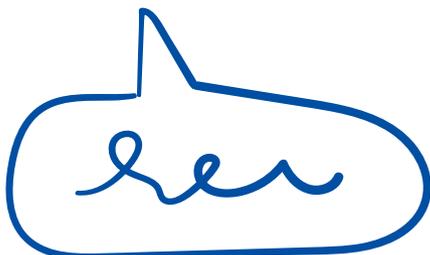
Timp de 15 ani în jurul RAF s-a coagulat o comunitate de oameni a căror misiune personală este să contribuie la binele comun. Ei mă inspiră prin puterea exemplului, mă încarcă cu energie și îmi dau speranță.

Pentru mine este un privilegiu și o satisfacție profesională imensă să fac parte din echipa RAF, să colaborez cu partenerii pentru ca poveștile lor să ajungă la cât mai multă lume și să inspire tot mai mulți oameni de bine.”

Together with our partners, we develop programs that shape stronger and more resilient communities. Under the “Inspiring Communities” umbrella, we place the spotlight on our partners’ stories, illustrating that positive change is a long-term process built with vision, patience, trust, expertise, dedication and leadership.

For 15 years, RAF has gathered a community of people whose personal mission is to contribute to the common good. They inspire me through the power of example, energize me and give me hope.

Being part of the RAF team provides me with an immense sense of professional satisfaction, and it is a privilege to work with our partners to make sure their stories reach as many people as possible and inspire more and more changemakers.

Andrei Voinea

Coordonator program
Collective Action
Collective Action Program
Coordinator

„Am avut privilegiul de a contribui la un efort care a strâns nu doar informații și date valoroase, dar și povești de viață, despre schimbare și impact real. Aceste rezultate nu sunt doar un cumul de materiale, ci un statement al modului în care comunicarea inițiativelor devine un vehicul esențial în procesul de schimbare sistemică. Comunicarea acestor acțiuni implică nu doar beneficiarii direcți, ci și întregul public, care poate prelua modelele de succes. Publicul larg este invitat să devină parte activă a procesului de transformare socială, iar ideile și valorile promovate se multiplică, declanșând acțiuni concrete ce pot contribui la schimbări durabile în comunități.

Sunt mândru de proiectul nostru și de modul în care ne aduce mai aproape de o societate mai coezivă și implicată. Această carte este nu doar un bilanț, ci și o sursă de inspirație pentru cei care vor să construiască pe bazele pe care le-am pus împreună.”

„I was privileged to contribute to an effort that brought together not only valuable information and data, but also life stories on change and impact. These results are not only a collection of materials, but a statement of the way in which communicating initiatives will turn into an essential vehicle in the process of systemic change. Communicating these actions does not only involve the immediate beneficiaries, but the general public, who can replicate these models of success. The public is invited to play an active part in the social transformation process. Hopefully, the promoted ideas and values will replicate and spur concrete actions towards to sustainable community changes.

I am proud of our project and of the way it brings us closer to a more cohesive and engaged society. This book is not simply an account, it is equally a source of inspiration for those who want to build on the foundation that we laid together.”

Strategie Strategy

De-a lungul anilor, unul dintre atuurile noastre a fost abordarea strategică. Procesul riguros de dezvoltare a strategiei fundației ne ajută să rămânem concentrați asupra priorităților noastre, ancorați în realitate și să facem investiții direcționate acolo unde contează cel mai mult.

Pentru a ne maximiza impactul, ne-am eficientizat eforturile prin identificarea a trei priorități strategice cheie. Credem în soluțiile pieței dar avem nevoie de o înțelegere profundă a problemelor. Astfel, am ales să ne concentrăm pe dezvoltarea economiei rurale, tehnologiei și inovației, societății civile și filantropiei - domenii în care credem că programele noastre pot crea un impact semnificativ.

Educația este un element central, transversal în toate inițiativele noastre, asigurându-ne că tinerele generații au acces la oportunități de învățare de calitate care le susțin creșterea atât ca profesioniști, cât și ca cetățeni implicați.

One of our greatest strengths over the years has been our strategic approach. The rigorous process of developing our strategy helps us stay focused on our priorities, remain grounded, and make targeted investments where they matter most.

To maximize our impact, we have streamlined our efforts by identifying three key strategic priorities. Guided by our belief in market-based solutions and extensive research, we have chosen to focus on rural economic development, technology and innovation, and civic engagement, areas where we believe our programs can create meaningful impact.

Education is a central, cross-cutting element in all our initiatives, ensuring younger generations have access to quality learning opportunities that support their growth as both professionals and engaged citizens.

Strategie, speranță și profesionalism. Iar schimbarea chiar se întâmplă

Strategy, Hope, and Professionalism. Change Does Happen

Suzana Dobre

Vicepreședinte, Strategie și Programe RAF
Vice President, RAF Strategy and Programs

Romanian - American Foundation înseamnă 15 ani de proiecte și de muncă asiduă și de strategie orientată către succes, de la concept până la sprijinirea partenerilor noștri pentru derularea programelor la firul ierbii. Un deceniu și jumătate în care România s-a schimbat în bine.

Momentul înființării Fundației a venit la pachet cu o misiune: să facem România o țară mai prosperă și mai democratică. Am constatat, în acel moment, după o atentă analiză a pieței, că există câteva zone cu oportunități insuficient exploatare, precum **agricultura** și utilizarea resurselor naturale pe care România le are și pe care le folosește sub potențial în turism. În privința agriculturii, am observat că existau o serie de tendințe care se manifestau la nivel global, care erau prezente și în România și care veneau dinspre clasa de mijloc, aflată în plin proces de închegare: să mănânci local, să consumi produse cu poveste, „ca de la bunica”. Următorul pas a fost să conștientizăm că, de fapt, erau foarte multe lucruri de făcut, astfel încât agricultura de mijloc să devină, în mediul rural, o sursă de venit rezonabil pentru un număr cât mai mare de oameni. Ne-am adresat acelui tip de agricultură care poate, cu sprijin, să facă tranziția către ceea ce înseamnă productivitate, către entități economice viabile, competitive la nivelul pieței.

The Romanian - American Foundation means 15 years of grantmaking, tenacious work and success-oriented strategies, supporting our partners from the concept stage to the deployment of projects at the grass roots. Over this decade and a half, Romania has changed for the better.

The foundation was established with a mission: to make Romania a more prosperous and democratic country. After carefully reviewing the market, from the onset we considered underexploited opportunities, such as agriculture and the country's natural assets. In agriculture, we noticed global trends emerging also in Romania, particularly among the growing middle class: eating locally, embracing "grandma's recipes" and wholesome produce.

We realized that agriculture is a promising area, but there was a lot to be done before it could provide people in rural areas with a decent living.

We focused on supporting those farmers that, with the right assistance, could increase productivity and become competitive in the market.

“Am decis
că trebuie să
investim într-o
strategie de
educație, care,
chiar dacă
durează, este
esențială.”

“We decided
to invest in
an education
strategy, which
takes time but is
crucial.”

Din punct de vedere strategic, cea de-a doua verticală era reprezentată de turism. Eco, slow, peisaj, cultură, tradiție, resurse naturale, gastronomie. Și atunci, am avut revelația că aceasta este zona în care am putea contribui într-un mod foarte eficient: dezvoltarea ecoturismului.

Strategia a fost similară și în privința tehnologiei și inovației, un alt mare pilon strategic al RAF. Deși în societatea românească există un mare respect pentru zona tehnică, aceasta se află sub potențialul ei din punct de vedere economic.

Mult prea adesea, firmele au contribuit la dezvoltarea unui produs care, de fapt, s-a definitivat în altă țară, împreună cu beneficiile economice. Și ne-am întrebat: cum poate resursa umană din domeniile tehnice să aducă mai multă valoare adăugată în economie? Din discuțiile pe care le-am avut cu specialiștii din domeniu, am constatat că problema era legată mai degrabă de înțelegerea procesului de dezvoltare de produs („product development”), de ceea ce vrea clientul, de dezvoltarea unui produs care să se potrivească nevoilor din piață, de elemente care țin de înțelegerea businessului și antreprenoriatului care să completeze cunoștințele tehnice.

Our second strategic focus was tourism. Green, slow, landscape, culture, tradition, natural assets, cuisine were key words, that led us to the realization that our contribution would be most efficient in one area: the development of ecotourism.

Another area with great potential for growth is technology and innovation, which has become another core strategic pillar to RAF. Despite Romania's appreciation for engineering and technology, the economic potential was often underutilized. We frequently encountered companies that contributed to product development, only for the final product to be completed elsewhere, with other economies benefiting from the value created. So, we asked ourselves: how can Romanian engineers and tech companies add more value to the economy?

Discussions with industry and experts revealed that the issue was understanding the product development process, client specifications, and market needs, building a business mindset alongside technical knowledge.

La nivelul universităților tehnice a fost vorba, de fapt, despre adaptarea abilităților la ce înseamnă ecosistemul de inovare, astfel încât tinerii absolvenți să fie mai pregătiți pentru dezvoltarea de produse noi și antreprenoriat. În plus, am decis să sprijinim și schimbarea de la nivel preuniversitar. De ce? Pentru că alegerea unei cariere poate fi influențată dacă unele discipline apar în viețile elevilor într-un mod neprietenos, un efect al modului de predare a acelei discipline.

We have supported technical universities to adapt students' educational experiences towards innovation, thus providing young graduates with the skills to develop new products and embrace entrepreneurship. We have also supported changes in pre-university education to ensure STEM subjects are taught in a way that attracts students to a career in the field.

Am înțeles că, atât în universități cât și în școli, avem nevoie de programe cu o abordare sistemică, pe termen lung, avem nevoie de foarte multă disciplină, iar efectele vor deveni vizibile după mulți ani.

We understood that both in universities and schools, we needed to take a systemic, long-term approach that would require patience and discipline, and that the results would only become apparent many years later.

Însă ce poate fi o provocare mai bună pentru RAF?

Și iată cum am demonstrat, încă o dată, că unul dintre lucrurile care definesc munca fundației este faptul că susținem programe complexe, care au nevoie de timp pentru a da roade.

What better challenge for RAF?

One of the things that are crucial to the Foundation's work is the support given to complex programs that need time to come to fruition.

RAF este o fundație al cărei mod de funcționare este construit în perpetuitate, iar asta vine, pe de o parte, cu un confort al unui spațiu financiar, dar și cu o foarte mare responsabilitate, pentru că suntem unul dintre puținii actori din România care pot gândi astfel.

As a foundation, RAF operates on a perpetuity model, which provides financial stability but also comes with significant responsibility, as we are one of the few actors in Romania that can afford this kind of thinking.

Nu în ultimul rând, am abordat societatea civilă și filantropia, al treilea mare pilon strategic al RAF. În întreaga lume există aproximativ 190 de țări. Dacă ne raportăm la un indicator care să illustreze bogăția, cum ar fi PIB-ul per capita, constatăm că suntem printre primele 50-60 de țări la nivel mondial. Ceea ce înseamnă că ne aflăm, de fapt, în prima treime din clasamentul țărilor în funcție de bogăție. Totuși, credem despre noi că suntem o țară săracă și așteptăm ca altcineva să pună osul la treabă, pentru că, în opinia noastră, suntem mici, suntem săraci și nu putem. Ceea ce este fals. Nu suntem mici, nu suntem săraci și, culmea, putem. Și atunci, discuția despre filantropie și societatea civilă se așterne astfel: cum învățăm din nou să putem, să conștientizăm că avem resursele necesare? Și nu mă refer doar la cele financiare, ci și la cele de expertiză, umane, de timp, de dorință, de „commitment”. Ca urmare, ne-am adresat mai degrabă mecanismelor care ajută oamenii să poată, să se strângă laolaltă și să acționeze împreună, să funcționeze ca o societate civilă activă. Este vorba despre ce face fiecare om în calitatea lui de membru al comunității, de cetățean al acestei țări.

Last, but not least, we approached civil society and philanthropy, the third of RAF's core strategic pillars. With about 190 countries worldwide, Romania ranks among the first 50-60 countries in the world, when we look at any indicators of wealth, such as the GDP per capita. In other words, we are among the countries ranking in the upper tier, in terms of wealth. Yet, our self-image is that we are a poor and small country, expecting help from somebody else to sort out our problems. Too often, Romanians see themselves helpless. But this is false. We are not small or poor and we can make a difference. That brings up the topics of philanthropy and civil society: how do we relearn that we can make a difference, how do we become aware that we have the necessary resources? I do not only mean the financial resources, but also expertise, human resources, time, will and commitment. Therefore, our main strategy was to focus on mechanisms that enable people to take action, come together, and grow into an active civil society. It is about what each and every one of us does as a community member and a citizen of this country.

Și am învățat, de-a lungul celor 15 ani de RAF, câteva lucruri esențiale. Am învățat că schimbarea durează mai mult decât estimezi în primele faze ale proiectelor. Dar, mai important decât atât, am învățat că schimbarea chiar se întâmplă. Și, pentru a se întâmpla, avem nevoie, pe de o parte, de speranță și, pe de altă parte, de profesionalism.

Am învățat că este esențial să pornești la drum cu partenerii potriviți. Noi suntem într-o relație de simbioză cu partenerii noștri, pentru că dezvoltăm împreună programele și deciziile noastre de finanțare se bazează foarte mult pe experiențele programelor „la firul ierbii”

Ca urmare, e foarte important ca partenerii noștri să fie puternici atât în ce privește expertiza, cât și în ce privește capacitatea instituțională și viziunea strategică. Iar majoritatea programelor pe care le punem cap la cap împreună cu ei sunt mai degrabă maratoane, nu sunt sprinturi, iar lucrurile nu se pot face izolat.

În jurul programelor se construiește un întreg ecosistem de sprijin pentru ca acele schimbări să se întâmple.

During the 15 years of RAF, we learned several essential things. That change takes longer than initially thought. But more importantly, we've learned that change does happen. To make it happen, people need to believe that change is possible and do their work with professionalism.

We've learned that it is crucial to embark on this journey with the right partners. We live in symbiosis with our partners, designing programs together, and our funding decisions heavily rely on the grassroot programs' experience.

Consequently, it is vital for our partners to be strong in expertise, institutional capacity, and strategic vision. Most of the programs we and our partners develop feel like a marathon rather than a sprint.

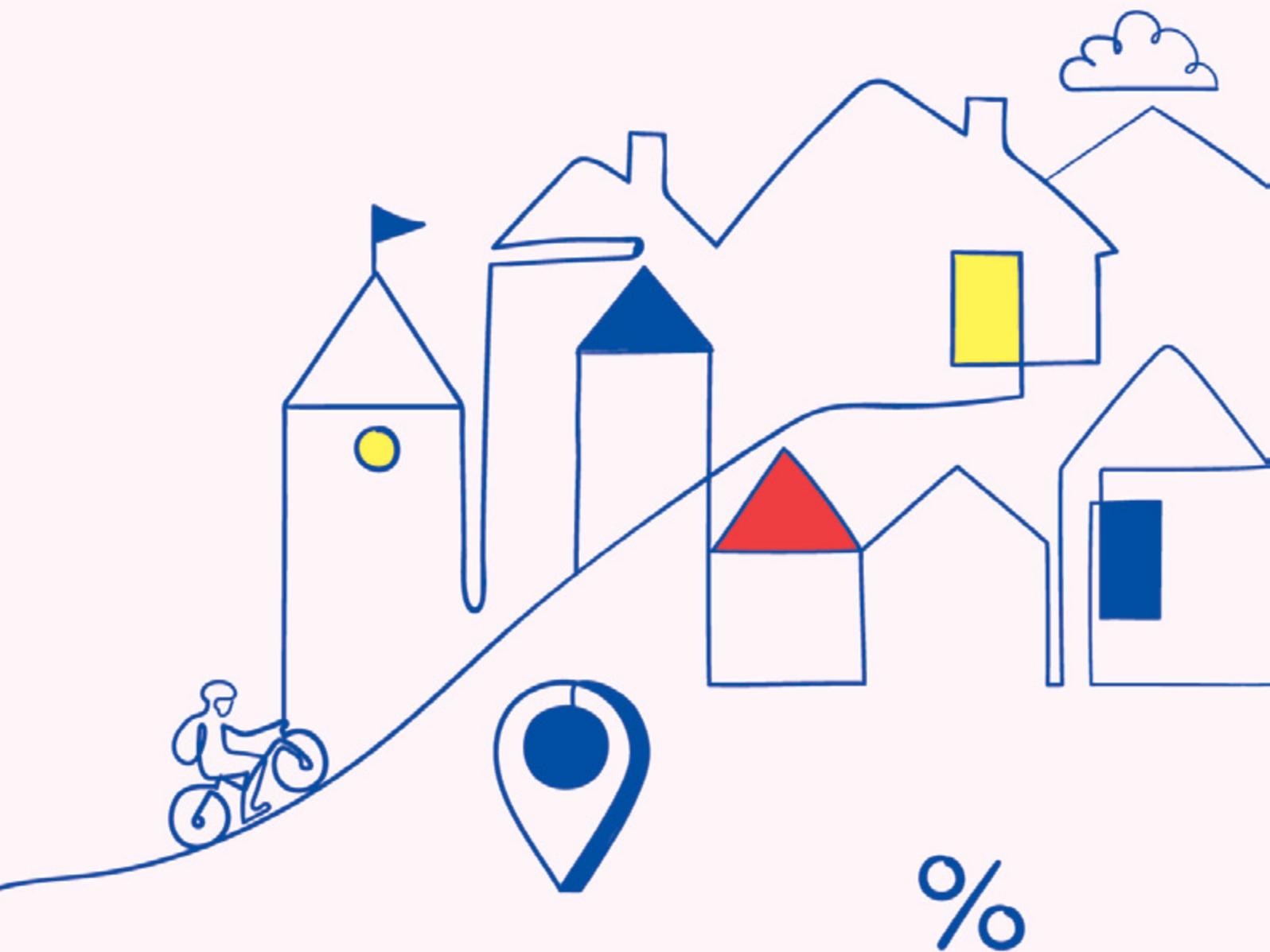
Also, change occurs when a whole support ecosystem is built around programs.

“Partenerilor noștri, care ne-au însoțit în cei 15 ani de RAF, le spunem doar atât: mai devreme sau mai târziu, mai greu sau mai ușor, vom ajunge acolo unde vrem să fim.”

“To our partners, who accompanied RAF on its 15 year journey, we can only say this: sooner or later, harder or easier, we will get where we want to be.”

ECONOMIE RURALĂ **RURAL ECONOMY**

**INSPIRING
COMMUNITIES**

SINCE 2009

Economie rurală

Rural Economy

Aproape jumătate din populația țării locuiește în zone rurale, iar majoritatea acestor oameni trăiesc la limita subzistenței. Ne-am întrebat: cum ar fi dacă ei ar prospera?

Am identificat două oportunități cheie în care intervențiile noastre pot ajuta comunitățile rurale să răspundă cererii tot mai mari din mediul urban: agricultura și ecoturismul.

Prin adoptarea unor practici mai eficiente, fermierii pot crește productivitatea, stimulând astfel creșterea economică. În același timp, zonele rurale, bogate în peisaje pitorești și tradiții vechi de secole, au potențialul de a deveni destinații ecoturistice înfloritoare. Și e nevoie de întreaga comunitate pentru ca acest lucru să se întâmple.

Nearly half of the country's population lives in rural areas, with many struggling to make ends meet. We asked ourselves: What if they could thrive?

We selected two key opportunities where our interventions can help rural communities tap into growing urban demand: agriculture and ecotourism.

By adopting more efficient practices, farmers can boost productivity and drive economic growth. At the same time, rural areas, rich in unspoiled landscapes and centuries-old traditions, have the potential to become thriving ecotourism destinations. And it takes the whole community to make this happen.

Despre oameni și realități

On People and Realities

Oleg Moraru

Director de programe, Economie Rurală și PRI
Program Director, Rural Economy and PRI

Economia rurală a fost încă de la început un domeniu de interes pentru Romanian-American Foundation. Din punct de vedere strategic, în urmă cu 15 ani când fundația a demarat discuția despre cum ar putea să contribuie la dezvoltarea României în cel mai eficient mod cu putință, s-a decis că este foarte important să abordăm decalajul dintre urban și rural, iar soluția cea mai eficientă a fost să contribuim prin programele noastre la dezvoltarea economică a comunităților rurale. De aici și până la demararea programelor în agricultură și ecoturism, ca cele mai reprezentative activități specifice rurale, nu a mai fost decât un pas. Așa a apărut prima prioritate a RAF, care a ținut cont de nevoia specifică a României. În fundație, punem constant problema folosirii resurselor în cel mai eficient mod și nu cred că puteam găsi ceva mai util, cu o valoare adăugată mai mare, decât susținerea germenilor de creștere economică în comunitățile rurale care se traduce în timp la creșterea nivelului de trai.

Așa a început totul și așa am ajuns aici, iar lecțiile învățate într-un deceniu și jumătate de programe de succes, care au schimbat lucrurile în bine pe atât de multe paliere în România, nu sunt deloc puține.

The Romanian-American Foundation initially selected the rural economy priority as its earliest direction of focus. Strategically speaking, 15 years ago, when the Foundation launched the discussion about how it could best contribute to Romania's development, they decided it would be imperative to address the urban rural gap by directing our programing towards the development of rural communities. The next step was to initiate the agriculture and ecotourism programs that would later become our flagships under the priority. The Foundation seeks the most efficient use of resources for all its programming, and I believe that we could not have found a better allocation of resources, with higher added value, than by supporting the emergent family businesses in the rural area which will eventually translate into a higher standard of living in rural communities.

This is how it all started and how we got to where we are now. The lessons learned over one and a half decades of successful programming, resulting in positive changes on so many levels, are in no way few.

După 15 ani de programe RAF, pot spune că facilitarea comunitară, de multe ori chiar mai dificilă decât aspectele tehnice, a fost probabil prima și cea mai mare provocare, a fost o lecție pe care a trebuit cu toții să ne-o însușim, o lecție prin care am ajuns să câștigăm încrederea partenerilor noștri și a tuturor oamenilor care au beneficiat și care beneficiază de programele RAF.

After 15 years of RAF programs, I may conclude that the biggest challenge of all was often community facilitation. It was a lesson that we all had to learn and internalize, a lesson that enabled us to gain the trust of our partners and of all the beneficiaries.

// Am învățat că, de-a lungul întregului proces al schimbării, trebuie să stai lângă oameni cot la cot, umăr la umăr și să îi ajuți să rezolve problemele. Și am făcut asta împreună cu partenerii noștri.

We have learned that, on the long path to change, one must stay close to people, to work shoulder to shoulder and help them solve the problems they encounter. That is precisely what we have done together with our partners.

În RAF, monitorizăm permanent implementarea programelor pe care le dezvoltăm cu partenerii noștri, atât pentru a maximiza impactul investiției, dar și pentru că avem misiunea de a crea și dezvolta infrastructura ONG-urilor cu care lucrăm. În toate cazurile evaluăm rezultatele.

At RAF, we continuously monitor the programs that we design together with our partners, and we do so to both maximize the investment impact and to achieve our mission of creating and expanding the NGO infrastructure we work with. We evaluate results in all circumstances.

Însă, dincolo de indicatorii „soft”, care se pot observa cu ochiul liber, de indicatorii de performanță, de cei calitativi și cantitativi, avem și indicatori cu care nu putem să nu ne mândrim: în cele șapte destinații ecoturistice, chiar dacă este unul dintre cele mai vechi programe pe care le sprijinim, lucrăm, în mare parte, cu aceiași oameni. Și, da, chiar putem spune asta: volatilitatea echipelor în organizațiile cu care RAF lucrează este foarte mică.

Cu aceasta ocazie, cred că este momentul potrivit pentru a le spune încă o dată partenerilor noștri că îi înțelegem. Chiar dacă, prin programele pe care le dezvoltăm împreună, îi punem de multe ori în situația de a gândi pe termen foarte lung, înțelegem realitățile cu care ei se confruntă și îi ajutăm ori de câte ori putem. Ne respectăm toți partenerii, înțelegem că depindem de ei, înțelegem condițiile grele în care lucrează și nu renunțăm în a-i încuraja să gândească strategic și să fie mai optimiști. Suntem alături de ei și îi sprijinim să se sustenabilizeze, să se consolideze, să se dezvolte și ei, astfel încât să poată activa o perioadă cât mai lungă de timp pentru a produce impact, alături de RAF.

However, beyond the “soft” indicators, apparent to the naked eye, the performance, qualitative and quantitative indicators, there are others that definitely make us proud. In the seven ecotourism destinations, we continue to work with the same people, although it is one of the oldest programs that we support. Indeed, we can confidently say that staff volatility is very low in the organizations that RAF works with.

I will use this opportunity to convey to our partners, yet again, that we understand them. Through the programs we develop together, we may often confront them with long term thinking, but we are aware of the realities they are faced with, and we provide support whenever we can. We respect all our partners, we acknowledge that we depend on them and know of the hard circumstances of their work, that is why we never stop encouraging them to think strategically and to be more optimistic. We stand beside them, supporting their journey in becoming self-sustainable, by strengthening and developing their capacity, which is how they can stay active for the longest time and generate an impact.

“Fără acești parteneri, RAF nu ar avea importanța pe care o are în prezent.”

“Had it not been for these partners, RAF would not be as important as it is now.”

Interviu cu László Potozky, directorul Fundației pentru Parteneriat

An Interview with László Potozky, Director of Fundația pentru Parteneriat

„Creștem de la etapă la etapă, iar gândul că este nevoie de ani buni s-a dovedit a fi real”

Fundația pentru Parteneriat este principala fundație finanțatoare privată pe mediu din țară și a desenat, împreună cu Romanian-American Foundation, programul Green Entrepreneurship (Antreprenoriat Verde) - Dezvoltarea Destinațiilor de Ecoturism, prin care caută, găsește și încurajează modele de antreprenoriat social în zonele ecoturistice.

Deși are sediul la Miercurea Ciuc, în cea mai mică reședință de județ din România, „CV”-ul Fundației pentru Parteneriat este impresionant. Printre o sumedenie de realizări demne de un film documentar despre natură și succes, fundația a pus umărul la dezvoltarea a șapte destinații de ecoturism și gestionează programul pe care, împreună cu Asociația de Ecoturism din România (AER) și cu Romanian-American Foundation (RAF), îl declină la nivel local. Iar o mare parte din tot ce înseamnă, în 2024, Fundația pentru Parteneriat a pornit de la pasiunea și de la viziunea lui László Potozky, directorul acesteia.

O rețetă de succes

Pentru a avea parte de o rețetă de succes, avem nevoie de câteva ingrediente, iar pentru ca Programul Antreprenoriat Verde să devină ceea ce este în acest moment, a fost nevoie de un program pilot.

“We develop from one stage to the next; the idea that it takes long years to develop proved right”

Fundația pentru Parteneriat is the leading private equity foundation in environmental matters across the country and, together with the Romanian-American Foundation, also a co-designer of Green Entrepreneurship - Development of Ecotourism Destinations, a program aimed at searching, identifying and encouraging social entrepreneurship in ecotourism areas.

Although Fundația pentru Parteneriat is headquartered in Miercurea Ciuc, the smallest county capital in Romania, it has an impressive “resume”. Among countless other achievements worthy of a documentary on nature and success, the foundation has made a significant contribution to the development of seven ecotourism destinations and handles the local implementation of the program, together with Asociația de Ecoturism din România (AER) and the Romanian-American Foundation. The recognition that Fundația pentru Parteneriat is enjoying now, in 2024, is due mostly to the passion and vision of its director, László Potozky.

A recipe for success

Just like any recipe for success requires several key ingredients, the growth of the Green Entrepreneurship Program into what it is today required a pilot project.

Apoi, între anii 2014 și 2023, Fundația pentru Parteneriat și RAF au inițiat și implementat alte două faze ale Programului Antreprenoriat Verde, implementat în cele șapte destinații de ecoturism din România, inițiate în timpul primei faze a programului: Băile Tușnad și împrejurimile, Eco Maramureș, Colinele Transilvaniei, Țara Dornelor, Pădurea Craiului, Țara Hațegului, Ținutul Zimbrului.

Partenerul strategic al programului, încă de la începutul său, este Asociația de Ecoturism din România (AER).

În total, începând din 2014 și până în 2023, Fundația pentru Parteneriat a alocat pentru dezvoltarea rețelei celor șapte eco-destinații mai mult de 2,72 milioane de dolari, completând finanțarea de 3,26 milioane de dolari acordată de Romanian-American Foundation. Iar cifrele vorbesc de la sine: cu 70% mai mulți turiști pe an în 2023 față de 2018 în cele șapte destinații, un număr de înnoptări aproape dublu, de la 270.000 la 500.000 în același interval de timp, aproape 900 de locuri de muncă în rețea și o creștere spectaculoasă a duratei medii a sejurului.

Începând cu 1 august 2023, a început a patra fază a programului: rețeaua de ecoturism își va stabili o reputație incontestabilă pe piața națională de turism și va deveni un pilon important al brandului internațional al României.

László Potozky, un om cheie din spatele rețelei de succes

Munca lui László Potozky în cadrul Fundației pentru Parteneriat, pe care a fondat-o și de care se ocupă alături de colegii săi, pe care îi consideră o a doua familie, se îmbină perfect cu cealaltă pasiune a sa: fotografia de natură și, în special, fotografia de păsări. László Potozky a câștigat medalia de argint la concursul internațional Fotograful de păsări al anului 2022, cel mai mare concurs de fotografie de păsări din lume, cu 220.000 de fotografii înscrise în concurs.

Am vorbit cu László Potozky, în cadrul unui amplu interviu, despre povestea de succes a Fundației pentru Parteneriat, despre colaborarea sa atât de fructuoasă cu RAF și cu AER, despre lucrurile extraordinare pe care programul Antreprenoriat Verde le-a făcut pentru comunitățile locale și pentru mediu, despre colaborarea cu autoritățile locale, despre ecoturismul din România și despre planurile de viitor ale Fundației pe care o conduce.

After successful completion of the pilot project, in 2014-2023, Fundația pentru Parteneriat and RAF launched and implemented two additional stages of the Green Entrepreneurship Program in the seven ecotourism destinations covered in the first stage: Băile Tușnad and their surrounding areas, Eco Maramureș, Colinele Transilvaniei, Țara Dornelor, Pădurea Craiului, Țara Hațegului, and Ținutul Zimbrului.

AER has been the program's strategic partner right from the start.

All in all, in 2014-2023, Fundația pentru Parteneriat allocated over \$ 2.72 million to the development of a network formed of the seven ecotourism destinations, on top of the \$ 3,26 million from the Romanian-American Foundation.

Numbers speak for themselves: 70% more tourists per year in all seven destinations in 2023 compared to 2018, almost twice as many overnight stays, from 270,000 to 500,000 in the same period, almost 900 jobs in the network and a spectacular increase in average stay.

Starting August 1, 2023, there began the fourth stage of the program: the ecotourism network will make a solid name for itself on the national travel market and will turn into an important pillar of Romania's international brand.

László Potozky, a key person behind the success

László Potozky's work in Fundația pentru Parteneriat, an organization he founded and also manages together with his colleagues, a second family to him, is a perfect match to his other passion: nature and especially bird photography.

In 2022, László Potozky won the silver prize in the Bird Photographer of the Year, the world's leading bird photography contest, with more than 220,000 entries.

We interviewed László Potozky at length on the success story of Fundația pentru Parteneriat, on his fruitful collaboration both with RAF and AER, on the extraordinary things that Green Entrepreneurship has done for the local communities and for the environment, on his collaboration with the local authorities, on ecotourism in Romania and the future plans of the foundation he is leading.

Iată cum a început totul.

This is how it all started.

În primul rând, cum a luat naștere povestea numită Fundația pentru Parteneriat?

După ce am ieșit de pe băncile facultății, am lucrat inițial ca profesor și director de școală, dar în paralel, deja din prima parte a anilor '90, m-am implicat în ce înseamnă societate civilă. Eram interesat mai mult de partea de mediu, de proiecte de mediu urban, de ecologie urbană.

Primele proiecte dezvoltate și implementate de mine ca ONG-ist au fost cu această tematică. Întotdeauna am avut o aplecare către acest domeniu, iar începând cu '98, am avut norocul de a mă conecta și la societatea civilă „globală”, ca să-i spun așa, participând la mai multe conferințe și inițiative internaționale.

La un moment dat, am intrat în contact cu un program care se focaliza pe probleme de mediu și care a fost implementat în mai multe țări, fiind inițiat de niște mari fundații americane. Ca parte a acestei inițiative, în Ungaria, Cehia, Slovacia și Polonia s-a născut câte o fundație, iar mie mi-au plăcut foarte mult proiectele implementate de acestea. Am început să caut soluții ca să înființăm și în România o fundație similară.

Peste puțin timp, am devenit fondatorul fundației, înregistrată oficial în februarie 1999. După înființare, am făcut mai multe demersuri la finanțatorii americani pentru ca programul menționat mai devreme să fie transpus și în România. Și am insistat cu multă convingere ca fundația să-și aibă sediul în orașul meu natal, Miercurea Ciuc. La pornire, aveam un singur program de dezvoltare comunitară, numit „Dialog”, dar, începând cu anul 2000, am început și implementarea primei ediții a Programului de parteneriat pentru mediu ca și un program de finanțare al fundației noastre. La vremea respectivă, aveam un buget anual în jur de 210.000 dolari, destinat finanțării unor mici proiecte de mediu.

First of all, how did it all come to life, the story called Fundația pentru Parteneriat?

A fresh graduate from university, I first worked as a teacher and then a school principal, but, at the same time, I was already active in civil society at large in the early 1990s. I was more interested in the environment, urban environment projects, green urban development.

As an NGO worker, the first projects I developed and implemented were circumscribed to these topics. I have always had an inclination to this field and, since 1998, I have also had the opportunity to connect with the “global” civil society, so to speak, by taking part in several international conferences and initiatives.

In this context, I came across an environmental program initiated by several large American foundations and already implemented in some countries. Among other things, the initiative had led to the establishment of one related foundation in Hungary, Czechia, Slovakia and Poland and it was exciting to see the projects implemented there. I started to look for a solution that would enable us to set up a similar foundation in Romania.

A short while later, I set up this foundation, officially registered in February 1999. Once the foundation registered, I did my best to approach the American funders and get them to include Romania in the program that I have just described. I must say that I advocated for the foundation to be headquartered in my native city, in Miercurea Ciuc. We started with a single community development program, it was called “Dialogue”, but in 2000 we also embarked on the implementation of the first edition of the Environment Partnership Program, the first grant program of our foundation. Our budget amounted to something around \$ 210,000, which we used to fund small environmental projects.

În mod concret, în anul 2000, finanțăm inițiative de protecția mediului, implementate de ONG-uri, cu sume între 500 și 10.000 dolari pe proiect. Încetul cu încetul, am început să creștem din ce în ce mai mult. Pe parcurs, s-au alăturat demersului nostru și ne-au sprijinit financiar și alte fundații externe, mai întâi din vestul Europei (fundații olandeze și belgiene). Ceva mai târziu, începând din 2007, am devenit și implementatori de mari programe finanțate din fonduri publice din Norvegia, Islanda, Liechtenstein și Elveția. În ceea ce privește implementarea acestora, i-am avut și îi avem ca parteneri, de mai bine de 17 pe ani, pe colegii de la Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC).

Ceva mai târziu, am inițiat programul de ecoturism împreună cu RAF. Pe lângă acestea, am avut parte și de colaborări, și de parteneriate foarte constructive, cu succese însemnate, și cu anumite companii private. Deci, ca un rezumat, pot spune că am implementat 14 programe de finanțare în cei 25 de ani și am oferit peste 1.400 de finanțări, 1.400 de granturi către organizații de mediu și de dezvoltare comunitară, în valoare aproximativă de peste 32-33 de milioane de euro.

Practically speaking, back in 2000, we would finance the environmental protection initiatives implemented by NGOs with anything from \$ 500 to \$ 10,000 per project. We gradually gained momentum. In time, we were joined and financially supported by other foreign foundations, the first of them based in Western Europe (Dutch and Belgian foundations). Since 2007, we have also been implementing large public funded programs from Norway, Iceland, Liechtenstein and Switzerland. Regarding the implementation of these programs, we have relied on our colleagues from Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC), our partner for more than 17 years now.

Sometime after that, we initiated the ecotourism program together with RAF. In parallel, we also delivered on a number of highly constructive and successful cooperation initiatives and partnerships with several private companies. To sum up, in our 25-year long history, we implemented 14 grant programs and, in our turn, offered 1,400 grants to environmental and community development organizations, altogether worth more than € 32-33 million, to give an approximate value.

Am scris o strategie pe 20 de ani. *We wrote a 20-year strategy.*

Pentru proiectul Antreprenoriat Verde, cum a început colaborarea cu RAF și cu Asociația de Ecoturism?

Cu Asociația de Ecoturism, avem o istorie ceva mai veche. Cred că datează începând din anul 2003. Atunci au depus primul lor proiect la noi, în cadrul programului de parteneriat pentru mediu. Îmi amintesc foarte bine, era un proiect în care ei și-au propus să dezvolte un sistem de certificare a pensiunilor pe baza unui set de criterii ecoturistice. Pensiunile care reușeau să treacă prin acest sistem de certificare serios primeau patalama de pensiune ecoturistică.

Acesta a fost primul lor proiect. După aceea, cunoscându-i mai bine și văzând seriozitatea lor, evident că le-am finanțat mai multe proiecte, probabil sunt peste zece în următorii 20 de ani, unele mai mici, altele mai mari.

How did your cooperation with RAF and AER start, in the framework of the Green Entrepreneurship project?

We and AER have a long history of working together. I believe it goes back to 2003, when they submitted their first project with us in the environmental partnership program. I can remember it very well. It was a project in which they aimed at developing a B&B certification system based on a set of ecotourism criteria. The boarding houses which qualified under this robust certification system would get licensed as a certified ecotourism facility.

This was their first project. Then, by getting to know them better and considering their commitment to work, we obviously funded more of their projects, there must have been over ten of them in the following 20 years, some of them smaller, others quite significant.

După înființarea RAF, am avut contacte repetate cu oamenii de acolo, am discutat despre cum am putea colabora, iar prima inițiativă de acest gen a fost un program pilot pe care l-am denumit atunci Green Entrepreneurship / Antreprenoriat Verde.

Am și păstrat numele de atunci. Și a fost un mic program pilot în care am dezvoltat cinci întreprinderi sociale verzi, cu mai mult accent pe partea verde. Programul dorea să aducă un aport la dezvoltarea durabilă a zonelor unde se interveinea. Datorită acestui program, au rezultat cinci întreprinderi de acest gen, care s-au axat pe folosirea și valorificarea resurselor locale. Unele erau axate pe procesarea fructelor de pădure, altele pe procesarea fructelor din livezile fermierilor locali, iar celelalte s-au axat pe dezvoltarea unor inițiative de ecoturism.

După cei patru-cinci ani de program, am tras linie și ne-am uitat la cele mai de succes. Fiecare a avut rezultate bune, dar le-am analizat în detaliu pe cele care au produs rezultatele cele mai bune. Un criteriu pe care l-am analizat pe îndelete a fost cel de perspective de sustenabilitate, perspective care îți permit să încorporezi o zonă mai mare și să contribui astfel la dezvoltarea acesteia. În urma analizei, cele mai bune pentru această direcție s-au dovedit a fi inițiativele de ecoturism, una dintre ele fiind chiar implementate de către cei de la AER, împreună cu colegii de la Asociația Ivan Patzaichin. Așa am decis să pornim pe drumul acesta al dezvoltării unor destinații de ecoturism în mai multe zone din România.

Ca pas următor, am elaborat o strategie pe 20 de ani, fiindcă din primul moment, din discuțiile avute cu Andrei, care este președintele AER, și cu Roxana, președinte RAF, și cu Romeo, care era directorul RAF al programelor de dezvoltare rurală, am convenit că, dacă vrem să dezvoltăm ceva în branșa turismului și mai ales în zona ecoturismului, asta în mod cert cere timp, mai ales dacă luăm în considerare că din '90 încoace, la nivel de decidenți, se repetă ideea, de fiecare dată când este instalat un nou guvern, că turismul este o ramură cheie de dezvoltare pentru România cu foarte mare potențial. Din păcate, cam de fiecare dată, guvernele trec și la nivel guvernamental nu vedem prea multă înclinare și prea multe lucruri făcute în direcția dezvoltării turismului, în general, iar pentru ecoturism, și mai puțin.

Așa am hotărât la vremea respectivă: ca pe felia asta de ecoturism să încropim noi o strategie care să aibă șansă de reușită, pe care s-o implementăm, s-o revizuim după fiecare etapă și s-o adaptăm la noile nevoi și la noile conjuncturi care apar în timp.

Once RAF was established, we repeatedly contacted them, discussed potential ways we could collaborate and, as a result, our first collaborative initiative was a pilot program that we decided to call Green Entrepreneurship.

The name has stuck to it ever since. It was designed as a small pilot program targeting the development of five green social enterprises in which green was the most important part. The goal of the program was to contribute at the sustainable development of the intervention areas. It resulted in five related enterprises delivering on how to use and capitalize on local resources. Some of them dealt with processing, wild berries, for instance, or fruit from local orchards, while others focused on developing local ecotourism initiatives.

Having implemented the program for the planned four or five years, we drew a bottom line and looked at the most successful such enterprises. They each had a good record of success, but we looked in detail at those which yielded the best results. One criterion we took time to review was their sustainability outlook, because it enables expansion to a larger area, which is actually to boost the development of that area. The review showed that the best placed to build on the outcomes were the ecotourism initiatives, one of them implemented by AER together with the colleagues in Asociația Ivan Patzaichin. This is how we embarked on developing ecotourism destinations in several areas in Romania.

The next step was to develop a 20-year strategy, since in our first discussions with Andrei, President of AER, Roxana, President of RAF as well as Romeo, RAF Rural Development Program Director, we all agreed that if we wanted to develop something in the field of tourism, in ecotourism most of all, it will definitely take some time, especially considering that ever since the 1990s, every time there is a new cabinet in place, they keep reiterating that tourism is key to Romania's growth and has a huge potential to unleash. Sadly, cabinets come and go and we fail to see any significant dedication and commitment to advancing tourism and even less so, ecotourism.

That's how we came to decide back then that it was up to us to put together a potentially successful strategy in this field of ecotourism, one that we should implement and review at the end of each stage and also adapt to the new needs and circumstances.

Și așa a început Antreprenoriat Verde 2 și 3?

Exact. Și acum suntem deja în etapa a patra.

Was this how Green Entrepreneurship 2 and 3 started?

Precisely. We are already at the fourth stage now.

Care a început din august 2023.

Da. Gândul de bază pe care l-am avut la pornire, și anume că este nevoie de ani buni pentru a reuși ceva semnificativ, s-a dovedit a fi real. Și mă bucur că toți trei partenerii, deci RAF-ul, pe de o parte, ca finanțator, AER, ca partener tehnic cu expertiză de ecoturism, pe de altă parte, și noi, ca manageri generali și cofinanțatori ai acestui program, cred că am fost și suntem un trio foarte bine încheiat și, ca rezultat, am reușit niște lucruri, zic eu, destul de interesante.

Which started in 2023.

Indeed. The basic starting idea, namely that it takes many years to materialize something that makes a difference, has proved right. I am pleased that all three partners, RAF, on the one hand, as a funder, AER as a technical partner holding ecotourism expertise, on the other, and we, as general managers and co-funders of this program, have been so far, at least to my mind, a well articulated triad which delivered, I believe, some rather interesting results.

„Este nevoie și de un al treilea jucător, decidentul politic local.”

“It also takes a third player, local political decision makers.”

Ce impact a avut, privind în urmă, proiectul Antreprenoriat Verde asupra comunităților locale și asupra mediului?

Partea cea mai puternică în ceea ce privește interesul RAF este partea legată de antreprenori. Ei au vrut să vadă antreprenoriatul ca ramură care să crească sustenabil în cele șapte destinații în care am inițiat acest program. Evident, au subscris din start la ideea că dacă vrem dezvoltare locală, aceasta să fie o dezvoltare sustenabilă, prietenoasă cu mediul.

Ecoturismul folosește resursele atât naturale, cât și cele culturale ale zonei respective. Dacă vrei să folosești aceste resurse pe termen lung, evident ești interesat să le conservi pentru viitor. Nu se face ecoturism fără ca acea zonă să aibă o arie protejată, deci putem spune că aria protejată stă la baza dezvoltării ecoturismului. În mod evident, trebuie să ai o conexiune cu acea arie protejată, fie ea parc național, parc natural, o arie protejată de categoria a patra sau sit Natura 2000. Dacă ne uităm în toate cele șapte zone unde am început să facem ecoturism, în fiecare dintre aceste destinații avem arii protejate.

Avem Creasta Cocoșului, care este o arie protejată, superbă, dar ceva mai mică, în zona de destinație Eco Maramureș, avem cel mai mare sit Natura 2000 din România în Colinele Transilvaniei, avem un parc național și alte două tipuri de parcuri în Țara Hațegului, deci Parcul Național Retezat, Parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina și Geoparcul Țara Hațegului, care este și UNESCO Heritage Site, sau avem Pădurea Craiului în zona Bihorului și avem siturile de Natura 2000 chiar aproape de mine, în destinația Tușnad și împrejurimi.

Fără aceste elemente nu putem să ne gândim la dezvoltarea ecoturismului într-o anumită arie. În cazul inițiativei noastre, lucrurile s-au îmbinat foarte interesant, fiindcă am avut, pe de o parte, interesul mare al RAF de a dezvolta antreprenoriatul sustenabil în zona preponderent rurală, și noi am avut, împreună cu AER, foarte mult interesul de conserva, de a proteja natura în aceste zone. Și aceste două interese s-au îmbinat perfect.

Evident, este nevoie și de un al treilea jucător, decidentul politic local. E mai bine dacă avem și decidentul de la nivel județean, fiindcă tu poți să începi o strategie de dezvoltare a turismului în zonă, dar va trebui să fie acceptată ca direcție

In retrospect, what was the impact of the Green Entrepreneurship project on the local communities and on the environment?

RAF's strongest interest is related to entrepreneurship. They wanted to address entrepreneurship as a sustainably growing component in the seven destinations where the program was initiated. Needless to say that, right from the start, they embraced the idea that if we are to promote local development, it should also be sustainable, environmentally friendly.

Ecotourism draws on both the natural and cultural resources of the area concerned. When the aim is to use those resources on the long term, one is obviously concerned with their preservation for the future. There is no such thing as ecotourism without an underlying protected area, so we may think of a protected area as the seed of ecotourism. There must be a connection to that protected area, of course, whether a national park, a category four protected area or a Natura 2000 site. If we look at the seven areas where we started ecotourism activities, there is a protected area in all of them.

There is Creasta Cocoșului, a breathtaking but smaller protected area in Eco Maramureș destination, the largest Natura 2000 site in Romania in Colinele Transilvaniei, a national park and two other types of reserves in Țara Hațegului, namely, Retezat National Park, Grădiștea Muncelului-Cioclovina Natural Reserve and Țara Hațegului Geopark, the last in the list also a UNESCO Heritage Site, or Pădurea Craiului in Bihor area, as well as those Natura 2000 sites very close to where I am based, in Tușnad destination and their surrounding areas.

Should these elements not be in place, there is no thinking of developing ecotourism in any given area. In the concrete situation of our initiative, the pieces joined in a very interesting way, on the one hand, there was RAF's significant interest in developing sustainable entrepreneurship in mainly rural areas, whereas we, together with AER, on the other hand, were keen on the conservation and protection of nature in those areas. It was a perfect marriage of two interests.

It obviously takes a third player, local political decision-makers. So much better if decision-makers at country level are in the same boat, because we may strategically approach tourism in one location, but it needs to be

prioritară de dezvoltare pentru zona respectivă și de către autoritățile locale. Degeaba vrem noi, acest consorțiu de trei organizații, împreună cu organizațiile locale cu care lucrăm, să dezvoltăm ecoturismul, poate și începem proiectele, dacă o primărie sau două decid să aprobe unele proiecte de exploatare, precum cariere sau mine, în potențiala destinație. Dacă se întâmplă așa ceva, zona respectivă nu se mai pretează la ecoturism. În mod clar, este necesară o armonizare a intereselor sau a ideilor de dezvoltare în zona respectivă.

endorsed as a priority development direction by the local authorities. In vain do we, the three entities in the consortium, strive to develop ecotourism together with the local partner organizations or even launch our projects, if one or a couple of municipalities resolve to approve different operations, such as a quarry or a mine, in the potential destination. Should that be the case, the area is no longer suitable for ecotourism. There clearly is a need to harmonize development ideas or interests in the concerned area.

Aveți parte de ajutor, de sprijinul decidenților politici, cum i-ați numit?

Do you get any help or support from what you call the political decision-makers?

Da, chiar extraordinar în unele destinații. În altele, poate mai scârțâie din când în când. Dar cred că avem sprijinul tuturor primăriilor și, în mare parte, și al consiliilor județene în zonele în care lucrăm, fiindcă le-am explicat că ne-am propus să dezvoltăm, să inițiem modele de dezvoltare sustenabilă locală economică și că, dacă se realizează la acest demers, în principiu, și ei au de câștigat.

We do, things are brilliant in some destinations. In others, there may be some hiccups now and then. But all in all, we enjoy the support of all municipalities and most of the county councils in the areas where we work, because we explained that our goal was to develop, initiate sustainable economic growth patterns at local level and that, on principle, they only had to win if they joined our efforts.

Am știut din start că avem nevoie de mai multe elemente. Este nevoie de un leadership puternic la toate nivelurile programului. Deci la nivelul nostru, ca management al programului, RAF la nivelul de finanțator, și AER cu asistență tehnică.

We knew from the start that it typically takes several elements. It takes a strong leadership at all the levels of the program. More specifically, at our level, as program manager, then RAF's level, as funder, and AER's, as technical assistance.

În același timp, avem nevoie de brațul local, ca să spun așa, care este, de obicei în fiecare destinație, un ONG local pe care noi, ca fundație, îl finanțasem anterior și știam cu cine avem de-a face.

At the same time, we need a local arm, so to speak, which in any of our destinations commonly translates to a local NGO, one that our foundation awarded a grant before, therefore we had probed their worth.

Unii erau deja axați pe ecoturism și puteau să întreprindă un demers în acest sens, alții sunt organizații de conservare, care lucrau pe conservarea naturii, deci știau partea de natură foarte bine.

Some of them already focused on ecotourism and were able to deploy related activities, others were conservation organizations active in the conservation of nature, which means they were very knowledgeable on nature related matters.

Era nevoie să înțeleagă și partea de afacere, de dezvoltare a ecoturismului și din start am explicat că este nevoie de parteneri locali. Dar toate acestea nu pot funcționa sau funcționează cu greu fără implicarea și suportul autorității locale.

They needed to understand the business side, too, that part linked to the development of ecotourism, which is why we explained, right from the start, that it took local partners for that. Nevertheless, nothing can work, or, rather, it can hardly work without the support of the local authorities.

Am mers pe ideea de multă transparență, explicând toate etapele și toate capitolele de implementare ale acestui model, am fost primiți foarte bine, dar foarte mult a contat și faptul că am avut leadershipul local, deci organizația neguvernamentală cu membrii ei în fiecare dintre aceste destinații. Am ales tocmai organizații cu care am lucrat, pe care le știam, care lucrează de ani buni cu decidenții locali, cu ONG-urile locale, cu parcurile, cu managerii și cu administratorii de arii protejate. Deci există o legătură organică între aceste organizații și toți ceilalți factori interesați.

We insisted a lot on transparency and explained all the stages and chapters in the implementation of the model. Our approach was welcome, but it really made a difference to be able to rely on local leadership, i.e. the NGOs and its members in every destination. We resorted to organizations that we had partnered with before, we were familiar with them and knew they had been working for years with local decision-makers and NGOs, with parks and protected areas managers and administrators. Which is to say that these organizations are organically connected to all the other stakeholders.

// În perioada de pandemie, cifrele indicatorilor pe care le avem pe acest program au continuat să crească.

Data on the program indicators show a steady increase during the pandemic.

De-a lungul programului, ați avut și provocări, ați avut parte de lucruri care au mers mai greu.

There must also have been challenges, I believe, things that were hard to move forward throughout the program.

Evident. Aș începe cu cele care ne-au lovit cel mai puternic în ultimii ani. Primul a fost, evident, pandemia de COVID. La nivel mondial, turismul s-a prăbușit, inclusiv ecoturismul. Deci în cei doi-trei ani, dar mai ales în primii doi ani de pandemie, turismul mondial a avut un regres uriaș și, în ciuda acestui fapt, noi am reușit să performăm în destinații chiar foarte bine, cu excepția perioadei de lockdown.

Of course there were. I would like to start with those which severely impacted us recently. The first was the COVID pandemic, obviously. Tourism, ecotourism included, collapsed across the world. In the two or three years of the pandemic, but significantly so in the first two, world tourism plummeted as a sector, and yet, despite that, we managed to perform quite well in our destinations, except for the lockdown.

În perioada de pandemie, cifrele indicatorilor pe care le avem pe acest program au continuat să crească și asta s-a întâmplat datorită faptului că încă de la început, când am conceput și am creionat această strategie a programului, parcă am simțit că vom avea nevoie de o

Data on the program indicators show a steady increase during the pandemic, mostly thanks to the fact that right from the inception stage, when we designed the strategy of the program, we somehow sensed that we would need a strategy that should be adaptive, one that delivers on

strategie care să aibă la bază strategia adaptivă, deci să fim pregătiți pentru orice provocare majoră, în așa fel încât să avem răspunsuri rapide la aceste provocări.

La începutul pandemiei și mai ales în lockdown, am convenit între noi, ca parteneri, că mergem mai departe, nu ne poticnim, și am analizat rapid cam ce se poate face în perioada respectivă, care sunt acele felii ale paletei din dezvoltarea destinațiilor care nu necesită neapărat întâlniri față în față, care nu presupun primirea de turiști. Am decis să lucrăm pe acele segmente. Și a fost partea de dezvoltare a conceptului de marketing, a conceptului de branding, lucruri care oricum trebuiau făcute, pentru că încă nu erau destul de avansate.

Pe de altă parte, am zis: se poate lucra în online, iar managerilor de destinații le-am comunicat să țină o legătura strânsă cu cei care sunt în rețelele celor șapte destinații. Era vorba de proprietarii de pensiuni și de proprietarii celorlalte tipuri de servicii ecoturistice. Le-am zis să îi țină aproape, oferindu-le câte un training online, să le explice cum o să meargă treaba după ce se se iese din lockdown.

Acestea au fost cele mai bune decizii. Gândiți-vă că în momentul în care s-au ridicat acele restricții, iar oamenilor li s-a permis să mai călătorească, cele mai bune locații erau ale noastre, fiindcă erau remote, fiindcă erau mai puțin lovite de pandemie. Evident, foarte multă lume s-a orientat către destinațiile noastre, mulți expați, mulți din corporații și-au luat familiile și s-au mutat chiar și pentru trei-patru luni în câte o pensiune, ceea ce ne-a ajutat foarte mult.

A ajutat antreprenorii din destinațiile noastre și chiar ne-am mirat și am fost foarte plăcut surprinși că indicatorii pe care-i folosim în program au crescut și în perioada de pandemie.

Și pot menționa câțiva dintre indicatorii pe care îi folosim. Pe unii îi folosim din 2014, după aceea i-am extins și, din 2018, avem un set mult mai amplu de indicatori. Vorbim de numărul de unități de cazare și de numărul de alte tipuri de servicii ecoturistice, din cele șapte destinații. Dacă în 2014, la început, aveam 47 de membri, acum avem 406 de pensiuni și alte servicii. Pensiuni sunt 283, alte servicii sunt 123. Am monitorizat numărul de turiști.

Și aici fac o paranteză. Pentru ecoturism, nu este neapărat un indicator important să avem un număr cât mai mare de turiști, fiindcă atunci, dacă creștem tot timpul, atunci ajungem la turism de masă. Dar dat fiind faptul că e un

preparedness to any major challenge and on fast response to this kind of challenges.

At the onset of the pandemic and particularly during the lockdown, as partners, we all agreed that we should move forward, that it was out of the question to stumble on the way. We quickly reviewed a set of potential actions that were feasible at the time and identified the spectrum of the destination development measures that did not necessarily supposed face to face interaction, the reception of visitors. We resolved to work on those segments. They were the development of the marketing and branding concepts, things that needed to be done anyway, since they were not advanced enough.

On the other hand, we conveyed the message that work could be done remotely and advised the destination managers to keep close to the parties that form the networks in the seven destinations. The owners of boarding houses and of other ecotourism services, to be precise. We told them to keep close to them, provide them online training to explain how things were supposed to evolve once the lockdown was over.

They proved to be the best decisions. When the restrictions were lifted and people were free to travel again, our locations were the best because they were remote places and therefore less exposed to the pandemic. Obviously, many people chose our destinations, many expats, many white-collar workers took their families and continued their lives in a boarding house for even as long as three or four months, which helped a lot.

It helped the entrepreneurs in our destinations and we were both surprised and pleased to see the program indicators going up during the pandemic.

Let's list some of the indicators we are measuring. We have used some of them since 2014, we enlarged their number afterwards, so since 2018, we have applied a wider set of indicators. They are the number of accommodation units and the number of other types of ecotourism services in the seven destinations. If, in 2014, he had 47 members, we now have 406 B&B facilities and other services. 283 boarding houses and 123 other services. We have monitored the number of tourists.

An aside now. A large tourist count is not necessarily an important indicator in ecotourism, because constantly increasing the numbers leads to mass tourism. Given that our program is only at the beginning, however, we wanted to bring more tourists, to create a tourist inflow, preferably ecotourists, to our destinations.

program aflat la început, am vrut totuși să aducem mai mulți turiști, să avem o afluență de turiști și în special, dacă se poate, de ecoturiști în aceste destinații. Și suntem încă interesați să creștem acest număr.

În 2018, de exemplu, aveam 104.000 de turiști per an, în cele șapte destinații, la final de an. În 2023, deja aveam 176.000, deci am crescut cu vreo 70% numărul turiștilor în patru ani. Ce este mai important pentru noi ca indicator ecoturistic este numărul de înnoptări. Și important pentru ecoturism nu este neapărat să crească numărul de turiști, ci să nu fie vorba de un turism de weekend și, dacă se poate, să treacă de două nopți. Să tindă spre trei sau între trei și patru.

Avem unele destinații în care a trecut de patru. Avem și unele în care este la puțin peste două nopți, dar durata medie a sejurului la nivelul întregii rețele a crescut de la 1,71, cât aveam la începuturi, la 2,76 de nopți la finalul anului trecut. Ceea ce reprezintă o creștere extraordinară. Și vă spuneam de numărul de înnoptări: până în 2018, crescusem la 270.000 de înnoptări, iar la finalul anului trecut eram aproape la 500.000.

Și mai este un indicator care ne interesează în mod specific, fiindcă atunci când vorbim de dezvoltare economică locală și mai ales sustenabilă, avem trei piloni: economic, social și de mediu. Socialul, prin ce îl măsori cel mai ușor? Evident, prin creșterea veniturilor, dar veniturile prin ce cresc? Dacă oamenii au loc de muncă, dacă au joburi. Dacă în 2014, când am demarat cu cele șapte destinații, aveam 20 de persoane în rețea, în 2018 deja vorbeam de 704 persoane angajate în cele șapte destinații în rețeaua proprie, deci în pensiuni și în celelalte servicii, iar până la final de 2023 a crescut până aproape de 900. Mai exact, 895 de joburi.

We are still interested in increasing this number.

By the end of 2018, for instance, we had 104,000 tourists per year in the seven destinations. In 2023, we already recorded 176,000, which is a 70% tourist increase in four years. What matters more to us as an ecotourism indicator is overnight stays. In ecotourism, the thing that really makes a difference is not necessarily a higher number of tourists, but to avoid dealing so much with weekend trips, i.e. to exceed two overnight stays and tend to three or four, if possible.

In some destinations, it is more than four. There are other destinations where this number barely exceeds two nights, but the overall average length of the stay went up from 1.71, at the beginning, to 2.76 overnight stays by the end of last year. That is fantastic growth. I was telling you about the total number of overnight stays: it went up to 270,000 by 2018 and reached almost 500,000 by the end of last year.

There is another indicator we are particularly interested in, because when we are dealing with local economic development and especially sustainable development, we think of three pillars: the economic, social and environmental pillars. What is the easiest way to measure the social aspect? An increase in income, obviously, but how does income go up? It does when people are employed, when they have a job. Compared to 2014, when we launched the seven destinations and we had 20 jobs in the network, in 2018, there were already 704 people employed in the seven destinations' own networks, that is to say in boarding facilities and in the provision of the other services, and almost 900 in 2023. 895 jobs, to be precise.

Trebuie să și educăm turistul ca să devină ecoturist.

We must educate a tourist to become an ecotourist.

Avem public turistic pentru ecoturism în România?

Da. Este unul dintre dezideratele noastre. Colegii mei de la AER spun că trebuie să și educăm turistul ca să devină ecoturist. Eu spun că, momentan, în România există deja un segment în creștere care înțelege din ce în ce mai bine ce înseamnă să fii un turist conștient, care știe să se comporte, care știe că vine pentru valorile locale de acolo, fie ele naturale, fie culturale, tradiționale. Știe să beneficieze de aceste valori, știe cum să le admire, cum să se raporteze la ele.

Evident, sunt și cei care nu au comportamentul adecvat unei destinații de ecoturism. Vin să facă un chef, poate vin să se îmbete, unii vin chiar să și distrugă. Dar antreprenorii care sunt în rețelele celor șapte destinații, fie prestatori de servicii, fie proprietari de pensiune, deja au învățat și folosesc un limbaj care, indirect, educă. De exemplu, la pensiuni, nu mai vorbim doar despre „bine ați venit, vă dau o cameră și vă dau de mâncare”. Deja, cei care sunt în rețeaua noastră știu să facă și interpretare, știu să explice. E mult mai complexă treaba. Și nu vorbim doar de partea de interpretare care se face prin aplicațiile care s-au dezvoltat în aceste destinații, prin website-urile pe care am reușit să le modernizăm, prin toate publicațiile, fie online, fie tipărite, prin hărți foarte moderne, foarte bune. Deci e o abordare mult mai complexă.

Is there a public for ecotourism among Romanian holiday makers?

Yes, there is. It actually is one of our goals. According to the AER colleagues, we must educate tourists before they become ecotourists. In my opinion, in Romania there is already an increasing pool of people who are gradually more knowledgeable on what it means to be aware as a tourist, they know how to behave and realize that they come to a place to experience local values, whether natural, cultural or traditional. They know how to make the best of these values, to admire them and respond to them.

Well, of course, there is the other kind, too, people who ignore the appropriate behavior in an ecotourism destination. They come for a party, some of them to get intoxicated, or even to cause damage. Throughout the networks in the seven destinations, however, irrespective of their status as service providers or B&B owners, entrepreneurs have already acquired and resort to a language that is an indirect means of education. In B&B hospitality, for instance, it is no longer only about “welcome to our place, let us give you a room and something to eat”. Members in our network already know how to interpret and explain things. It has all turned more complex. It is not only about interpretation, that can be facilitated through the apps developed in these destinations or the website that we have managed to update, through all the publications, either online or in hard copy, and the latest quality maps. The overall approach is much more complex.

„E un pionierat pentru ceea ce înseamnă turismul în România.”

“This amounts to pioneering work in Romanian tourism.”

Practic, turismul a ajuns la un alt nivel în aceste destinații.

Trebuie să vă mai spun ceva ce s-ar putea chiar să vă surprindă. Paralel cu derularea acestui program, facem și monitorizarea fenomenului turistic în cele șapte destinații, iar asta este în mare parte datorat colegilor noștri de la AER, singurii în țara asta care, în opinia mea, știu cel mai clar ce ar trebui să se facă pentru dezvoltarea turismului.

Ce înseamnă această monitorizare: la fiecare doi ani, în fiecare dintre cele șapte destinații, echipele de management al destinației, împreună cu rangerii, în cazul în care avem parc național sau parc natural, în puncte bine prestabilite din aria protejată sau din zona destinației, abordează turiștii în anumite zile. Turiștii sunt întrebați, pe baza unui chestionar, cum au ajuns acolo, care este scopul vizitei lor, câte zile petrec acolo, câți bani cheltuie, ce mijloc de transport au folosit, dacă sunt fericiți cu serviciile utilizate, serviciile de la pensiune, serviciile ecoturistice, dacă le place traseul tematic care a fost dezvoltat în cadrul programului, dacă sunt bine întreținute traseele, infrastructura de vizitare.

Deci un set consistent de întrebări, care sunt conectate la o aplicație, deci se face totul la fața locului, digitalizat. Toate datele intră într-o bază de date și, în colaborare cu unele universități, datele sunt prelucrate. Ca urmare, despre fiecare destinație, la fiecare doi ani, primim o imagine clară asupra profilului turistului din destinația respectivă, asupra profilului destinației.

Pe litoral, pe Valea Prahovei, nu cred că folosesc așa ceva. Ca urmare, noi sperăm că această abordare o să genereze și rezultate colaterale. În mod concret, sper să influențăm și partea cealaltă, turismul de masă sau tot ce înseamnă turism în România, ca să gândească și ei puțin mai ordonat și mai concentrat pe anumite chestiuni. Deci este chiar o dezvoltare complexă pe care începem să o facem. De fapt, e un pionierat pentru ceea ce înseamnă turismul în România.

Tourism has practically reached a new level in these destinations.

I must add one more thing, you may find it surprising. Alongside running this program, we also monitor tourism as a phenomenon in the seven destinations, an activity mainly owing to our colleagues from AER. To my mind, they are the only ones in this country who have a clear vision about the right thing to do to develop tourism.

What this monitoring is all about: every other year, in each of the seven destinations, the destination management teams, joined by rangers, in case there is a national or natural park involved, will approach tourists in predetermined locations within the protected or destination areas on specific days. They are asked, based on a list of questions, how they got there, what the purpose of the visit is, how many days they are spending on the place, how much money they intend to spend, what means of transport they used, if they are happy with the services provided, both B&B and other ecotourism services, if they enjoy the thematic trail developed within the program, if the trails are well maintained, about the visiting infrastructure.

That makes quite a set of questions, they are supported by an app, so everything is done digitally, right there, on the ground. All data is input in a database and then processed by several universities that we work with. Consequently, every other year, we have a clear understanding of the tourist profile in a destination, of the destination profile.

I don't imagine they use something like that at the seaside or Prahova Valley area. Our hope is that our approach will cause a ripple effect. Practically, I hope we can influence the other side of tourism, mass tourism or anything else that is enclosed in the notion of tourism in Romania, and make them address the matters in a more structured and focused way. What we do is to start addressing the complexities. It actually amounts to pioneering work in Romanian tourism.

„O idee a RAF: începând cu acest stagi, am introdus educația pentru ecoturism în cele șapte destinații.”

“An idea from RAF: starting with this stage, we introduced ecotourism education in the seven destinations.”

Ce urmează în proiectul Antreprenoriat Verde?

Consolidăm în continuare, pe cât posibil, cele șapte destinații. Încercăm să atragem și fonduri mai multe pentru ele. De la etapă la etapă, atât RAF, cât și noi am reușit să angrenăm fonduri puțin mai mari pentru acest program. Asta ne-a permis ca managerii de destinație, care erau puțin răvășiți de multitudinea de task-uri pe care le aveam, să-și formeze echipe, să aibă cel puțin un asistent care îi ajută. Deci echipele s-a dublat sau, în unele cazuri, chiar s-au triplat. O altă evoluție super-pozitivă, o idee a RAF, pe care am salutat-o și am îmbrățișat-o imediat: începând cu acest stagiul, am introdus educația pentru ecoturism în program. Ce înseamnă asta, momentan: am început pilotarea în două destinații, și anume în Colinele Transilvaniei și în Țara Dornelor, și cu o echipă de experți de la colegii de la Mioritics, care sunt foarte buni în ceea ce privește educația de mediu.

Acum se află în primul an în care s-a dezvoltat un program de educație pentru ecoturism, care va deveni, în cele două destinații, o materie alternativă, acceptată de minister și de inspectoratul școlar din județele respective și care va fi oferită școlilor prin angrenarea profesorilor din școlile din clasele V - VIII din cele două destinații, momentan. Mai târziu, și în celelalte, sperăm.

Începând de anul viitor, încă două două destinații vor intra și ele în acest program, în care ne dorim ca elevii din destinație să afle care sunt valorile naturale, valorile culturale ale destinației, ce înseamnă ecoturism din punct de vedere antreprenorial. Este parte din procesul de branduire locală, adică ne-am dat seama că, în multe cazuri, nu toți localnicii știau că ei locuiesc într-o destinație ecoturistică. Și atunci, cum să dezvolti o destinație ecoturistică alături de cei din zonă, dacă cei care locuiesc acolo n-au habar că locuiesc într-o destinație ecoturistică? Întotdeauna încercăm să punem o felie nouă peste programul de până atunci, tocmai în ideea de a dezvolta cât mai complex, ca să spun așa, cât mai holistic fiecare destinație.

În etapa trecută, RAF a inițiat inclusiv niște cursuri de engleză, fiindcă și aceasta este o problemă, vin turiștii străini și, dacă nu reușești să te înțelegi într-o limbă de circulație internațională, mă refer aici, evident, la pensiuni și la prestatorii de servicii, avem iarăși o problemă.

Deci sunt multe fațete ale acestui program care necesită atenția noastră și, împreună cu RAF și cu AER, încercăm să aducem aceste noi straturi.

What's next in the Green Entrepreneurship project?

We are doing our best to further strengthen the seven destinations. We are trying to attract even more significant funds for them. Stage after stage, we and RAF alike have managed to allocate a bit more funds to the program. This way we could have managers, at first somehow overwhelmed by the myriad of their tasks, form their own teams, have at least the support of one assistant. That is to say that the teams have doubled, or even tripled at times. Another super-positive development, actually an idea from RAF that we unhesitatingly welcomed and embraced: starting this stage, we introduced ecotourism education to the program. For the time being, we have launched a pilot in two destinations, namely, Colinele Transilvaniei and Țara Dornelor, where we are working with a team of experts from Mioritics, an organization that champions environmental education.

This is the first year we have developed an ecotourism education program. It will become an alternative subject endorsed by the ministry and by the county school inspectorates in the two destinations and taught by the gymnasium teachers in the two destinations for now. We hope to include the others, later on.

Starting next year, there will be two other destinations joining this program, in which we aim at raising local students' awareness on the natural and cultural values of the destination they live in, on the entrepreneurship aspect of ecotourism. It is actually part of the local branding process, as we realized that, many times, not all of the local people were aware that they lived in an ecotourism destination.

How is it then possible to develop an ecotourism destination together with the people in the area if the locals have no idea that they live in such a place? We keep trying to add a new piece to the previous setup, precisely to address all the aspects of development, to approach it holistically, if I may call it that way.

In the previous stage, RAF also launched some English language courses, since this can be an issue, too. We get foreign travelers and then we have a problem, if we fail to communicate in a world language, and I have in mind here B&B workers and service providers.

All in all, there are many sides to this program that require careful consideration and, together with RAF and AER, we are doing our best to add such new elements.

Vreau să vă întreb câteva lucruri și despre pasiunea pentru fotografie. Sunteți pasionat de fotografie de păsări și ați obținut și un premiu important în domeniu.

Sunt, în principiu, fotograf de wildlife, de natură. Dar tema mea principală și la care țin cel mai mult sunt păsările. Evident, aproape la fel de mult sunt înnebunit și după mamifere, dar, cumva, topul este fotografia de păsări.

Dar de ce fotografie de păsări? Ce v-a atras la acest subdomeniu, să-i spunem, al fotografiei?

Cred că din copilărie m-a atras, fiindcă de mic copil iubesc natura, biodiversitatea și în special păsările. Cred că pot să spun că într-un mod aproape pătimaș. Îmi amintesc că mama îmi povestea că la doi ani, la grădiniță, cum apăreau primele fire de iarbă, strângeam trei-patru și fugeam, cu lacrimi în ochi de entuziasm, că au răsărit primele fire de iarbă. Sau strângeam libelule în buzunar, le iubeam așa de mult. Eram înnebunit după natură. De aceea m-am și îndreptat întotdeauna către biologie și către biodiversitate. Și am avut norocul, după ce am fost profesor de biologie, să înființez fundația și să lucrez pe mediu, pe conservare.

I'd like to ask you a few things about your passion for photography. You are passionate about bird photography and also received an important award in the field.

In principle, I am a wildlife and nature photographer. My main topic, the one I love most, is, however, birds. I am almost as crazy about mammals, of course, but somehow, birds are top of my list.

Why bird photography after all? What is it that caused your interest in this subfield of photography, if I may call it that way?

I think my interest developed as a young child, I have loved nature, biodiversity and birds especially ever since I can remember. I could almost call it passionate love. My mother used to tell me that when I was two, a kindergarten child, I would pluck some blades of newly sprouted grass and run away, my eyes filled with tears because I could see them green and all. Or that I used to collect dragon flies in my pocket, that's how much I loved them. I was crazy about nature. That is why I have chosen biology and biodiversity for a career. Having spent some years as a biology teacher, I then had the opportunity to establish the foundation and deal with environmental matters, conservation of the environment.

Cum am menționat deja, sunt peste 1.400 de proiecte implementate din fondurile distribuite, alocate de către noi. Orice proiect, finanțat, trebuie și monitorizat. Și cam din cele 1.400, cred că vreo 800-900 au fost clar pe conservarea naturii, pe conservarea anumitor specii, pe arii protejate. În mod evident, a trebuit să mergem cu echipa noastră în vizite de monitorizare a acestor proiecte, să vedem la fața locului ce s-a întâmplat concret, cum s-au implementat. Și așa am avut ocazia, și cel mai mare noroc în viață cred că ăsta a fost, să ajung cam în toate parcurile naționale și naturale și în sute de arii protejate din România. Sunt foarte puține colțuri în țara asta unde n-am reușit să ajung. Și când am ajuns, având deja mintea și sufletul setat pentru iubirea de natură, totdeauna am fost efectiv răvășit de atâta frumusețe. Și simțeam nevoia să arăt și altora. Am o zicală prin care spun că a vedea este o mare comoară, dar să împărtășești ceea ce vezi este o comoară și mai mare.

Una este să vorbești, alta este să poți arăta, prezenta valoarea acestui patrimoniu natural extraordinar pe care îl avem în țară.

Îmi amintesc că, înainte de intrarea noastră în Uniunea Europeană, spuneam că nu știu cu ce putem fi primii sau între primii în Europa, cel puțin la momentul 2007, dar cu un lucru sigur eram primii. Aveam cea mai bogată biodiversitate dintre toate țările. Ca urmare, acum vreo 15 ani, am decis că vreau să arăt ceea ce văd. Tot datorită muncii mele, am avut norocul să ajung nu doar în toate colțurile țării noastre, ci și pe toate continentele din lume, cu excepția Americii de Sud, și am avut ocazia și acolo să văd superba biodiversitate și natură a acestei planete minunate pe care trăim.

Practic, ați îmbinat pasiunea pentru fotografie cu activitatea fundației, au mers mână-n mână.

Exact. Mi-am dat seama că cel mai bun instrument extra sau cea mai bună modalitate prin care pot să am impact și pot să ajut în ceea ce fac și să și contribui la scopul și obiectivele fundației noastre este să fac fotografie de calitate. Eu făceam fotografie și înainte, chiar din copilărie, inclusiv de natură, dar de fapt făceam doar clickuri, apăsam butonul, adică nu eram încă învățat cu tehnica fotografiei. Acum 15 sau 16 ani, am decis să mă perfecționez pe treaba asta. Eram înnebunit după ornitologie, eram deja ornitolog amator și am zis să îmbin cele două hobby-uri, ornitologia și observarea wild life-ului, cu fotografia.

I have already mentioned that we have delivered the funds we received to over 1,400 projects. Once a project is funded, it needs to be monitored. Out of the 1,400, I believe that some 800-900 had a clear connection to conservation, the conservation of some species, to protected areas. Monitoring obviously takes site visits to the project areas, our team needs to see what practically happened there, how the project was implemented. It was an opportunity and also, I daresay, the most fortunate experience in my life, to get to see almost all the national and natural parks and hundreds of protected areas in Romania. There are few places in this country that I did not get to see. Whenever I reached such a place, since I have carried love for nature in my heart and my soul all the time, I was utterly overwhelmed with so much beauty. I also felt that I needed to share it. There is a saying that going to see the sea is precious, but sharing what you see is even more precious.

It is one thing to speak, another to show, to let the others see the value of this extraordinary natural heritage that we have in Romania.

Before we acceded to the European Union, I used to say that I ignored where we could come first or among the first in Europe, at least not then, in 2007, but that we had something that definitely already ranked us first. We have the richest biodiversity of all countries. Therefore, about 15 years ago, I decided that I wanted to show the things that I would see. It is also this line of work that fortunately took me not only everywhere in Romania, but also on all the continents in the world, except for South America, and I had the opportunity to see the amazing biodiversity and natural beauty of the wonderful planet we inhabit in every single place.

You practically combined your passion for photography and the activity of the foundation; they went hand in hand.

That's true. I realized that the best instrument or manner in which I could make a difference, make things easier and contribute to the objectives and purpose of our foundation was to focus on quality photography. I used to take pictures before, even as a child, pictures of nature, too, but I just clicked on the button, I knew nothing about the technical part of photography. It was 15 or 16 years ago that I decided to master the technicalities. I was so passionate about ornithology, I was already an amateur ornithologist, so I said to myself it was high time to integrate the two hobbies of mine, ornithology and wildlife observation, with photography.

Așa a început povestea cu fotografia. Nu m-am înscris la niciun curs, deci am făcut totul în mod autodidact. Am citit foarte multe cărți de specialitate, am vorbit cu foarte mulți fotografi experimentați, cu mulți dintre ei sunt prieten acum. După aceea, am mers foarte mult pe teren, am experimentat singur și am crescut din ce în ce mai mult. Am început să postez și în social media și oamenii au început să spună „OK, ești bun, ai niște fotografii superbe, de ce nu faci o expoziție?”. După aceea, am început să am și expoziții. Apoi am fost remarcat de National Geographic și de Wild Planet și ei mi-au expus niște fotografii.

Alți fotografi mi-au zis, cred că acum 10 – 12 ani, că sunt gata să particip și la concursuri internaționale. Și așa am început și cu asta. De atunci, am câștigat destul de multe premii la diverse saloane și competiții. Evident, cel mai mândru sunt de cel câștigat în 2022 la Bird Photographer of the Year, despre care, mai în glumă, se spune că este Campionatul Mondial al Fotografiei de Păsări. Dar, în același an, am câștigat și premiul întâi la concursul Fotograful de natură al anului la categoria „Comportamentul păsărilor”, una dintre cele mai vechi competiții europene organizate în Ungaria de peste 35 de ani.

Există vreun premiu la care ți-neți în mod deosebit, dintre cele pe care le-ai câștigat?

Acestea două sunt cele cu care mă mândresc cel mai mult. Medalia de argint sau locul doi la Bird Photographer of the Year, la categoria „Păsări urbane”, și locul întâi la Fotograful de natură al anului, la categoria „Comportamentul păsărilor”.

That's how it all started in photography. I did not attend any course, I'm self-taught. I read many specialist books, I discussed with countless experienced photographers, many of them are my friends now. Next, I went a lot on the ground, I experimented with things and I furthered my skills. I started to post on social media and people started to comment, "Ok, you are good, your pictures are exquisite, how about an exhibition?". Then I started to exhibit my work, too. And then I was noticed by National Geographic and Wildlife and they showed some of my photos.

Some photographers told me, it must have been 10-12 years ago, that I was ready to participate in international contests. That's how that part started. I was awarded quite a number of prizes in different exhibitions and contests. The one that I am most proud of is, undeniably, the award I received in 2022, at Bird Photographer of the year, which is the World Championship of Bird Photography, rumor has it. But, at the same time, I was the category winner in "Birds' Behavior" at the Nature Photographer of the Year contest, one of the oldest competitions in Europe, which has been organized in Hungary for over 35 years.

Is there any award that you won that you are particularly attached to?

These are the two that I am most proud of. Silver or runner up in the "Urban Birds" category at Bird Photographer of the Year and winner at Nature Photographer of the Year in the "Birds Behavior" category.

// Mă trezesc la ora 4, la ora 5 sunt acolo și la ora 9 sunt la serviciu, să prind lumina frumoasă și păsările de dimineață.

I wake up at 4, I am there by 5 and by 9, I'm at work, otherwise I couldn't capture the beautiful light as well as the birds, early morning.

Care este povestea fotografiei „Gonzo”, cea cu care ați câștigat locul doi la Bird Photographer of the Year?

Unul dintre locurile la care merg cel mai des, datorită proximității, sunt heleșteiele de la Sânpaul, care sunt și o arie protejată Sit Natura 2000. Este vestită pentru numărul mare de păsări care se perindă pe acolo. Zona nu este mare, dar de-a lungul anilor, au fost văzute specii foarte interesante și, ca urmare, acolo merg de cele mai multe ori.

Dacă nu-s plecat din județ, atunci cel puțin o dată sau chiar în ambele zile de weekend sunt acolo sau, în perioada migrației păsărilor, mă trezesc la ora 4, la ora 5 sunt acolo ca să prind lumina frumoasă și păsările de dimineață, iar deja la ora 9 sunt la serviciu. Astfel, câteodată, în perioada aprilie-mai, merg măcar de două-trei ori pe săptămână și în afara weekendului. Este o zonă care întotdeauna promite, dar există și unele zile când, ori după o perioadă ploioasă, ori când urmează o ploaie torențială, accesul devine mai greu, fiind foarte noroios.

What is the story behind the photography titled “Gonzo”, the one that got you second place at Bird Photographer of the Year?

One of the places I go to very often, because it is close, is the ponds of Sânpaul, which is also a Natura 2000 protected site. It is best known for the high number of birds in the area. The place is not big, but many interesting species have been sighted there in time, which is why I would go there on most occasions.

Unless I am out of the county, I will go there at least one weekend day, sometimes both, or during the bird migration season, I will wake up at 4, be there at 5 to capture the beautiful light as well as the birds, early morning, and I'm already at work by 9. Sometimes, in April-May, I will go there at least 2-3 times per week, besides the weekend.

It is a promising area at all times, but there are days when access is difficult and the place is all muddy, after several days of rain or a downpour.

Și undeva, prin iulie 2021, m-am dus, tot așa, dis-de-diminează, în zonă, dar era o zi care necesita un plan B. Și planul meu B pentru asemenea zile este satul Sânpaul, aflat pe lângă această arie protejată. Aici știu o clădire veche, dărăpănată, părăsită, în care de vreo zece ani observ o familie de cucuvele.

Acolo cuibăresc și în fiecare final de iunie, început de iulie apar unul, doi, trei pui împreună cu părinții.

În anul respectiv, încă nu văzusem decât părinții și am zis, ok, hai să merg la cucuvele, poate au ieșit puii din cuib. Și, spre fericirea mea, am găsit acolo părinții și trei pui care eclozaseră cu câteva săptămâni înainte și erau și ei după ploaie.

Toată familia m-a întâmpinat, erau majoritatea uzi leoarcă și patru dintre ei își uscau penele acolo, pe acoperiș. Unul dintre pui era sub acoperiș, pozând într-un mod comic, pușin ud, zburlit, dar cu moacă supărată.

In July 2021, I went there very early, as usual, but it was one of those days which call for a plan B. My plan B for such days is the village Sânpaul, just off the protected area. There is an old, derelict and abandoned building there, inhabited by a family of little owls that I have been observing for 10 years.

Every year, they use the building as a nesting place and, by the end of June or in early July, there would be one, two or three little ones together with their parents.

That year, I had only seen the parents, so I said to myself, ok, let me see the owls, maybe the babies are out of the nest. I was happy to find there both the parents and three little ones that had only hatched a few weeks before and were drying off.

The entire family was there, most of them were soaking wet and four were drying their feathers right there, on the roof. One of them had taken shelter under the roof, in a funny pose, feathers ruffled and an unhappy face.

// Și avea o față... Mie asta mi s-a înfiripat în minte imediat, probabil vă amintiți de Muppet Show: avea o moacă de Gonzo. Așa a primit fotografia titlul de „Gonzo”.

That face... it instantly made me think of, you probably remember it, the Muppet Show: a face like Gonzo's. And so, the picture went by the name of "Gonzo".

Lucrurile de care László Potozky este cel mai mândru.

The things that make László Potozky most proud.

Ați făcut și faceți în continuare, prin proiectele pe care le derulați, ca de pasiunea dumneavoastră pentru natură să beneficieze comunitatea și următoarele generații. Dacă trageți o linie până acum, care considerați că sunt cele mai mari realizări ale dumneavoastră, profesional și personal?

Pe plan profesional, ca director de fundație, cred că cea mai importantă a fost fondarea fundației, acum 25 de ani. Chiar sunt mândru, fiindcă am reușit să încropesc, să dezvolt, împreună cu colegii mei, o fundație într-un oraș așa mic, cea mai mică reședință de județ din țară. Avem 38.000 de locuitori și totuși avem principala fundație finanțatoare privată pe mediu din țară.

Cealaltă realizare cred că e legată de încropirea echipei din fundație. Și vorbesc de o echipă super coezivă. E ca a doua familie pentru mine. Coezivă și armonioasă. Închipuți-vă, cu trei colege suntem împreună de la începuturi, de 25 de ani. Alte trei colege sunt cu noi de 15-20 de ani și doar o colegă sau două sunt cu noi de vreo doi-trei ani. Deci există o continuitate și o loialitate față de ceea ce facem din partea tuturor, iar asta ne-a făcut o echipă extraordinară și la care țin exact ca la propria familie.

What you have been doing through the projects that you run is to make the community and the next generation enjoy the benefits of your passion for nature. Supposing you drew a bottom line at this point, what would be to you the most important achievements so far, both in your professional and personal life?

Professionally speaking, in my capacity as foundation director, I believe my most important achievement was to establish the foundation, 25 years ago. I am truly proud, as I managed to put together, to develop, hand in hand with my colleagues, a foundation in such a small place, the smallest county capital in the country. The town only has 38,000 inhabitants and yet it boasts the leading private equity foundation in environmental matters across the country.

The other achievement, I believe, is linked to shaping a team. A super-cohesive team. They are a second family to me. Cohesive and harmonious. Just imagine, there are three women colleagues who have been there from the beginning, for 25 years. Another three women colleagues have been with us for 15-20 years and only one or two others joined us two or three years ago. There is a sense of continuity and loyalty to our mission that everyone shares and that's what has made us an extraordinary team that I care about as if they were family.

Pare că cine lucrează la Fundația pentru Parteneriat e fericit și rămâne acolo.

Așa se pare. Am avut și personal mai mare câteodată, în funcție de numărul de programe, au mai plecat, dar foarte rar a fost ca cineva să plece mai devreme de trei-patru ani. Am avut colegi care au ieșit la pensie de aici. Asta încercăm: să le placă la noi, să se simtă acasă.

De la înființare, cu echipa aceasta minunată, am reușit ca Fundația să crească în permanență, să trecem de la momentul cu un singur program de finanțare din fonduri private la momentul de astăzi, când suntem capabili să derulăm programe mari și să administrăm și fonduri mari.

Mă bucură și faptul că am fost serios implicat și în înființarea fundațiilor comunitare din România. Din cele în jur de 20 existente acum, la cel puțin 11 noi am contribuit și le-am oferit așa-zisa finanțare de start-up și alte tipuri de finanțări, ca să crească.

Am lucrat destul de mult pe fotografie, am reușit să am până acum patru expoziții personale și șapte expoziții de grup. Sunt mândru că am aderat la Forona (Asociația Forona a fost înființată cu scopul de a dezvolta și promova domeniul fotografiei de natură și de a sprijini conservarea zonelor naturale prin implicarea membrilor în proiecte ce vizează arta fotografică și protecția mediului) și că acolo sunt foarte activ. Sunt mândru de premiile pe care le-am primit în acest domeniu.

La fel, mă bucur enorm că am rămas aici, la fundație și în România. Asta e o mare realizare pentru mine. Am rămas aici și am lucrat pentru scopul în care am crezut întotdeauna și în care cred în continuare. Deși pot spune că este un drum care nu este întotdeauna lin, câteodată seamănă mai degrabă cu o luptă de tip Don Quijote cu morile de vânt. Azi obții ceva pentru conservare și ești bucuros, ziua următoare sau anul următor iarăși obții ceva, și după aceea, printr-o singură ordonanță, o semnătură și două cuvinte din pix, tot ce a construit întreaga societate civilă activă pe conservarea naturii este șters cu buretele de către decidenți. S-a întâmplat de multe ori. După aceea, iarăși trebuie să te ridici, trebuie să mergi mai departe.

Fotografii de László Potozky

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

It seems that those who work for Fundația pentru Parteneriat are happy and chose to stay.

Indeed. We had a bigger number of staff now and then, if we had more programs to manage, some left, but, commonly, nobody left before three or four years. Some colleagues even retired from the job with us. That's also our goal: to have people enjoy the work, to feel at home with us.

Thanks to this wonderful team, we've kept the Foundation constantly growing, we could outgrow the initial stage of one private equity funding program and reach the current position, when we are capable of running large programs and managing substantive funds.

I am also glad to have been significantly engaged in the establishment of community foundations in Romania. Out of the 20 or so that exist now, we contributed to the establishment of 11 and provided them with the so-called start-up money and other types of funds, which helped them grow.

I've done a lot of photography work, so far, I have had four personal exhibitions and seven group exhibitions. I am proud that I became a member of Forona (Asociația Forona was established with the purpose of developing and promoting nature photography and of supporting the conservation of natural areas through the engagement of its members in projects aimed at photography art and environmental protection) and that I am very active there. I am proud of the awards that I received in this field.

I am also immensely happy that I have stayed here, in Romania, with the foundation. All of that is a big achievement to me. I've stayed and worked for the goal I have always believed in and I will keep believing in. The way may not always be smooth, I admit it, sometimes it feels like a Don Quixotesque fight with the wind mills. You get some money for nature conservation now, that's so great, you may get it again the next day, or next year and then, it only takes one ordinance, one signature and a few rushed political decisions, and everything that the civil society activists in nature conservation have built is simply gone. It has happened many times. One has to build from scratch again, move forward.

Photo: László Potozky

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Despre Green Growth, cu Zoltan Bereczki, co-fondator și co-CEO al Synerb

About Green Growth with Zoltan Bereczki, Co-founder and Co-CEO of Synerb

„Prin ecoturism, poți sprijini o comunitate doar prin faptul că achiziționezi produse și servicii locale”

În România, din punct de vedere turistic, se întâmplă (și) lucruri bune. Unul dintre lucrurile bune se numește „ecoturism”, însă ecoturismul nu a apărut din neant, ci datorită câtorva proiecte de succes și a unor organizații care îl fac să arate tot mai apetisant, atât pentru românii care iubesc natura, cât și pentru comunitățile locale. El devine, astfel, nu doar un mod de a călători, ci și un mod de viață pentru tot mai mulți români din tot mai multe regiuni ale țării. Iar aici intră în scenă programul „Dezvoltarea destinațiilor de ecoturism”, care accelerează crearea destinațiilor ecoturistice și gândește în perspectivă, sprijinind înființarea unei rețele de astfel de destinații la nivelul întregii țări. Finanțatorul strategic al programului este Romanian-American Foundation (RAF).

Și nu se oprește aici. Dincolo de contribuția la dezvoltarea economică a comunităților locale și de conservarea naturii, programul finanțat de RAF este și mai ambițios de-atât și își propune poziționarea României ca destinație importantă pe harta ecoturismului. Nu întâmplător, în 2012, România a fost prima țară europeană care, prin contribuția Asociației de Ecoturism, a dezvoltat o metodologie națională pentru a evalua și desemna destinații ecoturistice.

“Through ecotourism, one can support a community merely by buying local products and services”

Tourism-wise, there are (also) good things going on in Romania. One of the good things is called “ecotourism”, but ecotourism did not come from nowhere; it owes its existence to a number of successful projects and of organizations that have made it look inviting, to nature loving Romanians and local communities alike. It thus becomes not only a way to travel, but a life style, for ever more Romanians from increasingly more regions in the country. This is the point where the “Development of ecotourism destinations” comes on stage, a program that accelerates the creation of ecotourism destinations, relies on anticipation and supports the establishment of a network made up of such destinations across Romania. The strategic program funder is the Romanian-American Foundation (RAF).

There is more to it. Beyond its contribution to the economic development of local communities and to the conservation of nature, the RAF funded program has even bigger ambitions, it aims at positioning Romania as a major ecotourism destination. It is not by chance that in 2012, Romania was the first European country that, with the help of AER (Asociația de Ecoturism din România) developed a national methodology to assess and designate ecotourism destinations.

Iar lista numelor cu rezonanță sustenabilă devine tot mai încăpătoare. „Dezvoltarea destinațiilor de ecoturism” în România este un program integrat și dezvoltat împreună cu Fundația pentru Parteneriat (coordonator și partener strategic) și cu Asociația pentru Ecoturism din România (partener pentru asistență tehnică), alături de experți în diverse domenii.

Pe listă apare și Fundația Friends for Friends (FFFF), care, începând din 2019, s-a implicat alături de destinații în procesul de comunicare și de marketing.

Iar acum, punctul culminant al acestui program ambițios care pare construit din straturi tot mai complexe: în martie 2022, Asociația Synerb Venture Catalyzer s-a alăturat programului de ecoturism cu o componentă antreprenorială, programul Green Growth.

Programul sprijină consolidarea managementului destinațiilor ecoturistice din program (Țara Hațegului – Retezat, Colinele Transilvaniei, Băile Tușnad și Împrejurimi, Ținutul Zimbrului, Țara Dornelor, Eco Maramureș și Pădurea Craiului), prin asistență tehnică personalizată și incubare a afacerilor.

Pentru că am vrut să aflăm detalii despre programul „Dezvoltarea destinațiilor de ecoturism” și despre componenta antreprenorială Green Growth, am vorbit cu Zoltan Bereczki, co-fondator și co-CEO al Synerb, despre cât de bine stă România la capitolul „ecoturism”, comparativ cu alte țări europene.

Când a început povestea Synerb și cum ați descrie în câteva cuvinte activitatea Synerb și viziunea organizației?

Istoria noastră organizațională a pornit de la câteva întrebări simple pe care ni le-am pus înainte să fondăm Synerb. Cum putem sprijini mai bine sectorul de impact? Cum putem mobiliza resursele necesare și cum putem dezvolta soluții prin care să sprijinim mult mai bine organizațiile din sector?

Prin „impact”, mă refer la acei antreprenori care fac business din pasiunea de a crea oportunități pentru oamenii dintr-o comunitate marginalizată sau la ONG tinere, ambițioase și vizionare, dar fără resurse.

The list of names with a ring of sustainability is getting longer. “The development of ecotourism destinations” is an integrated program in Romania, which was developed together with Fundația pentru Parteneriat (coordinator and strategic partner) and with Asociația pentru Ecoturism din România (technical assistance partner), alongside experts in different fields.

The list also includes Fundația Friends for Friends (FFFF), an organization that has engaged in communication and marketing together with the destinations, since 2019.

And now the peak of this ambitious program that seems to be formed from increasingly complex layers: in March 2022, Synerb Venture Catalyzer joined the ecotourism program and added to it an entrepreneurship component, Green Growth.

Green Growth is a program that supports better management of the ecotourism destinations included in the program (Țara Hațegului – Retezat, Colinele Transilvaniei, Băile Tușnad and their surrounding areas, Ținutul Zimbrului, Țara Dornelor, Eco Maramureș and Pădurea Craiului), through dedicated technical assistance and business incubation.

Since we wanted to learn more details about the “Development of ecotourism destinations” program and about the Green Growth entrepreneurship component, we interviewed Zoltan Bereczki, co-founder and co-CEO of Synerb, on the topic of Romania’s performance in ecotourism, in comparison with other European countries.

When did the Synerb story start and how would you describe Synerb’s activity and its organizational vision in only a few words?

Our organizational history started from a few simple questions that we asked ourselves before we founded Synerb. How can we better support the impactful sector? How can we mobilize the necessary resources and how can we develop solutions to support the organizations in the sector in a much better way?

“Impactful” is understood as those entrepreneurs who run a business because they passionately want to deliver opportunities for a marginalized community or young, ambitious and visionary NGOs lacking resources.

Photo: Eco Maramureș

Suntem trei cofondatori, fiecare cu peste 20 de ani de lucru în diverse organizații internaționale și în diverse regiuni: România, India, Filipine și câteva țări Europa de Est. Noi, ca profil, am lucrat mult în dezvoltarea și finanțarea unor afaceri de impact sau ONG-uri care creează, cu preponderență, soluții economice în comunitățile vulnerabile.

Am vrut, la un moment dat, pur și simplu să ne folosim talentul și experiența într-un cadru care să ne ofere mai multă libertate de a produce rezultate, mai ales în zonele sau domeniile subdezvoltate în România. Căutam mai multă libertate de a decide și de a dezvolta proiecte mai cu sens și moduri mai eficiente de lucru. Mulți oameni simt asta pe la mijlocul carierei.

În 2019, lucrurile s-au așezat și am distilat misiunea noastră, aceea de a cataliza impactul antreprenorilor sociali și al ONG-urilor vizionare din România.

De atunci, am lucrat cu peste 200 de oameni, liderii sau managerii unor organizații de impact, după cum arată și raportul nostru de impact pe 5 ani.

We are three co-founders, each of us with over 20 years of work in various international organizations and regions: Romania, India, The Philippines and some countries in Eastern Europe. Our expertise is mainly related to the development and funding of impactful businesses or NGOs which mainly deliver on economic solutions in vulnerable communities.

There came a time when we simply wanted to use our talent and expertise in a way that allows for more freedom to generate good results, especially in those areas or fields that are underdeveloped in Romania. We were looking for more freedom to decide on and also develop more meaningful projects and more efficient working methods. It is something that many people commonly experience halfway through their careers. We got that clear, in 2019, meaning that we could distill our mission as being to catalyze the impact of social economy entrepreneurs and of visionary NGOs in Romania.

We have worked since then with over 200 people, both leaders and managers of impactful organizations, as reflected in our 5-year impact report.

Înțeleg că Green Growth este componenta antreprenorială mai nouă (începând din martie 2022) a programului „Dezvoltarea destinațiilor de ecoturism”, care are deja o vechime de mai bine de zece ani. Ce v-a motivat să implicați Synerb în programul de dezvoltare a destinațiilor de ecoturism în România?

Cei de la Romanian-American Foundation (RAF) se gândeau să diversifice sprijinul acordat acestor ecodestinații, printr-o componentă de dezvoltare organizațională și de antreprenariat pentru acele unități de management ale ecodestinațiilor, ceea ce s-a și întâmplat ulterior prin proiectul Green Growth.

Noi, la vremea respectivă, eram deja conștienți de valoarea ecoturismului. Știam că poate fi o soluție economică viabilă în comunitățile preponderent rurale, mici și medii. E un lanț întreg economic care poate fi dezvoltat atunci când o ecodestinație face treabă bună și aduce ecoturști într-o zonă. Un element important al ecoturismului este că cea mai mare parte a banilor rămân în comunitate – mai mult de 70%.

În acest context, am stat câteva luni să planificăm, cu atenție, un traseu pentru proiectul nostru, discutând cu toți oamenii implicați în proiect. Avantajul pe care noi l-am avut în această etapă, dar și ulterior în implementare, a fost că am avut o relație de maximă transparență și încredere în echipa RAF. Există o vorbă care spune că soluțiile bune se nasc atunci când poți discuta onest despre probleme și oportunități.

Care sunt avantajele pe care ecoturismul le oferă comunităților locale și ce pune „pe masă” ecoturismul pentru românii dornici să petreacă o săptămână sau două de concediu în România?

Ecoturismul făcut bine îți oferă mai multe lucruri, mai ales dacă vii din orașele mari, din malaxorul traficului și al responsabilităților. Realmente poți sprijini o comunitate locală doar prin faptul că achiziționezi produse și serviciile din lanțul scurt. Plătești artizani, ghizi, experiențe locale, mici antreprenori.

I see it as Green Growth being the newer entrepreneurship addition (it was launched in March 2022) to the “Development of ecotourism destinations”, a program already in place for more than 10 years. What was your motivation to engage Synerb in the program for the development of ecotourism destinations in Romania?

The people in the Romanian-American Foundation (RAF) were already considering a diversification of the support given to those eco-destinations, by adding to it an organizational and entrepreneurship component which would target the management structures of the eco-destinations, and that is precisely what later materialized through the Green Growth project.

We were already fully aware of the value of ecotourism at the time. We knew that it could be a viable economic solution in the small and average sized mainly rural communities. It takes the development of a full supply chain, which can be done when an eco-destination works well and attracts tourists to an area. An important side to ecotourism is that most of the money, more than 70% of it, stays in the community.

Under the circumstances, we took a few months to carefully plan a way forward for our project, by interacting with all the project stakeholders. The upside we had at that stage, as well as later, during the implementation, was a relationship of full transparency and trust with the RAF team. Good solutions will emerge when one can honestly tackle both the challenges and the opportunities, they say.

What are the benefits of ecotourism to local communities and what does ecotourism “put on the table” for the Romanian holiday makers who consider spending one or two weeks in their own country?

When put in place in the appropriate way, ecotourism comes with many things, especially by contrast with the hustle and bustle of city life. One can really support a local community simply by buying products and services from the short supply chain. The money goes to the local craftsmen, tour guides, experiences and small entrepreneurs.

Felul ăsta de turism mai are și o componentă de nostalgie. Ecoturismul este și o întoarcere în timp. Mulți dintre noi încă avem o „memorie rurală” pe care o redescoperim vizitând o casă veche, un meșter local, parfumul unei căpițe de fân. Este o întoarcere în amintiri, pentru că din viețile noastre, trăite la oraș, toate aceste lucruri au dispărut.

Iar dacă această experiență este cuplată și cu niște servicii de calitate – cazare bună, o masă decentă, o excursie cu un ghid „profi”, te întorci din vacanță mai legat de acel loc și puțin mai centrat.

Apoi, mai este un aspect: natura și conservarea ei în Parcurile Naturale din arealul acestor ecodestinații. Este greu să apreciezi natura și beneficiile ei, să dezvolți un simț al datoriei față de mediu și patrimoniul natural dacă nu ieși din oraș.

Natura este o experiență care te poate echilibra. Turismul de masă are grijă să stai în confort maxim, poate uneori chiar avem nevoie de asta, însă ecoturismul te scoate puțin din confort, iar apoi te răsplătește pentru efortul tău.

Cât de bine stă România la capitolul „ecoturism”, comparativ cu alte țări din Europa? Cum vedeți viitorul ecoturismului în România și cum vedeți posibilitatea de a extinde programul Green Growth la alte destinații din România sau din regiune?

Încă este mult de lucru, dar sunt foarte multe comunități în care turismul intern, responsabil, poate fi crescut. În acest domeniu de nișă există consens. Nu trebuie să țintim o creștere infinită. Știm cu toții problemele pe care le generează turismul de masă, chiar și în anumite locuri din România. Deci viitorul trebuie să fie unul echilibrat.

Poate soluția este să multiplicăm aceste ecodestinații, care, fără doar și poate, stimulează economiile locale, mai apoi să continuăm acest efort, deja început, de comunicare amplă, agregată și clară despre aceste ecodestinații.

Unii turiști clasici chiar pot fi convertiți sau stimulați să redescopere ecoturismul. Trebuie, desigur, crescută și calitatea serviciilor, iar asta e o problemă ce se poate rezolva doar în timp.

There is also a nostalgic side to this kind of tourism. Ecotourism is also about going back in time. Many of us still have a “rural memory” and that is revived when we visit an old house, a local craftsman, or feel the smell of a haystack. It’s like restoring our recollections, because all these things are gone now from our urban lives.

When this experience is enhanced with good quality services – good accommodation, a decent meal, a trained guide, once the holidays are over, one is more connected to that place and a bit more balanced.

There is yet another aspect to it: nature and nature conservation in the national parks within the area of these destinations. It is rather hard to appreciate nature and its benefits, to feel responsible for the environment and the natural heritage if one never leaves the urban areas.

Nature is an experience that can help people find balance. Mass tourism is all about sheer comfort, we may need it sometimes, but ecotourism is about forcing people out of their comfort zones and then rewarding them for being willing to do so.

How good is Romania’s ecotourism performance versus other countries in Europe? What is your perception of the future of ecotourism in Romania and what do you think of the possibility of expanding the Green Growth program to other destinations in Romania and the region?

There is still much left to do, but there are a lot of communities where domestic and responsible tourism can increase. There is consensus in this niche field. We must not target perpetual growth. We are all aware of the problems that are caused by mass tourism, even in some places in Romania. The future must build on balance, therefore.

The solution may be to multiply these eco-destinations which, unquestionably, do boost the local economies, then to continue this work that we have already initiated, namely, to communicate on these eco-destinations in a wide, aggregated and clear manner.

Some traditional travelers may even be converted or encouraged to rediscover ecotourism. That also takes, of course, an increased service quality, but it cannot be done overnight.

Photo: Eco Maramureș

După cum ziceam la început, așteptările se schimbă. E un „shift” generațional și de mentalitate, mai ales în Occident. A crescut nișa de turiști responsabili și nișa celor care vor experiențe autentice. Sunt mult mai mulți oameni cărora le pasă de componenta de sustenabilitate: cum călătoresc, unde îmi las banii, ce mănânc, cum afectez o comunitate.

Tinerii, de asemenea, par a fi mult mai sensibili și deschiși la aceste aspecte. Diferite date arată o creștere semnificativă pe nișa de ecoturism, undeva între 20-34% creștere pe an (Worldmetrics, Statista, UNWTO). În plus, în foarte multe sondaje, peste 80% dintre respondenți zic că sunt interesați de „turismul responsabil”. E un trend deci.

O mică istorie: Adunarea Generală a Națiunilor Unite a desemnat anul 2002 ca Anul Internațional al Ecoturismului, iar ulterior agenția „UN Tourism” (UNWTO) a participat, împreună cu Ministerul Turismului, la o serie de seminarii despre ecoturism. De atunci, s-au întâmplat multe lucruri. Asociația de Ecoturism din România a dezvoltat un sistem de certificare în ecoturism. Au apărut ghiduri, platforme de promovare, strategii naționale în ecoturism. RAF a finanțat programul pilot de dezvoltare a ecodestațiilor, împreună cu Fundația pentru Parteneriat. Anul 2027 a fost declarat, printr-o rezoluție ONU, anul internațional al turismului sustenabil și rezilient. Viitorul, așadar, la fel ca în multe domenii, este orientat spre un turism mai sustenabil, din care face parte și ecoturismul.

As I already said, expectations are changing. We are faced with a generational and mindset shift, especially in the West. The niche of responsible tourists and the niche of those who are looking for authentic experiences have expanded. There are now many more people who care about sustainability: how to travel, what to spend my money on, what to eat, what is my impact on a community.

And then, young people seem to be more sensitive and open to such aspects. Different stats point to a significant, something like 20-34% increase of the ecotourism niche (Worldmetrics, Statista, UNWTO). Moreover, many surveys indicate that over 80% of the respondents are interested in “responsible ecotourism”, which points to a trend.

A brief reminder: The General Assembly of the United Nations Organization designated 2002 the International Year of Ecotourism and then the “UN Tourism” agency (UNWTO) participated, together with the Ministry of Tourism, in a number of workshops on ecotourism. Many things have happened since. AER developed an ecotourism certification system. There emerged guidelines, promotion platforms, national ecotourism strategies. RAF funded the eco-destinations pilot program, together with Fundația pentru Parteneriat. The UN adopted a Resolution to declare 2027 as the International Year of Sustainable and Resilient Tourism. Similar to many other fields, the future therefore is pointing to a more sustainable kind of tourism, and that includes ecotourism.

Pentru publicul larg: cum funcționează procesul de incubare a afacerilor în cadrul programului Green Growth? Ce înseamnă, de fapt, incubarea afacerilor?

În Green Growth nu incubăm doar afaceri, ci consolidăm, cum ziceam, și organizațiile care îngrijesc aceste ecodestinații – e un proces mixt de construire a capacității, în paralel cu incubarea unor start-up-uri în cadrul organizațiilor.

Un proces de incubare înseamnă să pui pe masă un proces prin care un om, în acest caz un manager de ecodestinație, poate porni o mică afacere sau demara niște ramuri de business care să aducă bani organizației. Suportul, de cele mai multe ori, este un mix de mentorat și resurse concrete. Lucrăm împreună să decantăm ideile bune de afaceri. Le testăm pe piață. Colectăm feedback de la clienți. Ne uităm după capital. Sprijinim primii pași operaționali. Evaluăm cum merge implementarea. Ajustăm modelul financiar. Ca idee, noi am scris un articol detaliat despre procesul de incubare și cum ar trebui un antreprenor să aleagă un incubator.

Care sunt principalele obiective pe care vă propuneți să le atingeți prin intermediul programului Green Growth până la finalul acestuia, în martie 2025, și cum le măsurați? Când și cum știți că v-ați atins scopul?

Rezultatele noastre trebuie să se vadă în rezultatele organizațiilor sprijinite. Avem o listă de indicatori esențiali la care ne uităm. Cum merg afacerile pe care le încep? Ce proceduri implementează? Cum fac „fundraising” și ce rezultate obțin? Cum lucrează echipa mai bine? Ce arii de servicii dezvoltă și ce impact au în ecodestinație? Au fost ecodestinații în care am lucrat cu managerii ca să dezvoltăm o serie de servicii de consultanță în ecoturism pe care ei le oferă unor clienți locali. În alte locuri, prototipăm câteva produse tradiționale, reinterpretate, care să fie testate pe piața locală. Toate aceste rezultate care provin din munca noastră directă le măsurăm la nivel de ecodestinații.

For the sake of the general public: how does business incubation work in the Green Growth program? What does business incubation actually mean?

We do not solely incubate businesses in Green Growth, but consolidate, as I explained before, the management organizations of these eco-destinations – it is a mixed process consisting in capacity building in parallel with start-up incubation within organizations.

To incubate is to put in place a process through which a person, an eco-destination manager in our case, can start a small business or add new branches to an existing business with the purpose of generating an income for the organization. Support often consists in a mix of mentoring and material resources. We work together to distinguish the best business ideas. We test them on the marketplace. We collect feedback from the customers. We look for capital. We support the first operational steps. We assess the implementation. Adjust the financial model. Should you need more details, we already wrote a thorough material on the incubation process and on how an entrepreneur should select an incubator.

What are the main objectives that Green Growth is to achieve by its conclusion, in March 2025, and how will you measure actual progress towards them? When and how will you know that you have attained your goal?

Our results should reflect the results of the supported organizations. We have a list of key indicators to check against. How are the start-ups doing? Which procedures do they implement? How do they carry out fund-raising and what do they obtain? What is the best way for the team to work? What are the service areas they develop and what is their impact on the eco-destination? In some eco-destinations, together with the managers, we co-developed a set of related consulting services that can be provided to the local customers. In other places, we prototype a reinterpretation of traditional products that we test on the local market. All these results that our direct work generates are measured in every eco-destination.

Programul Green Growth va contribui la consolidarea managementului celor șapte destinații de ecoturism, incluse în programul RAF, adică Băile Tușnad, Eco Maramureș, Pădurea Craiului, Colinele Transilvaniei, Țara Dornelor, Ținutul Zimbrului, Țara Hațegului–Retezat, printr-un program personalizat de asistență tehnică și incubare a afacerilor. Ce înseamnă asistența tehnică personalizată pe care o oferiți destinațiilor pentru a le consolida managementul? Concret, cum funcționează această asistență tehnică?

În primul rând, noi lucrăm împreună doar pe chestiunile critice și esențiale din organizația ta. Cu alte cuvinte, facem doar lucruri care te ajută direct pe tine, ca lider sau organizația în ansamblul ei. Lucrul împreună îl începem după ce facem o analiză profundă de nevoi, mai apoi alegem împreună domeniile de sprijin.

The Green Growth program will help strengthening the management of the seven ecotourism destinations, included in the RAF program, i.e. Băile Tușnad, Eco Maramureș, Pădurea Craiului, Colinele Transilvaniei, Țara Dornelor, Ținutul Zimbrului, Țara Hațegului–Retezat through a dedicated technical assistance and business incubation program. What does this dedicated technical assistance to strengthening destination management consist of? Specifically, how does this technical assistance work?

First of all, we only work together on those critical and vital aspects of your own organization. To put it differently, our intervention only consists of the things that will help you, as a leader, or the organization as a whole. This joint work will only start after we have conducted a thorough needs analysis and subsequently selected together the fields of support.

Photo: Băile Tușnad Ecodestination

Să vă dau un exemplu. Să zicem că ai trei probleme: prima, nu atragi finanțări, ca ONG. A doua problemă: echipa ta simte că organizația stă în loc. A treia, de ceva timp vă gândiți cum ați putea demara un mic business. Un proces adaptat poate însemna că facem împreună un „crash-course” pe scriere de proiecte sau dezvoltăm un sistem de strângere de fonduri. Pe partea de cultură organizațională, te ajutam să planifici un retreat organizațional, „ca la carte”, pe care uneori îl facilităm chiar noi, în cadrul căruia să-ți rezolvi măcar o parte din problemele critice. Pe ideile tale de business lucrăm împreună pentru a face câteva prototipuri sau servicii test.

Treaba asta durează vreo 6-12 luni. Între timp, cineva de la Synerb stă cu tine în tot acest proces. Avem sesiuni regulate de „Executive Advisory” (consultanță executivă), găsim resurse împreună, scriem proiecte, evaluăm feedback-ul clienților, dacă este vorba de un mic business.

În concluzie, scopul nostru final este ca liderul să acționeze, nu doar să „înțeleagă” sau să „învețe”, iar pentru asta lucrăm, colaborăm pe o perioadă mai lungă de timp. Rezultatul final, bineînțeles, este ca organizația să devină cât mai autosustenabilă: să aibă resurse suficiente și ulterior impact.

Cum evaluați impactul programului Green Growth asupra comunităților locale din destinațiile de ecoturism?

Asta este o discuție amplă, pentru că, de fapt, impactul este evaluat de oamenii care dezvoltă ecodestinațiile. Și noi vedem rezultatele lor: sunt ecodestinații unde, în câțiva ani, numărul turiștilor „eco” s-a dublat sau triplat. În alte locuri, pentru că aceste organizații au făcut eforturi extraordinare de a stimula dezvoltarea serviciilor ecoturistice conexe (de exemplu, formarea unor ghizi), a crescut durata medie a sejururilor de la o zi la două, trei zile. Sunt ecodestinații în care a crescut substanțial numărul membrilor din rețeaua de operatori în ecoturism sau numărul unităților certificate de Asociația de Ecoturism din România.

Avem, așadar, impactul cuantificabil. Dar mai e și partea mai puțin vizibilă a lucrurilor, pe care nu ai cum să o măsoari, dar simți că se schimbă direcția vântului, dacă îmi permițezi. Contactul cu turiștii responsabili îmbogățește și turistul, și gazda. Sunt oameni care, în timp, se reîntorc acasă pentru că „se mișcă lucrurile” și aduc și bani în comunitate. Sunt locuri în care vezi că apare un soi de speranță. Sunt multe autorități care simt valul schimbării și investesc în infrastructura locală.

Let me illustrate that. Supposing you come against three challenges: the first is that you are unable to raise funds, as an NGO. Second, your team feels that the organization has come to a standstill. Third, you've been thinking, for a while now, about starting a small business. A dedicated process can involve going together through a crash course of project writing or developing a fund-raising system. On the organizational culture side, we can help you check all the boxes of a perfect organizational retreat which we may sometimes also facilitate, for you to fix at least some of the critical issues. We can work together on your business ideas to create some prototypes or testing services.

It all takes 6-12 months. Meanwhile, there is someone from Synerb assisting you throughout the process. We have regular executive advisory sessions, we identify the resources together, write projects, assess customer feedback, in case a small business is at play.

To conclude, our final goal is to see the leader act, not simply “understand” or “learn,” and that takes longer work and collaboration. The final goal is, obviously, to have an organization that is as self-sustainable as possible: one that has sufficient resources and impact, later on.

How would you assess the impact of Green Growth on the local communities within the ecotourism destinations?

That's a long discussion, because the impact is actually assessed by the people charged with the development of the eco-destination. What we see is their results: there are eco-destinations where the number of tourists has doubled or tripled in a few years' time. There are other places where, thanks to the extraordinary work of these organizations to boost auxiliary ecotourism services (training guides, for instance), the average stay length went up from one day to two, or even three. In other eco-destinations, we see a considerable network increase by number of ecotourism operators or of AER certified units.

All of that makes impact measurable. But there is a less visible side to it, one that escapes measurements, and yet it can be sensed in the air, if I may put it that way. Contacts with responsible tourists make both a tourist and a host richer. There are people who resolve to go back to their native place, after a while, because they can see “things are moving” and they also bring money in the community. There are places where one can see a flicker of hope. Many authorities do feel the wind of change and invest in the local infrastructure.

Care sunt principalele provocări cu care se confruntă destinațiile de ecoturism din România, în dezvoltarea lor?

Noi suntem, din principiu, construiți ca să vedem mai degrabă oportunitățile de dezvoltare și avem un optimism, cum să zic, mai realist. E o atitudine fără de care nu ne putem face treaba și care ne ține pe direcție. Dar nu umblăm cu ochii închiși. Vedem lipsa de speranță, sărăcia, gândirea pe termen scurt, atunci când nu există oportunități concrete la nivelul oamenilor care trăiesc într-un loc.

Prima problemă de depășit ar fi cum să formezi o rețea puternică, o rețea care să creadă într-o viziune de dezvoltare a unei ecodestații. Apar, mai ales la început, tot felul de probleme de cooperare, ca peste tot, între oamenii și instituțiile care ar putea dezvolta ecoturismul într-un loc.

Norocul ecodestațiilor este că managerii aceștia au un tact extraordinar și beneficiază de suportul unor parteneri excepționali, cum sunt cei de la Fundația pentru Parteneriat, AER, Romanian-American Foundation, alături de sprijinul nostru de la Synerb.

What are the main challenges that can curb the development of ecotourism destinations in Romania?

We are rather built to see the development opportunities, we are the kind of realist optimistic people, so to speak. It is an attitude that is crucial to our work and makes us keep the right course. It does not mean that we close a blind eye to things. We are aware of the hopelessness, poverty, short-term thinking, in places where there are no actual opportunities for the inhabitants.

The first challenge to overcome is to be able to put in place a strong network, a network that believes in an eco-destination's development vision. This is when, especially in the initial stages, commonplace cooperation issues will occur, they are related to the people and institutions that might aid to the development of ecotourism in a given place.

Fortunately, eco-destination managers are so tactful and then, they can rely on exceptional partners such as Fundația pentru Parteneriat, AER, the Romanian-American Foundation, as well as our support, at Synerb.

O altă provocare pe care o vedem sunt practicile de business care, pe termen lung, nu ajută o comunitate, chiar dacă niște oameni, pe termen scurt, fac bani din asta. Intervenții fără cap asupra mediului natural. Zgomotul și deșeurile. Gândiți-vă numai la explozia de business-uri de închiriat ATV-uri în rural, lipite de parcurile naționale. Sau că unele servicii sunt mediocre: mâncarea sau spațiile de cazare. Le vedem.

Însă rolul nostru la Synerb nu este să ne pronunțăm asupra acestor lucruri, fie că ne plac sau nu. Ca să miști acul, ai nevoie de o conversație amplă, inclusiv cu autoritățile, apoi să crezi alternative și să aduci resurse în comunitate.

Another challenge lies in the business practices which do not help a community in the long term, although they may generate money in the short term. Precipitated interventions on the environment. Noise and waste. Just think of the booming ATV-rental business in the rural areas adjacent to the natural parks. Or the less than average quality of the services: food or accommodation. We can see all that.

But Synerb's role is not to rule on these aspects, whether we like them or not. Changing course on the compass requires an ample conversation, authorities included, and then the creation of alternatives and bringing resources to the community.

Photo: Ținutul Zimbrului Ecodestination

Cât timp durează pentru ca o comunitate să se transforme în bine, în direcția ecoturistică? Care sunt ingredientele necesare și cine sunt actorii cheie, cum colaborați cu actorii locali (autorități, comunități, antreprenori) din aceste destinații și cât de receptivi sunt oamenii la un astfel de program ca cel pe care îl gestionează RAF, Synerb și partenerii lor?

Aici răspunsul e simplu. Ani de zile, cu toată lumea la masă.

Semnalele unei strategii bune pentru comunitate? Aplicarea strategiei. Un mic eveniment comunitar, un traseu refăcut, un nou traseu de cicloturism, un brunch comunitar, un program educațional, o campanie de promovare locală, activități de interpretare, un obiectiv de patrimoniu revitalizat, că tot povesteam de programul MKBT ș.a.m.d.

How long does it take for a community to change for the better, to embrace ecotourism? What are the necessary ingredients and who are the key actors, how do you collaborate with the local stakeholders (authorities, communities, entrepreneurs) in these destinations and how open are people to a program such as the one managed by RAF, Synerb and their partners?

That's an easy one. It takes years and everyone around the table.

What signals that a strategy is good for a community? The very implementation of the strategy. A small community event, a trail which is restored, a new bicycle trail, a community brunch, an educational program, a local promotion campaign, interpretation activities, a revitalized heritage objective, since I was telling you of the MKBT program, and many other things.

Ce sfaturi ați avea pentru tinerii antreprenori care doresc să se implice în dezvoltarea de proiecte de ecoturism?

Sfaturi nu am, doar câteva cuvinte de încurajare. Să dezvolți servicii ecoturistice este o muncă grea, dar e un domeniu care îți poate aduce multă satisfacție.

Foarte mulți antreprenori din domeniu, cu care noi am vorbit, în pofida provocărilor, au un tonus bun și sunt optimiști. Mulți sunt pasionați de natură sau se simt legați intim de locul în care încep ceva.

What is your advice to young entrepreneurs who wish to engage with ecotourism project development?

I have no piece of advice, just a few encouraging words. To develop ecotourism services is hard work, but it may be very rewarding.

Many entrepreneurs that we talked to are full of stamina and optimism, despite difficulties. Many of them are passionate about nature and feel intimately connected with the place where they start an activity.

Articol apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Article published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

„Ca oportunitate de afacere, este o nișă încă neacoperită. Realmente este loc pentru mai multe servicii de calitate.”

“Speaking of business opportunities, this niche is still not covered. There really is room for many quality services.”

Cronicari Digitali Podcast

Serie specială

„Inspiring Communities”

Cronicari Digitali Podcast

Special Series

„Inspiring Communities”

Ecoturismul, resursă pentru dezvoltarea României

Principala temă abordată în primul episod din seria „Inspiring Communities” a podcastului Cronicari Digitali, moderată de jurnalistul Vlad Petreanu, a fost modul în care ecoturismul contribuie la dezvoltarea României.

Vlad Petreanu a discutat cu parteneri RAF din acest domeniu: **Andrei Blumer** - președintele Asociației de Ecoturism din România, **Anca Rusu** - managerul Destinației Ecoturistice Țara Hațegului, și **Sebastian Cătănoiu** - directorul Parcului Natural „Vânători-Neamț”.

Interviul s-a transformat într-un dialog despre ce înseamnă ecoturismul în accepțiunea modernă a termenului, prin ce se deosebește de turismul de masă, cum putem face, fiecare dintre noi, ecoturism și ce beneficii aduce pentru comunitățile din eco destinații.

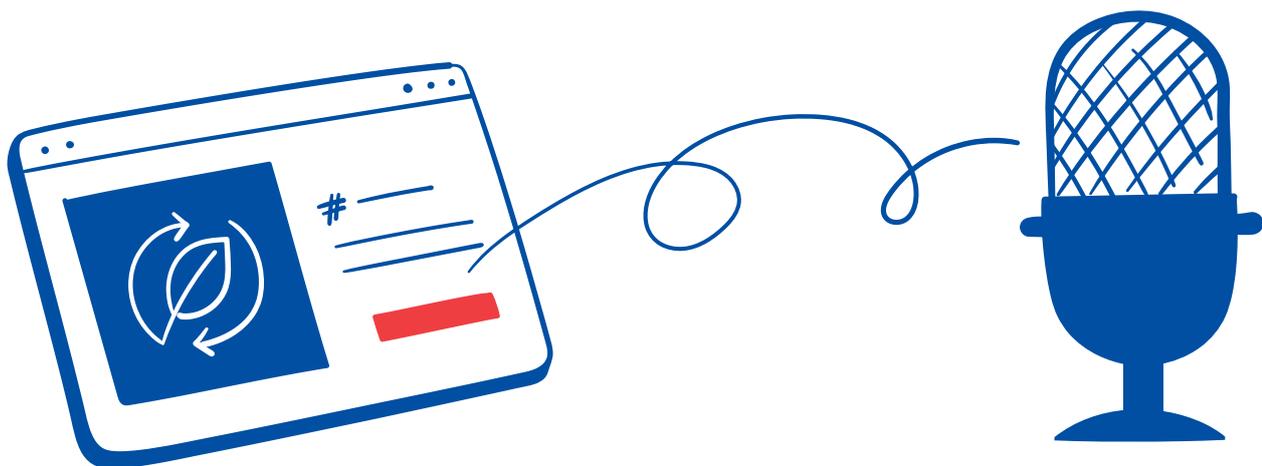
Aflăm care sunt diferențele dintre un parc natural și un parc național, cum lucrează Asociația de Ecoturism din România cu membrii comunităților locale în promovarea

ecoturismului, dar și cum pot fi reinvestiți în economia locală banii câștigați prin acest fel de turism. Aflăm ce înseamnă, de fapt, management de destinație ecoturistică și care sunt cele mai importante obstacole în dezvoltarea unui astfel de proiect.

În continuare, a fost analizată contribuția organizațiilor neguvernamentale la construirea eco destinațiilor, nu doar ca opțiune turistică pentru potențialii vizitatori, ci și ca atitudine din partea comunității locale, iar invitații au oferit și câteva exemple de proiecte de succes, de care sunt mândri.

Am aflat ce înseamnă, pentru invitați și pentru organizațiile pe care le reprezintă, colaborarea cu RAF. Au povestit apoi despre cum acționează pentru ca oamenii din eco destinații să afle care este adevărata valoare a lucrurilor pe care le dețin, dar și cât de mult s-a schimbat felul în care comunitățile locale răspund față de diverse proiecte ecoturistice.

Ecotourism: A Catalyst for Romania's Development

The first episode of the "Inspiring Communities" series, hosted by journalist Vlad Petreanu, delves into the pivotal role of ecotourism in fostering Romania's economic growth.

*The journalist engaged in a dialogue with RAF partners, including **Andrei Blumer**, President of Asociația de Ecoturism din România; **Anca Rusu**, Manager of the Țara Hațegului Eco Destination; and **Sebastian Cătănoiu**, Director of the Vânători-Neamț Natural Park. Together, they explore how ecotourism not only addresses current needs but also paves the way for a cleaner, more sustainable future.*

The conversation explores what ecotourism entails in today's context, highlighting its distinction from mass tourism. The guests discuss how individuals can engage in ecotourism and present the benefits of ecotourism to local communities. We learn the distinction between natural and national parks, how Asociația de Ecoturism din România collaborates with local communities to promote ecotourism, and how

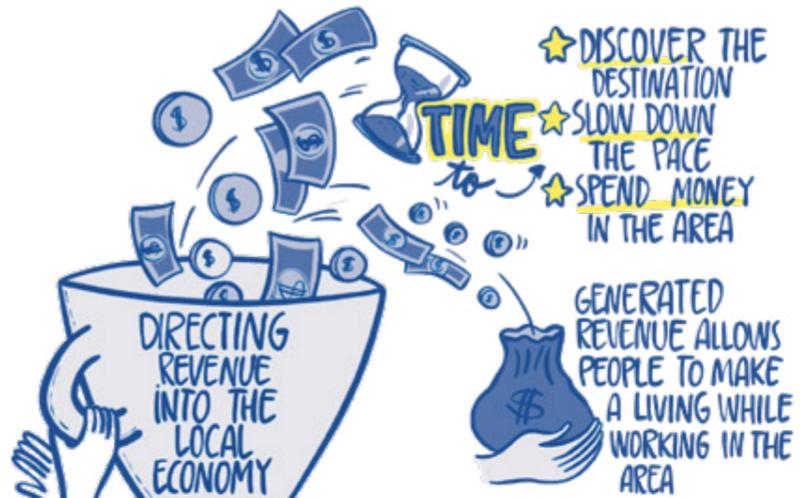
revenue generated from ecotourism can be reinvested into local economies. The guests talked about the management of eco destinations and the challenges they have faced in advancing their programs.

The contribution of non-governmental organizations in establishing eco destinations is also highlighted, showcasing their potential as tourist attractions and their influence on local community attitudes. The guests shared examples of successful projects that inspire pride and engagement.

The three guests talked about what working with RAF means to them and their organizations, about their efforts to help local communities recognize the true value of their resources, and about examples of communities responding to various ecotourism initiatives.

ECOTOURISM

A CATALYST FOR ROMANIA'S DEVELOPMENT

- TIME**
- ★ DISCOVER THE DESTINATION
  - ★ SLOW DOWN THE PACE
  - ★ SPEND MONEY IN THE AREA

THERE'S MUCH MORE TO IT!

REVISITING OLD TIMES

A CERTAIN WAY OF LIVING

SPECIFIC ARCHITECTURAL STYLES

EACH DESTINATION HAS SOMETHING THAT MAKES IT SPECIAL!

DESTINATION MANAGEMENT

PARTNERSHIPS THAT PROTECT LOCAL HISTORIC VALUE

I'M GETTING BACK THE SENSE OF VALUE OF THE AREA

IT'S NOT ABOUT VOLUME BUT ABOUT THE RIGHT MARKET. AVERAGE STAY OVER 2-3 NIGHTS IN THE DESTINATIONS.

IT'S WHERE THE BISONS ARE

THE LOCALS PROTECT THEIR AREA BECAUSE THEY NEED IT FOR THEMSELVES AND THEIR CHILDREN

LOCALLY SOURCED PRODUCTS

SUPPORTING LOCAL BUSINESSES

WOOD FROM CREDIBLE SOURCES, NOT IRRESPONSIBLE DEFORESTATION

NATURAL CULTURAL HISTORIC ASSETS

- WORKING WITH COMMUNITIES
- COMMITMENT
- VISION
- CONTINUITY
- FLEXIBILITY

WHAT DOES WORKING WITH RAF MEAN?

STRATEGY

STABILITY

TO WATCH THE EPISODE, SCAN THE QR CODE

CoopNet: poveste de succes. A început în 2011

CoopNet: a Success Story. It Started in 2011

Sorin Popa

Președinte, Cooperativa Legume de Vidra
President, Legume de Vidra Cooperative

Alexandra Popa

Director executiv, CRPE
CRPE Executive Director

Márton Balogh

Director, Fundația Civitas pentru Societatea Civilă Cluj
Director, Fundația Civitas pentru Societatea Civilă Cluj

De la cooperativele comuniste la reinventarea asocierii profitabile în agricultură.

„Veșnicia s-a născut la sat”, scria Lucian Blaga, în poezia Sufletul satului. Însă, dincolo de versurile de o profundă sensibilitate, pășim în lumea satului românesc și constatăm, aproape indiferent de epocă, o altă fațetă a veșniciei, mult mai puțin idilică, plină de nuanțe de subdezvoltare și cu eterna promisiune din partea unui potențial imens.

În mijlocul unor astfel de culori contrastante își fac loc, tot mai mult în ultimii ani, unele dintre soluțiile pentru un trai mai bun. Vorbim despre cooperativele agricole, care nu sunt de ieri, de azi și nici măcar din vremea comunismului cu care majoritatea românilor (încă) au tendința să le asocieze, ci au o istorie îndelungată și o eficiență de mult timp probată în vestul Europei.

O astfel de asociere voluntară a producătorilor oferă o serie de avantaje care transformă cooperativele în entități

Sorin Popa

From communist cooperatives to reinventing profitable cooperative farming.

“Eternity was born in a village”, Lucian Blaga wrote in his poem, *The Village Soul*. Yet, beyond the deeply touching verses, whenever we step into the world of the Romanian village, now or in the past, we are met by another face of eternity, much less than idyllic, showing the undertones of underdevelopment and living with the eternal promise of a huge potential.

Such a contrasting landscape has lately made increasingly more room for part of the drivers of a better life, specifically, agricultural cooperatives. Cooperatives go back a long time, they've been around even before communism, and although most of the Romanians (still) tend to associate them to that era, they have a long record of proven efficiency in Western Europe.

This structure based on the farmers' voluntary association comes with a whole set of benefits that will turn farming

Alexandra Popa

Márton Balogh

competitive și profitabile. În timp ce cooperativele agricole din comunism erau create și controlate de stat, dovedind o profundă disfuncționalitate și o productivitate ce lăsa de dorit, cooperativele agricole despre care vom vorbi în rândurile de mai jos sunt organizații autonome, conduse de către membrii lor. Ele se bazează pe principiile unei piețe libere, pe egalitatea și solidaritatea membrilor și le oferă tuturor producătorilor o voce activă în luarea deciziilor.

Între 2012–2016, trei ONG-uri cu experiență în dezvoltare comunitară (Civitas, FDSC și CMSC) au pilotat dezvoltarea agro-cooperativelor în patru comunități rurale, iar actori relevanți, precum MADR și Federația Grupurilor de Acțiune Locală (GAL), s-au implicat în sprijinirea asocierii rurale și în menținerea subiectului pe agenda publică. Calea către asocierea fermierilor testată de acest grup este scalabilă cu finanțarea UE, în principal cu fonduri canalizate prin GAL-uri pentru strategiile regionale. În plus, Centrul Român de Politici Europene (CRPE), prin cercetare și networking, a menținut o comunicare strânsă cu reprezentanții forurilor interesate și pledează constant pentru politici publice care să susțină formarea și dezvoltarea cooperativelor în beneficiul micilor fermieri. Toate aceste eforturi poartă acum un nume: CoopNet, o rețea de creștere a cooperativelor, care a apărut în 2017, ca o continuare firească a demersurilor începute de Fundația Civitas încă din 2012, cu sprijin financiar din partea Romanian-American Foundation (RAF).

co-ops into competitive and profitable entities. Whereas, in communist times, agricultural cooperatives were established and controlled by the state, a profoundly dysfunctional and hardly productive setup, the cooperatives we will dwell on below are autonomous, member-run organizations. They operate based on the principles of a free market, of equality and solidarity among members, and grant all members an active voice in decision-making.

In 2012-2016, three experienced community development NGOs (Civitas, FDSC and CMSC) piloted the development of farming co-ops in four rural communities, whereas relevant stakeholders, such as MADR and Federația Grupurilor de Acțiune Locală (GAL), were involved in supporting the notion of rural association and putting the topic high on the public agenda. The farmers' association model tested with this group proved scalable, if EU funded, mainly through regional strategy earmarked funds channeled through the GALs. Moreover, through its research and networking effort, Centrul Român de Politici Europene (CRPE) actively communicated with the representatives of the concerned authorities, constantly advocating for public policies fostering the creation and development of cooperatives to the benefit of small farmers. All those efforts are now going by one name: CoopNet, a network aimed at the growth of cooperatives, which was established in 2017 as a natural outcome of the work that Fundația Civitas started back in 2012, with financial support from the Romanian-American Foundation (RAF).

Photo: Cooperativa Legume de Vidra

Programul a avut, în total, cinci faze. În prima fază a programului (2012–2015), inițiatorii și-au propus să crească gradul de acceptare a formei de organizare în cooperative, au pilotat diverse modele de facilitare a creării de cooperative și au sprijinit înființarea a patru cooperative agricole, care continuă să funcționeze și după 10 ani.

În a doua etapă (2014–2016), au instruit 45 de facilitatori comunitari în domeniul înființării de cooperative și au creat prima rețea formată din șase ONG-uri și nouă Grupuri de Acțiune Locală, care a sprijinit asocierea fermierilor din zona lor. Au urmat a treia etapă și primul proiect CoopNet propriu-zis (2017–2019), în care au sprijinit 32 de GAL-uri să introducă măsuri de asociere și de replicare a modelului, au pregătit peste 50 de organizații să ofere consultanță fermierilor și au fost înființate alte 25 de cooperative. A urmat CoopNet 2.0, gândit ca un mini-MBA, care a inclus cursuri de management și marketing, dar și mentorat.

În prezent, CoopNet 3.0 (a cincea fază a programului) este în plină desfășurare, tot cu sprijinul RAF, prin care inițiatorii și-au propus să consolideze sectorul cooperativelor agricole.

Ca să aflăm ce înseamnă, cu adevărat, programul CoopNet, am vorbit cu directorul Fundației Civitas pentru Societatea Civilă Cluj, Márton Balogh, cu directorul executiv al CRPE, Alexandra Popa, dar și cu președintele Cooperativei Vidra, Sorin Popa, cel care conduce una dintre cooperativele-pilot dezvoltate începând cu 2012.

The program had five stages, overall. In the first stage of the program (2012-2015), its initiators aimed at an increased acceptance of cooperatives, as a form of organization, they piloted different cooperative enabling models and supported the creation of four agricultural cooperatives, still active 10 years on.

In the second stage (2014-2016), they trained 45 community facilitators in matters related to cooperative establishment and created a network consisting of six NGOs and nine GALs, a structure that supported the process of association among the farmers in their areas. There followed the third stage and the first CoopNet project as such (2017-2019), when they supported 32 GALs to introduce association related and model replication measures, they trained over 50 organizations on how to provide consulting support to the farmers and 25 other cooperatives were set up. Next was CoopNet 2.0, designed as a mini-MBA, which included management and marketing courses as well as mentoring.

In the ongoing stage, CoopNet 3.0 (the fifth stage of the program), also supported by RAF, the initiators are aiming at strengthening the agricultural cooperatives sector.

To find out what CoopNet is really about, we discussed the topic with Márton Balogh, Director of Fundația Civitas pentru Societatea Civilă Cluj, Alexandra Popa, CEO CRPE, and Sorin Popa, President of Vidra Cooperative, leader of one of the pilot-cooperatives established in 2012.

Și fiecare dintre ei are povestea sa.
They each come with a story of their own.

Trei perspective ale aceluiași început de proiect. Așa arată succesul, varianta 3.0

Three sides to the same starting project. The face of success, 3.0 version

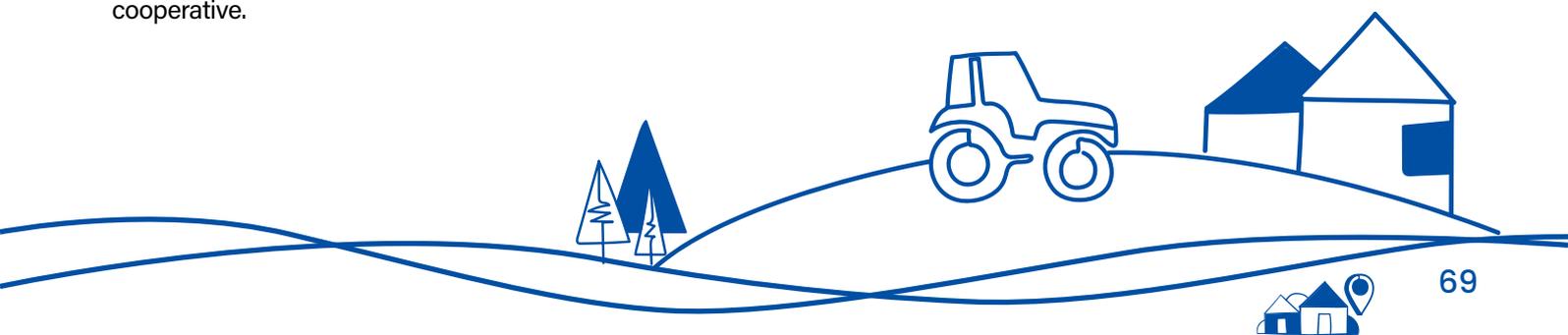
Între 2012 și 2016, alături de alte două ONG-uri cu experiență în dezvoltare comunitară, Civitas a pilotat dezvoltarea agrocooperativelor în patru comunități rurale. Cum a început totul și cum au fost alese cele patru comunități?

In 2012–2016, together with two other experienced community development NGOs, Civitas piloted the development of cooperative farming in four rural communities. How did it all start and how were the four communities selected?

Márton Balogh:

Noi am început să lucrăm în 2011, când am propus acest model. Fundația Româno-Americană (RAF) a venit la noi cu o provocare: dacă putem să gândim împreună un model prin care să ajutăm micii fermieri. Trebuie știut că România este una dintre țările din Uniunea Europeană care a avut și are printre cei mai mulți mici fermieri. Atunci, pe lângă noi au fost, la început, mai multe organizații neguvernamentale și toți am primit provocarea să găsim un grup de fermieri cu care să lucrăm și să încercăm să dezvoltăm pentru ei o asocieră cu scopeconomic, o cooperativă. Am început lucrul cu patru comunități, patru organizații neguvernamentale, oarecum cu procese diferite. La finalul primelor șase luni, din cele patru organizații, trei organizații: Fundația Centrul de Mediere și Securitate Comunitară lași la Prisăcari, FDSC la Vidra și noi în județul Cluj, am reușit să identificăm câte un grup de inițiativă cu care să începem discuțiile pentru a forma câte o cooperativă. Și au fost șase luni în care am dezvoltat câte un plan de afaceri pentru aceste viitoare cooperative.

We started to work in 2011, when we suggested this model. RAF addressed us with a challenge: whether we can conceive together a model for helping small farmers. It is noteworthy that Romania is one of the EU countries that has always had the largest number of small farmers. From the very start, we were joined by several other NGOs and we all took the challenge of finding a group of farmers that we could rely on to develop an association for economic purposes, a cooperative. We embarked on this project by putting in place somewhat different processes, with four communities, four NGOs. By the end of the first six months, out of the four organizations, three of them – Fundația Centrul de Mediere și Securitate Comunitară lași in Prisăcari, FDSC in Vidra and we, in Cluj County – had managed to identify one initiative group to approach in order to discuss the establishment of a cooperative.

Cum a început povestea CRPE în cadrul CoopNet și ce rol a avut CRPE în cadrul consorțiului care a gestionat programul?

Alexandra Popa:

Povestea CRPE în cadrul CoopNet datează din 2012, dat fiind că publicasem niște rapoarte de politici publice pe tema consolidării unei agriculturi de mijloc în România și militam pentru consolidarea unei agriculturi mai profitabile, de mijloc. Probabil, în acest context, au existat unele discuții cu managerul programului de dezvoltare rurală de la momentul respectiv de la RAF.

Iar în 2012, chiar eu am co-autorat acest studiu care se cheamă "De ce nu funcționează politicile de asociere a fermierilor în România?". Era din titlu foarte clar că nu funcționau.

În acest studiu ne-am uitat doar la măsurile din PNDR-ul de atunci. Din punctul acela, studiul a validat acest mesaj care a pornit de la tema cooperativelor. Știam cu toții că ele funcționează foarte bine în statele din vestul Europei, unde 50% din producție sau mai mult se vinde prin intermediul cooperativelor agricole.

Astfel, RAF a propus formarea acestui consorțiu în care mai multe organizații să experimenteze, fiecare cu metodologie proprie, niște măsuri de facilitare a coagulării unui grup de fermieri care să se ocupe de cooperative.

În primii ani, noi, la CRPE, am susținut proiectul prin cercetări de teren, adică efectiv ne-am dus și-am vorbit cu sute de fermieri din comunele unde s-au „pilotat” aceste cooperative, interviuri cu membrii cooperativelor, ne-am uitat la politicile publice, ne-am implicat în pregătirea PNDR 2014–2020, am documentat ce se întâmpla pe teren. Vedeam că acele cooperative care s-au înființat, printre care și Vidra, au început să vândă. Luam legătura cu managerii de vânzări sau cu președinții.

În plus, noi, la CRPE, am publicat și cercetări pe teme foarte relevante cooperativelor, dar cumva conexe: fiscalizarea agriculturii mici în România, accesul la marile lanțuri de retail, micro-creditarea.

Cumva, ne-am ales niște teme pentru a creiona un tablou mai amplu despre ce înseamnă să fii un fermier mic care vrea să se dezvolte comercial în România.

How did the story of CRPE in CoopNet start and what was the role of CRPE in the consortium that managed the program?

The story of CRPE in CoopNet goes back to 2012, when we had already published a series of public policy reports on the consolidation of midsized farms in Romania and we advocated for a more profitable agriculture of the middle. In that context, we must have discussed the matter with the manager of the rural development program at the time, namely, someone from the RAF team.

In 2012, I co-authored this study, titled "Why farmers' association policies do not work in Romania". The title clearly stated that they didn't.

That study only considered the measures under the national rural development program (PNDR) back then. It was the reference framework which validated our message on co-ops. We were all aware that cooperatives were very effective in Western Europe, where they accounted for 50%, some times more, of the sales of produce.

Under the circumstances, RAF suggested to form a consortium made of several organizations, each of them experimenting a different methodology, their own actions, in order to coagulate a group of farmers willing to consider cooperative farming.

During the first two years, the CRPE team, supported the project through field research, in other words, we actually worked on the ground and discussed with hundreds of farmers in the communes where these cooperatives were "piloted"; we interviewed their members, reviewed the related public policies, actively participated in the development of the 2014-2020 PNDR and documented the developments on the ground. We could see that farming co-ops already in place, such as Vidra, had already started to sell their produce. We would then contact their sales managers or presidents.

Furthermore, CPRE also published research studies on relevant, yet subsidiary topics: small agriculture taxation in Romania, access to big retailers, and micro-credit loans.

We selected our research topics to create, more or less, a wider picture of what it was like to be a small Romanian farmer willing to develop, trade-wise.

Cum s-a născut Cooperativa Vidra?

Sorin Popa:

La timpul respectiv, eram consilier local, împreună cu alți colegi de-ai mei. Și, la primărie, FDSC a venit cu cineva din sat și căuta producători care să se asocieze și să formeze o cooperativă. Atunci, eu și doi colegi de-ai mei am auzit de acest lucru și am fost interesați direct.

Noi, ca producători, îmi place să spun că suntem născuți în grădină. Bunicii, părinții au fost producători. Ziua munceam, noaptea stăteam prin târguri și vă dați seama că ne-a picat mânășă. Și-am îmbrățișat ideea. Am mai spus și la prieteni și la neamuri și la frați. Și atunci, cei care au vrut să vină lângă noi au venit. Și au venit și alții, unii s-au retras și am rămas 12 producători (...). Cred că am avut și un pic de noroc.

Imediat după ce ne-am înființat în 2013, un lanț de supermarketuri căuta producători locali pentru a demara un proiect și a venit și la Vidra (...). În final, neavând producători mulți, a acceptat și cooperativa. Deci pot să spun că am avut noroc, am fost căutați.

200-55-15 Un rezumat în trei cifre

Márton Balogh:

Noi, de exemplu, în Cluj, am mers în trei comunități rurale unde știam că este un bazin legumicol foarte important, pe Valea Someșului Mic. Am mers la primărie, am cerut registrul agricol, am aflat care sunt acei fermieri care se ocupă de creșterea legumelor și am încercat să-i contactăm pe fiecare dintre aceștia. Am vorbit cu fermieri din 200 de familii. Am reușit să convingem 55 de persoane să vină la prima întâlnire. După șase luni de zile cât am lucrat cu ei, timp în care au făcut tot felul de exerciții, cursuri, schimburi de experiență, au fost 15 care au format cooperativa. Eu zic că aceste cifre spun foarte mult despre procesul de inițiere de cooperativă. Adică trebuie să pornești de la un număr mai mare și până ajunge entitatea juridică să prindă contur, s-ar putea ca unii dintre ei să dispară pe parcurs.

How did Vidra Cooperative come to life?

I was a local councilor back then, together with a few other colleagues. One day, the FDSC team came to the townhall together with someone from the village, they were looking for producers who would be willing to get together and establish a cooperative. We heard about it, I and two other colleagues, it was actually something of interest to us.

I like to think that we, the producers, are green-fingered people. Our grandparents and parents were producers. We would work during the day, spend the night around fairs, so the idea suited us perfectly, obviously. And we embraced it. We shared it with our friends, siblings and extended family. If they wanted to join us, they did. And so did others, some meanwhile pulled out and we are now 12 producers left (...). We were also favored by chance, I believe.

As soon as we established the cooperative in 2013, a retailer looking for local farmers for one of their new projects also came to Vidra (...). Since they could not find enough farmers, they found the cooperative good enough. We got lucky, after all, other people found us.

200-55-15 A three-figure summary

As for us, the team of Cluj, we visited three rural communities that were known as a major vegetable crop area, in the valley of Someșu Mic. We went to the town hall, asked for the agricultural register, we identified the farmers that grew vegetables and tried to contact each of them. We spoke with farmers from 200 families. We succeeded in convincing 55 of them to participate in our first meeting. After 6 months of working with them, delivering all sorts of exercises, training, experience exchanges, we were left with 15 who formed the cooperative. To my mind, these numbers speak a lot about the cooperative initiation process. One has to start from a large number and lose some people on the way before the legal entity is created.

Am înregistrat cu aceste 15 persoane personalitate juridică, am făcut împreună un plan de afaceri, adică ce vor face ei împreună, în ce domeniu o să colaboreze?

Și în baza acestor elemente, a planului de afaceri și a statutului cooperativei înregistrate, am primit un sprijin financiar de la RAF pentru a asista această cooperativă timp de trei ani. Și am stat cu ei trei ani să-i ajutăm să implementeze planul de afaceri dezvoltat împreună.

Am reușit să-i ajutăm să facă un prim contract de colaborare cu niște hipermarketuri. Și după câteva luni, au început cu activitatea economică propriu-zisă, să livreze marfa către supermarketuri și de acolo s-a schimbat foarte mult paradigma, în sensul în care paradigma nu mai era că unde vindem, ci paradigma era dacă reușim să producem suficient de mult pentru câte comenzi avem. Și cam despre asta a fost vorba la Lunca Someșului Mic, așa se numește cooperativa din Apahida care a fost înființată atunci, în prima parte.

Rolul nostru a fost mai ales acela de a ajuta la crearea unei culturi organizaționale, adică să ne asigurăm că înțeleg care sunt regulile sănătoase, necesare pentru o bună colaborare între ei și să le aplice. Să îi ajutăm un pic pe planificarea afacerilor, adică să le creăm niște contexte de networking, să le creăm niște contexte de dezvoltare a abilităților profesionale, să mergem cu ei spre piață, adică să încercăm să-i ajutăm să deschidă noi canale de desfacere. Și ei, din 2015, au rămas, cum să zic eu, pe cont propriu și se descurcă foarte bine și astăzi și a fost o construcție sănătoasă și fericită, să zicem așa.

După aceea, paralel cu asta, a venit o provocare din partea colegilor de la RAF: foarte frumos, dar cu două-trei cooperative nu se face primăvară. Cum am putea să scalăm acest lucru?

Și atunci ei au zis: ce-ar fi să facem un proiect în care organizăm niște cursuri prin care îi învățăm și pe alții să faciliteze crearea cooperativelor, cum am făcut noi? Asta a fost în perioada 2014-2016. Au fost 45 de persoane instruite care au reprezentat șase organizații neguvernamentale și nouă grupuri de acțiune locală.

Dacă ne uităm la statistici, iar Alexandra Popa poate să vă ajute mai mult în zona aceasta. Dacă ne uităm la câte cooperative au fost active în 2012 și câte sunt astăzi în 2024, vedem o multiplicare a numărului de cooperative active.

We registered the legal entity with these 15, we developed a business plan together, namely, what do they want to do together, what field do they wish to collaborate in?

Based on these two elements, i.e. the business plan and the articles of association of the newly incorporated cooperative, we received financial support from RAF, for the purpose of assisting the co-op for the next three years. That's exactly what we did, we stood by their side for three years, helping with the implementation of the business plan that we had developed together.

We helped them sign their first collaboration agreement with a number of hypermarkets. A few months later, they launched the economic activity as such, in other words, delivering the goods to the retailers, which completely changed the paradigm, it was no longer about where to sell, but whether we can produce enough to cover the orders. That would be about all on Lunca Someșului Mic, which is actually the name of the cooperative from Apahida that was established back then, at the beginning.

Our role was especially to help create an organizational culture, namely, making sure they understood what healthy rules, the rules governing good cooperation, were about and that they implemented those rules. To give them a hand at business planning, that is to create networking contexts, to create enabling contexts for the development of professional skills, to go with them towards the market, in other words, to try and help them to open new vendor channels. They were left on their own, so to speak, in 2015 and they have been faring very well so far, bottom line it was all a robust and felicitous structure.

Afterwards, or rather concurrently, there came a new challenge from the RAF team: all good, but two or three cooperatives do not make such a big difference. How could we scale everything up?

Then RAF suggested: how about we design a training project to teach other people how to facilitate the creation of cooperatives, the way we did? The idea materialized in 2014-2016. Altogether, we trained 45 people from six NGOs and nine local action groups.

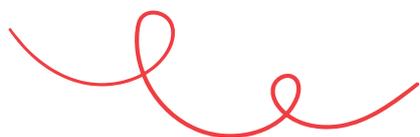
If we look at statistical data, and Alexandra Popa knows more about this area than I do, and we compare the number of active cooperatives in 2012 and now, in 2024, we can see a numeric multiplication.

CoopNet event
Photo: Fundația Civitas

Cifre, cifre. Dar ce facem cu ele?

Cum se transpun studiile făcute de CRPE în practică? OK, avem niște cifre, facem un studiu, înțelegem un fenomen. Dar mai departe, ce se întâmplă cu aceste cifre?

Alexandra Popa:

Mai departe, toate studiile acestea se finalizau cu niște mese rotunde, întâlniri în formate nu foarte ample, cu Ministerul Agriculturii, cu diverse departamente relevante și, practic, erau baza acestor demersuri de „advocacy”

În anii aceia, doream ca PNDR 2014–2020 să includă cel puțin o măsură sau mai multe măsuri care să stimuleze formarea de noi cooperative agricole, ideal pe această metodologie testată prin proiectul RAF.

Aceste studii și prezentarea lor publică au fost primii pași. Apoi, CRPE a fost inclus în comitetul național de pregătire, de consultare privind pregătirea noului PNDR. Dar am avut foarte multe întâlniri la Ministerul Agriculturii cu directorii, cu secretarii de stat, chiar și cu ministrul de atunci.

Figures and more figures. But what are we supposed to do with them?

How do the CPRE studies translate into practice? We have some figures, all fine, we conduct a study, we can understand a phenomenon. But what happens to these figures afterwards?

Afterwards, all these studies used to generate round table discussions, not in a very wide format, but mainly involving the Ministry of Agriculture, different relevant departments, meetings that would practically pave the way to advocacy. Back then, we advocated that the 2014-2020 national rural development program (PNDR) should include at least one, preferably more measures aimed at fostering the creation of new agricultural cooperatives, ideally based on the methodology that had already been tested in the RAF project.

These studies and their public disclosure made the first steps. Then, CRPE was included in the national preparation and consultation committee for the development of the new PNDR. We participated in many meetings with officials from the Ministry of Agriculture, with directors, state secretaries and even the minister of the time.

Prezentăm ce se întâmplă în proiectul RAF, rezultatele bune, ne uităm în regulamentele politicilor agricole comune și le spunem „uitați, există posibilitatea să finanțați lanțuri scurte, care ar putea să conducă inclusiv la formarea de cooperative”. Un dialog destul de tehnic, în care noi, la CRPE, înțelegeam ce se întâmplă și veneam cu cifrele din proiectul RAF, dar le ancoram în lucrurile pe care ministerul trebuia să le pregătească, precum PNDR 2014–2020. Și am militat către includerea unor măsuri pentru cooperative.

Au mai fost lucruri pe care le-am făcut la nivel de politici publice foarte relevante. În 2016, noi, la CRPE, am făcut parte din grupul de lucru de revizuire a legislației pentru cooperative agricole și am susținut acordarea unor facilități fiscale care au produs efecte majore în anii următori. După 2018, sectorul s-a triplat. În 2021 s-au relansat foarte multe măsuri pe fonduri europene. Și pe fondurile europene clasice, cooperativele primeau punctaj suplimentar. Practic, după 2016, au existat facilități pe foarte multe planuri pentru cooperative, pentru înființarea lor, vizavi de ANAF și tot ce înseamnă taxe, dar și pentru fermierii care voiau să atragă fonduri europene.

CoopNet, în ultimii trei ani, se focusează pe profesionalizarea sectorului cooperativelor, profesionalizarea membrilor, a managerilor de vânzări, a președinților de cooperativă, chiar și a instituțiilor care trebuie să ajute fermierii să se asocieze, sprijină cooperativele pe zona de accesare de microcredite, acreditări, comunicare publică, asocieri ale cooperativelor de gradul trei care au apărut pe piață în ultimii trei ani. Sectorul, încet-încet, se așază pe niște parametri de dezvoltare firești, aliniați cu ce se întâmplă în Vest.

We would introduce them to the RAF project, present the good results, look at the common agricultural policy regulations and explain, “look there is a possibility for you to finance short chains, which may result even in the creation of cooperatives.” It was rather a technical dialogue in which we, the CPRE team, were aware of the realities and relied on the numbers from the RAF project, but we would anchor all of that in the things that the ministry was bound to prepare, such as the 2014-2020 PNDR. We therefore advocated for the inclusion of cooperative related measures.

There were other things we also contributed to the highly relevant public policies. In 2016, CPRE participated in the working group for the revision of cooperative farming legislation and supported the roll-out of fiscal incentives, which had a massive positive impact in the next years. The sector tripled after 2018. In 2021, many of the EU funds related measures were relaunched. There was an additional score for cooperatives, even under the traditional EU funding schemes. In practice, after 2016, there were many types of incentives for cooperative farming, for the establishment of co-ops, both in terms of ANAF and the applicable tax regime and for the individual farmer applicants for EU funds.

In the past three years, CoopNet has focused on the professionalization of the cooperative sector, of co-op members, sales managers, cooperative presidents or even of those institutions that should facilitate the process of forming an association. It has also lent support to the cooperatives interested in micro-credit lending, accreditation, public communication, to the associative structures of third level co-ops, which have emerged in the market in the past three years. The sector gradually calibrates around the natural development parameters that align to the Western world.

Cum s-a dezvoltat până la faza 3.0 programul CoopNet

How the CoopNet program grew into the 3.0 stage

Márton Balogh:

Am avut acest program de instruire, după care tot RAF zicea: OK, avem pilotarea făcută, avem instruiți niște oameni care ar putea să facă ce faceți voi. Și dacă fiecare face o cooperativă, deja nu vorbim de trei-patru cooperative, vorbim acolo de încă 15-20 de cooperative. Hai să facem un model și să vedem cum am putea să obținem finanțare pentru a face asemenea cooperative.

We delivered this training program, but then RAF would keep saying: Ok, we've completed the piloting, we've trained people to do the things that you do. If each of them drives the creation of a cooperative, then, we are no longer dealing with three or four cooperatives, but 15-20 more. Let's design a model and see how we can raise funds to create these co-ops.

CoopNet workshop
Photo: CRPE

Și așa am dezvoltat o „fișă de măsură”, adică o intervenție care poate să fie finanțată din fonduri europene, care a fost introdusă în programul național de dezvoltare rurală pentru a putea fi finanțată. La final, doar din această perioadă s-au înființat peste 30 de cooperative ca urmare a acestei inițiative. Asta a fost faza trei.

După care, în faza următoare, am zis că, OK, ce am făcut până acum? Am creat un model de creare a cooperativelor, am creat condițiile să existe finanțare în piață pentru a înființa cooperative, am instruit organizații, oameni cum să facă o cooperativă. Următoarea fază este să ne focusăm un pic pe capacitatea internă a cooperativelor și am făcut un program de instruire a managerilor de cooperative. Am zis că e o profesie pentru care, dacă ne uităm și în programele universităților, nu există o specializare foarte bine focusată. Cine ajunge manager de cooperativă? Oricine care e mai descurcăreț, care e un pic mai priceput. Și am făcut un program prin care am instruit managerii a 20 de cooperative pe diferite topicuri: ce înseamnă să faci management financiar la cooperativă, ce înseamnă branding, ce înseamnă PR, ce înseamnă procese de comunicare.

Deci am creat niște materiale educaționale și am ajutat cei 20 de manageri să se specializeze și așa ajungem la faza în care suntem în momentul de față, faza CoopNet 3, faza a 5-a o numim noi, în care încercăm să coagulăm mai bine mișcarea asta a cooperativelor, să se asocieze între ele, să facă împreună lobby, advocacy, pentru a exista un cadru fiscal, un cadru legal, un cadru de finanțare mai potrivit pentru ele. Și încercăm în continuare să ajutăm în zona asta de profesionalizare, adică crearea a tot felul de instrumente de învățare pentru managerii, președinții cooperativelor, simpozioane, evenimente prin care ei să devină mai specializați.

This is how we came to develop a “measure note”, namely, an intervention that could be financed from EU funds, which was afterwards introduced in the national rural development program in order to benefit from financing. That was stage three.

And then, in the next stage, we said, let’s see, what have we done so far? We’ve created a cooperative creation model, enabled a market where it is possible to find funds for the creation of cooperatives, and we have also trained organizations and people on how to create a cooperative. The next stage is to focus on cooperatives’ internal capabilities and so, we developed training for co-op managers. There is hardly any particular focus on the profession in the academic curricula. Who gets to work as a cooperative manager? Anyone who is more resourceful, is a bit better skilled. Consequently, we developed a program in which we had 20 cooperative managers trained on different topics: cooperative financial management, branding, PR, communication process, the basics of all those notions.

We developed educational materials and thus helped the 20 managers acquire expertise, which brings us to the current stage, CoopNet 3, or stage 5 by our terminology, a stage where we are trying to fine tune the growing co-op movement, to foster their collective lobbying and advocacy for more appropriate taxation, legal and financing frameworks. We are doing our best to deliver continued support in the area of professionalization, specifically, by creating different learning tools for cooperative managers and presidents, including symposia and different other events that can facilitate their specialization.

„Am învățat acolo toate aceste lucruri”

Sorin Popa:

Eu am avut un schimb de experiență în care am fost în Spania, cred că în 2017, nu mai știu exact, și am văzut multe din ceea ce înseamnă organizare acolo, de la input-uri de la membrii cooperatori la ce drepturi ai ca membru cooperativ. Am învățat acolo toate aceste lucruri, într-un schimb de experiență de o săptămână.

CoopNet ne-a ajutat și ne ajută foarte mult. Tot timpul vor veni lucruri noi, de care noi, ca o cooperativă, avem nevoie și despre care trebuie să fim înștiințați. Noi suntem producători, nu prea avem acces. Chiar dacă avem internetul la îndemână, nu avem timp să aflăm toate informațiile.

“I learned all those things there”

I went on a study visit to Spain, in 2017, if I'm not wrong, and I could actually see there much of what structuring really means, from inputs from member farmers to member farmer rights. I learned all those things there, in a one-week experience exchange.

CoopNet not only helped us in the past, but it is also helping us now, a lot. There will always be new things, things that we need as a cooperative, but we should know that they exist first. We are producers, our access is limited. We may have the internet at hand, but we have no time to search all the info.

„Angajatul să nu fie cineva dintre membri” versus „Nu avem încredere decât în tine”

Márton Balogh:

O altă lecție învățată: cei care sunt implicați în cooperativă ca membri să fie separați de cei care fac cooperativa să fie funcțională. Adică angajatul să nu fie cineva dintre membri, să nu existe suspiciune, să nu se spună că, domnule, se favorizează pe el însuși sau pe familia lui. Dar dacă eu sunt angajat, dacă eu nu vând nimic prin cooperativă și dacă alții sunt producătorii, atunci nu mai apare această problemă. Noi așa am făcut la Cluj.

Sorin Popa este unul dintre fermierii care s-au asociat și oarecum el a fost și liderul fermierilor, și managerul întregii structuri și la ei a funcționat și așa, adică nu există în domeniul acesta niște rețete universale valabile, depinde foarte mult de oameni, dar noi vă spuneam că noi am optat ca managerul să fie separat de producători.

“An employee should not be one of the members” versus “We only trust you”

Another lesson learned: those who are involved in the cooperative as members should be separate from those dealing with the operation of the cooperative. In other words, an employee should not be one of the members, there should be no suspicion, no such thing as people saying, but of course, the man treats himself or his family preferentially. Supposing that I am an employee, that I sell nothing through the cooperative, while other people are the producers, the problem no longer exists. That's what we did in Cluj.

Sorin Popa is one of the founding farmers and somehow also their leader, and later, the manager of the entire structure and it all worked out fine in their case, there is no size fits all in these matters, it has a lot to do with the people, I simply emphasized that our option was to separate the manager from the producers.

Photo: Fundația Civitas

Sorin Popa:

În primul rând, am văzut că nu are cine să se ocupe. În al doilea rând, am văzut următorul lucru: colegii mei nu aveau încredere să angajăm pe cineva. În al treilea rând, eu am o suprafață destul de măricică, sunt printre producătorii cu cea mai mare suprafață de solar, și ăsta a fost și interesul meu de a intra în cooperativă, să-mi vând marfa în cadrul cooperativei, să scap de cantități mai repede.

Văzând că nu are cine, m-am oferit voluntar un an de zile să fac eu tot ceea ce înseamnă asta, de la preluare comenzi, de la contabilitate primară, la emitere avize, la declarații de conformitate, la plățile către membri. Și am făcut-o benevol, nici măcar nu am cerut hârtie sau tuș. Am zis că vin eu un an de zile și după aceea vedem ce hotărâm. Am avut și un pariu cu mine, am vrut să demonstrez că și noi putem.

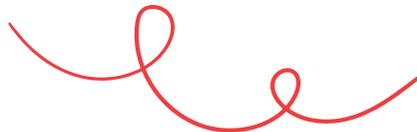
Apoi am zis: „stop, haideți să angajăm pe altcineva” și nu au fost de acord. „Nu avem încredere în nimeni, decât în tine”. Au hotărât să mă angajeze și să mergem mai departe.

First of all, there was nobody else to do it, that's all. Secondly, I realized one thing, my fellows were not sure about hiring someone. Thirdly, my farm is quite big, I am among the producers with the largest polytunnel areas, which is why I was so keen on joining the cooperative, I would sell my produce through the co-op and get rid of big volumes much faster.

Since it was obvious that nobody else would do it, I volunteered to cover the job for one year, all tasks included, order confirmation, primary bookkeeping, dispatch, compliance notice, and making payments to the members. I did it all for free, I did not even ask for stationery supplies. I thought that I would do it for one year and then we'd think about it again.

Then I said, "Stop, let's hire someone else", but they didn't agree. "We only trust you", they said. They decided to hire me and move on.

De la cooperativele comuniste la reinventarea asocierii profitabile pentru fermieri și comunitățile locale

Când se gândesc la cooperative, mulți oameni le asociază cu o practică pur comunistă. Evident, lucrurile sunt diferite în realitate, însă cooperativele și asocierea între fermieri sunt mai degrabă o practică românească sau găsim exemple de succes și în Europa?

Márton Balogh:

Trebuie să înțelegem că exista prejudecata, foarte importantă în momentul respectiv, la începuturile programului, vizavi de ce este cooperativa. Au fost făcuți comuniști, în toate felurile. Oamenii aveau temeri legate de faptul că li se confiscă terenurile, că se confiscă animalele, că trebuie să renunțe la proprietatea lor. Deci era o percepție extrem de negativă a cooperativelor în momentul respectiv.

Și în România au existat cooperative și înainte de perioada comunismului. Cooperativele sunt un mijloc de dezvoltare economică și socială și sunt de găsit nu doar în România. Oricine dintre noi care a fost în Italia a observat diversitatea de produse agroalimentare pe care le găsim acolo. Foarte multe dintre aceste lucruri se datorează și faptului că acolo există o mișcare cooperatistă foarte puternică.

Și nu doar în Italia. Oriunde mergem, în multe țări din Europa sau din Uniunea Europeană, există o mișcare cooperatistă foarte puternică și foarte activă. Deci nu e invenție comunistă și nici măcar în România nu e o invenție care a venit doar în perioada comunistă. Asocierea sub forma cooperativelor a existat și în perioada interbelică și a avut rezultate foarte bune, iar rațiunea care există în spatele acestei forme de organizare este că singuri suntem prea mici ca să rezistăm în piață. Cu siguranță, cooperativele nu sunt invenția comunismului. Există în foarte multe țări europene.

From communist cooperatives to reinventing both farmer and community beneficial cooperative farming

When they think of cooperatives, many people will associate them to purely communist practice. Reality is different, of course, but are cooperatives and farmer's associations rather a Romanian practice, or are they successful in other parts of Europe, too?

You must be aware of how disturbing this misconception about cooperatives was back then, when we started the program. People called us communists, they rejected us. They feared their land and livestock would be confiscated. Cooperatives were perceived in a very distorted way at the time.

Cooperative farming existed in Romania even before communist times. Cooperatives are a means to achieve economic and social development and they are found not only in Romania. Anyone who has traveled to Italy must have noticed the diversity of agrifood products on the Italian market. Much of this diversity owes it also to the fact that cooperative farming is a very strong trend there.

It is not all about Italy. Take any place, many countries in Europe or in the European Union, and you will see a very strong and active cooperative movement. Cooperatives were not invented by the communists, not even in Romania for that matter. Association in cooperatives did exist in the interbellum and yielded good results, and the rationale underlying this type of organization is that we are too small to survive on the market alone. Cooperatives were definitely not invented by the communists. They exist in many European countries.

Alexandra Popa

La început, am avut o discuție halucinantă chiar cu niște oficiali care se ocupau cu agricultura în România, care au spus că românii nu au „gena asocierii”. Adică, în afara amintirilor comunismului, exista această abordare fatalistă, că în Vest există „gena asocierii” și în România nu există. Pe când realitatea este că fermierii nici nu înțelegeau cum funcționează o cooperativă modernă la început, pentru că nu exista know-how, nu exista informația pe piață, nu existau modele de succes, nu se vorbea despre asta, nu existau produse de creditare, nu existau fonduri publice. În anii '90-2000, au fost și niște proiecte pe diverse fonduri, cu preaderare sau fonduri externe, care au eșuat pe zona de cooperative sau nu au avut o finalitate. Aș spune că acum există o schimbare generatională în agricultură, lentă, dar se simte, iar cei mai tineri s-au mai distanțat de amintirile colectivizării.

În Europa, cooperativele au început să accelereze începând cu 1900, practic, și sunt țări în care toți fermierii sunt asociați. O astfel de țară e Danemarca. Iarși, Italia, Spania, Franța, dar și lumea germană este extrem de asociată. În vest, cooperativele funcționează ca niște corporații. Sunt niște entități extraordinar de sofisticate, puternice, care rivalizează cu orice corporație de pe piață, prin capitalizare, venituri, mod de operare.

Sorin Popa:

Și la noi încă mai gândesc producătorii așa. Și vă spun și de ce. N-au înțeles ideea că nu e decât un nume. Putea să se intituleze altfel. Practic, e o societate, din punctul meu de vedere, reprezentată de un director pus de toți membrii care sunt înscrși în cadrul cooperativei, și acei membri au drepturi egale. Poate să fie în conducerea cooperativei și unul dintre ei. Și noi ne lovim de acest aspect în care omul nu crede. Drept dovadă, noi avem porțile deschise pentru a primi noi membri și nu prea bate la poartă nimeni.

I can remember a confounding conversation with officials charged with agriculture in Romania who maintained that the Romanians lacked the “association gene”. Namely, that on top communist recollections, there was also this fatalistic perception that there was an “association gene” in the West, whereas there was not, in Romania. Practically, the farmers couldn't even understand, at first, the way in which a modern co-op would operate, there was no know-how, no market evidence, no success stories to replicate, no dedicated loans, no public funds. In the 1990s-2000s, there were indeed some projects implemented under various financing schemes, either pre-accession or external grants, but they failed on the cooperative aspect, or did not achieve the expected outcomes. I would say there is a slow but noticeable generational shift in agriculture now, the younger generation are one step away from the recollections of collectivization.

Cooperatives started accelerating in early 1900, in Europe, and there are countries where all the farmers are now clustered. One such country is Denmark. Then again Italy, Spain, France, but also the German space is highly associative. Cooperatives operate similar to corporations, in Western Europe. They are highly sophisticated and strong entities, on an equal foot with any corporation in the market, in terms of capital, income, and operation.

The producers in our area still think that way. Let me tell you why. They still do not understand that the only trigger is a name. You can call it any name. In practical terms, it is a company to me, it is represented by a CEO appointed by all participating members and those members enjoy equal rights. Any of them can run the cooperative. We, too, are faced with this phenomenon of mistrust. To make a point here, we keep our doors open to new members, but there is hardly anyone curious to have a look inside.

Ce le lipsește cooperativelor care nu rezistă pe piață

Cooperativele rămân destul de fragile financiar și doar o parte supraviețuiesc stadiului de start-up. Jumătate dintre ele depun și bilanțul. Ce le lipsește celorlalte, care sunt dificultățile lor?

Márton Balogh:

Unora le lipsește o oportunitate. Mă gândesc că lipsește și un management bun, de cele mai multe ori. Și aici intervine programul CoopNet. De aceea am și continuat cu zona de resurse umane. Pe de o parte, fermierii nu știu să lucreze împreună. Pe de altă parte, nu există perspectivă strategică și nu există cunoștințele. Evident, sunt riscuri, riscul de a fi secetă, și atunci trebuie să găsim eu o modalitate de a gestiona acest risc.

Alexandra Popa:

Principalul factor ar fi lipsa unui sistem coerent și eficient de acces la cunoaștere, inovare și know-how în România, consultanță agricolă. Acum doi ani, am făcut o cercetare foarte amplă pe tema aceasta și am scris un raport de politici publice. Cooperativele, la început de drum, au nevoie de sprijin. E foarte greu, chiar dacă ai cunoștințele tehnice de agricultură, să faci o afacere, mai ales în stil colectiv, cum este cooperativa. Este ceva dificil. De aceea, RAF a investit și după zece ani în acest program CoopNet de profesionalizare a cooperativelor și de susținere a vocilor publice în ceea ce încă mai au nevoie, capitalizare, fonduri publice. Au nevoie de un mix destul de larg de factori favorizanți ca să reziste pe piață. Oricum, este greu să îți faci un plan de business, să te corelezi cu mai mulți fermieri în ceea ce privește producția, viziunea. Dacă e greu de unul singur, împreună e mult mai ușor din multe puncte de vedere, dar ca viziune, până se coagulează și se pune pe șine, este foarte greu. Și așa spune că acest acces la cunoaștere și la consultanță de business, fiscală, legală, marketing lipsește în România.

What is lacking those cooperatives that do not survive long on the market

Cooperatives are still financially fragile and only a fraction of them make it beyond the start-up stage. Half of them would submit a balance sheet. What is it that the others do not have, what are their difficulties?

Some lack an opportunity. They most often lack good management, I believe. This is precisely where CoopNet comes into play. That is why we added the human resources aspect to it. On the one hand, farmers may not be used to working together. There may not be a strategic outlook in place, or the necessary knowledge, on the other. There are inherent risks, of course, the risk of drought, for instance, and then one must find a way to manage those risks.

Mainly, there is no consistent and efficient system to access knowledge, innovation and know how, agricultural consulting, in Romania. Two years ago, we conducted a wide research study on this topic and issued a public policy report. Incipient cooperatives do need support. Even for someone who has a technical knowledge of agriculture, it is very hard to start a business, especially the cooperative way, in our case. There is something inherently difficult to it. That is precisely why, ten years on, RAF has continued to invest in this CoopNet program, which is aimed at professionalizing cooperatives and supporting public voices with the things they still need, capital or public funds. It takes quite a mix of favorable factors for a cooperative to survive in the market. It is already hard to design a business plan, as a farmer, to be able to correlate with several others, in terms of production, or vision. It may be hard to keep afloat as an individual farmer and easier together on several aspects, but when it comes to one vision, it is so hard before it comes together and is set on the right track. I would say that what we lack in Romania is this access to knowledge and consulting, whether in business, legal or marketing matters.

Există și soluții, iar unele dintre ele arată așa

There are also solutions and some of them look like this

Sorin Popa:

Eu am fost producător de salată înainte să fiu în cooperativă. Colegii mei din cooperativă au produs și salată și verdețuri, dar cantități mai mici vizavi de ceea ce fac acum. Din punctul nostru de vedere, consumul de verdeață, față de acum 10, 15, 20 de ani, poate s-a triplat, dacă nu mai mult. Prețul, chiar dacă este un pic mai mic, se livrează zilnic, și la salată, și la verdeață. E un lucru care se folosește zi de zi în consumul nostru.

Și mai e un aspect. De exemplu, ardeii, tomata, vânăta, castravetele nu poți să le ai o perioadă îndelungată, cum avem verdeața. Noi începem cu verdeața în martie, cu salata în februarie și ne ducem până în decembrie, inclusiv. La tomată, la ardei, la celelalte sunt câteva luni din vară, cinci-șase maximum, în care putem avea producție. Și mai e ceva. Dacă este exces de marfă, de tomată, de ardei, s-ar putea să vindem sub prețul de producție. Se duce o jumătate de an, dacă nu mai bine, în care noi nu câștigăm nimic, în care nu ne recuperăm banii. E greu ca în anul respectiv să înființăm o altă cultură, măcar să ne recuperăm banii. În schimb, la cultura de salată, eu pot înființa, pe aceeași suprafață, șase loturi, adică pot să recoltez în februarie, pot în aprilie, în mai, în iunie și așa mai departe. Dacă dau greș cu unul-două, câștig la celelalte.

I was a lettuce producer before I entered the cooperative. My colleagues in the cooperative were both lettuce and green vegetables producers, but the quantities were much lower, compared to what they have now. By our reckoning, compared to 10, 15, maybe 20 years ago, the consumption of green vegetables is at least three times as much. Prices may be slightly lower, but we make daily deliveries, both of lettuce and greenery. They are part of daily human consumption.

There is one more thing to it. One cannot grow sweet peppers, tomatoes, egg plants or cucumbers for a long season in the year. We start with green vegetables in March, lettuce in February and the crops extend all the way to December, included. Tomatoes, sweet peppers and other crops only allow for a warm season production, say, five or six months, at most. And there is one more thing to it. At times of oversupply, one has to sell under the production cost, for tomatoes and sweet peppers. That evaporates half a year's income, perhaps even more. It will be hard to start a new crop that year to recover the investment, at least. In contrast, when it comes to lettuce, I may start six different plots on the same land, which means that I can harvest in April, May, June and so on. Supposing I failed on one plot, I still can earn money on the others.

Dacă dau greș cu unul-două, câștig la celelalte.

Supposing I failed on one plot, I still can earn money on the others.

Cine mai dorește, cine mai pofteste?

Anyone willing?

Cooperativele continuă să aibă un număr redus de membri per cooperativă. Ce i-ar convinge pe alți fermieri să se asocieze?

Cooperatives still have a low membership. What would make other farmers join in?

Márton Balogh:

Eu cred că fermierii, din experiența și din cunoștințele mele, din România, sunt foarte atenți la poveștile de succes. Adică dacă văd pe cineva că a reușit să facă ceva, foarte mulți încearcă să facă la fel. Trebuie cât de multe exemple de succes diseminate, să vadă oamenii că, uite, se poate. Și după aceea, trebuie să înțelegem că rezultatele nu vin peste noapte.

My experience and knowledge of the farming world would tell me that farmers are very sensitive to success stories. They see someone succeed in something and they try to replicate that success. We should disseminate as many success stories as possible, so people would think it is possible. And then, one should also be aware that success does not come overnight.

Eu cred că poveștile astea de succes ajută, ajută foarte mult. Dar poveștile de succes spuse, cum să zic, transparent și corect, adică întotdeauna în spatele oricărei povești de succes există și elemente mai puțin de succes. Și la cooperativele unde am lucrat noi, unele au funcționat și funcționează și unele nu au funcționat. Important e să înțelegi de ce nu funcționează la finalul zilei și poți să înveți și din asta.

I believe that such success stories are helpful, quite very helpful. Success stories that should be told, however, transparently and fairly, meaning that there is always a less fortunate element to any success story. That also applies to the cooperatives in which we worked, some of them worked and are still working, whereas others are not. What really matters at the end of the day is to understand what is preventing them from working and learn from that.

Alexandra Popa:

A fost un boom numeric. În 2023, cooperativele aveau peste 22.934 de membri, iar în 2020 aveau doar 15.500 de membri. Deocamdată, boom-ul a fost numeric. Fiindcă legea îți permite să înființezi o cooperativă cu minimum cinci membri, au făcut-o. Dar, într-adevăr, nu asta e calea. Acei cinci membri poate ar fi fost mai profitabil să intre în altă cooperativă din zonă care deja e puternică pe sectorul lor și să-i poată acomoda. Cooperativele vor continua să moară, cele care nu reușesc să bifeze acel mix de factori de succes, dar sperăm că cele care au „decolat” vor putea să crească în regiune, pe plan local, și să atragă fermierii comerciali care au nevoie de sprijin prin cooperativă. Dar este un alt nivel de dezvoltare pe care inclusiv CoopNet îl pregătește acum.

There has been numeric boom. In 2023, cooperatives had over 22,934 members, whereas in 2020, membership was 15,500 strong. A numeric boom, for now. Because it is legally possible to establish a cooperative of only five members, they did it, but this is not the way forward, to be honest. Those five members could have benefited more if they had joined another local cooperative, one that is already strong in their field and would accommodate them. They will keep dying, those cooperatives that fail to aggregate the right key factors for success, but we hope that those which have made it through the “takeoff” will find it in themselves to grow locally, in the region, and attract the commercial farmers who need support. That is a new development level that even CoopNet is envisaging now.

Sorin Popa:

Omul, dacă nu este constrâns, nu merge către pasul următor. Încă mai au piață liberă, nefiscalizată, în care să-și valorifice marfa. În momentul când nu vor mai putea, atunci vor bate la porțile cooperativelor, să fie primiți, sau se vor gândi ei să se unească și să-și facă o altă cooperativă.

Dar, din punctul meu de vedere, o cooperativă care este funcțională într-un bazin legumicol ar trebui să-și mărească numărul de membri. Bineînțeles, când se poate, să înființeze și o altă cooperativă. Dar eu nu sunt adeptul, de exemplu, ca un bazin ca Vidra să aibă 30 de cooperative și câte 10-12 membri fiecare.

If people do not experience constraints, they will not take the next step. There is still a free market out there to sell their goods, one which is not subject to taxation. The moment this is over, they will knock on the doors of the cooperatives, asking to be let in, or they will find it worthwhile to establish a cooperative of their own.

In my perspective, a well operating cooperative in a vegetable crop region should increase membership. A cropping area such as Vidra should have 30 cooperatives, each made up of 10-12 members.

Cum ar putea ajuta statul român?

Márton Balogh:

Cifrele care arată astăzi câte cooperative sunt se datorează și faptului că statul român a prioritizat investițiile realizate de către cooperative sau faptului că a acordat un punctaj suplimentar cooperativelor când accesau fonduri europene. Eu nu zic că a făcut tot ce era posibil, dar și statul a avut, în anumite momente, un anumit impact pozitiv și a ajutat dezvoltarea acestor structuri.

În primul și în primul rând, este nevoie de un cadru juridic și fiscal actual și predictibil. Trebuie actualizat un pic și cadrul juridic care reglementează activitatea cooperativelor.

Sunt anumite elemente din legislație care ar necesita îmbunătățiri. Din nou, la nivel fiscal, trebuie să existe o predictibilitate pe termen un pic mai lung care, dacă există, atunci se încetățenește la nivelul societății și devine mai clar.

Și aici, din păcate, nu doar la nivelul cooperativelor, există o doză de impredictibilitate în societatea românească. Adică se schimbă legi, poate nu de pe o zi pe alta, dar de la o lună la alta sau de la un an la altul.

How could the Romanian authorities help?

The current number of cooperatives is also owing to Romania's prioritizing cooperative related investment or to allocating cooperatives a higher score when they applied for EU funds. Which is not to say that the authorities have done their utmost, but that they also had, at times, a certain positive impact and fostered the development of these structures.

First and foremost, it takes an updated and predictable legal and tax framework. The legal framework which governs cooperatives requires some updating.

There are some elements of legislation that should be amended. Then, there should be some longer-term predictability of the taxation regime, because when there is, it runs with a society and brings more clarity.

And there, unfortunately, there is certain unpredictability in the Romanian society, at large, not only within the cooperative environment. What I mean is that laws change, perhaps not overnight, but every month, or every year.

Al doilea aspect: ce ar putea să facă statul? Ar putea să facă un sistem de consultanță adresat fermierilor.

The second aspect here: what could authorities do more? They could create a farmer dedicated consulting system.

În ziua de astăzi, agricultura nu se mai face cu animale, cu coasă, cu seceră, cu târnăcop. Se face agricultură de precizie. Pentru asta trebuie pregătiți oamenii să facă acest lucru. Aici poate că ar avea și statul un anumit rol, să pună un sistem de consultanță.

Există nevoia aceasta la nivelul statului să creeze, din perspectiva mea, un sistem de consiliere, de informare pentru fermier. Și există universități de specialitate, centre de cercetare.

Și ar mai putea să facă statul român un sistem de sprijinire. Există peste tot în lumea start-upurilor diferite tipuri de sprijin. Cooperativele nu sunt toate la fel. Dacă faci un program de scale-up pentru aceste cooperative prin care introduci trei, patru trepte sau faze și clasifici cooperativele în funcție de stadiul în care se află, le ajuți să crească, să ajungă la nivelul următor, la un moment dat să devină actori relevanți. Adică să poți să exporti alimente, nu doar să acoperi piața internă, ceea ce din păcate nu facem, dar să poți să fii și un jucător redutabil pe plan internațional.

They could create a farmer dedicated consulting system. Farming nowadays is no longer about animal stocks, scythe, sickle and pickax. It is about precision agriculture. There should be trained people for that. This is where authorities may have a potential role, in putting in place a consulting system.

In my perspective, there is a need for the authorities to create a dedicated farming counselling and information system. A system that can build on the existing specialized universities and research centers.

There is another type of support that the Romanian authorities could deliver. In the world of start-ups, there are all sorts of support available. Cooperatives are not all alike. If a scale up program were in place for these cooperatives, a program consisting of three or four stages or steps that would distinguish among cooperatives based on the stage they are at, then they would be helped to grow, reach the next stage and, potentially, become relevant actors. That would enable them to export foodstuffs, not only cater to the entire domestic market, which, unfortunately, they don't, and be a formidable international player.

Ce au învățat... Lessons learned...

În concluzie, ce lecții importante ați învățat din experiența cu programul CoopNet și cum pot fi aceste lecții aplicate în viitoare inițiative de dezvoltare a cooperativelor?

To conclude, what are the important lessons that you have learned from the CoopNet experience and how can these lessons apply to future initiatives of farming cooperatives development?

Alexandra Popa:

Prima idee ar fi că este nevoie de timp și de aceea RAF va rămâne un finanțator unic pe piața din România, pentru că își ia timp să investească în anumite idei care se dovedesc fiabile suficient de mult timp încât să se așeze. Noi, la CRPE, dacă nu am fi avut sprijinul acesta constant, 12 ani fără oprire, în care am scris peste 30 de rapoarte, am bătut țara și am gândit, am avut întâlniri cu ministerul, n-am fi putut să susținem procesul acesta.

Nu ne arogăm merite pe care nu le avem, dar, ca fir roșu, am fost coerenți și constanți în mesaje și în tot ce am făcut pe tema cooperativelor. Cumva, asta ar fi mai mult o concluzie: lucrurile dificile, cum a fost și dezvoltarea cooperativelor, necesită foarte mult timp și răbdare. RAF, prin abordarea foarte colegială și prin oamenii de acolo, a înțeles ce se întâmplă, nu doar verificau niște rapoarte și virau niște bani. Erau cot la cot cu noi în momente cheie, gândeam împreună lucrurile și efectiv au ajutat și ei foarte mult în tot procesul.

Sorin Popa:

Sunt multe aspecte. În primul rând, eu recomand să se înființeze o cooperativă cu membri puțini, pentru că, fiind foarte mulți, părerile sunt împărțite, se formează grupuri și fiecare va trage în direcția lui. Așa, între cinci și zece membri ar fi ideal. În al doilea rând, să se cunoască foarte bine, să aibă încredere unul în altul, să nu se vorbească pe la spate niciodată, ceea ce gândesc să spună la masă, cu toții, când se întâlnesc. O idee pe care unul o are poate fi dezvoltată de către toți și va ajunge o idee de succes pentru toți. Pe urmă, dacă s-au așezat la masă și au hotărât că pot merge în continuare cu toții, lucrurile merg pe o cale bună.

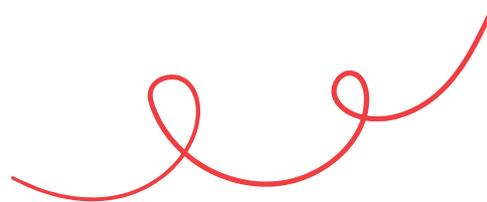
The first idea is that it takes time. That's what makes RAF so unique as a funder in Romania, because they continue to invest long enough for an idea that proves feasible to be allowed to stabilize. If the CPRE team hadn't benefited from this uninterrupted support for 12 years, when we wrote over 30 reports, traveled all over the country and conceptualized things, we couldn't have supported the process.

We are not claiming merits that sit with the others, but, as a red thread, we have been coherent and consistent in all our cooperative related work. This is also a conclusion, in a way: difficult things, cooperative farming included, require a lot of time and patience. Through their peer-based approach and their people, RAF clearly understood the wider things, they were not simply checking reports and sending some money. In key moments, they worked with us, hand in hand, we would design things together and they effectively supported the process quite a lot.

There are several aspects to that. First of all, I would recommend establishing a cooperative of fewer members, too many will cause a division, different groups will pull in different ways. Something like five or ten would be ideal, to my mind. Secondly, members should be well acquainted with one another, trust each other, never speak behind the other's back, and openly speak their minds when they meet. If one has an idea that all could develop, it will unlock everyone's success. And then, if they all sit round the same table and make a decision to continue together, things can only work for the better.

... și ce vor face mai departe ... what's next

Márton Balogh:

Cred că este încă o etapă din viața cooperativelor, care încă n-a fost adresată nici de noi, nici de alții, adică reprezentarea de interese. Dacă noi ne retragem, există prea puțini actori care să poată să le reprezinte interesul în zona fiscalității, în zona de dezvoltare de legi, în zona de asigurare a suportului public. Și credem că acesta este un alt nivel pe care cooperativele ar trebui să îl atingă. De asemenea, credem că ar fi important și pe zona asta de pregătire profesională. Noi am făcut un program pilotat pentru managerii cooperativelor, dar e nevoie de pilotare și în zona fiscalității. Încă sunt niște operațiuni destul de complicate, cum să faci contabilitate, managementul financiar al unei cooperative, deci pe zona asta de expertiză credem că e nevoie de dezvoltare și mai e nevoie de ajutor.

Cooperativele cu care lucrăm noi sunt unele care au avut o ascensiune frumoasă, dar n-au ajuns încă la nivelul maxim pe care pot să-l atingă, ca cifră de afaceri, ca impact economic în comunitățile pe care le reprezintă. Pe zonele astea, probabil, ne gândim noi să continuăm și după proiectul acesta actual CoopNet 3.0.

Alexandra Popa:

Food Hub este un model complementar cooperativei de asociere pentru micii fermieri și urmează să lansăm un raport de documentare a intervenției pilot a RAF din 2018 până acum pe Food Hub, care vine să completeze viziunea pe care am format-o în toți acești ani pe cooperative. Clar CRPE și Fundația Civitas vor continua să pedaleze, sperăm că și împreună cu RAF, în a promova politici publice care să sprijine lanțurile scurte și asocierea fermierilor, consolidarea țesutului social al satului românesc, pentru că fără fermieri care să poată să-și întrețină familiile, totul se destramă rural.

Suntem conectați la dezbaterile publice pe agricultură, nu doar pe plan național, ci și pe cel european și încercăm să ducem mai departe bucăți pe care vrem să le dezvoltăm mai mult. Luăm diverse lucruri pe care le-am înțeles și încercăm să le ducem mai departe, poate mai nișat. Agricultură și dezvoltarea rurală sunt un pilon important în CRPE. Chiar eu personal gestionez proiectele în domeniul acesta și continuăm să dezvoltăm proiecte.

I think there is another stage to the lives of cooperatives that has not been addressed by us or anyone else, either, namely the representation of interests. Supposing that we pull out, there will be few actors left to represent the cooperative's interests in the areas of taxation, law development, securing public support. We believe this is a new level that cooperatives should attain. We also believe it is an important side of professionalization. We have already piloted a program on cooperative management, but we need to pilot a program also on fiscal matters. There are still rather complex operations left uncovered, such as accounting and financial management in a cooperative structure, so support is still needed in this area of expertise development.

The cooperatives we have been working with have grown beautifully, but they have not yet reached their potential peak performance, in terms of turnover, or economic impact on communities they represent. These are the areas on which we should continue to work when the current CoopNet 3.0 has been completed.

Food Hub is a complementary model to associative cooperation for small farmers. Soon we will issue a documentative report on RAF's pilot intervention in Food Hub, from 2018, which will add to the vision that we all have formed all these years on cooperatives. CPRE and Fundația Civitas will clearly continue to move forward, alongside RAF, we hope, in promoting short chains and cooperative farming supporting public policies, in strengthening the social fabric of the Romanian village, because if there are no farmers able to support their families, the rural areas will totally collapse.

We are connected to the political debates on agriculture, not only at national, but also at European level, and trying to take further those areas that we want to develop more. We will further the various aspects we have already understood, maybe through a niche approach. Agriculture and rural development are an important pillar in CRPE. I personally manage projects in this field and we continue to develop projects.

Nord Natural food hub
Photo: Romanian-American Foundation

Sorin Popa:

Ce ne doare pe noi cel mai mult este faptul că nu prea-i vedem pe copiii noștri să facă ceea ce am făcut noi. Și nu este din cauza noastră. E din cauza sistemului. Din cauză că agricultura nu este susținută, din cauză că se câștigă din ce în ce mai puțini bani din munca depusă. Iar în cazul Vidra, fiind la o distanță foarte mică de București, copiii noștri își găsesc foarte ușor de muncă în București și cu salarii decente.

Vă dați seama că îmi doresc și mai mulți membri, dar nu foarte mulți, pentru că e greu. Dacă primești un număr mare de membri odată, e foarte greu să-i obișnuiești. Trebuie să primești doi-trei maximum pe an, să se integreze perfect. Să respecte aceleași legi pe care le respectăm și noi, care nu sunt impuse de mine, sunt votate de către toți. În momentul în care primești un număr mare de membri, atunci vin cu ideile lor și există riscul să se voteze ceea ce vor ei și atunci se strică tot ce ai construit până atunci.

Întrebarea era cum văd eu cooperativa, nu? Eu sper să se dezvolte mai mult decât s-a dezvoltat până acum. Sper să se extindă mai mult.

Articol apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

What hurts the most is that we do not see our children following into our footsteps. It's not because of us. It's because of how things work. Because agriculture is not supported, there is less and less money generated by our work. Since Vidra is a short distance from Bucharest, our children can easily find a decently paid job in Bucharest.

You can realize that I would like to see more members, but not too many, because that makes things hard. If we admit a large number of members all of a sudden, it's very hard to get them accustomed to what we do. Two or maybe three of them per year is ideal to integrate them seamlessly. They should abide by the same rules, it is not I who made the rules, they were voted for by everyone. When a large number of new members join an organization, they come with their own ideas and then they vote for them and spoil everything that has been built so far.

Your question was how I see the cooperative, wasn't it? I hope it will develop more than it has so far. And also expand more.

Article published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

Cronicari Digitali Podcast

Serie specială

„Inspiring Communities”

Cronicari Digitali Podcast

Special Series

„Inspiring Communities”

Educația în agricultură, susținerea economiei rurale

În acest episod din seria „Inspiring Communities”, Vlad Petreanu și invitații săi au vorbit despre un domeniu definitoriu pentru România: agricultura, în general, și educația agricolă, în particular.

Trei profesioniști din sectorul educațional, implicați în susținerea economiei rurale în România prin educație și formare, au luat parte la discuție: **Roxana Vidican**, profesor doctor la Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj, **Alexandra Popa**, Director Executiv la Centrul Român pentru Politici Europene, și **Marinela Culea**, director la Liceul Tehnologic „Cezar Nicolau” din Brănești.

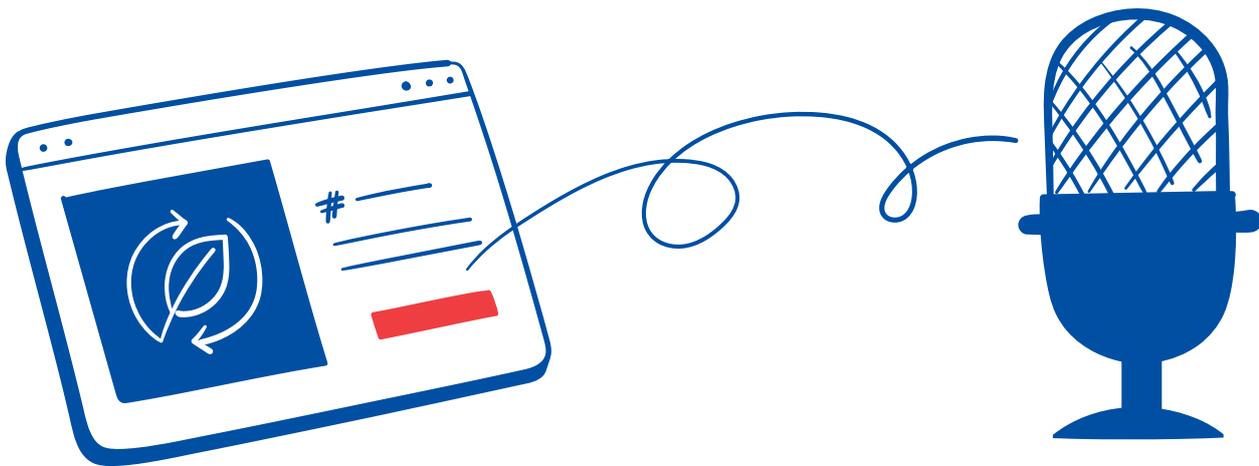
Dezbaterea a început cu un exercițiu de imaginație: ce ar face ca lucrurile să fie diferite și mult mai bune în domeniul agricol local? A urmat un dialog despre adecvarea educației agricole la nivel preuniversitar și universitar în raport cu nevoile reale ale agriculturii românești. A fost atins subiectul manualelor învechite și aflate în plin proces de actualizare, iar discuția s-a mutat, ulterior, către programele desfășurate în domeniul agricol de către Centrul Român de Politici Europene (CRPE), dar și către accesul elevilor la practică. Dezbaterea a atins și subiectul liceelor tehnologice și al fondurilor europene, domeniu în care excelează Liceul Tehnologic „Cezar Nicolau” din Brănești.

„Cine face bani din agricultură în România?” a fost una dintre întrebările la care invitații au răspuns cu exemple concrete și am aflat cum arată modelul de succes pentru tinerii din țara noastră care se gândesc că ar putea să practice agricultura și să aibă, în același timp, un stil de viață modern și prosper.

S-a vorbit despre cât de adaptabilă este agricultura românească la provocările momentului, precum la schimbările climatice, presiunile economice, criza forței de muncă, apoi am înțeles cât de importante sunt asocierile fermierilor în cooperativele agricole și că producția prin intermediul unor astfel de cooperative a crescut în România în ultimii ani. Programul CoopNet, finanțat de RAF, se adresează tocmai asocierii fermierilor și aflăm cât timp a fost necesar pentru ca programul să se maturizeze.

Invitații au vorbit și despre deschiderea autorităților locale sau centrale la programele pentru dezvoltare și pentru educație în mediul rural, au explicat ce particularizează agricultura din țara noastră față de cea din țări care sunt mai avansate din acest punct de vedere și ne-au spus cum va arăta agricultura românească, în opinia lor, peste 10 sau 20 de ani.

Agricultural Education and the Future of Romania's Rural Economy

Agriculture is more than just an economic sector in Romania – it's a defining part of the country's social and cultural fabric. An episode of the "Inspiring Communities" podcast, hosted by Vlad Petreanu, took a closer look at the challenges and opportunities in this field, with a special focus on agricultural education and its role in revitalizing the rural economy.

Joining the conversation were **Roxana Vidican**, professor at the University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine in Cluj, **Alexandra Popa** Executive Director of Centrul Român de Politici Europene, and **Marinela Culea**, principal of the "Cezar Nicolau" Technological High School in Brănești. All three are actively involved in projects that aim to modernize Romanian agriculture through education, training, and public policy.

The discussion began with a simple but powerful question: what would it take to truly transform Romanian agriculture? From there, the guests described the current state of agricultural education, raising concerns about how well it meets the real needs of the sector. Issues such as outdated textbooks, limited resources, and the low number of students choosing agriculture were brought to the table. Entrepreneurial programs for students, practicum opportunities, and the importance of aligning curriculum with market demands were also discussed. The Romanian Center for European Policies' initiatives, aimed

at improving agricultural training and policy, provided further context. The role of technological high schools, like "Cezar Nicolau" in Brănești, in accessing European funds and providing hands-on training was also discussed.

A highlight of the episode was the question: "Who makes money from agriculture in Romania?" The guests offered concrete answers, sharing examples of young farmers and entrepreneurs who found success by blending modern business practices with traditional farming.

The conversation also touched on how Romanian agriculture is coping with pressing challenges like climate change, economic uncertainty, and labor shortages. One of the bright spots identified was the growing strength of farmers' cooperatives. Production through these associations has increased, supported by programs like CoopNet, funded by the Romanian-American Foundation.

The guests reflected on the openness of local and central authorities to rural education and development programs and debated how Romanian agriculture compares to that of more developed countries. Looking ahead, the speakers shared their visions for the next two decades.

AGRICULTURAL EDUCATION FOR RURAL ECONOMIC DEVELOPMENT

HOW TO CHANGE AGRICULTURE FOR THE BETTER?

A MIRACLE?

CONNECTIONS WITH AGRIBUSINESS AND INFLUENCE CURRICULUM

FARMERS NEED TO UNDERSTAND THAT THIS IS A SCIENCE

Adaptability

WE NEED FARMERS TO DIVERSIFY THE OFFER: STRAWBERRY FARMS... SEED FARMS... OSTRICH FARMS!

WORKFORCE CRISIS

ECONOMICAL PRESSURE

CLIMATE CHANGES

CHALLENGES OF THE MOMENT

WE GATHER STORIES

CRPE

BUILDING BRIDGES

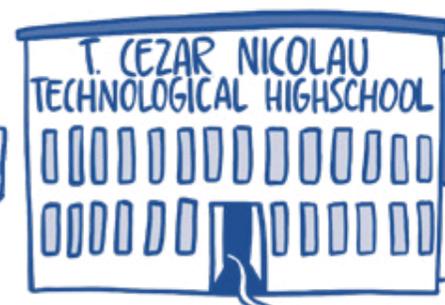
EFFICIENT COMMUNICATION

EVERY FARMER SHOULD TAKE A CHILD FROM AGRICULTURAL HIGH SCHOOL AND SHOW THEM SUSTAINABLE & ENTREPRENEURIAL PRACTICES

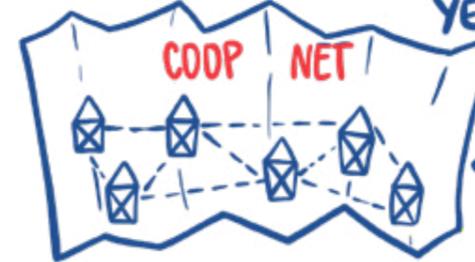
PROBLEMS STEM FROM LACK OF KNOW HOW

BRĂNEȘTI

AGRICULTURAL EDUCATION IS NOT CINDERELLA...

10 YEARS TO GROW

WE HAVE OPEN DOORS WE SHARE GOOD PRACTICES

ERASMUS VET

400 FARMS

OUT OF 10.000 !!!

\$43M FOR HIGH SCHOOLS

RESEARCH 2014 AGRICULTURAL HIGH SCHOOLS

THEY NEED DOUBLE SUBORDINATION

WHAT ARE SOME SUCCESS MODELS FOR YOUNG PEOPLE?

FARMER THAT GIVES BACK TO THE SOCIETY

KNOW HOW

STUDY VISITS

PNNR

OR ... WHO MAKES MONEY FROM AGRICULTURE IN ROMANIA?

FARMS THAT RESPECT THE GREEN PACT

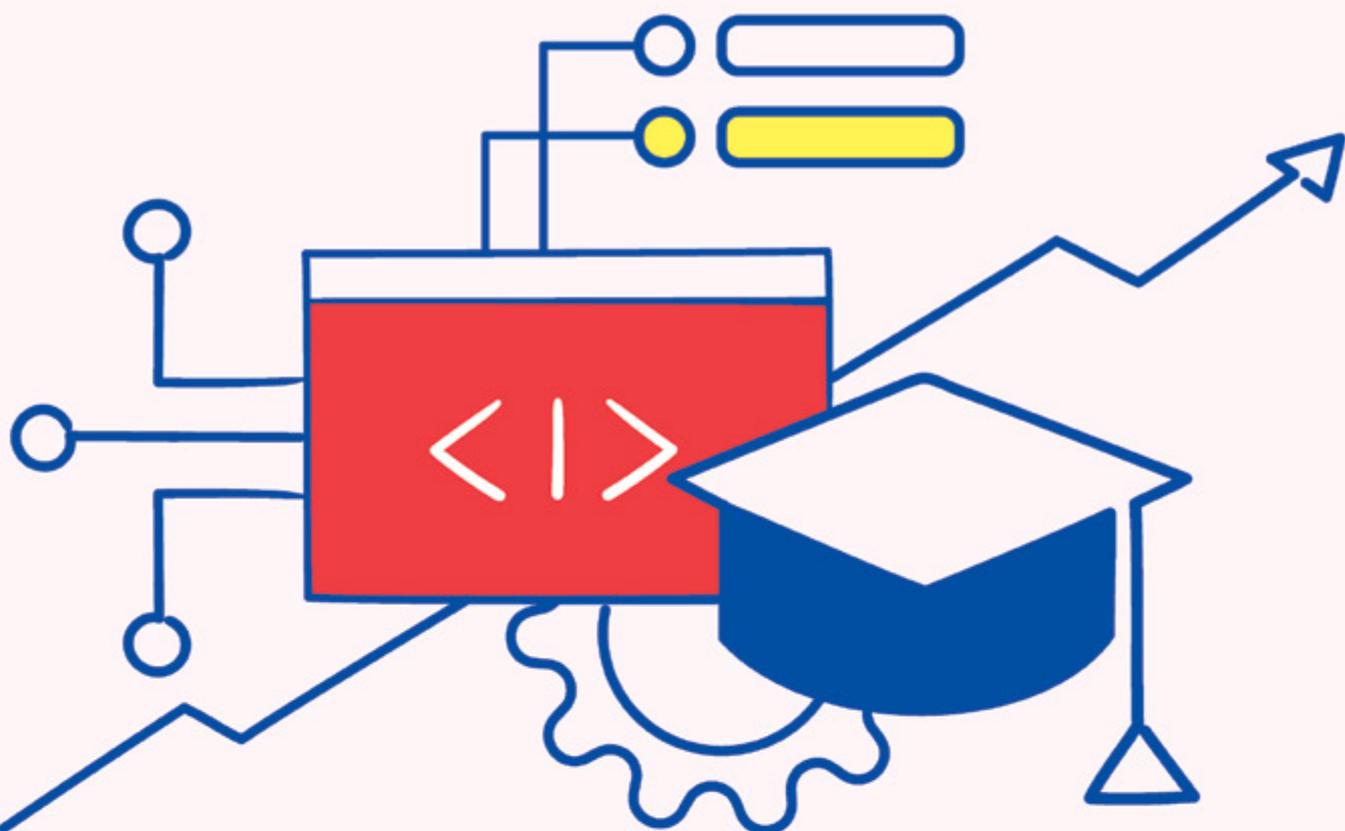
945 STUDENTS

59 AGRICULTURAL HIGH SCHOOLS

TO WATCH THE EPISODE, SCAN THE QR CODE

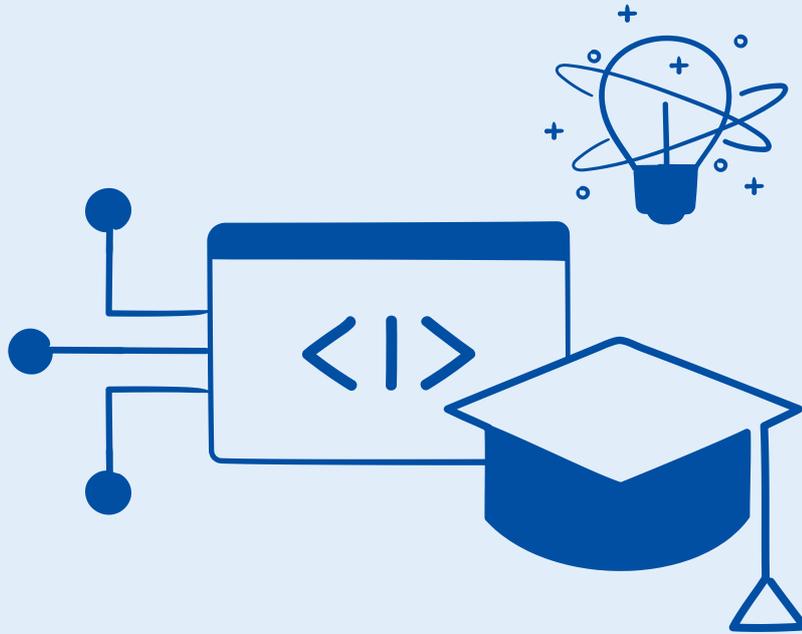

**TEHNOLOGIE
& INOVAȚIE
,
TECHNOLOGY
& INNOVATION**

**INSPIRING
COMMUNITIES**

SINCE 2009

Tehnologie și inovație

Technology and Innovation

Sectorul tehnologiei și inovației capătă tot mai multă importanță pentru viitorul economic al României. Programele noastre urmăresc să sprijine inițiative care oferă noilor generații de talente posibilitatea de a înțelege oportunitățile de afaceri în inovare și dezvoltare produse – o transformare care necesită mai mulți specialiști în tehnologie cu competențe avansate.

Eforturile noastre se concentrează pe educație, lucrând îndeaproape cu o rețea diversă de parteneri, printre care ONG-uri care sprijină profesorii și școlile să îmbunătățească programa pentru disciplinele STEM și să conceapă programe antreprenoriale.

Universitățile și liderii din industrie colaborează pentru a concepe programe antreprenoriale relevante care să-i familiarizeze cu conceptul de dezvoltare de produs. Aceste inițiative reduc decalajul dintre educație și nevoile industriei, înzestrând elevii și studenții cu expertiză tehnică și competențele soft necesare pentru a reuși pe piețele competitive.

The technology and innovation sectors are becoming increasingly vital to Romania's economic future. Our programs aim to empower the next generation of talent by helping them seize business opportunities in innovation and new product development – a transformation that demands more tech specialists with advanced skills.

Our efforts focus on education, working closely with a diverse network of partners, including NGOs that support teachers and K-12 schools to upgrade curricula in STEM subjects while providing new programming in entrepreneurship.

Universities and industry leaders collaborate to design and provide students with relevant entrepreneurial programs that introduce them to product development process. These initiatives bridge the gap between education and industry needs, equipping students with the technical expertise and soft skills required to succeed in competitive markets.

Parteneriate și ecosisteme

Partnerships and Ecosystems

Paul-Andre Baran

Consultant, Programe de Tehnologie și Inovație
Consultant, Technology and Innovation Programs

Colaborând îndeaproape cu partenerii noștri din ecosistem putem construi un sector tehnologic robust, care să beneficieze de inovațiile viitoare și să devină o forță motrice pentru economia României. Investiția în viitorii absolvenți care vor contribui la promovarea sectoarelor de tehnologie și inovare din România oferă antreprenorilor mai multe oportunități să dezvolte și comercializeze produse și servicii în întreaga economie.

RAF lucrează cu cadre didactice din învățământul preuniversitar pentru a îmbunătăți predarea materiilor STEM, făcând matematica și științele exacte atractive pentru un număr tot mai mare de elevi, dintre care tot mai mulți să urmeze o carieră în domeniul tehnologiei. Odată cu noi investiții și o comunitate de start-upuri în dezvoltare, crește și cererea pentru angajați bine pregătiți, cu o mentalitate antreprenorială, capabili să înțeleagă dezvoltarea de produs și adaptarea la nevoile și așteptările clienților.

We believe that working together with ecosystem partners to build a robust technology sector, benefitting from forthcoming innovations, will become an essential motor for Romania's economy. Investing in future graduates that will contribute to advancing Romania's Technology and Innovation sectors ultimately increases opportunities for entrepreneurs to develop and sell products and services across the economy.

RAF works with educators in classes K-12 to improve the delivery of STEM courses by making math and sciences more appealing to a broader audience of students, many of whom will pursue careers in the technology sector. With new investments and a developing start-up community, a growing demand for well-prepared employees with an entrepreneurial mindset and a comprehensive understanding of product development and the customer is essential.

Photo: Innovation Labs

Din articolele și podcastul dedicate antreprenoriatului în învățământul superior veți afla povestea câtorva dintre partenerii noștri. **Ciprian Romeo Comșa**, noul Prorector pentru Inovare, Antreprenoriat și Parteneriate de la Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași și Fulbright-RAF fellow descrie procesul de tranziție prin care a trecut universitatea pentru a acorda prioritate educației antreprenoriale în rândul viitorilor ingineri.

Într-un alt material, profesorul **Răzvan Rughiniș** și **Andrei Munteanu** oferă o imagine de ansamblu a programului Innovation Labs, un pre-accelerator care s-a extins la nivel național. CEO-ul Pentest-Tools, **Adrian Furtună**, vorbește despre cum a trecut de la prezentarea afacerii sale la competiția anuală Innovation Labs Demo Day la conducerea cu succes a aceleiași afaceri.

Podcastul dedicat priorității tehnologie și inovație, moderat dinamic de **Vlad Petreanu**, a fost un dialog antrenant între trei profesori care au participat la programul Fulbright-RAF Scholar Award: **Răzvan Crăciunescu**, Director Executiv al Asociației pentru Educație Antreprenorială și Prodecan al Universității Politehnica din București, **Alexandra Petcu**, Directorul Centrului de Inovare și transfer tehnologic din cadrul Universității de Vest Timișoara și **Alma Pentescu**, Expert la Centrul de Antreprenoriat EduHub al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și Ambasador Fulbright.

*Our partners, highlighted through the stories and podcast, include **Ciprian Romeo Comșa**, the newly appointed Vice Rector for Innovation, Entrepreneurship, and Partnerships from the Technical University „Gheorghe Asachi” of Iași and a Fulbright-RAF alumnus who will describe the transition the university has undergone to prioritize entrepreneurial education for engineers.*

*While professor **Răzvan Rughiniș** and **Andrei Munteanu** provide an illustrative overview of the national pre-accelerator program Innovation Labs. Pentest-Tools CEO, **Adrian Furtună**, gives insights on how it feels to go from pitching his business at the Innovation Labs annual Demo Day competition to successfully running that very same business.*

*The podcast dedicated to Technology and Innovation was dynamically orchestrated by **Vlad Petreanu**, who created an engaging dialogue with three professors including **Răzvan Crăciunescu**, Executive Director of the Association for Entrepreneurial Education and Vice Dean at Bucharest Polytechnic University, **Alexandra Petcu**, Director of the Innovation and Technology Transfer Center at West University of Timișoara, and **Alma Pentescu**, who provides her expertise to the EduHub entrepreneurship center at the „Lucian Blaga” University of Sibiu and is a Fulbright Ambassador.*

Poveștile și succesul lor ne motivează dorința de a continua să concepem noi programe inovatoare care să sprijine evoluția lor.

Their stories and successes motivate our continued desire to provide innovative new programming to support their evolution.

Photo: Innovation Labs

Interviu cu Ciprian Romeo Comșa, Prorector pentru Inovare la Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași

An Interview with Ciprian Romeo Comșa, Vice Rector for Innovation of Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” Iași

„Termenul de antreprenoriat este interpretat uneori greșit. Scopul nu este să faci business, ci să aduci valoare.”

Programul Fulbright-RAF Scholar Award joacă un rol esențial în dezvoltarea educației antreprenoriale în universitățile din România, oferind profesorilor și administratorilor universitari oportunitatea de a explora bunele practici în domeniu la o instituție de prestigiu din Statele Unite – University of Rochester.

În cei opt ani de desfășurare, 40 de bursieri Fulbright-RAF Scholar Award au participat la programul de fellowship de un semestru la AIN Center for Entrepreneurship la University of Rochester, a căror inițiativă s-a concretizat în Asociația Pentru Educație Antreprenorială, creată de către absolvenții din program pentru a asigura permanența unui forum pentru colaborare.

“The notion of entrepreneurship is sometimes misinterpreted. The purpose is not to create an enterprise, but value.”

The Fulbright-RAF Scholar Award Program plays an essential role in the development of entrepreneurial education in Romanian universities, enabling professors and university administrators to explore academic best practice in a prestigious US university – The University of Rochester.

Eight years on in its operation, the 40 Fulbright-RAF Scholar Award recipients who participated in the one-semester fellowship program at the University of Rochester established the Asociația Pentru Educație Antreprenorială, a non-profit which is shaped as a permanent alumni collaboration forum.

Prin expunerea la un mediu academic dedicat inovației, bursierii Fulbright-RAF contribuie acum la transformarea universităților din România în huburi antreprenoriale. Experiența lor merge acum către numeroase inițiative noi, precum înființarea de cursuri și de ateliere dedicate antreprenoriatului, concursuri de planuri de afaceri sau integrarea conceptelor de „design thinking” în programa universitară.

Am discutat cu Ciprian Comșa, Prorector pentru Inovare, Antreprenoriat și Parteneriat cu Mediul de Afaceri la Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași despre experiența sa în cadrul Fulbright-RAF Scholar Award, despre impactul pe care l-a avut programul asupra practicilor educaționale din universitate și inițiativele la care contribuie pentru a transforma învățământul superior din România.

Having been exposed to an academic environment dedicated to innovation, the Fulbright-RAF fellows are now contributing to the transformation of Romanian universities into entrepreneurship hubs. Their experience is now translating into a series of new initiatives, such as developing new courses and workshops with a focus on entrepreneurship, business plan contests or the integration of “design thinking” concepts in the university curriculum.

We discussed with Ciprian Comșa, Vice Rector for Innovation, Entrepreneurship and Business Environment Partnership at Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” of Iași about his experience with the Fulbright-RAF Scholar Award, and about the impact of the program on the educational practices in the university and the initiatives that enable the transformation of higher education in Romania.

Mi-am dorit să aduc o schimbare în mediul universitar.

I wanted to seed change in the academic environment.

Care a fost obiectivul pentru programul Fulbright-RAF Scholar Award?

Mi-am dorit să contribui la dezvoltarea antreprenoriatului în universitate, să avem o punte între ceea ce facem noi, în mediul academic, și nevoile reale ale societății și ale industriei. Programul a fost calea prin care am putut să explorez noi abordări educaționale și să îmi extind cunoștințele despre antreprenoriat la o universitate precum University of Rochester. O oportunitate să vedem exemplul lor și să aducem aceste lecții acasă.

What was your personal objective in the Fulbright-RAF Scholar Award Program?

I wanted to contribute to the development of entrepreneurship in the university, to build a bridge between what we, as faculty, do in the academic environment and the real needs of society and the industry. The program allowed me to explore new educational approaches and expand my knowledge of entrepreneurship in a prestigious university, the University of Rochester. It gave me a chance to see what they do there and to bring part of the lessons learned back home.

Photo: Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași

Ce aspecte ale modelului educațional experimentat la University of Rochester vi s-au părut că ar putea fi utile și în mediul universitar din România?

În partea de infrastructură, sunt două elemente principale: un spațiu dedicat adunării oamenilor, unde aceștia lucrează și colaborează, și un spațiu pentru conferințe. Un centru de inovare, care cuprinde și un spațiu de prototipare, în care practic se meșteresc prototipurile.

Și apoi, programele care se desfășoară aici, pentru că degeaba ai spațiu în care nu se întâmplă nimic. Fie că discutăm despre educație formală, ceea ce înseamnă programe de studiu efectiv, sau despre proiecte de formare de scurtă durată, de la două la șase săptămâni, precum cele de formare în domeniul antreprenorial. La asta se alătură și evenimente de tipul hackathon, conferințe, întâlniri cu antreprenori, cu companii, cu reprezentanți ai fondurilor de investiții, o componentă foarte importantă și prezentă.

Marea mea surprindere a fost că la Universitatea Rochester, la unul dintre cursuri, să descopăr că profesorul respectiv predă elemente specifice de „design thinking”. Cred că acesta a fost pentru mine unul dintre momentele revelatoare.

Pentru că în companie consideram că este o abordare logică, practică, dar nu vedeam cum o pot arăta studenților. La Universitatea Rochester, am găsit-o în programul de masterat.

From your experience at the University of Rochester, which models best fit the Romanian university environment?

Infrastructure-wise, there are two main elements at play: a dedicated space for people to gather, work and collaborate; a conference space; and an innovation center, which also includes a prototyping space, where prototypes are practically being crafted.

And then, there are the programs that take place there, because there's no point having spaces where nothing happens. Whether we're talking about formal education, which means actual curricular programs, or short training projects, from two to six weeks, like entrepreneurial training. And then you have hackathon events, conferences, meetings with entrepreneurs, companies, and representatives of investment funds, which are a very important and present component.

I found it very surprising that in one of the lectures I attended at the University of Rochester, the professor was teaching specific elements of design thinking. I think that was one of the eye-opening moments for me.

I considered it a logical and practical approach for a company, but I couldn't figure out how I could show it to my students. At the University of Rochester, I found it in a master's program.

Abordarea este specifică și pentru cursurile efective și pentru partea de cercetare academică?

În structura academică, prelegerile aveau proporția destul de mică și, întotdeauna, la cursuri practic veneai după ce ai citit materialele, după ce te-ai pregătit acasă. Așa că, în amfiteatru, nu erai expus teoretic pentru prima dată la conceptele pe care le vedeai în prezentarea profesorului.

Apoi, programele acestea de descoperire și de filtrare a ideilor presupun inclusiv o interacțiune cu potențialii utilizatori ai produsului respectiv. Practic, studenții aveau etape în care erau obligați să iasă în societate, să pună întrebări, să afle de la un potențial utilizator al produsului ce și-ar dori de la el dacă l-ar cumpăra și așa mai departe, pentru a înțelege importanța acelor etape.

Is this approach typical both for the classroom and for research?

In the academic structure, lectures had a proportionately smaller share. You'd practically always come to lectures after you had read the materials, after you had prepared at home. In the lecture hall, you were not theoretically exposed for the first time to the concepts that you saw in the professor's presentation.

Moreover, these discovery and idea filtering programs also involve interaction with potential users of the product. There were stages when the students had to go out into society, ask questions, find out, from a potential product user, what they would want from the product if they bought it and so on; they had to understand the importance of those stages.

Am implementat o serie de practici antreprenoriale la Universitatea Tehnică din Iași.

We've implemented a series of entrepreneurship programs at the Technical University of Iași.

În acest context, care sunt principalele idei și practici pe care le-ați adus în cadrul Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” după revenirea din program?

Un lucru important, care se mai întâmplă și în alte universități din țară odată cu trecerea prin acest program, îl reprezintă faptul că începe să se formeze o masă critică de colegi cu gândire, să spunem, orientată nu numai către antreprenoriat, către valoare sau către a face lucrurile cu sens.

Doar din partea universității noastre, cinci colegi au urmat acest program care, în plus, presupune și vizite de lucru ale administratorilor, ale persoanelor din conducerea universității, pentru o săptămână, pentru a lua contact cu ceea ce vedeam, experimentam noi în Statele Unite. La fel, alte cinci persoane au trecut prin experiența asta.

Plus alte cursuri de formare pe care le mai sprijină RAF, aici, în țară. Deci principala schimbare este deschiderea către o gândire, să spunem, antreprenorială. Acesta este principalul efect.

Iar dovada, cel puțin în universitatea noastră: conducerea a simțit nevoia să înființeze un proectorat de resort pentru inovarea antreprenorială, pentru care sunt responsabil.

În ceea ce mă privește, împreună cu colegii, am încercat să gândim o structură de curs care să fie centrată mai mult pe ceea ce înseamnă inovare și pe ceea ce înseamnă utilitatea cercetării. De ce pentru studenți? Pentru că și studenții au de făcut în anul IV o lucrare de diplomă și studenții masteranzi au de făcut o lucrare de disertație, nu mai vorbim de doctoranzi.

De multe ori, efortul pe care îl depun ar putea să fie mult mai util dacă își aleg niște teme prin care pot produce un impact, în urma cărora ar putea rezulta poate o idee nouă sau poate un produs, un serviciu, sau poate ceea ce lucrează ei ar folosi unui alt actor, identificat în timpul lucrului la tema de diplomă.

In this context, what are the main ideas and practices that you brought back to Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi”, once you returned from the program?

A significant thing that also occurs in other universities in the country, after participating in the program, is that a critical mass of like-minded peers emerges — of colleagues whose thinking is not only, let's say, entrepreneurial, but value-oriented and meaningful.

From our university alone, there were five other colleagues who participated in this program, which includes administrators and people from the management of the university. By participating in the program, they get a real feel for the things that we could see and experience in the US. So, there were five other people who experienced that.

On top of that, there are other RAF-funded training courses here in Romania. The main change therefore lies in accessing an entrepreneurial mindset. That is the main effect.

The proof, at least in our university, is that the management felt the need to set up a prorector's office for innovative entrepreneurship, which is my position.

We did our best, my colleagues and I, to design a course structure that is more focused on the notions of innovation and the usefulness of applied research. Why is that meaningful to students? Because undergraduate students need to write a graduation thesis in their senior year, the same goes for a postgraduate dissertation and a PhD thesis.

Their work could be much more useful if the topics they are more impactful and could result in a new idea, perhaps a new product or type of service or maybe something useful to another party that they'd identified while they were working on their thesis.

Study Tour at Babson College
Photo: Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” Iași.

Avem diferite inițiative, facem pași inclusiv în direcția de a înființa un centru de antreprenoriat, un spațiu în care să se întâmple lucruri cu studenți și cu membri ai mediului de afaceri. Vrem să construim parteneriate și cu organizații care își desfășoară activitatea și sprijină start-upuri, care au experiență în zona asta. Deci asta este, să spunem, o direcție la care lucrăm, înființarea unui centru de inovare tehnologică.

Este unul dintre proiectele de dimensiune mai mare, să zicem, pe lângă conceperea unor programe de modernizare a cursurilor. De asemenea, încercăm să facem pași, încercăm să introducem alte programe pentru sprijinirea transferului tehnologic.

Care credeți că va fi impactul pe termen lung al programului Fulbright-RAF asupra universității și a ecosistemului educațional din România?

Cercetătorii nu sunt obișnuiți să se gândească la comercializarea rezultatului cercetării și căutăm soluții pentru a schimba încet-încet acest lucru sau pentru a-i face să conștientizeze și să caute variante. De exemplu, spuneam că am fost la Universitatea Rochester, am cunoscut un profesor care desfășoară un program, un fel de workshop, care se derulează pe câteva săptămâni, pentru universități din Elveția. Se numește Bench-to-Biz, un program prin care ei încearcă să identifice cercetători din diferite universități care lucrează la teme cu potențial de comercializare.

There are different ongoing initiatives. We are on the way to opening an entrepreneurship center —a space that would foster interactions between our students and the business environment. We also want to build partnerships with organizations that are involved in and support start-ups and that have some expertise in that domain. This is one direction that we're working on, setting up a technology innovation center.

This is one of the larger projects, let's say, in comparison with developing programs aimed at bringing our courses up-to-date. We are also trying to take other steps to foster technological transfer.

What will be, in your opinion, the long-term impact of the Fulbright-RAF Program on the university and the educational ecosystem in Romania?

Research scientists are not commonly concerned with the commoditization of their work and we are looking for solutions to slowly change that or to make them aware of this aspect, make them look for options. Speaking of my experience at the University of Rochester, I met a professor there who taught a program, more like a several-week workshop, for universities in Switzerland. This program, called Bench-to-Biz, is aimed at identifying researchers that are working in different universities on themes with a commoditization potential.

Este un concept pentru aducerea căruia în universitate noi căutăm diferite soluții și încă nu am găsit exact soluția câștigătoare, dar ideea este că, din punct de vedere strategic, ne dorim să implementăm așa ceva.

Totuși, mentalitatea se schimbă cel mai greu. Să spunem că începem să avem o masă critică sau un număr din ce în ce mai mare de colegi care au, într-o măsură, această mentalitate antreprenorială, sau așa prefera să-i spunem de conștientizare a valorii muncii. Termenul de antreprenoriat câteodată este interpretat, are conotații. Scopul nu este neapărat să faci business, ci să te gândești la impact și la valoarea pe care o aduce, într-un fel sau altul. Inclusiv social.

Cum a contribuit RAF la facilitarea acestui program?

Din punctul meu de vedere, Romanian-American Foundation a făcut o mică ecografie a ceea ce se întâmplă în mediul universitar din România și, pe baza a ceea ce se întâmplă și la nivel internațional, a identificat că există această nevoie de dezvoltare, de evoluție, și a venit cu câteva instrumente, pe care mie îmi place să le numesc „instrumente de catalizare a evoluției”, în direcția gândirii antreprenoriale sau a educației antreprenoriale.

Unul dintre cele mai importante este acest program, pentru că de la educație pleacă foarte multe. Dacă reușim să construim ceva pe zona de educație, atunci rămâne în formarea absolvenților care o iau cu ei apoi în activitatea lor. Prin urmare, RAF a activat un fel de catalizator.

Avem o strategie care a dat roade, pe care eu am învățat-o „the hard way”. În partea privată, de fiecare dată când au existat inițiative pentru a porni o idee în mediul universitar, în facultate, pentru a avea un impact, nu am întâmpinat opoziție. În companie, nimeni nu se opune, dar nici nu îți va aloca resurse dacă nu ai un proiect solid, dacă cineva nu are inițiativa.

It is a concept that we would like to bring to our university. We are looking into different ways to do it, but haven't exactly found the winning solution. Yet the main idea remains that, from a strategic perspective, we would like to implement something like this.

Mentality is hard to change though. Suppose we start to have a critical mass or an increasing number of peers that, to some extent, share this entrepreneurial mindset, or rather this awareness that one's work is worth something. The notion of entrepreneurship is prone to interpretation; it comes with connotations. The purpose is not necessarily to create an enterprise, but to consider the impact and the value it creates, one way or another, including at the social level.

How did RAF contribute to the facilitation of this program?

I believe that the Romanian-American Foundation took an X-ray of the university environment in Romania, measured it up to the developments at the international level, identified the development gap and provided us with a set of instruments, which I like to call "evolution catalyst instruments" to enable entrepreneurial thinking or entrepreneurship education.

One of the most important in this program, since many things are rooted in education. If we manage to build something in education, that element stays with the alumni and it then reflects on their working activities. Thus, it's as if RAF activated a catalyst.

We have a strategy that has proved successful, but I had to learn it the hard way. Whenever we presented the business community with an initiative to launch an idea in the academic environment, in our faculty, and thus create a ripple effect, there was no opposition. Companies are not against it, but they will not allocate any resources unless the project is solid and the initiative has an owner.

Și atunci, am încercat, de la firul ierbii, să venim cu programe. De exemplu, am implementat programe prin care colegi din companie, care continuă și acum, merg în universitate și țin activități de laborator, informal, în afara programei. În mod paradoxal, conceptele sunt similare cu ceea ce se predă în mod formal de către cadrele didactice, dar studenții sunt mult mai receptivi când primesc aceeași informație de la un inginer, care se lovește, zi de zi, de niște probleme concrete și le dă niște exemple reale, cotidiene.

Faptul că ne-am dus direct să identificăm cadrele didactice tinere, care sunt dispuse să colaboreze în implementarea unui astfel de program, a fost cu succes, versus a încerca să ne ducem prin conducerea facultății și să solicităm resurse sau nominalizarea unor colegi care să se implice. De aceea, cred că strategia RAF de a merge la firul ierbii și de a crea conștientizare la nivel de conducere a fost una câștigătoare.

So, we tried the grassroots approach and came up with programs. For instance, we've been implementing programs in which company experts will deliver lab classes in the university, but all of it informally, outside of the curriculum. Paradoxically, the concepts are similar to what is formally taught, but students are much more receptive when they receive the same information from an engineer, who daily faces concrete problems and gives them real, everyday examples.

The fact that we identified young faculty members who were willing to collaborate in implementing such a program, proved more effective than trying to take the long road of going through the university management and asking them for resources or to nominate peers to get involved. That is why I believe RAF's strategy, of going to the grass roots and raising awareness among the management, was a winning one.

Planurile noastre de viitor se concentrează pe consolidarea și extinderea ecosistemului de inovare.

Our plans for the future focus on strengthening and expanding the innovation ecosystem.

Ce urmează pentru zona de inovare și educare tehnologică la nivel local și ce rol vor avea universitățile?

What's next in the areas of innovation and technological education at the local level and what role will universities play?

Dezvoltarea unor astfel de nuclee locale, de colaborare este un element cheie. Practic, a prins în marile centre universitare. Se întâmplă ceva din punct de vedere al inovării și al antreprenoriatului, dar în același timp este foarte utilă și comunitatea la nivel național și interactivitatea, aceste legături cu partenerii internaționali, europeni.

The development of these local, collaborative nuclei is key. Practically, the idea has been embraced by large academic centers. Things are moving forward in terms of innovation and entrepreneurship. At the same time, it is very useful to rely on a national community, and to interact and have these exchanges with international and European partners.

Iar anul acesta avem în vedere un eveniment cam la fel de mare la Iași. Prin urmare, vorbim despre conferința Rețelei de Antreprenoriat și Inovare, la care invităm în primul rând absolvenții acestui program, apoi invităm cadre didactice care au legătură, deschidere mai mare sau mai mică față de antreprenoriat și față de inovare și transfer tehnologic.

This year, we are looking at an event with a similar outreach in Iași. I am speaking of the conference organized by Rețeaua de Antreprenoriat și Inovare, to which we invite, first of all, the alumni in this program, then the faculty who have a connection, and openness to entrepreneurship, innovation and technological transfer.

Aducem și parteneri din ecosistemul regional și național, adică huburi de inovare, clustere, reprezentanți ai diferitelor autorități care oferă finanțare publică. De asemenea, reprezentanți din entități care oferă finanțare privată și, totodată, și din zona de patentare. Oamenii care se ocupă cu proprietatea, gestionarea proprietății intelectuale. Și colegii din întreprinderile nu doar mici și mijlocii, nu doar start-upuri, ci și din întreprinderile mari.

There will also be partners from the regional and national ecosystem, that is, innovation hubs, clusters and representatives of various authorities associated with public funding. There will also be representatives of private financing entities, patent offices and people who are familiar with intellectual property rights in addition to colleagues working in companies, not only small and medium-sized enterprises or start-ups, but also large corporations.

Pentru că puțină lume cunoaște faptul că și în întreprinderile mari există gândire sau inițiativă antreprenorială, acel intraprenoriat, există procese foarte clare, specifice pentru generarea de inovare, și ca atare vrem să arătăm nevoia de educație antreprenorială.

Actually, few people know that large corporations also promote entrepreneurship thinking or initiative, intrapreneurship, as they call it, and have very clear and specific in-house processes to generate innovation, so we'd like to show the need for entrepreneurial education.

Ce este nou la conferința de anul acesta, în afară de conferința în sine, care este structurată sub formă de sesiuni de discuții și prezentări, este organizarea unei expoziții. Oferim un spațiu generos în Palace Mall în Iași, cred că 300-500 de metri pătrați, pentru ca atât colegii din mediul academic, cât și companiile să-și expună rezultatele proiectelor. Să demonstreze la ce lucrează.

The novelty in this year's conference, apart from the conference as such, which is structured into panels and presentations, lies an exhibition. A generous space in Palace Mall of Iași, 300-500 square meters, I believe, will be available where peer academics and companies alike can exhibit the results of their projects and show what they are working on.

Este o abordare similară cu cea din programul Fulbright-RAF Scholar Award, cu implicarea activă de actori din zone relevante.

Da, pentru că ceea ce se întâmplă acolo are în spate teorii. Există concepte care identifică parteneri necesari în astfel de inițiative, ce roluri au fiecare. Noi nu reinventăm roata, pur și simplu încercăm să creăm contextul unei evoluții în această direcție și motivația este foarte simplă. Nu pentru că vrem noi, ci pentru că este nevoie să răspundem cerințelor mediului economic și, în același timp, să ținem pasul cu ce nevoi are societatea și cu ce tendințe, din punct de vedere tehnologic, observăm în jurul nostru.

This is a similar approach to that of the Fulbright-RAF Scholar Award, with actors of relevant areas being actively engaged.

Indeed, because what goes on in the program relies on theoretical studies. There are concepts that apply to the identification of the partners required for such initiatives, with specific roles. We are not reinventing the wheel, but simply trying to foster the context of a related development and our motivation is quite straightforward. Not that we want it, but because we must respond to the needs of the economic environment and, at the same, keep up with the needs of society and the technological trends we see around us.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign

„Dezvoltarea unor nuclee locale de colaborare este un element cheie. Practic, a prins în marile centre universitare.”

“The development of local, collaborative nuclei is key. Practically, the idea has been embraced by large academic centers.”

Cronicari Digitali Podcast

Serie specială

„Inspiring Communities”

Cronicari Digitali Podcast

Special Series

„Inspiring Communities”

Tehnologie și inovație: față în față cu viitorul

Un nou episod din seria „Inspiring Communities” a podcastului Cronicari Digitali, i-a avut ca protagoniști pe trei beneficiari ai programului Fulbright-RAF Scholar Award: **Alexandra Petcu**, de la Universitatea de Vest din Timișoara, director al Centrului de Inovare și Transfer Tehnologic și ambasador al Innovation Labs, **Alma Pentescu**, lector la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, ambasador al programului Innovation Labs, și **Răzvan Crăciunescu**, prodecan și conferențiar la Facultatea de Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației de la Universitatea Politehnică București.

Invitații au explicat în ce a constat, concret, programul Fulbright-RAF Scholar Award și au vorbit despre educația antreprenorială în universitățile tehnice din România.

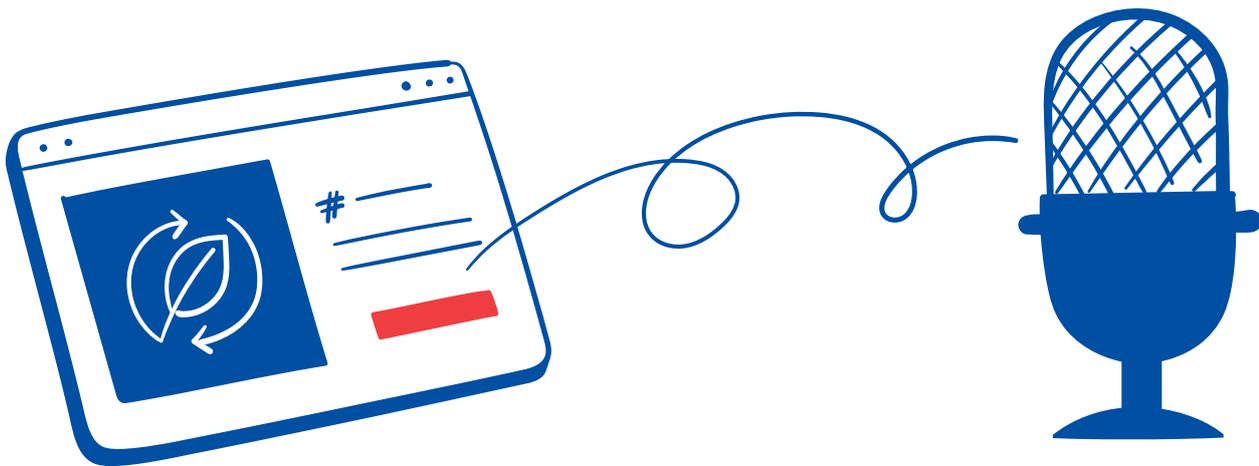
În acest dialog despre educație și antreprenariat, Răzvan Crăciunescu a relatat, impresionat, despre colaborarea dintre facultăți, antreprenori și autoritățile locale de la Universitatea Rochester, pentru a găsi soluții la problemele locale.

Cei trei au împărtășit experiențele care i-au marcat cel mai mult și au punctat elemente-cheie care sunt replicabile și în România. De asemenea, invitații au discutat despre modul în care au reușit să aplice ceea ce au învățat în străinătate și despre reacțiile colegilor și conducerii universităților în fața schimbării.

S-a vorbit și despre diferențele de abordare a businessului din România în comparație cu cel din Statele Unite, dar și despre motivele pentru care universitățile din țara noastră ar trebui să încurajeze educația antreprenorială în universități. În mod firesc, dezbateră a atins și subiectul Innovation Labs, invitații fiind ambasadori și mentori în cadrul programului. Am aflat ce este Innovation Labs, ce înseamnă succesul pentru program, dar și pentru studenții participanți.

În ultima parte a dezbaterii, Vlad Petreanu și invitații săi au vorbit despre cât de adaptat este mediul universitar din România la nevoile societății din prezent, dar și din viitor.

Technology and Innovation: Embracing the Future

In a new episode of the “Inspiring Communities” series from the *Cronicari Digitali* podcast, three distinguished participants in the Fulbright-RAF Scholar Award program shared their insights: **Alexandra Petcu**, director of the Center for Innovation and Technology Transfer at Universitatea de Vest din Timișoara and Innovation Labs ambassador; **Alma Pentescu**, a lecturer at “Lucian Blaga” University of Sibiu, also an Innovation Labs ambassador; and **Răzvan Crăciunescu**, vice-dean and associate professor at the Faculty of Electronics, Telecommunications, and Information Technology at the Politehnica University of Bucharest.

The discussion delved into the specifics of the Fulbright-RAF Scholar Award program, exploring its structure and objectives, as well as the approach to entrepreneurial education within Romania’s technology and innovation landscape. In this dialogue about the intersection of education and entrepreneurship, Răzvan Crăciunescu expressed his enthusiasm for the collaborative meetings held at the University of Rochester, which brought together faculty members, entrepreneurs, and

local authorities to address various challenges. The trio shared their most impactful experiences and pointed out key elements that could be replicated in Romania. They also reflected on how they have adapted their international experiences and the responses from colleagues and university leadership to the changes they introduced.

The discussion also highlighted the contrasting approaches to business in Romania compared to American practices, emphasizing the importance of fostering entrepreneurial education within our academic institutions. Naturally, the conversation turned to Innovation Labs, with the guests – who serve as ambassadors and mentors for the program – sharing their insights. They explained what the Innovation Labs program entails, detailing the indicators of success for both the program and the participating students.

In the final segment of the discussion, Vlad Petreanu and his guests examined how well the Romanian university environment aligns with the current and future needs of society.

TECHNOLOGY AND INNOVATION

EMBRACING THE FUTURE

PROFESSORS SPEND ONE SEMESTER IN THE US AT UNIVERSITY OF ROCHESTER

UNIVERSITY ADMINISTRATORS JOIN THEM IN THE U.S. FOR TWO WEEKS.

THEY BRING BACK GOOD PRACTICES FOR ENTREPRENEURSHIP EDUCATION.

EVER BETTER

Collaboration

WITH THIS PROGRAM YOU ENTER A NETWORK OF LIKE-MINDED PEOPLE

IT PLANTS SEEDS OF DEVELOPMENT

BUSINESS MINDSET

EVOLUTION

CRAI: ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION NETWORK CONFERENCE

IT TOOK YEARS THEM TO GROW

THERE WAS A LOT OF RESISTANCE FROM RESEARCHERS... BUT NOW THEY ARE REALLY HAPPY ABOUT IT!

THE ASSOCIATION FOR ENTREPRENEURIAL EDUCATION CREATED BY RETURNING SCHOLAR

HOW TO SELL YOUR IP?

HOW TO 'FEEL' IF THE RESEARCH OR IDEA HAS 'BUSINESS WORTH'?

IS THE UNIVERSITY ECOSYSTEM IN ROMANIA ADAPTED TO THE NEEDS OF THE MOMENT?

EXPANSIVE MENTALITY

WHICH ARE THE MARKET NEEDS?

HOW IS IT DIFFERENT FROM WHAT IS ALREADY ON THE MARKET?

COMMON ELEMENTS WITH OTHER COUNTRIES

ENTREPRENEURIAL MINDSET

+\$500,000

FOR THEIR BUSINESS IDEAS

Why is it GOOD?

IT OPENS YOUR MIND TO START A BUSINESS

IT HELPS YOU GROW A BUSINESS AS AN EMPLOYEE

STUDENT TEAMS

WE SUPPORT THIS

BUT MAKE IT NATIONAL

INNOVATION LABS

19 UNIVERSITIES THROUGH THE COUNTRY

TO WATCH THE EPISODE, SCAN THE QR CODE

Innovation Labs, programul românesc care accelerează afaceri și schimbă mentalități.

*Innovation Labs, the
Romanian Program that
Accelerates Businesses
and Changes Mentalities*

Răzvan Rughiniș

Cofondator, Innovation Labs
Co-founder, Innovation Labs

Adrian Furtună

Coordonator, Innovation Labs Timișoara
Coordinator, Innovation Labs Timișoara

Andrei Munteanu

CEO și fondator, Pentest Tools
CEO and founder, Pentest Tools

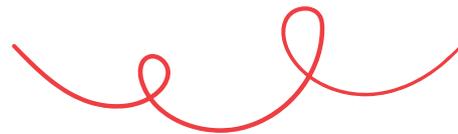
Atunci când discută despre business sau când doresc să se lanseze în lumea antreprenoriatului, cei mai mulți dintre români se întrebă, fățiș sau în sinea lor, care este „rețeta” succesului și care sunt cele mai sigure afaceri. De ce? Printre altele, pentru că, în această parte a Europei, oamenii sunt foarte sensibili la modul în care sunt percepuți de către ceilalți, iar teama de eșec este mai mare în cazul celor pentru care părerea altora contează. N-o spunem noi, ci Răzvan Rughiniș și Andrei Munteanu, doi lideri ai Innovation Labs (www.innovationlabs.ro)

Iar acum, fireasca întrebare: **ce este Innovation Labs și de ce l-am adus în discuție?**

Unul dintre răspunsuri, poate cel mai scurt dintre ele, ar putea fi: Innovation Labs este programul care te ajută să descoperi propria rețetă de succes, rețeta pe care o caută mulți dintre antreprenorii români în devenire. Răspunsul mai lung arată așa: Innovation Labs este un program de mentorat pentru tinerii antreprenori din România, susținut de Romanian-American Foundation,

Răzvan Rughiniș

Whenever they tackle the topic of business or they want to sail the entrepreneurship sea, most of the Romanians are asking, either openly, or to themselves, what is the “recipe” for success and which are the safest businesses. But then why? Among other things, because people are very sensitive as to how they are perceived, in this part of Europe, and fear of failure is higher for those to whom the other’s opinion makes a difference. We didn’t say that, but Răzvan Rughiniș and Andrei Munteanu, two of the leaders of Innovation Labs (www.innovationlabs.ro did).

Naturally, we asked: what is Innovation Labs and why did we bring it up?

One of the answers, the shortest, perhaps, goes like this: Innovation Labs is the program that helps you find your own recipe for success, the recipe that many would-be entrepreneurs are looking for. The longer answer is: Innovation Labs is a mentoring program for young Romanian entrepreneurs, supported by the Romanian-American Foundation, with a focus

Adrian Furtună

Andrei Munteanu

axat pe proiecte tehnologice și pe soluții creative cu o mare aplicabilitate practică. Participanții își pot ajusta ideile și le pot transforma în prototipuri reale, funcționale, într-o perioadă de dezvoltare de șapte luni, cu diverse surse de feedback. Mai mult decât atât, participanții au acces la experți și la tehnologiile de ultimă oră oferite de partenerii din program.

Innovation Labs are cinci etape esențiale:

- **Înregistrarea participanților**
- **Hackaton:** un eveniment intensiv în care echipele dezvoltă prototipuri ale produselor lor și își validează ideile. Participanții care reușesc să convingă juriul de fezabilitatea ideii de business sunt selectați pentru programul de mentorat.
- **Faza de pre-accelerare:** o perioadă de mentorat și de ateliere practice, foarte utilă pentru construirea „mindsetului” antreprenorial, care durează trei luni și în care echipele lucrează la dezvoltarea produsului, a modelului de business și a strategiei de marketing.
- **Demo Day:** ziua în care cele mai bune echipe și produse dezvoltate în cele trei luni de pre-accelerare sunt puse sub lumina reflectoarelor, cu o puternică expunere media și cu o audiență de sute de potențiali parteneri și investitori.
- **Sprijinul pe termen lung.** Pentru că o afacere reprezintă o continuă provocare.

on technological projects and creative solutions of wide practical applicability. The participants may adjust their ideas and turn them into real and functional prototypes in a 7-month development time, based on various feedback sources. Moreover, the participants have access to experts and cutting-edge technology made available by the program partners.

Innovation Labs consists of five key stages:

- **Registration of the participants**
- **Hackathon:** an intensive event in which the teams develop product prototypes and validate their ideas. The participants that can convince the jury of the feasibility of their business idea are selected for the mentoring program.
- **The pre-acceleration stage:** a three-month period of mentoring and practical workshops, very useful to build an entrepreneurial mindset, when the teams work on product development, their business model and marketing strategy.
- **Demo Day:** the day when the best teams and the best products developed come under the spotlight, with a strong media exposure and an audience made of hundreds of potential partners and investors.
- **Long-term support.** Because a business is an ongoing challenge.

“Dacă ai o idee, Innovation Labs te învață să faci din ideea ta o afacere.”

“If you have an idea, Innovation Labs will teach you how to turn your idea into a business.”

Cifrele sunt impresionante

Cifrele Innovation Labs vorbesc de la sine: în 2025 va avea loc a 13-a ediție, aproape 700 de echipe au fost sprijinite în cadrul programului, valoarea totală a startup-urilor „absolvente” este de peste 200 de milioane de euro și a adunat echipe din 19 universități și din nouă orașe din țară.

Iar pentru a afla ce înseamnă, cu adevărat, Innovation Labs, am vorbit cu Răzvan Rughiniș (cofondator Innovation Labs), cu Andrei Munteanu (coordonator pentru Innovation Labs Timisoara prin Asociația Learn, Build & Share) și cu Adrian Furtună (CEO și fondator Pentest Tools, câștigător al Innovation Labs ca student, care a dezvoltat afacerea și s-a reîntors în program ca mentor).

The numbers are impressive

The Innovation Labs numbers speak for themselves: there will be a 13th edition in 2025; the program has so far supported almost 700 teams; the total worth of the “graduate” start-ups amounts to € 200 million; and, the teams come from 19 universities in nine cities around the country.

To learn what Innovation Labs is really about, we spoke with Răzvan Rughiniș (co-founder of Innovation Labs), Andrei Munteanu (coordinator for Innovation Labs Timișoara through Asociația Learn, Build & Share) and Adrian Furtună (CEO and founder of Pentest Tools, an Innovation Labs winner student, who developed the business and came back to the program as a mentor).

„Tehnologia, până la urmă, este un mijloc și trebuie să creeze valoare”

Cum a început povestea Innovation Labs?
De unde a venit ideea, care au fost primii pași și ce a fost cel mai greu, fiind un proiect nou și cu ambiții atât de mari?

Știți cum sunt miturile antreprenoriale americane - încep cu o poveste într-un garaj, în care niște prieteni ajung să pună cap la cap niște idei, după care se transformă într-un produs ce crește, în ani, într-o companie cu sute sau mii de angajați. Noi suntem în Europa, așa că povestea începe mai degrabă la o cafea cu Andrei Pitiș, care în 2012 prelua, în poziția de președinte, un rol în ANIS, Asociația Națională a Industriei de Software, o asociație patronală. La masă cu mine, îmi zice că noi, industria și academia, avem un tip de dinamică mai degrabă adversarială.

De multe ori, universitățile condamnă companiile că „fură” cadre didactice și studenți înainte să finalizeze studiile, iar noi vedem universitățile adesea prea inerțiale, conectate la o lume trecută. Trebuia schimbat ceva în această dinamică. Din această idee, în 2012, am făcut și un prototip. Acesta este și sfatul pe care îl dăm studenților, tinerilor la început de drum: „prototype your life”. Am realizat un curs, am strâns un prim feedback și, pentru că la vremea respectivă aveam relații cu mai multe companii, am adus un premiu din privat și am făcut o competiție de business pentru ingineri. Premiul a fost de 25.000 USD, cu sprijinul unei companii din București, pentru a stimula echipele de studenți.

La vremea respectivă, în primăvara lui 2012, am avut două echipe extraordinar de bune. Deci opt echipe de startup, dar două foarte, foarte apropiate, astfel încât jurizarea a fost extraordinar de dificilă.

“Technology is a means, after all, and is supposed to create value.”

How did the Innovation Labs story start?
Where did the idea come from, what were the first steps and what was the most difficult part, given that it was such a new and ambitious project?

You know how the American entrepreneurial legends go – they start with something going on in a garage where a couple of friends get to put some ideas together, those ideas then turn into a product that, in years, grows into a company with hundreds or thousands of employees. We are in Europe, so the story rather starts in a coffee shop with Andrei Pitiș, who in 2012 started his office as president of ANIS, Asociația Națională a Industriei de Software, an employers’ association. Right there, having something together, he tells me that we, the industry and the academia, have a rather adversarial kind of dynamic.

Universities often condemn companies for “stealing” members of the faculty and students before they complete their studies, whereas we see universities as often too inertial, connected to a world of the past. Something needed to change this dynamic. The idea was also prototyped, in 2012. That’s also the advice we give to students, young people starting out: “prototype your life.” We developed a course, gathered some initial feedback and, because at that time we had good connections with several companies, we brought in a prize from a private sector donor and did a business competition for engineers. The prize was USD 25,000, with the support of a company in Bucharest in order to incentivize student teams.

Back then, in spring 2012, we had two outstanding teams. So, eight start-up teams in all, but two so very, very close that jurying was extremely difficult.

Una dintre echipe făcea un portal de încurajare a cultivării skill-urilor tehnice, dar și recrutare, căci asta era de fapt: conexiunea dintre o piață a recrutării de ingineri și un asistent personal care să te ajute să devii mai bun ca inginer. A doua, o aplicație de ride sharing. Premiul l-a luat aplicația de recrutare și training personal, dar cea de-a doua a beneficiat de investiție directă din partea lui Andrei Pitiș.

În 2013, ne-am dus cu un program în fața studenților, încercând să le stimulăm, pe de o parte, curiozitatea, pentru că la vremea respectivă lumea nu prea știa despre startup-uri, dar și să fim alături de ei într-un proces mai puțin riscant. La prima ediție din 2013, am avut 12 echipe. Ce este spectaculos: câștigătorii sunt în continuare o companie ce funcționează în piața românească.

Avem, după 12 ani, 60 de companii pe care în continuare le vedem active și care reușesc, printr-un mix de finanțare și de validare, în principal cu clienți, dar și, bineînțeles - mai recent - prin fonduri de investiții, să crească, să ofere joburi bine plătite, într-un spațiu creativ, în cadrul granițelor României.

Ca o medie, ar fi cam cinci companii pe an care s-au dezvoltat datorită Innovation Labs. La început, probabil mai puține, iar acum mult mai multe.

Exact, n-a fost uniform. În 2019, a fost și un vârf de viabilitate. S-au schimbat mult și regulile. Ne-a lovit pandemia. Revenim într-un mod foarte, foarte puternic: 2024 a depășit 2019.

Lucrurile sunt mai bine decât oricând. Pentru că povestea Innovation Labs este o poveste a antreprenoriatului. Este o poveste și cu fondatori, dar și o poveste de comunitate în care, într-un mod spectaculos, schimbarea de la „hai să fac eu cu Andrei Pitiș un program în București” a ajuns la nivel național prin viziunea Romanian-American Foundation.

De multe ori, aceste programe sunt programe fundamentale și ele sunt sprijinite ori de statul național, ori de Uniunea Europeană. În 2024, avem resurse de finanțare europeană, dar care în 2014 s-au întâmplat prin viziunea RAF, care a zis: dacă vrem să ținem tinerii aici, dacă vrem să crească valoarea economică produsă în România, trebuie în primul rând să le dăm o șansă de a-și pune ideile în produse.

One of the teams was doing a portal to encourage the nurturing of technical skills, but also recruiting, because that's what it was really about: connecting an engineering recruitment marketplace with a personal assistant to help you become a better engineer. Second, a ride sharing app. The prize went to the recruitment and personal training app, but the runner-up team benefited from direct investment from Andrei Pitiș.

In 2013, we presented the students with a program, trying to stimulate their curiosity, on the one hand, because people didn't know much about start-ups at the time, and, on the other, support them in a less risky process. In the first edition, in 2013, we had 12 teams. Now the spectacular element: the winners are still an operating company in the Romanian market.

Now, 12 years on, we have 60 companies that are still active and which, through a mix of financing and validation mainly involving their clients, but also, lately, investment funds, have managed to grow and to offer well paid jobs in a creative space within Romania.

On average, there are about five companies per year developed as a result of their participation in Innovation Labs. Probably fewer at the beginning and more now.

Right, it wasn't uniform. In 2019, there was also a peak of viability. And then, the rules changed quite a lot. We were hit by the pandemic. We see a very, very strong comeback: 2024 has outperformed 2019.

Things are better than ever. Because the story of Innovation Labs is an entrepreneurship story. It is both a story about founders, and about a community in which, quite spectacularly, the change stemming from "how about we develop a program in Bucharest, I and Andrei Pitiș," expanded nationally through the vision of the Romanian-American Foundation.

These programs are often foundational programs, supported either by a national state or the European Union. Now, in 2024, we do have European financing resources for that, but what was built in 2014 was related to RAF's vision, as they said: if we want to keep young people here, if we want them to increase Romania's economic output then we must give them a chance to turn their ideas into products.

Photo: Innovation Labs

Și acesta a fost motivul pentru care RAF a spus: voi sunteți la București și la Cluj, dar care este obstacolul în a replica în Timișoara, în Iași, în Sibiu? Și am luat-o ca pe o provocare. Ulterior, după ce am reușit să validăm programul în mai multe locații, ni s-a pus și mai departe întrebarea: de ce nu conectăm și Constanța și Oradea, zone diferite, cu comunități de tineri ambițioși ce ar putea să beneficieze de astfel de oportunități, dar care nu sunt neapărat printre cele patru mari centre universitare?

Acesta este momentul în care ne aflăm acum, în care beneficiem de această relație extraordinară de creștere organică, prin viziunea susținută de RAF, dar care acum capătă legitimitate și prin finanțări europene, ne referim la European Investment Fund, fonduri pentru start-upuri incipiente.

Este vorba doar despre cifre? Cât de amplă este schimbarea și cum arată ea?

Schimbarea este mai ales în tipurile de comunități pe care le conectăm. De exemplu, dacă vă duceți în țări europene, o să vedeți că mediul antreprenorial este susținut de o coeziune între antreprenori și universități. Aici începe calea multor startup-uri. Dar lângă aceștia, există parteneri economici, există reprezentanți ai administrației publice, în primul rând de la primăriile care beneficiază foarte mult din găzduirea unor astfel de companii creative, pentru că schimbă cultura locului și atrag slujbe foarte bine plătite care, prin impozitare, aduc unor instituții financiare resurse extraordinar de mari în timp.

Dacă o să mergeți la marile evenimente de inovare oriunde în Europa, primarul Parisului, de exemplu, va deschide aceste evenimente, va fi prezent pe perioada întregii zile, întâlnindu-se cu antreprenorii, discutând, încercând să înțeleagă dacă sunt obstacole legislative. Lucrurile nu se pot întâmpla împotriva autorităților. Trebuie să depășim această viziune adversarială și să încercăm să stăm cu toții la masă.

That was the reason why RAF said: you are in Bucharest and in Cluj, what is the obstacle to replicating things in Timișoara, Iași, Sibiu? We took it as a challenge. Having succeeded in validating the program in several locations, we were asked a further question: why don't we connect Constanța and Oradea—different regions and different communities of ambitious young people that could take advantage of such opportunities, but which are not necessarily among the four large academic centers?

This is precisely the stage we are in now: when we see the benefits of this extraordinary organic growth relation enabled through the vision supported by RAF, which only now is also being acknowledged by means of EU financing, specifically the European Investment Fund, funds for incipient start-ups.

Is this only about numbers? How wide is the change and how does it look like?

The change mainly lies in the types of communities that we connect. If you go to other European countries, you'll see that entrepreneurship is cohesively supported by entrepreneurs and universities. That's where many start-ups start. But, next to them, there are also economic partners. There are public administration representatives, first of all of city halls that massively benefit from hosting such creative companies, because they change the culture of the place and attract very well-paid jobs which, through taxation, bring extraordinarily large resources to financial institutions over time.

Should you go to any large innovation event in Europe, it will be opened by the mayor of Paris, for instance, who will be there throughout the day to meet entrepreneurs and try to understand if there are any legislative barriers to remove. Things cannot happen against the authorities. We should overcome this adversarial vision and try to sit together around the same table.

Photo: Innovation Labs

În context european, obstacolele sunt pur românești sau se întâlnesc și în alte țări din Vest? Cum suntem noi, românii, ca mentalitate față de ceilalți europeni în privința inovației, a tehnologiei?

Sunt mai multe bariere în România, mai ales culturale. Prima și cea mai importantă barieră o avem mai ales în zona de tehnologie: ingineri care, de fiecare dată când sunt întrebați de sustenabilitatea economică, au o reacție de surprindere negativă, pentru că pare că le invalidezi contribuțiile sau valoarea lor ca ingineri. Și tocmai acesta este, de fapt, cel mai mare efort pe care îl facem, în a poziționa discuțiile despre monetizare ca discuții despre capacitatea acelei idei de a se maturiza. Cel mai important angajament pe care un antreprenor de tehnologie poate să îl ia este construirea unei viziuni coerente atât pe tehnologie, cât și pe fluxurile financiare și pe sustenabilitate economică.

In a European context, are barriers are only found in Romania or do they occur in other countries in Western Europe? What is the Romanian mindset like versus the other Europeans', in point of innovation and technology?

Barriers are more numerous in Romania, especially from a cultural perspective. The first and most important is in the technology area: engineers are puzzled every time they are asked about economic sustainability, because they feel as if their contribution or worth as engineers was invalidated. Effectively, that is precisely the biggest effort we're making : to position the discussions on monetization as discussions on the capacity of an idea to mature. The paramount commitment that a technology entrepreneur can undertake is to build a coherent vision on both technology, cash flow and economic sustainability.

Care sunt planurile de viitor pentru a continua extinderea, dezvoltarea Innovation Labs în alte instituții sau domenii? Cum arată viitorul proiectului?

Trăim vremuri interesante. Sunt unelte ce democratizează și deschid tehnologia și către alte comunități. Mai ales pentru nevoi imediate, nu trebuie să ai competențe extraordinar de avansate de programare, ceea ce ne face încredători că putem conecta și alte comunități mai creative, nu doar zona de business cu zona de inginerie și eventual cu zona de comunicare.

Dar astăzi vedem un model și mai extins, cu alte comunități care, folosind unelte digitale, să aibă o voce mai prezentă în acest ecosistem de inovare. Iar dintre toate domeniile pe care noi le vedem foarte ofertante în inovare, cred că zona de biologie, medicină este un potențial ratat al României, pentru că, în realitate, tinerii noștri din perioada liceului au de luat o decizie, undeva în clasa a XI-a, între „mă duc spre zona de programare, tehnologie sau mă duc spre biologie”. Pentru că te duci spre biologie doar dacă te duci la medicină și noi nu avem suficient de mulți tineri care să aibă și o intuiție a științelor vieții, a „life science”, care este foarte diferită.

Dar dacă ceva ne-a demonstrat pandemia, a fost tocmai incongruența între o epidemie care este guvernată de niște intuiții din științele vieții și intuițiile noastre, ca cetățeni, dominate de tehnologie. Tehnologia este un pic mai predictivă. Faptul că doi cetățeni cu aceleași condiții medicale reacționau diferit la Covid, pentru noi, ca ingineri, părea de neacceptat. Și avem nevoie de oameni care să poată gestiona intuiții atât din domeniul științelor sociale, din biologie, cât și din tehnologie.

Și putem, pentru că în America, dincolo de Silicon Valley, care este atât de lăudat și luat drept exemplu, există și zona din Boston, cu tot ce înseamnă bio tech, în care este un alt tip de gândire pe care ne-am dori, într-un fel sau altul, s-o aducem în primul rând către zona de liceu, pentru că realitatea este că nu este suficient să ai o problemă de biologie, dar să ai mintea de inginer pentru a încerca s-o rezolvi. Ai nevoie de un alt tip de oameni, de un alt tip de cultură pe care ne-am bucura s-o construim în următorii ani.

What are the future plans to continue the expansion, and the development of Innovation Labs in other institutions or fields? What's the future of the program?

We are living interesting times. They democratize technology and open it to other communities. When it comes to immediate needs, one is often not supposed to have highly advanced programming competencies. This makes us confident that we can connect other, more creative communities, not only the business and the engineering areas but, perhaps, the communication area.

What we are looking at nowadays is also a wider model, involving other communities which, by using digital tools, should be given a louder voice in this innovation ecosystem. Of all the fields that we see very promising for innovation, biology and medicine are missed opportunities for Romania because our youth actually have to make a decision during their secondary education, sometimes in the eleventh grade, between "I'm going for programming, technology, or I'm going for biology." One only goes for biology as medical school education, and we don't have enough young people who equally have an intuition about life sciences, which is very different.

If the pandemic showed us anything, it was the very inconsistency between an epidemic, which is governed by some intuitions in life sciences, and our own technology-driven intuitions, as members of the social fabric. Technology is a bit more predictive. The reality that two people, with the same medical conditions, would have a different response to Covid, seemed unacceptable to us, engineers. What we need is people who are able to manage both intuitions from the field of social sciences and biology, and from technology.

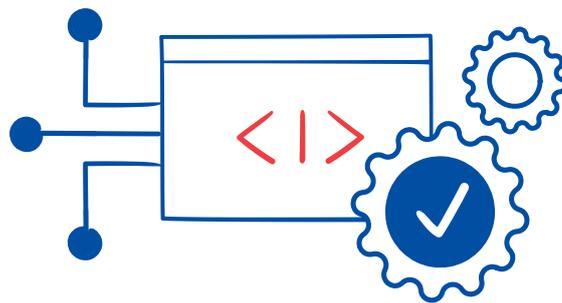
We can do that since beyond Silicon Valley, which is so praised and taken as a model, the US also has the Boston area as a bio-tech hub where there is another type of thinking that thrives, one that we would like, one way or another, to bring first to secondary schools, because it is effectively not enough to have a biology problem and then try to solve it with an engineering mind. What it takes is another kind of people, another culture, after all, that we would be happy to build in the years to come.

Andrei Munteanu

„Stăm pe o mină de aur când vine vorba de competențele tehnice pe care le avem la nivel național”

“When it comes to technical competencies at national level, we are sitting on a gold mine”

Sunteți coordonator Innovation Labs Timișoara, prin Asociația Learn, Build & Share, și aș vrea să știu cum a început povestea dumneavoastră în asociație.

You coordinate Innovation Labs Timișoara through Asociația Learn, Build & Share, and I would like to know how your story started in the association.

Am un background de tehnologie, am lucrat zece ani în tech și din 2014 am început să ajutăm comunitatea din Timișoara și din această parte a țării să se dezvolte din punct de vedere al competențelor antreprenoriale când vine vorba de dezvoltarea unui business de tehnologie. Am început prin a organiza programe de educație antreprenorială din 2014 încoace, iar din 2015 am simțit nevoia să formalizăm organizația care se ocupă de toate aceste programe.

I have a technology background and have worked in tech for 10 years. Since 2014, we have been assisting the community in Timișoara and the region to develop the entrepreneurial competences required to develop a technology business. We started by organizing entrepreneurial education programs in 2014, which are still ongoing. In 2015, we felt the need to formalize the organization that deals with all these programs.

Astfel, am înființat și sunt unul dintre cofondatorii Asociației Learn, Build & Share, alături de Adrian Pica și Andrei Firoiu, ca să putem să scalăm toată partea de programe-suport pentru viitori antreprenori, pentru tineri, pentru oameni curioși de antreprenoriatul cu o notă de tehnologie.

This is why we established Asociația Learn, Build & Share, which I am a co-founder of together with Adrian Pica and Andrei Firoiu, to be able to scale up the support program for future entrepreneurs, young people who are curious about entrepreneurship with a technology twist.

Am avut proiecte și în Oradea. Lucrăm cu multe organizații din regiune. Mai mult decât atât, suntem implicați și la nivel național, suntem membri fondatori în RoStartUp, care este organizația umbrelă a ecosistemului de startup-uri din România, tocmai ca să putem să ducem mișcarea asta cât mai departe.

We've run several projects in Oradea, too. We are working with many organizations in the region. Moreover, we also have a stake at the national level. We are founding members of RoStartUp, the umbrella organization of the start-up ecosystem in Romania, precisely to be able to take that movement further.

Innovation Labs a ajuns la 19 universități din țară și a sprijinit aproape 700 de echipe. Asta arată un foarte mare succes. Dacă ar fi să enumerați trei factori cheie care au contribuit la succesul Innovation Labs de-a lungul timpului, care ar fi ei?

Unul dintre cele mai importante aspecte pe care le văd aici este faptul că la sfârșitul zilei este vorba despre oameni. Și atunci m-aș uita foarte atent la echipa care e implicată în cadrul proiectului, echipă care s-a implicat de multe ori pro bono, de multe ori gândind în scopul de a crește comunitatea și de a educa și de a da mai departe competențele pe care fie membrii echipei le au, fie oameni din comunitate le au.

Pe de altă parte, contextul național este un factor foarte important. Stăm pe o mină de aur când vine vorba de competențele tehnice pe care le avem la nivel național. Țasta e un factor pozitiv. În același timp, mai avem de lucru la competențele antreprenoriale. Îmbinându-le pe cele două, ajungem să creăm foarte multă valoare adăugată.

Pe al treilea loc, dar nu neapărat în această ordine: faptul că lucrăm foarte aproape de universități și am reușit să creăm pârghii între universități. Ne ajută mult, pentru că știm că la sfârșitul zilei este vorba despre acele echipe multidisciplinare care ajung să construiască startup-uri de succes.

Ați povestit despre factorii cheie care au dus la succesul Innovation Labs, dar dacă ar fi să vă gândiți la obstacolele pe care le-ați întâlnit de-a lungul timpului, vă vine în minte ceva anume?

Da. Unul dintre obstacole este mindsetul. Este modul în care noi, în țară, în regiune, încă ne uităm la toată zona asta de antreprenoriat ca la ceva exotic, ca la ceva intangibil, ca la ceva legat foarte strâns de frica de eșec sau de frica de cum o să fim percepuți în momentul în care avem un eșec. Și atunci, schimbarea de mindset e o misiune de lungă durată. Ne uităm la 15, 20, 30 de ani în față, astfel încât să putem să contribuim și la însămânțarea faptului că antreprenoriatul poate să fie o direcție profesională pentru tinerii din ziua de astăzi.

Innovation Labs has so far reached out to 19 universities in the country and supported almost 700 teams. If you were to list three key factors that have made it possible for Innovation Labs to be so successful, which would they be?

One of the most significant aspects that I can see here is the fact that, at the end of the day, it is all about people. I would then look very carefully at the team that is involved in the project. Many times they did pro bono work and their thinking was driven by the purpose of growing the community, of educating and passing down the competences that sit either with the team members or with the people in the community.

On the other hand, the national context makes a huge difference. We are sitting on a gold mine when it comes to the technical competencies that we have at national level. That's positive. At the same time, there is still much work to do on entrepreneurship competencies. If we put the two together, we create a lot of added value.

In third place, but not necessarily in that order: the fact that we work very closely with universities and have succeeded in creating levers between universities. At the end of the day, it is very helpful, because it all ends up in the multidisciplinary teams that get to build successful start-ups.

You've mentioned the key factors that have enabled the success of Innovation Labs, but, if you were to think of the obstacles that you encountered over time, would you single out anything in particular?

I would. The mindset is one of the obstacles. It is the way in which we, as a county, as a region, are still looking at this area of entrepreneurship as something exotic, something out of reach, something very closely connected to fear of failure or to the way we will be perceived when we fail. That makes the mindset shift to a long-term mission. We are looking at the next 15, 20, 30 years, to be able to pave the way to entrepreneurship as a potential professional direction for the current young generation.

Photo: Innovation Labs

Spuneați că schimbarea s-ar face simțită în 20, 30 de ani, dar, în acest moment, cât de amplă este ea?

Noi facem treabă de vreo zece ani. Partea bună la toată povestea asta e că începem să vedem exemple de succes, începem să vedem startup-uri care, în momentul de față, au o valoare de zeci de milioane de euro și care știm cu siguranță că au avut originile în programele pe care le-am desfășurat noi. Dar dacă ieșim un pic din bulă și ne uităm la nivel național, simțim în continuare că potențialul pe care stăm e mult mai mare decât ce am reușit să atingem în acești ani. Și atunci, știm că mai este mult loc de crescut.

Și mai e o perspectivă foarte importantă și cred că e relevant de pus în context: acesta este momentul cel mai propice să faci startup-uri de tech în România. Dacă ne uităm că avem sute de milioane de euro capital de investit în următorii patru-cinci ani în România în startup-uri de tech, că ai toate programele suport pe care nu le aveai acum zece ani, că ai toată infrastructura de care ai nevoie, atunci realizezi că trebuie doar să construiești ceva care să rezolve o problemă reală, cu o soluție scalabilă și cu o echipă potrivită în spate.

You mentioned that a shift would be apparent in 20, 30 years, but how big is it now?

We've been working for something like ten years now. The upside to this whole thing is that we're getting to see success stories. That is, start-ups whose worth is tens of millions of euros and which we know for sure that they originated from our programs. But, if we leave our bubble and look at the national level, we still feel that the potential that we're sitting on is much wider than the one we've succeeded in tapping into all these years. That tells us there is a lot more room to grow.

There is another important perspective which, I believe, makes sense to put in the context: these are the best times for a tech start-up in Romania. If we look at the hundreds of millions of euros that are there as investment capital in tech start-ups in Romania in the next four or five years, at all the support programs that were not in place ten years ago, at all the existing infrastructure, then we realize that we simply need to build something to address a real problem, with a scalable solution that relies on the appropriate team.

Ce rol a avut RAF în toată povestea numită Innovation Labs?

RAF a avut un rol cheie, e cea cu ajutorul căreia am reușit să orchestrăm toată partea de colaborări cu universitățile, să scalăm aceste colaborări pe plan național. Este puntea noastră de legătură în tot programul când vine vorba de toate relațiile cu universitățile, de a le dezvolta. Și ne susține an de an, necondiționat, în misiunea asta de a schimba mindsetul atât în ecosistem, cât și în cadrul universităților. E aliatul nostru principal în shift-ul de mindset pe care vrem să-l creăm în ecosistem.

Care sunt planurile de viitor pentru a continua extinderea și dezvoltarea Innovation Labs?

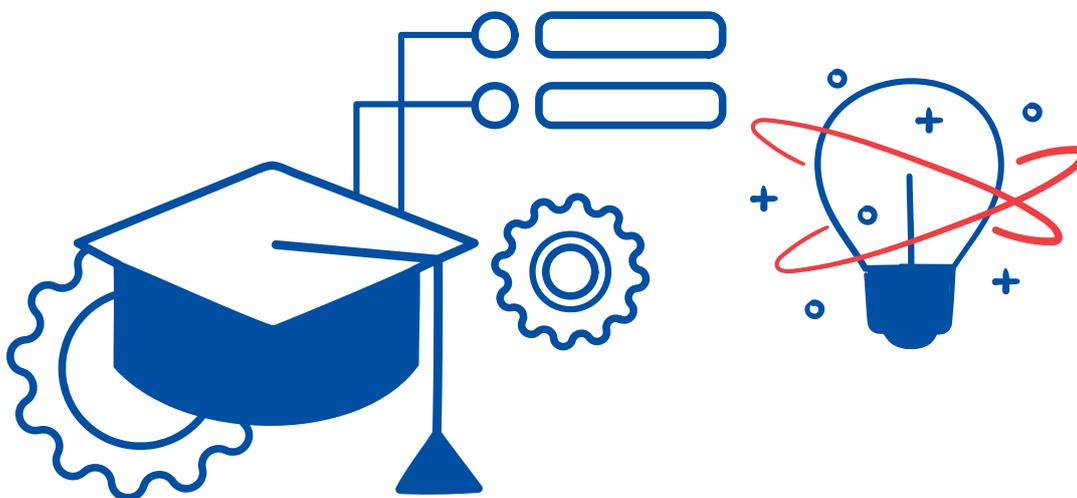
Pe plan regional, ne uităm la cum putem să aducem mai multe universități în program. Momentan, în Timișoara, avem o colaborare foarte strânsă cu Oradea, dar ne uităm și înspre orașe mai mici din regiune, înspre Arad, înspre Reșița, înspre Hunedoara, astfel încât să putem să avem o amprentă regională și mai puternică, să ajungem și în locuri în care ecosistemul antreprenorial poate că nu e așa de dezvoltat și să însămânțăm niște direcții și acolo. În același timp, cu ajutorul tehnologiilor emergente, care sunt acum în trending, AI, blockchain, quantum, încercăm să aflăm cum putem să rezolvăm probleme reale cu ajutorul lor.

What role has RAF played throughout the story called Innovation Labs?

RAF has played a key role in helping us orchestrate the collaboration part with the universities and scale these collaboration efforts up to the national level. RAF is our connecting bridge when it comes to developing our relationships with the universities. And RAF has been unconditionally supporting us, year after year, in our mission towards a mindset shift, both within the ecosystem and in universities. RAF is our main ally in the mindset shift that we want to create in the ecosystem.

What are your future plans in order to keep Innovation Labs expanding and developing?

Regionally, we are considering how we can bring more universities into the program. For now, in Timișoara, we're working very closely with Oradea, but we're looking at other, smaller places in the region, such as Arad, Reșița, or Hunedoara to strengthen our regional footprint even further and get to places where the entrepreneurial ecosystem is perhaps not so well developed and where we can seed some directions. At the same time, with the support of the emerging technologies that are trending now, such as AI, blockchain and quantum, we're trying to find out how we can solve real problems by relying on them.

„Trecând printr-un astfel de program, poți să ai o validare mult mai rapidă”

“By going through such a program, one can be validated much faster.”

Cum arată povestea dintre Pentest Tools și Innovation Labs?

Povestea cu Pentest Tool este că a fost un proiect al meu, pe care l-am început pe vremea când eram angajat full time într-o multinațională din România.

Prin 2016, când mi se născuseră și copiii (aveau un an deja, am gemeni) și aveam trei direcții în care să-mi împart energia, respectiv familia, jobul full time și proiectul Pentest Tools, pe care-l începusem eu singur, am decis să-mi dau demisia din jobul full time și să-mi canalizez energia spre Pentest Tools.

Tot atunci, s-a întâmplat să mă întâlnesc cu Răzvan Rughiniș, care este și cofondator la Innovation Labs și mi-a fost și profesor în facultate. El mi-a povestit despre Innovation Labs, mi-a spus că proiectul meu se potrivește foarte bine cu programul de accelerare, pre-accelerare, cum îi spuneau atunci, și așa am fost cooptat să intru în program. Tot atunci am făcut prima echipă, împreună cu doi studenți de la Facultatea de Automatică și Calculatoare.

Hackatonul a început în martie. Așa începe de obicei și durează vreo trei luni. În cadrul programului, aveam tot felul de workshopuri, întâlniri cu diverși oameni care aveau experiență mai bună pe partea de antreprenariat decât aveam eu (eu nu aveam aproape deloc).

Noi eram o echipă care știa bine să execute tehnic, dar nu știa să facă un business, să pună în valoare ceea ce crea, adică să fie cât mai vandabil pentru clienți.

How does your story go, between Pentest Tools and Innovation Labs?

Pentest Tools' story is that it used to be a personal project I started when I was a full-time employee in a corporation in Romania.

In 2016, when my children had already been born (they were already one year old, I'm a father of twins), there were three directions that required my energy, namely, my family, my full-time job and Pentest Tools, which I had started on my own. So I decided to quit my full-time job and give my undivided attention to Pentest Tools.

It so happened that, about the same time, I met Răzvan Rughiniș, the co-founder of Innovation Labs and also my former professor in my student years. He told me all about Innovation Labs and said that my project was a match for the acceleration, or rather pre-acceleration program, as they called it back then, and this is how I joined the program. That's also when I teamed up with two students in the Faculty of Automatic Control and Computer Science.

The hackathon started in March. That's the usual time it does and it takes about three months. There were all kinds of workshops included in the program and meetings with different people who had more experience than me on the entrepreneurship side (I hardly had any).

Our team was knowledgeable about technical execution, but knew nothing about doing business or about capitalizing on its creation and making it marketable to clients.

Photo: Innovation Labs

Practic, pe parcursul programului, ați pus ideea la punct. Dar cum ați tradus-o în ceea ce înseamnă Pentest Tools acum? A rămas la fel sau au fost necesare alte etape de dezvoltare?

Pentest Tools s-a dezvoltat și s-a metamorfozat încontinuu. În trei luni, îți șlefuești puțin ideea și poți s-o prezinți într-o formă rotundă. Asta am făcut la finala programului, la Innovation Labs, unde am reușit să luăm și „grand prize”-ul, dar după aceea începe treaba grea. Având echipă, deja crește responsabilitatea și pe umerii fondatorului, pentru că trebuie să plătești salarii, să ai un birou unde să lucrezi, existau tot felul de furnizori de servicii de care aveam nevoie și trebuia să-i plătim și pe aceștia. Am considerat că momentul Innovation Labs e data de naștere a Pentest Tools ca business, până atunci fiind doar un proiect personal micuț.

Ceea ce ați învățat în cadrul Innovation Labs ați aplicat și pe parcursul anilor de dezvoltare ai companiei Pentest Tools?

La nivel de idei și de principii, a fost setat un mindset de lucru care a trebuit executat, iar execuția asta se întâmplă de-a lungul mai multor ani. Ne-a plantat cumva niște idei, niște semințe pe care a trebuit să le creștem. Un alt avantaj al programului a fost că am cunoscut niște oameni foarte interesanți, care ne-au ajutat de-a lungul timpului, printre care e și Andrei Pitiș, căruia i-a plăcut foarte mult ideea și am reușit să-l cooptăm în Pentest Tools cu rol de cofondator după vreun an de la program.

Practically, you crossed the t’s and dotted the i’s during the program. But how have you translated that into what Pentest Tools is now? Did it stay the same or were other development stages necessary?

Pentest Tools has kept developing and going through different iterations all the time. Three months’ time is only enough to refine an idea a bit and present it in a rounded form. That’s precisely what we did for the final contest with Innovation Labs, where we managed to be awarded the “grand prize,” but then, the hard work comes afterwards. When a team is involved, there is more responsibility on the founder, because that includes paying salaries, working from an office and having to pay for all the necessary services supplied. I think of working with Innovation Labs as the date when Pentest Tools was born as a business; it had been a rather small, personal project before.

Were you able to apply what you learned during Innovation Labs in developing Pentest Tools as a business?

At the level of ideas and principles, that was equal to setting a working mindset run, which is then to run for several years. It planted some ideas, some seeds that we had to grow. Another benefit of the program was that we met very interesting people who helped us over time. One of them is Andrei Pitiș, who liked the idea a lot, and who we managed to attract to Pentest Tools in a co-founder role a year or so after the program.

Observ că, după încheierea programului, networkul și ce înseamnă relațiile de business dezvoltate au contribuit și în anii următori.

Absolut. Și acestea nu se opresc la nivelul programului. Și cei din Innovation Labs au făcut și fac periodic întâlniri cu echipele absolvente din anii anteriori. Participăm și noi, vorbim și cu ceilalți să vedem ce au mai făcut, vorbim cu oamenii de care îți povesteam mai devreme, adică e un network activ.

Aceasta este calea care v-a condus acum să fiți mentor în cadrul programului?

Legat de mentorat, cei de la Innovation Labs, văzând că Pentest Tools a crescut frumos, au presupus că avem și noi ce să dăm înapoi celor mai tineri. Pentru mine e o metodă de a arăta recunoștință față de program. În același timp, îi ajutăm pe cei care vin acum din urmă. Există un potențial foarte mare.

Față de generația dumneavoastră, 2017, credeți că acum sunt mai multe idei care ajung business propriu-zis? Mă gândesc la rata de succes.

Dacă inițial erau mult mai mulți studenți care aveau o idee, dar nu se gândiseră prea mult la ea și nu era neapărat în concordanță cu ce se dorește, în anii mai recentți am văzut echipe formate și din absolvenți, și din oameni un pic mai maturi, care au câțiva ani de experiență în câmpul muncii și au reușit să găsească niște probleme reale pe care să le rezolve cu startup-urile lor. Acestea au o viabilitate mult mai mare, au posibilitatea să se transforme într-un business viabil. Înainte erau foarte multe încercări, erau probleme foarte mici care li se păreau că sunt o problemă mare, dar în realitate nu erau astfel. În ultima vreme sunt echipe tot mai mature și cu probleme reale pe care încearcă să le rezolve.

It seems that once you've completed the program, the networking and everything else related to the business relationships you developed also made a difference in the following years.

Absolutely. They are not only limited to the program. The team in Innovation Labs has regularly organized meetings with the previous graduate teams. We also participate and discuss with the others, see what they have been doing, talk with the people I mentioned before. All in all, networking is an active thing.

Is this what guided you towards becoming a mentor in the program?

Mentorship-wise, when the Innovation Labs team saw how beautifully Pentest Tools had grown, they believed there was something in it that we could relay to a new cohort. To me, this is a form of gratitude to the program. At the same time, we're helping those coming after us. The potential is very high.

Compared to your generation, 2017, would you say that there are more ideas now that make it to a business? I am thinking of the success rate.

If, at first, there were more students who had an idea but hadn't given it much thought and it was not necessarily in line with what was expected, I've lately seen mixed teams, made up of both fresh graduates and people a bit more mature with a few years of work experience that managed to identify real problems and address them with their start-ups. These are more viable and may potentially turn into a viable business. Before, there were many attempts with tiny issues that looked to them like a big problem, which they were not, in fact. We have lately seen more mature teams and real problems that they're trying to address.

Photo: Innovation Labs

Din poziția de mentor, pe ce zonă lucrați cu ei? Pe ce zonă le oferiți suport?

În primul rând, echipe care sunt din zona de cyber security. Aici le dăm asistență și sfaturi care cred că sunt valoroase. Concret vorbind, în ultimul an au fost două startup-uri interesante. Unul format din trei elevi de liceu ce fac o soluție de reporting pentru specialiștii care fac testare de securitate și-i ajută un raport mult mai automatizat și mai ușor. Și mai era un startup care făcea analiză statică de cod pentru a găsi vulnerabilități.

Ar fi un sfat pentru tinerii antreprenori, să meargă la astfel de acceleratoare să-și testeze ideile, să le supună rigorilor pieței înainte să facă pasul?

Da, pentru că, altfel, riști să lucrezi în cămăruța ta mai mulți ani și să nu-ți validezi ideea. Trecând printr-un astfel de program, poți să ai o validare mult mai rapidă, efectiv prin discuțiile cu oamenii. E suficient să întâlnești niște persoane care-ți pun întrebările corecte, pentru ca din acele întrebări să găsești tu singur răspunsurile. Dar e important să vorbești.

Articol apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

As a mentor now, what is the area that you work on with them? The area where you step in?

Teams from the field of cyber security, first of all. This is our support area and where we provide valuable advice, I think. Practically, in the past year, we've had two interesting start-ups. One comprised of secondary school students dealing with a reporting solution for cyber-security experts in the testing stage by providing them with a more automated and easier report. And another start-up that did static code analysis to detect vulnerabilities.

Would you advise young entrepreneurs to go to such accelerators and test their ideas, to see whether they withstand the rigors of the market, before going to market?

I would, because otherwise you may risk spending years of isolated work without any idea validation. Such a program will facilitate faster validation by effectively discussing with people. It is enough to meet the people with the right questions for you to find the answers. What makes a difference is to discuss.

Article published in PressOne, as part of the campaign called “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Profesori antreprenori aduc valoare în universități și în economie

Profesori antreprenori aduc valoare în universități și în economie

Cătălina Crișan

Coordonator Student i-Lab, Universitatea „Babeș-Bolyai”
Coordinator of Student i-Lab, Universitatea “Babeș-Bolyai”

Costin Sorici

Director, Centrul de Transfer Tehnologic Universitatea „Ovidius”
Director, Tech Transfer Center of Universitatea “Ovidius”

Lidia Alexa

Conferențiar Universitar, Universitatea Tehnică
„Gheorghe Asachi”
*Associate Professor, Universitatea Tehnică
„Gheorghe Asachi”*

Cristian Pațachia

Development and Innovation Manager, Orange Romania

Profesori antreprenori români valorifică cercetarea academică și pregătesc studenții pentru provocările pieței muncii

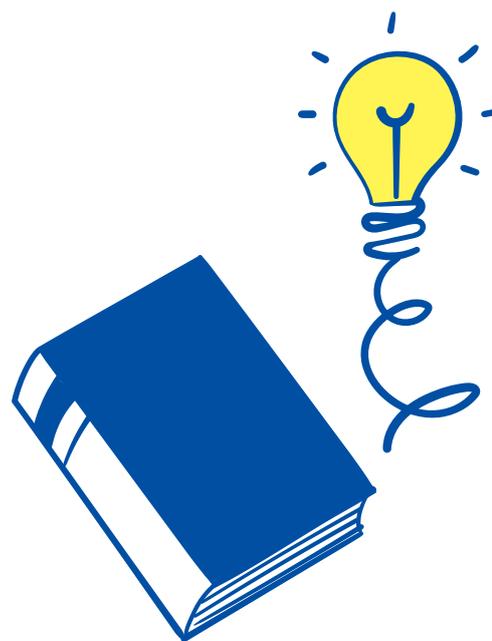
Educația antreprenorială devine pârghia prin care mediul universitar transformă pregătirea studenților. Centrele universitare pun miză pe modele testate, centre de inovare și acceleratoare, colaborare cross-campus și implicarea mediului de business.

Romanian professor-entrepreneurs are harnessing academic research and preparing students for the challenges of the labor market

Entrepreneurship education is turning into a lever through which the academic environment can shift students' education. University centers are banking on proven models, innovation centers and accelerators, cross-campus collaboration and business engagement.

Cătălina Crișan

Costin Sorici

Lidia Alexa

Cristian Pațachia

Universitățile nu mai pregătesc studenți doar pentru provocările pieței muncii, trebuie să introducă și să îndrume și către inițiativa antreprenorială, către valorificarea cercetării academice.

Într-o lume definită de schimbări rapide și de nevoia de competențe adaptabile, un exemplu remarcabil îl constituie inițiativele derulate în centre universitare locale de profesori-antreprenori vizionari, precum Cătălina Crișan, coordonator al UBB Student i-Lab de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Lidia Alexa, care a fondat primul curs de antreprenorat cross-campus la Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, sau Costin Sorici, directorul Centrului de Transfer Tehnologic de la Universitatea „Ovidius” din Constanța.

Numitorul comun al celor trei este programul Fulbright-RAF Scholar Award, care a inspirat și a avut un rol central în formarea cadrelor universitare care acum implementează schimbarea în centrele universitare locale și oferă liderilor universitari români acces la cele mai bune practici internaționale în educația antreprenorială.

Fiecare dintre aceștia, inspirat de experiența Fulbright-RAF Scholar Award, a adus contribuții semnificative la crearea de programe și strategii care să conecteze educația cu nevoile reale ale pieței muncii. Derulat în colaborare cu Universitatea din Rochester, programul sprijină cadrele universitare să dezvolte inițiative care să conecteze mai bine învățământul superior cu ecosistemul local de afaceri.

Universities are no longer only preparing students for the challenges of the labor market, they must also introduce and guide students to entrepreneurship, to the harnessing of academic research.

In a world defined by rapid change and the need for adaptable skills, a notable example is the initiatives carried out in local university centers by visionary professor-entrepreneurs, such as Cătălina Crișan, coordinator of the UBB Student i-Lab of Universitatea “Babeș-Bolyai” of Cluj-Napoca; Lidia Alexa, who founded the first cross-campus entrepreneurship course at Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” of Iași; or Costin Sorici, director of Centrul de Transfer Tehnologic of Universitatea “Ovidius” of Constanța.

The common denominator of the three is the Fulbright-RAF Scholar Award Program, which has inspired and played a central role in training the academics who are now implementing change in local university centers and providing Romanian university leaders with access to international best practices in entrepreneurship education.

Inspired by the Fulbright-RAF Scholar Award experience, they have each significantly contributed to the creation of programs and strategies that connect education with the real needs of the labor market. Run in collaboration with the University of Rochester, the program supports faculty to develop initiatives that better connect higher education with the local business ecosystem.

Photo: Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" Iași

Programul Fulbright-RAF Scholar Award este o inițiativă națională care oferă profesorilor și administratorilor universitari români oportunitatea de a dobândi experiență în dezvoltarea și integrarea educației antreprenoriale printr-un stagiul la o universitate din Statele Unite axată pe inovare și antreprenoriat. Participanții selectați urmează un program personalizat de un semestru la Ain Center for Entrepreneurship din cadrul Universității din Rochester, unde se familiarizează cu condițiile care susțin un ecosistem antreprenorial sănătos, dezvoltă planuri pentru implementarea de noi cursuri și inițiative antreprenoriale și devin parte a unei rețele de profesioniști cu o viziune comună asupra mediului startup din România.

De la incubatorul i-Lab din Cluj, care promovează antreprenoriatul și colaborarea interdisciplinară, până la cursurile de antreprenoriat cross-campus din Iași și strategia de transformare antreprenorială implementată la Universitatea Ovidius, aceste inițiative demonstrează puterea colaborării între universități, studenți și mediul privat.

Am discutat cu acești lideri ai educației despre provocările întâlnite, soluțiile implementate și impactul generat asupra studenților. Alături de ei, Cristian Pațachia, Development and Innovation Manager la Orange Romania, ne-a oferit perspectiva mediului de afaceri asupra integrării educației cu cerințele pieței.

Ce înseamnă să pregătești studenții pentru viitor? Cum contribuie educația antreprenorială la formarea unei generații capabile să transforme idei inovatoare în realitate? Explorăm soluțiile concrete și lecțiile învățate din aceste programe, într-un moment în care adaptarea este mai importantă ca niciodată. Într-un context în care parteneriatul dintre mediul academic, cel de afaceri și inițiativele susținute de Romanian-American Foundation (RAF) a creat un cadru de colaborare în care inovația educațională, leadership-ul și inițiativa antreprenorială lucrează împreună.

The Fulbright-RAF Scholar Award Program is a national initiative that offers Romanian academics and administrators the opportunity to gain experience in developing and integrating entrepreneurship education through an internship with a US university that focuses on innovation and entrepreneurship. The selected participants follow a customized semester-long program at the Ain Center for Entrepreneurship at the University of Rochester where they become familiar with the conditions that support a healthy entrepreneurial ecosystem, develop plans for implementing new courses and entrepreneurial initiatives, and become part of a network of professionals with a shared vision of the Romanian startup environment.

From the i-Lab incubator in Cluj, which promotes entrepreneurship and interdisciplinary collaboration, to the cross-campus entrepreneurship courses in Iași and the entrepreneurial transformation strategy implemented at Universitatea Ovidius, these initiatives demonstrate the power of collaboration among universities, students and the private sector.

We talked to these education leaders about the challenges they encountered, the solutions implemented and the impact on students. Together with them, Cristian Pațachia, Development and Innovation Manager at Orange Romania, offered us the business perspective on the integration of education with market demands.

What does it mean to prepare students for the future? How does entrepreneurship education help shape a generation capable of turning innovative ideas into reality? We'll explore concrete solutions and lessons learned from these programs at a time when adaptation is more important than ever. In a context in which the partnership between the academic world, the business environment and the initiatives supported by the Romanian-American Foundation (RAF) has created a collaborative framework in which educational innovation, leadership and entrepreneurship work together.

// Educația antreprenorială este deja prezentă în învățământul superior de peste 15 ani, proiectele de transformare având ca sursă atât noile generații de cadre didactice, cât și eforturile concertate ale mediului privat, prin programe specializate, activitatea companiilor (de tehnologie) și a ONG-urilor de profil.

Entrepreneurship education has already been present in higher education for more than 15 years now and transformative projects are stemming both from the new faculty generation and the concerted efforts of the business environment, through specialized programs, and the activity of (tech) companies and of NGOs.

... abordări universitare pornite din Fulbright-RAF Scholar Award:

Cătălina Crișan:

Oportunitatea a apărut în 2019, când la nivelul top managementului Universității am fost invitați să aplicăm. A fost o oportunitate extraordinară, pentru că mi-a oferit o perspectivă mult mai practică asupra antreprenoriatului.

Dacă până la acest program foarte multe surse de informare pe care le-am utilizat au fost mai mult bazate pe teorie, programul Fulbright mi-a oferit posibilitate de a vedea concret cum sunt aplicate în practică, cum se implementează antreprenoriatul și din prisma educațională, care sunt practicile care le oferă o perspectivă mult mai clară asupra modului în care antreprenoriatul poate să fie implementat de către studenți având acces la practici, modele, referințe valoroase, antreprenori de excepție din comunitatea dată de Universitatea Rochester.

... academic approaches that are rooted in Fulbright-RAF Scholar Award:

The opportunity occurred in 2019, when the top management of the university sent us an invitation to apply. It was an extraordinary chance because it offered me a much more practical approach to entrepreneurship. Before this program, many of the sources of information I used were often theory-based.

The Fulbright program gave me the opportunity to see how theory actually translated into practice, how entrepreneurship was implemented from an educational perspective, and which practices provided a much clearer perspective on how students can implement entrepreneurship — all of that by being given access to practices, models, valuable references and outstanding entrepreneurs from the University of Rochester community.

“A fost o
posibilitate
extraordinară,
pentru că
mi-a oferit o
perspectivă
mult mai
practică asupra
antreprenoriatului.”

“It was an
extraordinary
chance because it
offered me a much
more practical
approach to
entrepreneurship.”

Lidia Alexa:

Am văzut anunțul, cred că pe site-ul celor de la Fulbright. Inițial, nu am vrut să aplic, pentru că atunci când auzi de Fulbright, cumva te blochează. Când am văzut că este despre antreprenoriat, zona de care eu mă simt cel mai aproape și pe care o simt foarte importantă în universitățile tehnice, unde în acel moment nu se întâmpla aproape nimic, am zis să încerc. Am văzut-o ca pe o oportunitate și ca pe ceva care avea sens la momentul acela, chiar dacă nu înțelegeam foarte bine în ce va consta programul. A fost o experiență transformatoare, atât din punct de vedere personal, cât și profesional.

I saw the notice, which I think was posted on the Fulbright website. Initially, I did not want to apply, because when one hears of Fulbright, they are sort of frozen. When I realized it was about entrepreneurship, an area that I am very close to and which I consider very important in technical universities, and where there was hardly anything of the kind going on at the time, I told myself to give it a try. I took it both as an opportunity and something that made sense at the time, although it was not very clear to me what the program would look like. It was a transformative experience, both personally and professionally.

Costin Sorici:

Prima dată nu am înțeles de ce Rochester. Doar nu este MIT sau Harvard. Dar am văzut că Rochester, ca oraș, a trecut prin aceleași provocări prin care a trecut România ca țară, în sensul în care acele companii mari care strâneau forța de muncă de la Universitatea de acolo au dispărut pe rând, din diferite motive. Au trebuit să se reorienteze și să regăsească acest ecosistem antreprenorial. Când am fost acolo, i-am întrebat când au început și îmi spuneau că sunt, după 15 ani, la jumătatea drumului.

I could not make out why Rochester, at first. It's not MIT or Harvard, for that matter. But then I could see that, as a city, Rochester had to face the same challenges that Romania had to face as a country, in the sense that those big companies that used to draw the labor force from the University of Rochester all disappeared, one by one, for various reasons. They had to change course and build this entrepreneurial ecosystem. When I was there, I asked them when they started and they told me that, 15 years on, they were halfway there.

Photo: Innovation Labs

... și implicarea mediului privat

Cristian Pațachia:

Pentru noi, modul de lucru cu startup-urile și implicit cu studenții, pentru că am creat ciclul complet ca ei să devină antreprenori și să crească companii, a fost un mod prin care să ne dezvoltăm și o latură de a executa local, cu parteneriate locale, cu tehnologie românească, diversele soluții și diversele servicii pe care să le vindem în piață. Spre deosebire de a ne duce către vendorii mari, furnizorii mari cu care lucrăm pe tehnologie, să cumpărăm o soluție „off the shelf”, încurajăm inovația.

Știm lucrurile de la firul ierbii, primim feedback și de la colegii din product, din marketing, despre ce e nevoie acum pe piață. Ne facem și research-ul nostru vis-a-vis de evoluția tehnologică, stăm și aproape în grup din punct de vedere al informării tehnologice, pentru că suntem în diverse grupuri de standardizare, de tehnologie, și avem know-how-ul necesar ca să știm în ce direcție bate vântul tehnologiei și implicit al inovației, precum și ce trenduri ar trebui să ne preocupe și să le filtrăm poate, astfel încât, în zona de profitabilitate și de business, să putem să fim sustenabili. În speță, pentru noi, inovația este un mod de a livra lucruri concrete cu partenerii veniți din zona academică, prin research, sau din zona de startup-uri de tehnologie, românești.

... and the engagement of the business environment

To us, the way we've worked with start-ups and, implicitly, with students since we created the full cycle for them to become entrepreneurs and grow companies, has been a means for us to develop a local execution side to the different solutions and services that we sell on the market, to work with on local partners and Romanian technology. Rather than going to big vendors, the big suppliers that we work with in technology, let's buy an off-the-shelf solution and encourage innovation.

We are aware of the grass-root situation. We also receive feedback from our product and marketing colleagues on what is now needed in the market. We equally conduct our own research on technological developments and follow technological insights closely, as a group, because we participate in different standardization and technology working groups. Therefore we have the necessary know-how to be able to sense which way the wind of technology and innovation is blowing and which trends we should focus on and perhaps filter, in order to be sustainable and profitable as a business. More specifically, innovation is to us a way to deliver concrete things with partners from the academic research area, or the area of Romanian tech start-ups.

Modele de educație antreprenorială și dezvoltare a inovării

Entrepreneurship education and innovation development models

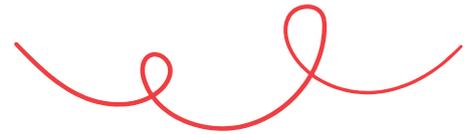
Cum a influențat programul Fulbright – RAF Scholar Award la Universitatea Rochester modelarea programelor universitare de educație antreprenorială din România?

... la Universitatea
„Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Cătălina Crișan:

Experiența de la Rochester a avut o influență în ceea ce privește design-ul programelor din cadrul incubatorului i-Lab, modul în care aceste programe au fost construite, respectiv modul în care am promovat și cum am oferit conținut. Apoi, mulți dintre antreprenori, respectiv contactele care au fost dezvoltate pe parcursul vizitei sau programului Fulbright – RAF au fost valorificate în cadrul incubatorului.

Pentru a înțelege mai bine modelele de bune practici din educația antreprenorială, profesorii beneficiari ai programului au participat, în etapa finală, la vizite menite să exploreze ecosistemul antreprenorial din Boston, alături de un delegat din managementul universității. Aceste vizite au fost esențiale pentru a aduce mai multă claritate asupra programelor propuse de profesori și a contextului necesar implementării acestora, facilitând astfel etapa de validare și implementare la nivel intrauniversitar. După întoarcerea de la Rochester, conducerea Universității și a Facultății de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor mi-a oferit sprijinul necesar pentru a implementa și adapta propunerea, pentru a permite continuitatea și alinierea cu strategia universității.

How the Fulbright–RAF Scholar Award program at the University of Rochester influenced the modeling of entrepreneurship education programs in Romania?

... at Universitatea
“Babeș-Bolyai” of Cluj-Napoca

The experience at Rochester influenced the design of the i-Lab incubation programs, the way those programs were built and how we promoted and delivered content. Then, many entrepreneurs, or rather contacts that were developed during the visit or throughout the Fulbright – RAF program, were leveraged within the incubator.

To help us better understand the best practice models in entrepreneurship education, the final phase of the program for academics included study visits in which we were accompanied by a delegate from the university management to explore the entrepreneurial ecosystem in Boston. These visits were essential, as they brought clarity to the programs proposed by the professors and the context necessary for their implementation, an aspect that facilitated the validation and implementation phase at the intra-university level. Upon my return from Rochester, the leadership of our university and of the Faculty of Economics and Business Management provided me with the necessary support to implement and adapt the proposal to allow for continuity and alignment with the University's strategy.

Photo: Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj Napoca

... la Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” din Iași

Lidia Alexa:

De fiecare dată când mă uit în spate simt recunoștință pentru experiența asta și cumva pot să evaluez traiectul meu înainte și post bursa Fulbright. Din punct de vedere personal, am fost cu totul în afara zonei de confort, pentru că din profesor devii din nou student. M-a ajutat enorm, pentru că mi-a crescut gradul de empatie față de propriii mei studenți.

După aceasta vine partea profesională: am primit acces nu doar la resurse și instrumente, tot ce înseamnă predare în epoca modernă și centrată pe studenți, dar și la o nouă paradigmă. La ce înseamnă antreprenoriat, la ce înseamnă educația antreprenorială aplicată și cum poți, de fapt, să creezi un context pentru studenți în așa fel încât ei să se descopere pe ei și să își descopere creativitatea și capacitatea de inovare.

... at Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” of Iași

Every time I look back, I feel grateful for this experience and I can somehow assess my journey before and after the Fulbright scholarship. From a personal perspective, I was totally outside my comfort zone, because it changed me back from professor to student. That helped a lot, because I sympathize more with my students now.

And then, there is the professional side: I was not only given access to resources and instruments, to everything that student-centered teaching is about in modern times, but also to a new paradigm and to what entrepreneurship and applied entrepreneurship education are actually about. I could see the ways in which we can create a context in which the students will discover themselves, as well as their own creativity and innovation capacity.

...sau la Universitatea „Ovidius” din Constanța

Costin Sorici:

Prima direcție a fost tocmai că, mergând la Universitatea Rochester, am reușit să fac o legătură între punctele pe care le aveam, pentru a contura o astfel de viziune la nivel de universitate. A doua mare contribuție a fost faptul că am avut legitimitate să propun ulterior o abordare cross-campus, care să depășească granițele facultății, să depășească acțiuni izolate care se întâmplau deja. A urmat o propunere de viziune strategică de transformare a Universității „Ovidius” în universitate antreprenorială în termen de 10 ani. Această viziune a fost adoptată, la Constanța a fost adoptată chiar public, și cred că suntem primii din țară care am ieșit public cu o viziune de transformare a Universității în universitate antreprenorială și în hub antreprenorial în regiunea Mării Negre. Am fost foarte determinat și motivat să fac acest lucru. Simțeam de mult timp că este o nevoie.

Cum se vede însă colaborarea cu mediul universitar din partea mediului privat?

Cristian Pațachia:

În cazul Orange Romania, programul prin care din 2013 facem legătura cu zona de educație pentru antreprenoriat este Innovation Labs. În acel moment, era prea devreme să ai deja în România o generație de antreprenori de tehnologie, așa că ne-am îndreptat către universități. Atunci am descoperit, fiind și proximitatea cu Universitatea Politehnica, această inițiativă care se numește Innovation Labs, practic un preaccelerator de tehnologie.

Pornind de la idee până la un mockup, la proof of concept, MVP - minimum viable product, în care studenții din universitățile de profil tehnic, mai exact cei de automatică și electronică din Politehnica București, primeau anumite teme sau se gândeau la teme care să rezolve diverse probleme, pe care tot ei le identificau.

În acea perioadă, îmi aduc aminte că eram una sau două companii și Fundația Româno Americană care sprijineam inițiativa asociației Tech Lounge, care este practic bazată pe foști sau actuali profesori din Politehnica.

...or at Universitatea “Ovidius” of Constanța

First, by going to the University of Rochester, I was able to connect the points I'd already identified, which helped me outline a vision for our university. The second most important contribution was that it vested me with the authority to propose, at a later stage, a cross-campus approach, outside the limits of the faculty, larger than the ongoing siloed actions. There followed a strategic vision proposal to transform Universitatea “Ovidius” into an entrepreneurial university in the next 10 years. This vision was adopted, even publicly adopted in Constanța, and I believe that we are the first in the country to come out publicly with a vision of transforming our university into an entrepreneurial university and an entrepreneurship hub in the Black Sea Region. I was very determined and motivated to do so. For a long time, I felt we had to do it.

How does collaboration with the university environment feel from the business side?

For Orange Romania, the program that has connected us to entrepreneurship education since 2013 is Innovation Labs. It was too early at the time to have a generation of tech entrepreneurs in Romania, so we turned to universities. That's how I discovered, as I was close to Universitatea Politehnica, this initiative called Innovation Labs, practically a technology pre-accelerator.

From idea to mockup, proof of concept or MPV (minimum viable product), students in technical universities, more specifically, those studying automatic control and computer science, would receive a topic or think of a topic that would help solve various problems that they had also identified.

I remember there were only a couple of companies and the Romanian-American Foundation at the time to provide support to the Tech Lounge initiative, which is basically an association of former and current Politehnica professors.

Am descoperit, fiind și proximitatea cu Universitatea Politehnica, această inițiativă care se numește Innovation Labs, practic un preaccelerator de tehnologie.

I discovered, as I was close to Universitatea Politehnica, this initiative called Innovation Labs, practically a technology pre-accelerator.

În colaborarea cu Innovation Labs, știam exact să le spunem că suntem interesați de soluții care să fie pe zona de smart city, pe zona de cyber security, pe zona de agricultură de precizie, pe zona de sustenabilitate, pentru că știam unde este nevoie de ele.

De la începutul programului le indicam zonele de interes și veneam către participanți cu conectivitate: acces la interfețele noastre, acces la API-uri, la seturi de date din diverse zone, agregate, anonimizate, care să îi poată pune în situația să genereze diverse rapoarte sau tool-uri care să ne fie utile, pentru clienții noștri. Cumva, începeam un dialog înainte să înceapă programul, astfel încât ei își calibrau propunerea, iar ofertele să vină fix pe ce ne doream. După aceea, știau că pot veni la noi, deschideam ușa către clienții noștri care și-ar fi dorit în primul rând să testeze, să valideze și, după aceea, să și achiziționeze. Cam acesta a fost modul de lucru.

Între timp, ne-am dezvoltat și accelatorul nostru de grup, Orange Fab, pe care din 2017 l-am adus în România. Fiind parteneri la fenomenul Innovation Labs, un preaccelerator mai tânăr, după ce am lucrat cu ei timp de câțiva ani, ne-am maturizat și a fost momentul să aducem programul nostru dedicat. În același fel, multe corporații au câte un accelator de proiecte tehnice în care fie sunt startup-uri și lucrează cu soluțiile lor, fie dezvoltă intern.

In working with Innovation Labs, we clearly indicated that we were interested in solutions related to areas such as smart cities, cyber-security and precision agriculture and sustainability, and that's because we knew where they were needed.

From the start of the program, we indicated our areas of interest and provided the participants with connectivity: access to our interfaces, to APIs, and to aggregated, anonymized data sets from different domains that would put them in a position to generate different tools or reports that would serve our clients. We entered a dialogue before the program started for them to be able to calibrate their proposal and secure our delivery on precise specifications. But then, the participants also knew that they could come to us and that we'd put them in touch with our customers and that customers would first want to test, validate and then purchase. That was our way of working, more or less.

Meanwhile, we developed an accelerator in our group, Orange Fab, which we brought to Romania in 2017. Having partnered with the Innovation Labs phenomenon, an earlier pre-accelerator, and having worked together for several years, we matured and found it was time for our own dedicated program. Many corporations have similar accelerators for their tech projects. They either include start-ups and then they work with their solutions or they develop in-house solutions.

Inițiativele alumni Fulbright-RAF s-au adaptat rapid la specificul universităților locale și s-au concretizat în strategii pe termen lung, care produc produse educaționale noi și integrează participarea comunității de business.

The Fulbright-RAF Alumni initiatives have quickly adjusted to the particulars of local universities and materialized long-term strategies that deliver new educational products and integrate the participation of the business community.

Cum a fost integrată educația antreprenorială în incubatorul i-Lab și în curricula Universității „Babeș-Bolyai”?

How was entrepreneurship education integrated into the i-Lab incubator and into the curriculum of Universitatea “Babeș-Bolyai”?

Cătălina Crișan:

Studentii sunt targetul principal și am observat că partea de internaționalizare este extrem de importantă pentru ei, pentru că sunt mult mai deschiși în momentul în care au în față persoane care vin din zone mai dezvoltate ca a noastră, care operează în structuri similare, cu noi abordări, respectiv practici care facilitează procesul de învățare.

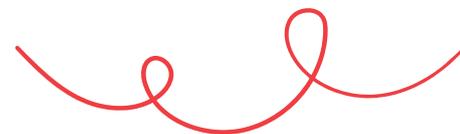
Students are our main target and based on my own observations, internationalization is extremely important to them. I see them more open when they interact with people operating in similar structures in parts of the world that are more developed than ours. They are confronted with new approaches, that is, practices that facilitate the learning process.

Ce mi s-a părut foarte util a fost că acești practicieni au venit, au arătat bunele practici pe care le-au implementat și le implementează în propriile structuri și, odată ce sunt aici, alături de noi, avem posibilitatea să validăm, respectiv să adaptăm, pentru că nu toate abordările funcționează așa cum funcționează în Statele Unite. Sunt progrese senzaționale, iar pașii pe care îi facem noi, ecosistemul antreprenorial din România, sunt pași importanți. În acest fel, a fost adaptată partea de predare, de metodologie.

To me, it was very useful to have these practitioners here, to have them come and show the best practices they implemented in their own structures, because it gave us the possibility to validate or adapt things since not all approaches will work here the same way they do in the United States. We've made fantastic progress and the steps that we, the entrepreneurship ecosystem in Romania, are taking are very important. That's how we adapted the teaching part, the methodology.

Abordare „start with what you have” pentru cursul de antreprenoriat cross-campus în cadrul Universității Tehnice „Gheorghe Asachi”

“Start with what you have” is the approach
to cross-campus entrepreneurship in
Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi.”

Lidia Alexa:

În antreprenoriat, ca în viață, timingul este foarte important. În Universitatea „Gheorghe Asachi” s-a implementat un proiect pe programul POCU Axa Prioritară 6 - Educație și competențe, pentru dezvoltarea culturii antreprenoriale, care se numea AntreprenorING. Unul dintre rezultatele acestui proiect a fost introducerea unei discipline facultative de dezvoltare a abilităților antreprenoriale, un curs cross-campus la toate cele 11 facultăți, pentru studenții din anul III. Iar prorectorul care a implementat acest proiect ne-a spus: „Există această oportunitate, aveți mână liberă.”

Libertatea vine cu foarte multe oportunități și cu foarte mare responsabilitate. Practic, scopul meu inițial, când am gândit cursul, analizând și ce aveam în acel moment în universitate, a fost să încerc să construiesc o bază solidă pentru ce înseamnă mentalitatea antreprenorială. Pentru că noi asociam antreprenoriatul exclusiv cu ideea de business. Dar, în realitate, este mai mult decât atât. Este o perspectivă, un mod de a interacționa practic cu lumea și de a vedea lucrurile și lumea din jurul nostru în termeni de oportunități, acolo unde poate alții văd probleme. O abordare antreprenorială, de fapt, înseamnă să găsești soluții. Să iei inițiativă, să încerci. Chiar în contextul în care circumstanțele nu sunt ideale.

Filosofia pe care încerc să o implementez este ceva ce am învățat la cursurile celor de la Colegiul Babson: „start with what you have”. Abordarea se poate aplica foarte bine la business, dar nu se limitează doar la asta. Până la urmă, este relevant în orice domeniu.

In entrepreneurship and life alike, timing is very important. In Universitatea “Gheorghe Asachi, we implemented a project under the Human Capital Operational Plan, Priority 6 – Education and competencies for the development of entrepreneurial culture, which was called AntreprenorING. Among other outcomes was the introduction of an optional third year course on the development of entrepreneurship abilities, a cross-campus course in all 11 faculties. The pro-rector who implemented this project simply said, “Now that we have this opportunity, you are free to use it as you see fit.”

Freedom comes with numerous opportunities and a huge responsibility. My initial goal when I designed the course, taking into account the existing situation, was to aim at building a solid foundation for the entrepreneurship mindset. We’d often associated entrepreneurship with the idea of business only. But there is actually more to it. Entrepreneurship is a perspective, a way to interact with the world in a practical manner and to see things and the world around us as a range of opportunities, whereas others only see the problems. The bottom line is that an entrepreneurship approach is about finding solutions. Take initiative, try. Even under less-than-ideal circumstances.

“Start with what you have” is the approach to cross-campus entrepreneurship in Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi.” I learned during the Babson University module. This is an approach widely used in, but not limited to business. In the end, it is relevant in all walk of life.

Cum a gestionat Universitatea „Ovidius” nevoia de cursuri de educație antreprenorială?

Costin Sorici:

Strategia cadru a urmat câteva etape, iar prima dată am avut procesul de evaluare a nevoilor de antreprenariat și dezvoltare în această zonă, folosind un instrument pus la dispoziție de OCDE, Higher Education Innovate, un instrument care evaluează nivelul educației antreprenoriale. L-am aplicat la studenți, l-am aplicat la cadre didactice și la mediul de afaceri, la comunitate, drept pentru care, după aceea, am conturat conceptul strategic pe trei piloni principali. Unul dintre ei este **educația antreprenorială**.

Practic, ce ne-am propus este să oferim tuturor studenților universității șansa să își dezvolte abilități antreprenoriale care să îi ajute să fie angajați mai buni, intraprenori sau să devină la un moment dat antreprenori. Fără să avem iluzia că toată lumea va deveni antreprenor. Am vrut să le oferim tuturor șansa, ca indiferent de facultatea la care se află, să poată să beneficieze de dezvoltarea de abilități antreprenoriale, care să îi ajute să fie mai integrați și mai racordați la viața reală și la piața muncii.

Aceasta a fost prima coordonată. Apoi, dintre cei „atinși” prin educație, am zis că o parte dintre ei vor vrea să facă mai mult și le-am oferit șansa să vină cu proiecte de cercetare și inovare, să fie intraprenori, ceea ce s-a concretizat în **pilonul numit Antreprenariat în Cercetare**. Ne-am propus ca în acest pilon să oferim tehnici mai avansate, pentru a genera inovare din cercetare, cum este „design thinking”. Să îi aducem mai aproape de un rezultat.

Al treilea pilon al strategiei este implicarea Universității în comunitate, în sensul în care Universitatea nu va mai fi poziționată doar ca un furnizor de forță de muncă și un observator pasiv la ce se întâmplă în comunitate. Am încercat să fim un jucător activ, un orchestrator care să inițieze proiecte de dezvoltare comunitară, care să pună la masă diferiți actori, care să coordoneze o strategie de dezvoltare a ecosistemului local.

How did Universitatea “Ovidius” manage the need for entrepreneurship education?

*Our framework strategy consisted of several stages. The first stage was to assess the entrepreneurial and development needs in this area by applying an instrument made available by the OECD, Higher Education Innovate (<https://rafonline.org/program/entrepreneurial-university/>), a tool that is used to assess the level of entrepreneurship education. We applied it to the students, academics, business environment and the community and then we outlined the three-pillar strategic concept. One of them is **entrepreneurship education**.*

We aimed at providing all the students in our university with a chance to develop their entrepreneurial abilities, which helps them become better employees, intrapreneurs or, eventually, entrepreneurs. We did not imagine that everyone would make it into the world of entrepreneurship. Our goal was to give everyone an equal chance, irrespective of the profile of their studies, and to arm them with the practical benefit of developing entrepreneurial abilities, since it helps them to integrate and connect to real life and the labor market.

*That was the first line of action. Then, we anticipated that part of those “touched” by entrepreneurship education might want to do more, so they were given the opportunity to come with R&D projects, to become intrapreneurs, which materialized in **the pillar called Research Entrepreneurship**. We aimed at including more advanced techniques, such as “design thinking” in this pillar in order to have research generate innovation to bring them closer to a result.*

The third strategy pillar is to engage our university in the community, meaning that the university will no longer be positioned only as a labor supplier and a passive observer of community developments. We are trying to be an active player, an orchestrator that will initiate community development projects and bring different actors together to coordinate a development strategy of the local ecosystem.

Cum internalizează colectivul universitar inițiativele pentru educație antreprenorială și cum sprijină universitățile, prin infrastructura creată, studenții și profesorii în transformarea ideilor inovatoare în proiecte viabile?

Cătălina Crișan:

Au fost, evident, și provocări, care au apărut pe măsură ce am operat și am identificat probleme, pentru care am încercat să fim agili, să găsim soluții și să vedem cum le putem aborda. Prima provocare pe care o menționez este partea de câștigare de credibilitate, respectiv de a promova activitățile. Noi, cadrele didactice, efectiv am abordat studenții, nu numai în cadrul cursurilor. Am încercat să devenim promotori ai incubatorului și la început a fost o provocare. Mai departe, am mers în zona de sinergie cu programe similare. Este drept că Universitatea noastră este una foarte mare și atunci a fost mai greu să ne sincronizăm, dar lucrurile merg într-o direcție foarte bună.

Lidia Alexa:

Cursul de antreprenariat cross-campus este unul facultativ, iar în primul an am avut în jur de 50 studenți, ceea ce e foarte bine pentru un curs care a fost lansat într-un interval scurt. De la an la an, a început să crească numărul studenților care participă, pentru că le-au recomandat colegii lor. Apoi, interesul a crescut, pentru că avem invitați la mai bine de jumătate din întâlnirile de curs: antreprenori, specialiști din mediul privat, care vin și sunt extraordinar de deschiși să povestească, să discute cu studenții și să le prezinte o imagine reală. Asta îi ajută foarte mult pe studenți să se conecteze, să vadă realitatea cu toate fațetele, nu doar imaginea din revistă.

Pe lângă creșterea interesului lor, un aspect important al activității mele cu studenții este crearea unui spațiu sigur, în care aceștia pot dezvolta nu doar competențe profesionale, ci și abilități personale fundamentale, esențiale pentru o mentalitate antreprenorială. De aceea, la una dintre primele întâlniri, invit un psiholog cu experiență în lucrul cu tinerii și adulții, care lucrează cu ei pe teme precum **growth mindset** (mentalitatea de creștere) și **self-esteem** (încrederea în sine).

How do academics internalize the entrepreneurship education initiatives and how do universities capitalize on the newly created infrastructure to support both students and professors in their effort to turn innovative ideas into viable projects?

There have obviously been challenges that occurred as we advanced. What we did was to identify the problems, try to be agile, find solutions and see how we could address them. The first challenge I would like to bring up is related to credibility, in other words, to promoting our activities. We, members of the faculty, approached the students outside of the courses and did our best to promote the incubator, which was indeed a challenge, at first. The next step was to find synergies with similar programs. Our university is rather big and it was naturally harder to synchronize, but things are going the right way.

The cross-campus entrepreneurship course is optional and was attended by about 50 students in the first year, which is great for a class that was launched with short notice. Year after year, the number of attendees has gone up; there has been a ripple effect among peer students. Then, interest in the course increased, since we have guest lecturers for more than half of the classes. Entrepreneurs and experts from the business environment come to speak and are open to share insights, discuss with the students and picture a real-life scenario. It helps students a lot to connect, to see reality in its different presentations, not just a lifeless representation.

*In addition to increasing their interest, another important part of my activity with the students is to create a safe space where they can develop not only their professional competencies, but also their fundamental personal abilities, which are vital to an entrepreneurial mindset. That is why, in one of our first meetings, I will invite a psychologist who is experienced in working with young people and adults. Together they address topics such as **growth mindset** and **self-esteem**.*

Aceste sesiuni devin o platformă de dialog deschis, în care studenții își exprimă fricile și nesiguranțele legate de viitor, aspecte care adesea reprezintă bariere în calea dezvoltării antreprenoriale. Pentru că mentalitatea antreprenorială înseamnă, în primul rând, capacitatea de a vedea oportunități acolo unde alții văd obstacole și de a avea încrederea necesară pentru a acționa.

Însă, în contextul post-pandemic, nivelul ridicat de anxietate și nesiguranță resimțit de studenți poate să le limiteze inițiativa și capacitatea de a-și asuma riscuri. Sistemul educațional tradițional, de la învățământul primar până la cel universitar, rareori oferă un cadru în care să fie abordate aceste teme sau să le fie oferite instrumente practice pentru gestionarea lor.

Prin această intervenție, studenții încep să își dezvolte abilități-cheie, precum reziliența, încrederea în propriile forțe și capacitatea de a gestiona incertitudinile – toate fundamentale pentru o abordare antreprenorială. În plus, discuțiile și exercițiile îi ajută să își dezvolte o perspectivă proactivă: în loc să se concentreze pe probleme, învață să caute soluții și să identifice oportunități.

Costin Sorici:

Pentru a operaționaliza strategia, am creat câteva instituții interne. Prima a fost Ovidius Innovation Center, centrul de antreprenariat al Universității „Ovidius”, care, practic, coordonează toate proiectele de educație antreprenorială pentru studenți și cadre didactice. În conexiune cu acțiunile de inovare și cercetare, am creat un pre-accelerator de idei de modele de business, în care avem un hackathon. Cei care sunt premiați și vor să ducă mai departe proiectul sunt ajutați să-și transforme planul de business într-un business efectiv. Apoi, îi preia Centrul pe partea de tehnologie și îi ajută să pună pe piață ideea, să facă toți pașii necesari ca să-și creeze startup-ul. Ovidius Innovation Center și Centrul de Transfer Tehnologic lucrează foarte strâns și sunt motoarele care propun proiecte.

A treia componentă este Digital Innovation Hub - InnoHub, un hub de inovare digitală și unul dintre cele opt hub-uri regionale finanțate de Uniunea Europeană să furnizeze servicii de digitalizare pentru IMM-uri și administrații locale, instituții publice din toată regiunea de Sud-Est. Practic, aceste trei instituții, Ovidius Innovation Center, Centrul de Transfer Tehnologic și InnoHub, pe toate cele trei coordonate, lucrează împreună ca să operaționalizeze. Cu proiecte finanțate punctual din diferite surse, în colaborare cu alte universități din Europa în anumite consorții, toate se învârt în această zonă de inovare, antreprenariat și impact comunitar.

Sessions of this kind become a platform for open dialogue, where the students give voice to their fears and uncertainty about the future, aspects that often amount to barriers to entrepreneurial development. An entrepreneurial mindset is, you know, first of all, about the ability to see opportunities where others see obstacles and about having the necessary confidence to act.

However, in the post-pandemic context, the high levels of anxiety and uncertainty that the students experienced may now limit their initiative spirit and their appetite for risk. The traditional education system, from primary to higher education, rarely enables a framework to approach such topics or arm young people with the practical tools needed to manage such issues.

This intervention helps students start developing key abilities, such as resilience, confidence in their own abilities and the capacity to endure uncertainty – all of these qualities keystone to an entrepreneurial approach. Moreover, the discussions and exercises help them develop a proactive perspective: they learn how to look for solutions and identify opportunities, instead of focusing on the problems.

We established several internal structures to render our strategy operational. The first was the entrepreneurship center of our university, Ovidius Innovation Center, which is, the coordinating structure of all the entrepreneurship projects, both for students and academics. On the R&D side, we created a pre-accelerator for business model ideas, which also includes a hackathon. The awardees are supported in turning their business plan into a proper business, if they want to. They are then moved to our center's technology dedicated component. This helps them float out the idea and create a start-up, all steps included. Ovidius Innovation Center and Centrul de Transfer Tehnologic work very closely together as drivers of project proposals.

The third component is the Digital Innovation Hub - InnoHub, one of the eight EU-funded regional hubs designed to offer digitalization services to SMEs, local administrations and public bodies across the South-Eastern Region. Specifically, this is the practical implementation stage, where all three structures, Ovidius Innovation Center, Centrul de Transfer Tehnologic and InnoHub, each delivering on a specific component, come together. Whether in one-time funded projects, or in consortia collaboration with other universities in Europe, all our projects are related to innovation, entrepreneurship and community.

Impactul se măsoară în produse viabile. Câte dintre proiectele de cercetare și ideile inovatoare ajung în piață efectiv?

Cristian Pațachia:

În 2019, am decis că nu mai vrem să susținem o anumită verticală (smart city, cybersecurity etc.), vrem să susținem zona de spin-off din academic research. Ce înseamnă? Separat, avem diverse colaborări, precum programul nostru, Orange Educational, în care lucrăm cu universitățile și, după ce le profilăm, acordăm burse și internship-uri pentru master, licență, doctorat, lucrăm în proiecte de finanțare și atragem finanțarea europeană împreună pentru proiecte de cercetare. Astfel că, dacă în partea de research se întâmplă deja lucruri, pentru că îi profilăm pe grupe de lucru, pe radio-inginerie, cybersecurity, IT, AI, am vrut să ne preocupăm de zona de antreprenariat. Pentru că noi susținem universitățile de profil tehnic în zona de research, le ducem și în proiecte de cercetare și în proiecte de finanțare. De aceea venim să susținem un track. Un track însemna fie că susții un start-up, un scaleup care este un start-up mai matur, sau un spin-off din academic research. Iar noi am vrut să susținem aceste proiecte ale doctoranzilor, cei care fac research în universități, pe care am vrea să le vedem mutate într-o zonă mai aproape de monetizare comercială.

În acest context erau diverse variante, asocieri între un student de la doctorat cu un profesor, sau între mai mulți studenți de la doctorat cu un profesor, din care cred că am obținut patru-cinci soluții pe care le-am dus în comercial. Cercetare care s-a transformat în diverse soluții pe care noi le-am implementat la diverși actori de pe piață din zona de B2B, precum Jidvei în viticultură. Am mai implementat și în zona de public sector. Sunt soluții care funcționează.

Impact is naturally measured in viable projects. How many of the research projects and innovative ideas are effectively tested and reach the market?

In 2019, we decided we no longer wanted to support a specific vertical intervention (smart cities, cybersecurity etc.), but the spin-offs of academic research. How does that translate in practice? We have dedicated collaboration initiatives — Orange Educational, for instance, in which we work with universities and, once we profile them, we grant them scholarships and internships for undergraduate and postgraduate studies, including PhDs. We work together in financing projects and collectively attract EU funds for research projects. Because things were moving forward thanks to this working group profiling on the research side, we also wanted to accommodate entrepreneurship in areas such as radio-engineering, cybersecurity, IT and AI. Since we already support applied science universities in their research activity, we also take them on board in research and financing projects. What we support is a track to support either a start-up, or a scale-up, that is, a more mature start-up, or an academic research spin-off. We chose to support the PhD projects dealing with academic research, which we would like to move closer to commercial monetization.

We resorted to different options, under the circumstances, associations between a PhD student and a professor, or between several PhD students and a professor, out of which we've harvested four or five solutions that we could turn into marketable products. The research yielded solutions that we implemented with different B2B market participants, such as Jidvei, from the wine-making industry. We've also implemented solutions in the public sector. They are working very well.

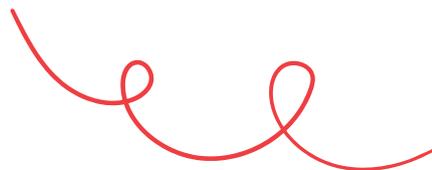
Noi susținem universitățile de profil tehnic în zona de research, le ducem și în proiecte de cercetare și în proiecte de finanțare.

Since we already support applied science universities in their research activity, we also take them on board in research and financing projects.

Din diversitate vin ideile cu adevărat inovatoare

Genuinely innovative ideas stem from diversity

Cum se desfășoară colaborarea la nivel de studenți și între facultăți și ce schimbări observăm în rândul studenților și cadrelor universitare în urma implementării strategiilor la nivel de universități?

Cătălina Crișan:

În cadrul programului, studenții pe parcursul unui semestru au acces la diverse module, mentor, suport, feedback provenit de la diverși specialiști. Iar pe finalul semestrului, au un demo-day în cadrul căruia explică și prezintă, de fapt, ceea ce au reușit să dezvolte pe parcursul unui semestru. Au acces la activitățile noastre și, ulterior, chiar dacă au parcurs programul de incubare, suntem acolo să îi ajutăm, să le facilităm accesul la diverse resurse, la competență și implicit la un network pe care îl pot valorifica nu doar pentru a dezvolta conceptul de business, ci și pentru a identifica oamenii care să îi completeze. Pentru că au fost și foarte mulți studenți care au un concept, au o idee de afacere, dar nu au identificat conectivitatea necesară.

Acesta este planul pe care îl avem. Suntem localizați în cadrul Facultății de Științe Economice și, având în vedere structura de organizare a facultăților, care nu sunt toate într-un singur campus, e mai greu accesibil pentru cei din alte specializări. Încercăm să găsim soluții și la această problemă, însă trebuie să precizez că cei mai mulți vin de la Facultatea de Științe Economice. Am încercat să atragem și de la alte facultăți, fie de la matematică, de la biologie, și trebuie să găsim soluții.

Cătălina Crișan:

În primul rând, îi forțez să iasă din paradigma de ingineri și de asta echipele în care ei lucrează sunt formate din studenți de la toate cele 11 facultăți ale Universității, pentru că nu-i las să lucreze cu propriii lor colegi. Apoi, în momentul în care

How is student and inter-faculty collaboration taking place and what are the visible changes among students and academics following the implementation of these university-wide strategies?

The program provides the students with a one-semester access to different modules, mentorship, support and feedback from different experts. By the end of the semester, there is a demo-day, when they present and explain what they have managed to develop thus far. They attend our activities and even after they have completed the incubation program, we are still there to help them and to facilitate access to various resources and expertise, which, is access to a network they can tap into not only to further their business concept, but to identify people who are the missing piece of the puzzle. There also have been many students, who had a business idea, a concept in their mind, but failed to identify the appropriate connectivity.

These are the steps we're following. We are placed within the Faculty of Economics and, given the way faculties are organized across different campuses, we may be somehow less accessible for other specialties. We are looking at ways to solve that issue, too, but I should point out that most students come from the Faculty of Economics. We've been trying to attract students from other disciplines, such as mathematics or biology and for sure we will find a way.

First of all, I force them out of the engineering paradigm, which is why they work in teams of students from all 11 disciplines in our university; I wouldn't let them work with their own peers. Then, when they are building the teams,

fac echipele, cel care își asumă rolul de antreprenor și vine cu idea are nevoie și selectează în echipă colegi cu know-how pe marketing, automatică, software. În felul acesta construim echipele.

În același timp, colaborarea cu celelalte facultăți este absolut esențială. De ce? Pentru că unul dintre marile câștiguri este că studenții lucrează în echipe mixte cu colegi de la alte facultăți și alte specializări. Și atunci, eu am nevoie ca colegii mei să povestească studenților, să promoveze cursul, să-i îndrume pe alocuri, să participe și avem asta în multe facultăți, pentru că deja suntem în punctul în care avem o masă critică de oameni în universitate care înțeleg nevoia completării educației ingineresti cu educație antreprenorială. **Realitatea este că din diversitate vin ideile cu adevărat inovatoare și poți să le transformi în realitate în momentul în care ai perspective diverse. În felul ăsta crești valoarea soluțiilor, valoarea proiectelor pe care le livrezi.** Suntem pe drumul cel bun, pentru că este o schimbare de paradigmă la nivelul tuturor facultăților în universitatea noastră.

Costin Sorici:

Colegii care au venit alături de noi au beneficiat de cursuri, de educație despre cum să predea într-o manieră antreprenorială, mai conectată cu realitățile pieței, să îi ajute pe studenți să dezvolte abilități. Au început să lucreze și asta ne-am dorit, să colaboreze cu profesori de la alte facultăți. S-a mers pe zona aceasta de proiecte interdisciplinare și la nivel de cadre didactice. Cu alte cuvinte, punem în comun și generăm cercetare, proprietate intelectuală.

În timp, au început să vadă utilitatea și să înțeleagă că este chiar frumos să lucreze împreună un coleg de la științe economice cu un coleg din inginerie, cu un coleg din IT, pentru că nu ai cum să cunoști toată partea tehnică. Poate ai nevoie de o statistică, iar colegul de la sociologie este mai bine pregătit în acest caz. Principalul beneficiu este că s-a depășit un prag, la nivel de cadre didactice și la nivel de studenți. În cazul studenților chiar mai bine, ei au interes și văd beneficii extra pentru acest lucru, pentru că așa își crează prieteni în altă parte, au creat chiar și companii care au rezultat în urma unor astfel de proiecte.

Avem exemple concrete de colaborări, start-upuri create nu doar de către studenți de la diferite facultăți între ei, inclusiv cu cadre didactice. Acum sunt pe picioarele lor între 25-30 din 40 de start-upuri cu care am pornit în schema de finanțare. Am scăzut destul de mult rata lor de eșec, având în vedere că în mod normal, dacă sunt singure în piață, supraviețuiesc 5%.

the one who undertakes the entrepreneur role and comes up with the idea will need to select team members with a knowledge of marketing, automatics and software. This is how we build our teams.

*At the same time, it is absolutely crucial for us to collaborate with the other faculties. Why so? Because one of the big wins is that students will work in mixed teams, together with colleagues from other faculties and specialties. And then, I need my peers to tell their own students about the course, to promote it, to talk the students into participating. If necessary, we already have that system in place in many disciplines because we are about to reach the critical mass of academics who do understand that engineering education needs to be rounded up with entrepreneurship education. **It is a fact that genuinely innovative ideas stem from diversity and that they can be turned into good accounts when looked at from different perspectives. It is a way to increase the value of the solutions, of the projects that we deliver.** We are on the way in our university, because we can see a shift in paradigm in all the faculties.*

The peers who joined us benefited from training. They were taught how to address the entrepreneurial angle in their courses, how to connect it to the market realities and how to help students develop skills. They started working with peers from other faculties, which is exactly what we pursued. Interdisciplinary project work also spread in the ranks of the academics. In other works, we collectively contribute and generate research, intellectual property.

They could eventually see that it was useful, but also beautiful to work together — a colleague from the economics department with one from engineering, or IT, because it is impossible to be otherwise aware of all the technicalities. One sometimes needs stats and someone from social studies is more competent in that field. The main benefit is that we are beyond the point of no return, both among the faculty and the students. Joint student work is even more advanced, students have a direct stake in it and see the benefits. It is a way for them to make friends with peers from other specialties; some even established a company together, following such a project.

We already have practical examples of collaboration with start-ups that were created not only by a mix of students, but also include academics. There are now 25-30 self-sustained start-ups out of the 40 that originate from the financing scheme. We could push the failure rate pretty low, considering that only 5% of start-ups typically make it to the market.

Photo: Innovation Labs

Orange Romania este între primele companii din țară care, susținând astfel de acceleratoare, cum este Innovation Labs, a realizat un ciclul complet pornind de la sprijinul pentru studenți și pornirea start-upurilor și până la integrarea soluțiilor dezvoltate de ei. După tot parcursul de antreprenor și după ce au devenit furnizori, au intrat în piață? Cum valorifică mediul de business inovația din direcția universitară?

Cristian Pațachia:

Începând cu 2017, pe cei pe care îi sprijineam în cadrul Innovation Labs îi aduceam în Orange Fab, lucrăm cu ei one-to-one, aveam un cadru prin care ei erau preluați mai departe și știam ce urmărim. Investim în dezvoltarea anumitor tehnologii pentru a-i duce spre anumite verticale pentru care știam că vrem soluțiile. Prototipăm primele soluții, le dezvoltăm, le susținem comercial, dezvoltăm și mai departe mergem în piață la clienți. Sau suntem chiar noi clientul, pentru că avem integrate diverse tehnologii dezvoltate de start-upuri.

Doar în acceleratorul Orange Fab sunt 54 de start-upuri și un sfert dintre ele cred că au trecut și prin Innovation Labs. Suntem destul de pragmatici. Când îi sprijinim, rămânem de obicei cu ei ca furnizori, stăm lângă ei să se dezvolte și urmărim cum evoluează și așa știm că sunt stabili pe piață. Dacă ei sunt stabili și noi suntem stabili și avem garanția că vindem către clienții noștri o soluție pe care o putem susține.

Orange Romania is among the first companies in the country that, by supporting accelerators such as Innovation Labs, has covered the full cycle, from student and start-up support, to the integration of their solutions. Having completed the entrepreneurship journey and become suppliers, have they entered the market? How does the business environment capitalize on academic innovation?

In 2017, we started to bring into Orange Fab those already supported by us in Innovation Labs. We worked one-on-one according to an operating framework, helping us take them over and follow them up. We invest in the development of specific technologies that are meant to bring them closer to certain vertical interventions, where we know we need solutions. We prototype the first solutions, develop them, commercially support them and then, we go into the customer market. Sometimes, we are the customer, because we've also integrated different start-up developed technologies.

There are 54 start-ups in the Orange Fab accelerator and a quarter of them also went through Innovation Labs, I think. We are quite pragmatic. When we support them, we stay by them as suppliers. That way, we support their further development and follow their evolution, which is to make sure that they're stable in the market. If they are stable, then we also are and we are confident that our clients are sold a solution that we can stand behind.

Ce impact au inițiativele și programele universitare asupra comunității academice și a ecosistemului local de afaceri în zona de influență a universităților?

Cătălina Crișan:

Pentru primul an de activitate am ajuns la 80 de ore de workshop-uri, peste 444 de studenți care au participat la cursurile de internaționalizare, am avut 38 de beneficiari ai programului de incubare, speakeri internaționali și încercăm să continuăm să identificăm indicatori relevanți pe care să îi urmărim, pentru a ne adapta strategia de dezvoltare a programelor și a aborda nevoile studenților în relație cu noile tendințe. Pentru acest lucru încercăm să conectăm și să măsurăm impactul în relație cu studii precum Global Entrepreneurship Monitor, conectând o parte dintre aceste rezultate cu activitatea incubatorului prin trei dimensiuni: ne referim la educația financiară, nivelul de cunoaștere și integrare a noilor tehnologii de către studenți și la dezvoltarea sustenabilă a conceptelor de business în relație cu SDG.

Cu siguranță, câștigăm și vizibilitate și din ce în ce mai mulți vor să fie parte implicată în acest proiect. Invitați din mediul universitar și mediul de business, din alte țări, vor să vină în continuare și, pe de altă parte, văd și din partea studenților că au început să ne recomande programele. Cuantificăm acest aspect, urmărind măsura în care aceștia recomandă și altora cursurile noastre. Iar dacă, la început, participanții au venit ca urmare a recomandărilor profesorilor și în urma promovării în social media și pagina web, acum putem spune că apar tot mai multe recomandări din partea colegilor care au beneficiat de program, iar rezultatul este vizibil.

What is the impact of academic initiatives and programs on the overall academic community and on the local business ecosystem within the universities' scope of influence?

In the first year, we've come to 80 workshop hours delivered, over 444 students taking part in our internationalization courses, 38 beneficiaries in the incubation program and international guest speakers. We're now trying to identify further relevant indicators in order to calibrate our program development strategy and our approach to student needs, by reference to the new trends. We proceed by measuring our impact versus benchmark studies such as Global Entrepreneurship Monitor and linking part of the results with the activity of the incubator on three dimensions, i.e. financial education, the level of knowledge and integration of the new technologies by the students, and sustainability at the stage of business concept development, by reference to SDGs.

We are definitely increasingly more visible and more and more people want to engage with this project. Foreign guests, from both the academia and the business areas, would like to keep coming and, on the other hand, I also see that students are now recommending our programs. We quantify this by looking at the extent to which they recommend our courses to others. If, at the beginning, participants came as a result of professors' recommendations and of advertising on social media and the website, now we can say that more and more recommendations are coming from colleagues who have benefited from the program, and the result is visible.

...Apar tot mai multe recomandări din partea colegilor care au beneficiat de program, iar rezultatul este vizibil.

...More and more recommendations are coming from colleagues who have benefited from the program, and the result is visible.

Learn to Change the World

Photo: Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" Iași

Lidia Alexa:

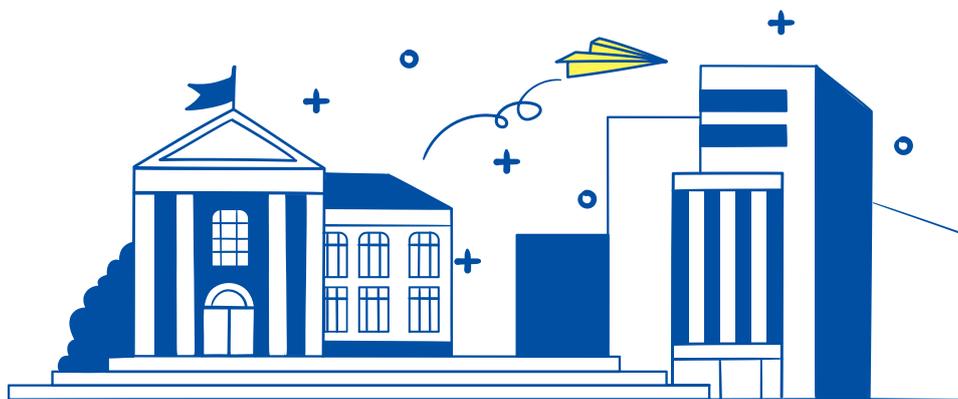
Sunt două lucruri de urmărit, din punctul meu de vedere. Avem un impact pe termen scurt, pe care îl evaluăm prin numărul studenților care participă de la an la an, și îi întrebăm constant: de unde ați aflat de acest curs? Pentru că mă interesează să văd nivelul de recomandare din partea colegilor.

Pe termen mediu și lung, am creat o bază de date și grupuri cu studenții care au terminat și acolo păstrez legătura cu ei, pentru a vedea în ce direcție s-au dus, cum continuă. După ce vom avea patru-cinci generații, putem să avem o concluzie și o direcție clară. Dar plecaser de la ideea că acest curs își propune să schimbe o mentalitate, să ne ducem către o mentalitate antreprenorială. Iar evaluarea schimbării unei mentalități e un proces complex și pe termen lung. O să vedem rezultate reale peste ani de acum înainte, la nivel de masă.

There are two elements we should follow up, in my perspective. There is a short-term impact that we assess as a year-on-year number of students, so, we keep asking them: where did you find out about this course? I for one, would like to take the pulse of the level of peer recommendation.

In the medium and long term, we created a database and graduate student groups, so I can keep in touch and see which direction they have gone, how they've kept evolving. After four or five generations, we'll be able to come to a clear conclusion and see the way forward. The idea I started from here is that the aim of this course is a mindset shift, the creation of an entrepreneurship mindset. The assessment of a mindset shift is a complex and long-term process. The real, mass-results will only be apparent years from now.

Costin Sorici:

Mai întâi, la Rochester, în prima cohortă, alături de șase reprezentanți de la patru universități, ne gândeam cum să păstrăm vibe-ul, să facem asta sustenabil. Atunci ne-am propus, când ne întorcem, să creăm cât se poate de repede o asociație care să reprezinte ecosistemul de antreprenoriat din jurul universităților. Așa că, în 2018, am creat Asociația pentru Educație Antreprenorială, în care primele două cohorte de Fulbright-RAF Scholar Award alumni au devenit fondatori. Am avut onoarea să fiu și primul președinte, în primii doi ani. Apoi, pentru că prin Rochester am participat la cea mai mare conferință de antreprenoriat din SUA, am inițiat și primul CRAI, prima Conferință a Rețelei de Antreprenoriat și Inovare. Practic, invităm specialiști din universități, din mediul de business, din zona de tehnologie, să discutăm despre cum putem să consolidăm, cum putem să creăm programe și proiecte pentru această zonă. Prima conferință anuală a avut loc la Constanța, în 2019.

Dar implicăm mediul de business în toate proiectele de antreprenoriat și inovare. Toți aceștia vin în general ca să ofere mentorat, consultanță, să sprijine cu jurizarea sau premiile pentru proiectele pe care le facem. Inclusiv prin susținere de cursuri și workshop-uri. Încercăm să coagulăm aici tot ce înseamnă mediul de business, am încercat să facem parteneriat cu cât mai mulți membri din comunitatea de afaceri de aici și cu autoritățile.

Spre deosebire de Cluj sau de alte orașe unde autoritățile au fost ceva mai active, la Constanța a trebuit să facem mai mult, iar lucrurile s-au mișcat în ultimii câțiva ani. În universitate sunt circa 600 de cadre, care includ și personalul nedidactic, iar 80-90 de persoane sunt implicate în diferite proiecte. Un prag stabil, estimat la 15%, va răspândi automat programul peste tot și probabil că în următorii doi ani vom ajunge acolo, ceea ce înseamnă că vom putea face ce am promis, că în primii zece ani vom face acest proces să fie ireversibil.

In Rochester, our initial cohort, in which I was joined by six other peers from four universities, first wondered how we could keep the vibe, make this sustainable. That's when we made up our minds that, once we were back, we should promptly create an association that would represent the entrepreneurship ecosystem around universities. As a result, in 2018, we established Asociația pentru Educație Antreprenorială, with the alumni from the first two Fulbright-RAF Scholar Award cohorts cohorts as founding members. I was also privileged to be its first president, in the first two years. And then, because Rochester also made it possible for me to participate in the largest entrepreneurship conference in the US, we also initiated the first CRAI, Conferința Rețelei de Antreprenoriat și Inovare. We practically invite experts from universities, the business environment and technology to debate on how we can strengthen this field and create dedicated programs and projects. The first annual conference took place in Constanța, in 2019.

Businesses are a stakeholder in all entrepreneurship and innovation projects. Business representatives typically step in as mentors or consultants, to help with jurying or rewarding our projects. Training and workshops are also included. We're trying to coagulate all the business sectors, to partner with as many business community players at local level and with the authorities.

Unlike Cluj or other cities with slightly more active authorities, it was harder to work with them in Constanța, and we've seen an improvement only recently. Our university counts about 600 staff members, including non-teaching staff, out of which 80-90 are working on different projects. An estimated constant share of 15%, that we are likely to reach in two years, is a critical threshold for the program to spread in all directions, which means that we will be able to keep our promise, namely to make the process irreversible in the first ten years.

Ce planuri aveți pentru evoluția curiculei de educație antreprenorială, de stimulare a proiectelor de inovație și care va fi implicarea mediului universitar în ecosistemul antreprenorial regional și național?

Lidia Alexa:

Trebuie să diversificăm un pic activitățile și să aducem antreprenori și companii care să vină cu studiile lor de caz, cu provocările lor drastice, și echipele de studenți să se comporte ca niște consultanți pentru ei. Firma sau antreprenorul să lucreze hands-on într-un program agreat împreună și, în felul acesta, să fie și ca un fel de internship, dar să fie și activitate practică la curs.

Încercăm acum și un program de mentorat, prin care absolvenții din anii anteriori se vină să ofere suport studenților care fac acum cursul. Poate să fie îndrumare practică, sprijin emoțional sau acces la rețelele lor profesionale. Subliniez acum foarte mult și cât de important este networkingul și că omul cu care ai vorbit acum poate să fie omul cu care, peste cinci ani, vei face businessul, cu care peste șapte luni vei iniția o idee. Eu le spun că noi avem în România, avem în cultura noastră acest „să lași loc de bună ziua”, o componentă a ideii de networking.

What about the evolution of the entrepreneurship education curricula? How do you plan to foster innovation projects and how will the university environment engage with the regional and national entrepreneurship ecosystem?

We must add some diversity to our activities, bring in entrepreneurs and companies to present their own case studies and critical challenges, whereas student teams should react to all that from a consultant's position. The company or entrepreneur should work hands-on in a jointly agreed program, more like an internship and practical course activity at the same time.

We are experimenting with a mentorship program with former graduates coming to support the current students. It may be anything — practical guidance, emotional support or access to their own professional networks. I am also strongly emphasizing the importance of networking, as the person you discussed with now may be the same person you will do business with in five years, the same you will refine an idea within seven months. I will tell students that we have a saying in Romanian culture, "always leave room for hello", which is an element of networking.

În următoarea etapă vrem să ne consolidăm instituțional, să completăm ecosistemul cu un incubator de afaceri și să atragem cât mai multe opțiuni de finanțare și sprijinire a start-upurilor inovatoare din regiune.

The next stage is to strengthen our institutional capacity, add a business incubator to the ecosystem and attract as many as possible of the start-up and innovation financing and support schemes available in the region.

First cohort of Fulbright-RAF Scholars
Photo: Romanian-American Foundation

Costin Sorici:

Este un proces în continuă evoluție. După ce facem ca acest proces să fie ireversibil, nu va mai depinde de diverse schimbări care apar și care pot să îl dea înapoi și obiectivul final este să devină un ecosistem funcțional care să aibă perpetuitate.

În următoarea etapă vrem să ne consolidăm instituțional, să completăm ecosistemul cu un incubator de afaceri și să atragem cât mai multe opțiuni de finanțare și sprijinire a start-upurilor inovatoare din regiune.

Am creat de trei ani un consorțiu, denumit ARTEMIS, iar anul acesta, după trei încercări, am obținut și finanțarea pentru opt ani a acestei alianțe, unde suntem alături de Universitatea Politehnică Regensburg, Universitatea din Perugia, Universitatea din Ioannina Grecia, HVL din Norvegia, Universitatea din Clermont-Ferrand. Suntem o alianță mare și se dorește ca în interiorul acestei alianțe să se genereze și mai multe oportunități. Avem generate cinci proiecte în prima fază, din care două au fost deja implementate, iar alte trei urmează.

În mod constant vom genera proiecte de inovare, antreprenoriat și acces la tehnologie și ne propunem să creăm această mare platformă de knowledge sharing, de cunoștințe și tehnologii, de lucru pe date, între aceste instituții.

It is all an ongoing process. Once we make it irreversible, it will no longer be influenced by different occurrences that might cause it to revert. Our ultimate goal is to turn it into a functional ecosystem in perpetuity.

The next stage is to strengthen our institutional capacity, add a business incubator to the ecosystem and attract as many as possible of the start-up and innovation financing and support schemes available in the region.

Three years ago, we created a consortium, ARTEMIS, and this year, at the third attempt, we obtained an eight-year grant for this alliance, in which we are joined by the Regensburg University of Applied Sciences, The University of Perugia, Ioannina University from Greece, HVL from Norway and The University of Clermont Ferrand. We are a big alliance whose aim is to generate even more opportunities from the inside. We have so far generated five projects, two of them already implemented and three others to follow.

We will constantly generate projects related to innovation, entrepreneurship and access to technology and we intend to create among these institutions a large platform of knowledge sharing, for knowledge and technology, and practical work with the data.

Articol apărut în Dilema, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Article published in Dilema, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign

Strategie și soluții rezistente în timp: fundamentele unei educații pentru viitor

Strategy and Lasting Solutions: Premises of Education for the Future

Adriana Popescu

Director de programe – Educație
Program Director - Education

Să construiești pe termen lung în educație, ca organizație neguvernamentală obișnuită cu realitatea finanțărilor punctuale, bazate pe proiecte cu început și sfârșit clar, nu este un lucru ușor. Să ai alături un finanțator care lucrează împreună cu tine pentru schimbare sistemică, care nu așteaptă rezultate imediate, ci certitudinea că acțiunile și rezultatele vor dura în timp, nu este ceva obișnuit. O astfel de schimbare nu este ușor, și nici rapid de obținut.

În cei 15 ani de activitate, Romanian-American Foundation a susținut programe educaționale care sprijină cele trei priorități strategice: Economie rurală, Tehnologie și inovație, și Filantropie și societate civilă. Împreună cu partenerii săi, RAF lucrează pentru un viitor în care tinerii devin atât buni profesioniști, cât și membri de încredere ai comunităților lor. Fiecare program educațional în care ne implicăm se bazează pe o înțelegere profundă a problemelor și nevoilor, precum și pe o preocupare constantă de a crea soluții viabile, care să reziste în timp.

M-am alăturat echipei RAF acum doi ani și, deși am fost aproape de fundație de-a lungul anilor, abia când am ajuns aici mi-am dat seama de profunzimea abordării fiecărui program educațional finanțat de RAF. Aceste programe, fie că vorbim despre „Fizica Altfel!”, „Creștem prin educație agricolă”, „Predau educație media” sau altele, au însemnat ani de eforturi și construcție, iar rezultatele sunt pe măsură.

Curaj. Motivație. Modestie. Perseverență. Sunt cuvintele pe care le asociez cu programele educaționale finanțate de Romanian-American Foundation.

To build something long-term in education, especially as a non-governmental organization, familiar with the realities of one-time financing, based on projects that have a clear start and end, is not simple. Having a funder that works with you towards systemic change, one that does not expect immediate results, but has the certainty that both the actions taken and their results will have a lasting impact, is not common. Such a change is neither easy nor fast to achieve.

In its 15-year long activity, the Romanian-American Foundation has supported educational programs aimed at the three strategic priorities: Rural Economy, Technology and Innovation, Philanthropy and Civil Society. Together with its partners, RAF has been working for a future in which young people are both good professionals and reliable members of their communities. Each educational program to which we commit relies on a deep understanding of the existing concerns and needs, as well as on a constant focus on creating viable and lasting solutions.

I joined the RAF team two years ago and, although I had been close to the Foundation many years before, it was only when I became an insider that I realized how thorough RAF's approach was to each educational program it funds. These programs, whether we are speaking about "Physics Curriculum Reform", "We Grow through Agricultural Education", "I Teach Media Education" or any other, translate into years of work and development and the results can only match those efforts.

Courage. Motivation. Modesty. Perseverance. These are the words that I associate with the educational programs funded by the Romanian-American Foundation.

Interviu cu Cristian Hatu, cofondator Centrul de Evaluare și Analize Educaționale

An Interview with Cristian Hatu, Co-founder of Centrul de Evaluare și Analize Educaționale

„Am vrut ca elevii să gândească structurat, nu doar să memoreze”

În urmă cu aproape 14 ani, Cristian Hatu și echipa Centrului de Evaluare și Analize Educaționale (CEAE) lansau un proiect ambițios, care urmărea să schimbe radical modul în care fizica este predată în școlile din România. Denumit sugestiv „Fizica Altfel”, programul a adus în prim-plan metoda învățării prin investigație (Inquiry-Based Learning – IBL), o abordare inovatoare care mută accentul de la memorarea abstractă la stimularea gândirii critice și la învățarea activă, centrată pe elev. Rezultatele nu au întârziat să apară, iar inițiativa a evoluat de la un program pilot restrâns la un adevărat fenomen național, cu un impact semnificativ asupra alfabetizării științifice.

Cristian Hatu povestește cum, în fața unei programe școlare învechite și a unei predări formalizate, profesorii au adoptat cu entuziasm metoda IBL, care îi pune pe elevi în rolul cercetătorului, stimulându-le curiozitatea și dezvoltându-le gândirea critică.

“We wanted young students to think in a structured way, not just merely commit things to their minds”

Almost 14 years ago, Cristian Hatu and his team in Centrul de Evaluare și Analize Educaționale (CEAE) were launching an ambitious project, aimed at a radical change in the way physics was taught in Romanian schools. Suggestively called “Physics Curriculum Reform”, the program brought to the fore Inquiry-Based Learning (IBL), an innovative approach in which focus is shifted from abstractly memorizing things to sparking student-centered critical thinking and active learning. It was not long before the first results materialized and the initiative evolved from a rather small pilot program into a true national phenomenon, with a significant impact on scientific literacy.

Cristian Hatu told us about how, confronted with an obsolete curriculum and formalized teaching, teachers enthusiastically embraced IBL, a method that places pupils in the researcher’s shoes, which stimulates their curiosity and develops their critical thinking.

Astăzi, mai mult de 70% dintre profesorii de fizică din țară au urmat cursul de formare al CEAE și mulți dintre ei aplică metoda învățării prin investigație la clasă, transformând lecțiile într-o experiență captivantă și influențând direct educația a sute de mii de elevi.

Programul „Fizica Altfel” al CEAE, susținut de Romanian-American Foundation, a devenit, 14 ani mai târziu, un model de bună practică în reforma educațională, deschizând drumul și pentru alte inițiative similare și adoptarea metodei învățării prin investigație la discipline precum chimia și matematica. Fizica Altfel spune povestea unei schimbări de paradigmă care a pornit de la o simplă întrebare: „Cum putem învăța fizica altfel?” și a ajuns să inspire o generație întreagă de profesori și elevi.

More than 70% of the physics teachers across the country have so far attended the CEAE course and many of them are implementing IBL, thus turning the classes into an exciting experience and having an educational impact on hundreds of thousands of young students.

14 years later, “Physics Curriculum Reform”, a CEAE program supported by the Romanian-American Foundation, has turned into a good practice model in education reform and paved the way to other similar initiatives such as the adoption of IBL in other subjects, like chemistry and mathematics. “Physics Curriculum Reform” is speaking to a paradigm shift originating in a simple question, “How can we learn physics a different way?”, which has come to inspire a whole generation of teachers and young students alike.

Rolul școlii este să-i învețe pe elevi să gândească structurat.

The role of school education is to teach students how to think in a structured way.

Care au fost principalele probleme identificate în predarea fizicii care au condus la inițiativa Fizica Altfel?

La început, a plecat dintr-o nemulțumire și o curiozitate personală. Au fost, pe de-o parte, unele experiențe în timpul studiilor universitare, unde câțiva profesori subliniau că rolul școlii este să-i învețe pe studenți să gândească structurat, nu să acumuleze cunoștințe. Nu îmi spusese cineva până atunci că rolul școlii, al facultății este să te învețe să gândești și a fost nevoie de timp să diger pe deplin această abordare, dar în timp am realizat că, dacă învățăm elevii să gândească structurat, atunci le oferim ceva valoros pe termen lung și sunt pregătiți apoi să „spargă nuci” și mai tari.

What were the main drawbacks related to teaching physics which led to the Physics Curriculum Reform initiative?

It all stemmed from a personal sense of discontent and curiosity, at first. For one, there were those instances in my undergraduate studies, when some professors pointed out that school was out there to help students think in a structured way, not accumulate knowledge. No one had told me before that the role of the school, or the faculty was to teach one how to think and I needed a while to digest the approach. But meanwhile I realized that if we taught students how to think in a structured way, then we'd arm them with something valuable in the long run and prepare them for the harder nuts to crack.

Observam și o disonanță între felul în care se predau științele exacte în România și ce se întâmplă în alte țări și citeam articole de la cercetători internaționali, care subliniau că reforma educațională înseamnă mai mult decât un discurs formal; înseamnă schimbări fundamentale în abordare. De aceea aveam o nemulțumire când vedeam cum arată lucrurile în sistemul de educație și nu înțelegeam de ce know-how-ul, care s-a strâns în lume pe ce înseamnă această nouă abordare a învățării prin investigație, nu a ajuns și în România decât într-o măsură foarte mică.

Apoi, în 2007, pregăteam un curs de istoria și filosofia științei și am avut ocazia să colaborez cu un ONG pe această temă, am adâncit analiza asupra reformelor educaționale din alte țări, care aveau deja sisteme educaționale de calitate, și a rezultat un prim raport pe această temă. De aici am deschis dialogul cu partenerul Romanian-American Foundation, pentru a vedea care este logica schimbării de paradigmă în alte țări și pentru a vedea cum ar arăta astfel de ore la clasă.

Iar fizica am ales-o pentru că prima mea specializare a fost geofizica și am vrut să înțeleg mai bine sistemul. De aceea, am vrut să fie o schimbare în sistemul formal de educație, aplicat pe cum se predă fizica la ore obișnuite, obligatorii, nu să fie un curs opțional. Astfel de schimbări în alte țări au fost făcute de ministere, dar la noi nu aveam nici măcar exemplul unui ONG care să fi făcut așa ceva.

Partenerul RAF ne-a îndemnat să găsim soluții, așa că am intrat pe un teren necunoscut, să vedem cum se implementează astfel de schimbări, cum se face o pilotare și un studiu de impact, am construit recomandări metodologice, a trebuit să gândim cum va prinde rădăcini în sistemul de educație această schimbare și cum să-i convingem pe profesori să se implice în acest proiect. Iar profesorii nu erau entuziasmați când aveau de metodică și didactică.

I would also notice the gap between how exact sciences were taught in Romania and what was going on in other countries and I'd read international research studies that emphasized that educational reform was more than lip service; it was a fundamental change in approach. That's why I was so unhappy when I looked at the things in the education system and I could not understand why the know-how developed across the world on this new IBL approach had only marginally made it to Romania.

Then, in 2007, when I was preparing a course on the history and philosophy of science and had the opportunity to work on the same topic with an NGO, I could look deeper at the education reforms in other countries where the education systems were already good, and I wrote an initial related report. That's when the discussions started with the Romanian-American Foundation, our partner, to see what the logic of the paradigm shift was in other countries and how such classes would effectively look.

I chose physics because my first specialty was geophysics and I wanted to understand the system better. That is why I wanted a change in the formal education system, one that applied to the way physics was commonly taught as a curricular subject, not an optional class. In other countries, such changes had been managed by ministries, but we did not have as much as one NGO to have tried that.

RAF, our partner, urged us to find solutions, so we ventured into the deep blue to see how such changes were to be implemented, how piloting was conducted, what an impact study involved. We designed methodological guidance and we had to imagine how this change would take root in the education system and how to convince teachers to engage with the project. Teachers were not thrilled to hear about methodology and didactics.

// Primul pas: „Nu mai merge să facem fizica așa cum se făcea pe vremea când eram noi elevi”

The first step: “To teach physics the way we were taught is no longer realistic.”

Photo: Centrul de Evaluare și Analize Educaționale

Când ați știut că proiectul are potențial să schimbe sistemul de predare a fizicii?

Când am văzut reacția profesorilor. Un moment de cotitură a fost în 2012, la opt-nouă luni de la începerea proiectului, când am organizat primul curs de formare pentru profesori, la Predeal. A fost un viscol puternic, multe drumuri erau blocate, dar profesorii au venit cu orice preț. I-am întrebat de ce și răspunsul general era că „nu mai merge să facem fizica cum se făcea pe vremea când eram noi elevi”.

Mai mult, tot ei ne-au confirmat categoric că de la an la an creștea tot mai mult procentul elevilor „mobilă în clasă”.

Atunci am realizat că există o dorință reală de schimbare, că propunerea noastră are sens pentru profesori, iar când le-am prezentat logica învățării prin investigație, mulți au fost de acord că aceasta era o soluție de care aveau nevoie, deși părea o schimbare riscantă la început. Perspectiva asta venea și din partea unor profesori care formau elite, olimpici; ei puteau la fel de bine să folosească abordarea abstractă, pentru că ei aveau elevi cu altă capacitate de înțelegere. Dar trebuie făcut ceva și pentru ceilalți 80-85% din elevi.

When did you realize that the project might potentially change the way in which physics was taught?

When I saw how the teachers reacted. One turning point was 2012, eight or nine months after we had started the project, when we delivered the first training for teachers, in Predeal. The weather was terrible, many roads had been blocked by the blizzard, but teachers came, nevertheless. I asked them why and their main answer was “to teach physics the way we were taught is no longer realistic.”

Moreover, they also definitely confirmed a steep yearly increase of those who came to the class just to attend.

That’s when I realized that the wish for change was real, that our proposal made sense to the teachers and when we explained to them the logic of inquiry-based learning, many agreed that it was the solution they needed, although it seemed a risky change, at first. This perspective was also shared by those teachers who were training high performers, competitors in Olympiads; they could as well use the abstract approach, because their students had a different mental capacity. But there was something to be done for the remaining 80-85%.

Provocările schimbării și adaptarea profesorilor

The challenges of change and the teachers' adjustment

Unde ați întâmpinat cea mai mare rezistență la schimbare?

Avem un grafic al felului în care se raportează oamenii la o idee nouă, la o abordare nouă, și unii sunt deschiși, inovativi, dar în extrema cealaltă sunt conservatori, sunt rezistenți la schimbare. Deschiderea nu a fost aceeași în toate colegiile naționale. Unii spuneau: e bine cum facem, și nouă ne-au predat profesorii la fel și uite că am învățat foarte bine fizică, elevii noștri înțeleg, de ce să ne batem capul cu altă abordare? Este normal să existe și atitudini mai cinice, tranzacționale, când ei știau că acest efort nu se regăsește și în salariu.

Prin urmare, după câțiva ani, a trebuit să ne batem noi capul să ne gândim cum procedăm cu cei care nu erau așa deschiși și interesați de lucruri noi, cum procedăm cu pragmaticii, cu profesorii conservatori, pentru că trebuie să ajungem la cât mai mulți profesori, să-i facem pe cât mai mulți să schimbe modul de predare. Deodată, ei nu mai aveau rolul să transmită informație elevilor, aveau un rol de facilitator, ajutau elevii să construiască singuri cunoștințe noi pe baza celor vechi. O temă din program începea cu o întrebare pe care profesorul o punea elevilor, le arăta un experiment și elevii trebuiau să răspundă singuri de ce se derulează experimentul respectiv în acel fel. Discutau pe grupe și fiecare formula ipoteze explicative, după aceea făceau experimente ca să vadă și să ajungă ei singuri la formula respectivă. De fapt, ei intrau în papucii cercetătorului.

Profesorii s-au convins până la urmă, când au văzut efectul asupra elevilor. Au devenit mult mai curioși, le-a crescut entuziasmul și am aflat chiar de la profesori, când am făcut evaluările, că venea pauza și elevii ar fi dorit ca ora să continue. În pauză vorbeau cu colegi de la alte clase și povesteau ce făceau la ora de fizică, iar profesorii erau surprinși.

Cum e posibil să se schimbe atitudinea lor atât de mult? Li se părea ceva miraculos cu această abordare.

Where did you come across the biggest resistance to change?

We have a graph showing the way people relate to a new idea or approach. Some are open, innovative, but there is also the other end, those who are conservative and resist change. Not all national colleges were as open. Some said, we are doing the right thing, our teachers taught us the same way and there was no problem for us to learn physics. Our students understand the subject, why worry about a different approach? More cynical, transaction-like attitudes are natural, when an effort is not reflected in pay.

A few years later, it was us who had to worry about a way to deal with those who were not so open to new things or interested in them, with pragmatic, conservative teachers, since we had to reach out to as many of them as possible, make as many as possible change their didactic approach. Suddenly, their role was no longer to convey information, but to act as facilitators, helping students build themselves new knowledge based on the old one. A topic in the program started with a question that the teacher would ask the students. The teacher would show them an experiment and the students had to answer why the experiment went that way. In their discussion groups, they would formulate interpretative assumptions, then conduct experiments to reach the formula on their own. They actually stepped into the researcher's shoes.

Teachers were eventually persuaded when they saw the effect on the students. They were more curious, more enthusiastic and, in the evaluation round, teachers related that the students would have liked the class to extend in the break, too. During the breaks, they spoke about the physics class with other colleagues, which teachers found surprising.

How was such a big attitude change even possible? They found something miraculous in all that approach.

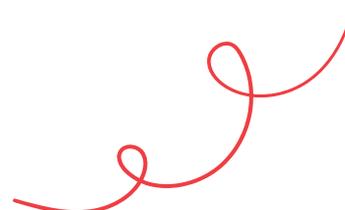

Dar același lucru s-a întâmplat și în celelalte țări unde a fost introdusă. Fizica, chimia au devenit materii preferate, elevii au fost entuziasmați de faptul că înțelegeau mai bine ce fac la ore, înțelegeau mai profund fenomenele discutate, iar asta a avut efect și asupra profesorilor, pentru că le-a crescut și lor entuziasmul. Veneau cu mai multă plăcere la ore. Îi bucura și pe ei bucuria elevilor lor.

It was the same in other countries where IBL was introduced. Physics, chemistry turned into subjects of choice, students were excited that they could understand the contents of a class much better, the phenomena at hand in a deeper way, and all that influenced the teachers, they got more excited, too. They were happier to come to the classes. They were pleased to see their students happy.

Pas cu pas, până la schimbarea programei școlare

Step by step, towards the change of the school curriculum

Cât de repede a prins tracțiune Fizica Altfel și care este statusul actual?

Inițial, după cursul de formare, își schimbau modul de predare cam 35% dintre profesori, însă acest lucru depinde de mai mulți factori, nu doar de inițiativa profesorilor. De aceea, după ce am implementat Mecanismul de Sprijin, procentul celor care aplicau la clasă ajungea undeva la 70% dintre cei care au făcut cursul. Mecanismul de Sprijin în sine este o comunitate gândită pentru profesorii de fizică de către Centrul de Evaluare și Analize Educaționale la nivel județean, ca ei să poată colabora și să dezvolte capacitatea de a găsi chiar ei soluții la provocările cu care se vor confrunta.

Derularea acestui Mecanism de Sprijin pentru profesori a început în anul 2017, după ce am observat cum au procedat alte țări când au introdus învățarea prin investigație și am înțeles că nu e suficient să existe manuale, să fie schimbată programa, să fie recomandări metodologice sau să facă cursuri suplimentare. Profesorii au nevoie de un sprijin mai serios, pentru că, pentru ei, este o schimbare de amploare. Ca și cum i-ai muta din Groenlanda în Australia.

Este nevoie de un cu totul alt „mindset” pe care trebuie să îl aibă la clasă și atunci trebuie să fie în călătoria aceasta împreună cu profesori care au aceleași provocări la clasă și care se străduiesc să facă această schimbare. Nu pot să facă această schimbare de unii singuri. Acum, putem să spunem că avem o comunitate, pentru că am format 3.100 de profesori de fizică, ceea ce înseamnă între 70 și 75% din numărul total de profesori.

How long did it take for Physics Curriculum Reform to gain momentum and what is the current situation?

At first, there were about 35% of the teachers who changed their teaching approach, after the training course, but that depends on a mix of factors, not only a teacher's initiative. After we put the support mechanism in place, the percentage of those implementing the approach in class went up to around 70% of the trainees. The support mechanism is actually a community which Centrul de Evaluare și Analize Educaționale designed for physics teachers at county level, for them to collaborate and develop their capacity to find solutions to the challenges they might face.

We started implementing this support mechanism for teachers in 2017, after we looked closer at what other countries did when they introduced inquiry-based learning and understood that it was not enough to have manuals, change the curriculum, provide methodological guidance or additional training. Teachers needed more robust support, as it was a massive change to them. As if they were moved from Greenland to Australia.

It takes a completely different mindset when they approach a class and then, they must embark on this journey together with teachers who are confronted with the same challenges in class and are striving to make this change happen. They can't make change happen in isolation. We may now say that we have a community, as we have already trained 3.100 physics teachers, which is 70-75% of all.

Ce instrumente primesc profesorii, începând de la cursul de formare până când sunt pregătiți să facă schimbarea la clasă?

Primul pas constă în cursul de formare, în care au și un suport de curs la dispoziție, dar și unități de învățare. Ce sunt aceste unități de învățare? Metodologic, le arată profesorilor ce activități la clasă sunt potrivite pentru fiecare temă din programa școlară. Recomandă să facă un anumit experiment, să pună anumite întrebări și completează partea de teorie. Apoi, stimulează la anumite experimente, cu ghidajul profesorului și în funcție de nivelul elevilor. Până când ajung să facă investigație liberă, deschisă.

Tot la capitolul resurse, acum sunt și noile manuale. De exemplu, la clasa a VII-a, trei dintre cele cinci manuale aprobate de Minister sunt făcute de profesori din Fizica Altfel. Lucrul acesta a fost posibil pentru că, acum, programa școlară de gimnaziu, la fizică, recomandă utilizarea învățării prin investigație, cu competențe specifice. Este ceva cu totul altfel, pentru că s-a folosit un framework OECD-PISA destul de solid, iar activitățile de învățare din programa școlară sunt din Fizica Altfel, din ghidul nostru metodologic. Și asta a contat foarte mult.

What are the tools that teachers receive, starting from training up to the moment when they are ready to implement the change in class?

The first step consists of the training course, where they are provided training materials as well as learning units. What is a learning unit? Methodologically, a learning unit shows teachers which class activities are appropriate for each topic in the curriculum. It recommends a specific experiment, specific questions to be asked and complements the theoretical part. Then it works as a booster, in given experiments, conducted under the teacher's guidance and depending on the students' level. Up to the point where they engage in free, open inquiry.

Speaking of resources, we now have the new manuals. For the 7th grade, for instance, three of the five manuals approved by the ministry are written by teachers involved in Physics Curriculum Reform, which was enabled by the fact that the current secondary school curriculum provides for the use of IBL and for specific related competencies. It is all very different, because it relies on a pretty robust OECD-PISA framework, while the learning activities in the curriculum are from our methodological guidebook, Physics Curriculum Reform. It has made a big difference.

Marele salt a fost schimbarea programei de gimnaziu.

The big leap forward was the change of the secondary school curriculum.

Un alt pas mare a fost apariția acestor manuale cu autori profesori din Fizica Altfel, iar pentru a forma comunitatea, un alt element important a fost acest mecanism de sprijin, dezvoltat la nivel județean/național.

Singurul element care lipsește este un sistem obiectiv de evaluare, pentru că profesorii formează competențe din programa de gimnaziu. Există beneficii foarte valoroase pentru elevi, dar sistemul nu le măsoară.

Another big step was the publication of these manuals authored by teachers involved in Physics Curriculum Reform, whereas a major element for the creation of the community was the support mechanism at county and national levels.

The only missing part is an objective evaluation system, because teachers are expected to shape competences included in the secondary school curriculum. The benefits for the students are highly valuable, but the system does not measure them.

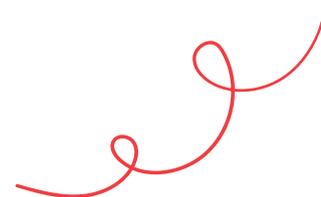

Photo: Centrul de Evaluare și Analize Educaționale

Impactul real asupra elevilor

Real impact on the young students

Ne-a preocupat, bineînțeles, impactul și, pentru a avea repere relevante, am derulat, în 2021 - 2022, un studiu împreună cu Institutul Leibniz de Pedagogie a Științelor și Matematicii din Kiel. Pe scurt, se vede un progres semnificativ, aproape dublu, al elevilor din grupul experimental comparativ cu cei din grupul de control. Așa că, performanțele elevilor care au învățat prin investigație au crescut cu 57%, în timp ce performanțele grupului de control au crescut doar cu 30%. În acest studiu au fost incluși 1.600 de elevi și 90 de profesori. Imaginați-vă că prin cei 3.100 de profesori formați în Fizica Altfel se ajunge la minimum 300.000 - 400.000 de elevi.

We were concerned with the impact, of course, and, in order to have a set of relevant benchmarks, in 2021-2022, we conducted a study together with the Leibniz Institute for Science and Mathematics Education at the University of Kiel. Briefly, there emerges a significant, almost double progress in the experimental group versus the control. Consequently, the results of the pupils who learned by inquiry went up by 57%, compared to only 30% in the control group. The study included 1,600 pupils and 90 teachers. Imagine that, through 3,100 teachers trained in Physics Curriculum Reform, we reach out to 300,000-400,000 students, at a minimum.

S-a produs schimbarea urmărită? Ați atins obiectivul final pentru Fizica Altfel?

În mare măsură, da, pentru că profesorii care au aplicat la clasă au devenit apologeți puternici ai metodei de învățare prin investigație. Am putea spune că obiectivul este atins, pentru că este acoperită partea de gimnaziu și avem un ghid metodologic și pentru liceu. Dar, pentru a maximiza rezultatele, ar fi bine să fie schimbată și programa pentru liceu.

Has the envisaged change materialized? Have you reached the ultimate goal of Physics Curriculum Reform?

We did, to a large extent, because the teachers who taught using IBL in class became its strongest advocates. We may say we have reached our goal because we've covered secondary school and we have a methodological guidebook for high schools. To maximize the results, however, it would be good to change the high school curriculum, too.

Photo: Centrul de Evaluare și Analize Educaționale

Cât de importantă este susținerea din comunitate și a unor parteneri pe termen lung?

Construcția acestui program și a comunității „Fizica Altfel” a fost sprijinită foarte puternic de Romanian-American Foundation. A fost o sursă de încredere. Exact ca atunci când mergi pe munte, în condiții de zăpadă și gheață, și ai o asigurare prin care ești prins de altcineva dacă aluneci și ești sigur că nu te duci la vale. Pentru că au fost momente în care au fost destule bătaii de cap.

Am avut încredere din partea lor și au fost parteneri de dialog. Ne-am consultat pe măsură ce demaram noi proiecte, discutam în detaliu pe baza propunerilor făcute și, când vedeam că o activitate pe care noi am gândit-o nu funcționează sau nu are eficiența pe care ne-am fi dorit-o, am avut un partener obiectiv de dezbatere.

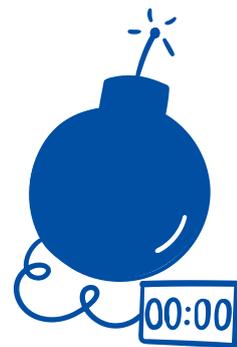
How important is community and long-term partnership support?

The shaping of this program and of the Physics Curriculum Reform community were strongly supported by the Romanian-American Foundation. They were our source of trust. Just like climbing a mountain, when there is snow and ice and you are secured by another climber, so, when you fall, you don't end up on the bottom of the abyss. We had our share of complicated moments.

They trusted us and were open to dialogue. We sought each other's opinion when we launched a new project, discussed proposals in detail and whenever an activity we designed did not work at all or not as efficiently as we expected, we found in them an objective discussion partner.

Fizica Altfel la nivelul următor și bomba cu ceas din educația STEM

Physics Curriculum Reform and the Bomb in STEM Education

Obiectivul este ca această comunitate Fizica Altfel să se organizeze sub forma unei asociații și, astfel, să poată să preia procesul de schimbare început de noi. Pentru că Centrul de Evaluare și Analize Educaționale va face un pas, doi în spate și va avea un rol secundar, de ghidaj. Continuarea procesului de schimbare este foarte importantă, pentru că schimbarea nu este ireversibilă. Există și riscul de regres. Trebuie să existe continuitate, mai ales că scopul programului este implementat, este atins.

Apoi, am făcut câțiva pași cu Chimia Altfel și de ceva vreme am început și cu Matematica Altfel. Acestea cresc pe experiența acumulată în Fizica Altfel. În zona STEM, abilitățile pe care le dezvoltă elevii și studenții pentru științe exacte sunt foarte utile în ramuri economice care produc, să zicem, valoare adăugată: construcții de mașini, industrie chimică, materiale de construcții. Drept urmare, sunt destui elevi care se duc spre Politehnica, spre inginerie, care au fost atrași de științele exacte și sunt puțini care se duc la facultăți de fizică, chimie sau matematică.

De aici apare o mare problemă, pentru că, de exemplu, pe științele naturii, consecința este că vin foarte puțini profesori noi în sistem și există un deficit foarte mare. Sunt județe în care în 10 ani intră doar un profesor nou în sistem și școlile își continuă activitățile cu profesori pensionari. E o practică deja, am scris articole, am tratat subiectul cu inspectorii din diferite județe și cred că decidenții nu realizează că e o bombă cu ceas.

The objective is to have this Physics Curriculum Reform community organized into an association which will continue to manage the change process we started. Centrul de Evaluare și Analize Educaționale will take a step back and play a secondary role, more like guidance. It is very important to continue the change process, because change is not yet irreversible. There is still the risk of regress. There must be continuity, especially since the goal of the program has been reached, it has been implemented.

Moreover, we have taken some steps with Chemistry Curriculum Reform and embarked on Mathematics Curriculum Reform, for a while now. They have developed based on the experience from Physics Curriculum Reform. In the STEM area, the abilities related to exact sciences that the students develop are very useful, let's say, in added value industries such as heavy equipment, the chemical sector and building materials. Consequently, out of the total number of students who are inclined to exact sciences, many embrace applied sciences, engineering, and only a few choose physics, chemistry or mathematics studies.

This whole situation gives rise to a big problem, because there are few natural sciences new teachers in the system, for instance, and the shortage is massive. Some counties only have one new entrant every 10 years and schools rely on their activities on retired staff. It is already common practice, we wrote articles, tackled the issue with school inspectors from different counties and, to my mind, decision-makers are not aware that we are dealing with a time bomb.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign

Interviu cu Elena Coman, director de dezvoltare strategică la Asociația Techsoup România

An Interview with Elena Coman, Development Director of Asociația Techsoup Romania

„Schimbarea trebuie să vină de la profesori pentru educația digitală din România”

În țara în care competențele digitale ale populației sunt printre cele mai scăzute din Europa, Predau Viitor vine ca un răspuns ambițios la necesitatea de a forma generații de profesori și elevi pregătiți pentru provocările tehnologice ale viitorului. Programul, lansat de Asociația Techsoup România, devine treptat un pilon important pentru dezvoltarea competențelor digitale în învățământul românesc, cu un impact vizibil la nivel național. Conform Eurostat, doar 28% dintre românii cu vârste între 16 și 74 de ani au competențe digitale de bază, în timp ce media europeană este de 80%, propusă ca țintă pentru 2030.

Pe acest fundal, Predau Viitor are obiective clare: până în 2025, jumătate dintre profesorii de informatică din România ar trebui să finalizeze cel puțin un curs de dezvoltare profesională oferit de Techsoup și un sfert dintre ei să adopte metode de predare eficiente și incluzive. Programul oferă un spectru variat de resurse educaționale, de la platforma de cursuri online și sesiuni de training interactive până la activități și metode aplicate, precum Acceleratorul de dezvoltare de produse digitale și inițiativa Experience AI.

“Change must stem from digital education teachers in Romania”

In a country where the digital skills of the general population are among the lowest in Europe, Teach the Future comes as an ambitious response to the need of shaping new generations of teachers and young students ready to face the technological challenges of the future. The program, which was launched by Asociația Techsoup România, is gradually turning into an important pillar for digital skills development in Romanian education, with a visible impact nationwide. According to Eurostat, only 28% of Romanians aged 16-74 possess basic digital skills, whereas the proposed 2030 target is 80%.

On this backdrop, Teach the Future has two clear objectives: by 2025, half of the computer science teachers in Romania should attend at least one professional development training course provided by Techsoup and a quarter of them should adopt efficient and inclusive teaching methods. The program comes with a variety of educational resources, from an e-learning and interactive training platform to applied activities and methods, such as the accelerator for the development of digital products and the Experience AI initiative.

Aceste cursuri, devenite esențiale în formarea profesională, au ajuns deja la 53% dintre profesorii de informatică din România, având un impact pozitiv asupra a peste 105.000 de elevi din gimnazii și licee.

Elena Coman, director de dezvoltare strategică al Asociației Techsoup, ne-a oferit o privire detaliată asupra acestei inițiative, subliniind importanța colaborării cu RAF, care a susținut programul și a facilitat accesul la resurse și know-how internațional. De la programele de formare continuă și inițiativele de predare a inteligenței artificiale până la impactul real asupra comunităților școlare din România, Predau Viitor conturează o viziune în care educația despre tehnologie se aliniază cu nevoile reale ale elevilor și profesorilor.

Asociația devine, treptat, prin programul Predau Viitor, unul dintre principalii susținători pentru dezvoltarea profesională a profesorilor români de informatică. Cum a început totul? Ce a declanșat nevoia de a crea Predau Viitor?

Totul a început când am observat că în educația românească existau diferențe majore între experiențele elevilor și resursele disponibile pentru pregătirea profesorilor. Lucrând cu elevii, ne-am dat seama că la momentul respectiv, în 2016, majoritatea proiectelor existente în zona educațională, cele care erau puțin mai diferite decât olimpiadele obișnuite sau decât concursurile obișnuite, erau dedicate doar elevilor.

Iar profesorii rămâneau fără acces la experiențe de formare profesională care să-i apropie de lumea reală, de industrie. Atunci am realizat că schimbarea trebuie să vină de la profesori. Predau Viitor s-a născut din această nevoie – să le oferim profesorilor de informatică resursele necesare pentru a face diferența.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să aducem împreună profesori care lucrau deja cu elevi de liceu, pe care noi îi cunoșteam din programul nostru Opening Opportunities, alături de oameni din industria de IT. Un accelerator în care am deschis un dialog cu profesioniști care lucrau în industria IT, care dezvoltau proprietatea intelectuală, fie românească, fie de la companii internaționale în România, unde ni se părea foarte important să deschidem perspectiva profesorilor cu privire la acest subiect.

These courses, already a must in professional training, have so far reached 53% of the Romanian computer science teachers, which accounts for a positive impact on over 105,000 students in secondary schools and high schools.

Elena Coman, Development Director of Techsoup, offered us a detailed perspective on this initiative and reiterated the importance of collaborating with RAF, an organization that provided support to the program and facilitated its access to international resources and know-how. From continuing professional development and the AI teaching initiatives to the real impact on Romanian school communities, Teach the Future is shaping a vision in which tech education aligns with the teachers' and students' real needs.

Through Teach the Future, the association is gradually turning into one of the main professional development supporters of computer science teachers in Romania. How did it all start? What sparked a program such as Teach the Future?

It all started when we noticed the huge gap in Romanian education between the students' experiences and the available training resources for teachers. By working with the students, we realized that at the time, that is, in 2016, most of the education-centered projects, those slightly different from common Olympiads or contests, only targeted students.

Teachers were disconnected from professional training experiences that would bring them closer to the real world, the industry. That's when we realized that change must stem from teachers. Teach the Future arose from this very need – to arm the computer science teachers with the necessary resources to make a difference.

The first thing we did was to put together teachers who were already working with high school students and we knew from our Opening Opportunities program with people from the IT industry. An accelerator which paved the way to a dialogue with professionals in the IT industry, experts in intellectual property, both Romanian and originating from international corporations in Romania, a dialogue in which it seemed essential to us to bring the teachers perspective on the topic.

Photo: Asociația TechSoup România

Școala de scriere de cod românească este informație pură

The Romanian computer programming school is sheer information

De la început nu voiam să discutăm numai despre crearea de cod. Scrierea de cod este foarte importantă, dar ne-am dat seama că una dintre probleme era că școala de scriere de cod românească este informație pură, chiar dacă este bună. Ceea ce lipsea era complementaritatea, capacitatea elevilor de a vedea, de a simți cum se dezvoltă un produs, de la idee până la produsul funcțional.

Nu este vorba de a crea produse cu scop comercial, scopul nostru a fost întotdeauna ca acești copii să aibă experiența de creatori. Este o experiență de creator și să scrii cod, dar, considerăm noi, o experiență ușor incompletă, în sensul în care nu vezi efectul codului pe care îl scrii în lumea reală, nu vezi dacă el poate să rezolve probleme sau dacă adaugă la probleme în unele cazuri. Nu înțelegi care sunt consecințele lucrurilor pe care le faci. Asta este ceea ce încercăm noi să aducem în plus.

Parțial, am avut și dorința de a putea să generăm această nevoie antreprenorială în cât mai mulți elevi, să își dea seama că își doresc să fie creatori, fie chiar și cu scop comercial. Voiam să îi vedem pe acești oamenii cum devin creatori, dar și rezolvatori de probleme, de probleme sociale reale. Pentru că, în aceleași timp, cu un cod poți să obții o aplicație de livrat pizza sau să faci o aplicație care să adreseze o problemă comunitară.

From the very start, we did not only want to address computer programming. Coding is very important, but we realized that one of the issues was that the Romanian computer programming school was sheer information, even if it was good. The missing part was complementarity, the students' capacity to see, feel how a product develops, from an idea to a functional product.

That does not mean to design a commercially oriented project, our aim has always been to offer these children a creator's experience. Coding is also a creator's experience, but we deem it slightly incomplete, in the sense that one fails to see the effect of a code in the real world, whether it will solve a problem or sometimes add to it. One fails to understand the outcomes of one's actions. This is what we're trying to bring to the table.

Part of it was also about sparking an entrepreneurship spirit among the students, making them realize that they wanted to be creators, even for a commercial purpose. We wanted to see these young people become creators, as well problem solvers when faced with real social problems. A code may materialize in a pizza delivery app or an app addressing a community problem.

Photo: Asociația TechSoup România

Rezolvarea problemei metodei de învățare și a motivației pentru elev rezolvă în același timp și problema literației digitale?

Absolut. Cu toții știm, iar datele o arată, că noi învățăm foarte mult prin practică. Învățăm făcând experimente. Din păcate, tendința de hiperconceptualizare și de abstractizare în școala românească apare foarte devreme, începem să vorbim despre concepte abstracte și uităm să mai punem mâna pe obiectele la care fac referire. Vedem asta cel mai bine în matematică, unde deja există colegi care lucrează cu partenerii de la Romanian-American Foundation pentru a include acest lucru, pentru a pune necesitatea înapoi în predarea matematicii. Un lucru similar se întâmplă și la informatică.

Punem această materialitate înapoi în informatică, ca de fiecare dată când elevul se gândește la scrierea de cod să aibă în minte, ca alternativă, și o experiență în care folosește codul. Așa vede cum crește o idee.

Cu siguranță că este foarte important ca teoria să fie bine structurată, conceptele să fie definite, dar este doar o bucățiță din soluție. Atunci când abstractizezi foarte mult, când teoria este foarte bine pusă la punct, dar nu știi cum poate fi implementată și nu înțelegi consecințele implementării, nu doar legat de dezvoltarea de produs, nu înțelegi nici aspectele de etică și de responsabilitate asociate cu codul respectiv și cu soluția pe care ai creat-o tu. Un lucru deloc bun.

Once the learning method and motivation aspects are solved for a student, is the issue of digital literacy solved, too?

Definitely. It is well known and also supported by data that we learn best by doing. We learn by experience. Sadly, hyper-conceptualization and abstractness come very early as a trend in Romanian education, we start speaking about abstract concepts and forget how the objects they refer to feel like. It is most obvious in mathematics, and there, we already have colleagues working together with counterparts in the Romanian-American Foundation to put this tangible element back into teaching mathematics. The same goes for computer science.

We are putting this materialness back into IT, so, whenever a student is thinking of writing a code, they should also alternatively refer back to an experience where the code is used. It's the only way to see an idea grow.

It is essential, of course, for the theory to be well structured, for concepts to be delineated, but that is only a small part of the solution. When we get too abstract and the theory is flawless, it may happen that we ignore the way in which a solution can be implemented or the consequences of its implementation, not only in relation to product development, but also in terms of ethics and accountability associated with a product and the solution that we created. That is not good at all.

Formarea profesorilor devine cea mai mare provocare

Training the teachers becomes the biggest challenge

Am pornit de la premisa: dacă reușim să expunem profesorii la experiențe reale, atunci le va fi simplu să ducă aceste lucruri la clasă. A fost o presupunere eronată. Pentru că nu este așa de simplu să demonstrezi și apoi să te aștepti să fie ușor transferat într-un sistem pedagogic care are cu totul și cu totul alte provocări.

Prima soluție a fost provocată de realitate și atunci am înțeles că trebuie să investim puțin mai mult în pregătirea pedagogică a profesorilor. Lucrăm cu profesori senzaționali, sunt mulți în România, însă marea lor vulnerabilitate este sistemul de pregătire pedagogică din care ei înșiși au făcut parte. De exemplu, în facultățile profund tehnice, modulele pedagogice au fost întotdeauna, trebuie să o spun, superficiale. Predate de oameni care la rândul lor au lucrat toată viața mai degrabă cu adulți, nu au lucrat cu copii și nu au putut să pregătească cu adevărat profesorii pentru a lucra mai departe cu elevi de gimnaziu, cu adolescenți. Practica pedagogică este insuficientă și cunoaștem multe cazuri de profesori de informatică care au intrat la clasă fără să fi avut măcar o singură oră de practică, să fi predat sau să fi făcut mentorat.

Universitățile trebuie să abordeze cu mai multă responsabilitate acest subiect, sistemul de pregătire al profesorilor, care cu siguranță trebuie reformat.

Ce resurse și ce traininguri le-ați pus la dispoziție, cum i-ați motivat să-și crească competențele digitale și abilitatea de a transfera cunoștințe elevului?

Abordarea a trebuit să fie extrem de interactivă, cum sunt și procesele pe care le propunem. La început, am lucrat cu grupuri mici de profesori. Ne-am dat seama că nevoia generală este foarte mare, așa că am încercat să construim experiențe pentru numere din ce în ce mai mari de profesori, având grijă, pe de altă parte, ca ceea ce construim să fie din ce în ce mai adaptat direct pentru predarea la clasă.

We started from this assumption: if we succeed in exposing teachers to real-life experiences, it will be simple for them to take them back to their classes. It was wrong to start from there. It is not as simple as demonstrating and expecting things to be easily transferable to an education system that is faced with completely different challenges.

The first solution originated from reality and then we understood that we should invest more in the teachers' pedagogical training. The teachers we work with are fantastic, like many others in Romania, but their biggest vulnerability is the very pedagogical system that shaped them, too. In the faculties with mainly a technical profile, the pedagogical modules have always been, let's admit it, superficial. They are taught by people who, at their turn, chiefly drew on an experience with adults, who never worked with children as such and, consequently, were unable to actually prepare teachers to further work with secondary school children, teenagers. The teaching practicum is insufficient and there are many instances where computer science teachers embarked on a teaching career without as much as one class of practicum, of apprenticeship or mentorship.

Universities should address this topic of teacher training more responsibly; the system is definitely in need of reform.

What are the resources and training courses that you made available and how did you motivate them to enhance their digital skills as well as the skill of knowledge transfer to students?

The approach had to be necessarily highly interactive, similar to the processes we propose. We worked with small teacher groups, at first. We realized that the overall need was very high, therefore we tried to build experiences for an increasingly higher number of teachers, while also paying attention to building something that was increasingly more suitable for class teaching.

De aceea, dacă la început lucram cu 20-30 de profesori care trebuiau să extragă dintr-o experiență elementele pe care să le ducă la clasă, în prezent suntem într-un punct în care avem pentru ei experiențe și cursuri care îi ajută în zona pedagogică și cursuri asincron online, care îi ajută cu metoda de predare și lecțiile efective. Așa am răspuns la ce nevoi existau.

Apoi, în 2017, informatica a fost reformată cu aspecte de competențe digitale, dar și cu elemente de programare, mai exact programare vizuală, pentru că este important cum înveți să programezi pentru ceea ce înseamnă înțelegerea ta logică a programării mai departe. La fel cum este de important cum înveți să numeri și să socotești.

Ne-am dat seama cu această ocazie că foarte puțini profesori erau pregătiți să facă acest lucru, pentru că profesorii de liceu predau și la clase mai mici și prin urmare trebuiau să-și adapteze stilul de predare, maniera și exemplele. În continuare, în România, manualele sunt incredibil de bogate ca informație, dar sunt sărace ca exemple care să ajute activității practice la clasă. Teoretic, manualul este instrumentul elevului, dar în continuare credem că, cel puțin la nivel de gimnaziu, manualele sunt mult prea bogate în contexte pe care copiii încă nu reușesc să le înțeleagă.

So, if we first started working with 20-30 teachers who were supposed to extract from one experience the elements that they could translate into class teaching, we have come to a point where we can offer them experiences and training that are useful in the pedagogical area, and online asynchronous trainings that are helpful in terms of teaching methods and effective class activities. It was our response to the existing needs.

Then, in 2017, computer science underwent the reform of digital skills and elements of programming, visual programming, to be precise, since the way programming is first learnt is important to further understand programming in a logical way. Just as important as counting and simple number operations.

We then realized that few teachers were prepared to do it, because it is high school teachers who are supposed to teach younger pupils and, consequently, they needed to adjust their teaching style, methods and examples. In Romania, we still have manuals that include incredible amounts of information, but hardly any examples to help with practical class activities. In theory, a manual is meant as a student's tool, but we still believe that they offer too many contexts that the children struggle to understand, at least in secondary school.

Întrebarea profesorului: Ce folosesc eu ca să predau programare copiilor? Teoretic, manualul este instrumentul elevului.

**A teacher's question:
What should I use to teach programming to
children? In theory, a manual is a student's tool.**

Am încercat să acoperim această nevoie imediată a profesorilor și am creat acest curs de Scratch, un program de codare, de programare creativă vizuală, care pune accent pe pașii procedurali, pe creativitate și povești, ceea ce atrage copiii și ajută profesorii. Ca rezultat, în acest moment, unul din patru profesori de informatică a trecut prin programul nostru de Scratch și sunt mai pregătiți pentru lucrul la clasă.

We tried to cover this immediate need of the teachers and created a Scratch course, a coding program, creative visual programming, that emphasizes the procedural steps, creativity and stories, which is attractive to children and helpful to teachers. As a result, we now have one out of four computer science teachers having gone through our Scratch program and, consequently, being better prepared for class activities.

Este o resursă construită în principal din provocarea dată de copiii, care trebuiau să înceapă să învețe programare din clasa a V-a. Iar pentru ei trebuia să găsim o modalitate care nu este teoretică, este adaptată vârstei și îi pregătește pentru lucruri mai serioase. Altfel, tentația sistemului ar fi fost să facă C++ sau Python, începând cu clasa a V-a, ceea ce este cam devreme, și să piardă din elementul de joc și de activare a copilului, care inclusiv la această vârstă de gimnaziu încă învață jucându-se.

De aceea mi se părea foarte important să dăm acest răspuns la întrebarea pe care profesorul și-o punea: Ce folosesc eu ca să predau programare copiilor? Curricula recomandă diferite programe și am remarcat că cel mai potrivit vârstei lor este într-adevăr Scratch, folosit la nivel global.

Ce resurse și ce traininguri le-ați pus la dispoziție, cum i-ați motivat să-și crească competențele digitale și abilitatea de a transfera cunoștințe elevului?

Unele date estimează la 6.000 numărul de profesori de informatică din România, iar Techsoup a lucrat cu aproape 4.000 dintre ei, în diferite momente și contexte. O treime sunt și absolvenți de diferite experiențe de învățare ale Techsoup.

Sunt județe în care unul dintre patru profesori a terminat cel puțin un curs cu noi și cred că este absolută nevoie ca ei să aibă mult mai multe experiențe până încep să se vadă schimbări în procesul de învățare. Remarcăm și că profesorii care revin după ce fac acest curs pentru Scratch sunt cei care urmează și cursurile de pedagogie. Primul este un curs despre superputerea dialogului, cum creează superputeri în predare, urmărește un concept pedagogic numit Predare Dialogică și este creat cu colegi de la Universitatea din București.

Ajută la dezvoltarea de dialoguri mai bune la clasă, începând de la transmiterea de feedback până la decodarea conversațiilor de la clasă, pentru a înțelege dacă elevii au priceput.

Al doilea curs, foarte apreciat de profesorii de informatică, este despre minte, creier și învățare, ia pas cu pas diferite mitologii din zona de învățare și neuroștiințe și le actualizează treptat, pentru că este nevoie și sunt stereotipurii în care unii dintre noi am rămas puțin blocați. Precum ideea că folosim 10% din potențialul creierului. Ați rămâne surprinși de cât de multe există.

This resource was mainly built on the challenge faced by children, since they were supposed to start learning programming in the 5th grade. We had to identify a way outside the realm of theory, one that is age appropriate and prepares them for more serious things. Otherwise, the system would have tended to do something like C++ or Python as early as the 5th grade, which is a bit too early, and lose the elements of play and child activation, whereas at secondary school age, children still learn through play.

That is why it seemed important to give an answer to the question a teacher would ask: What should I use to teach programming to children? The curriculum recommends different programs, but I've noticed that the most age appropriate is actually Scratch, also used across the world.

What are the resources and training courses that you made available and how did you motivate them to enhance their digital skills as well as the skill of knowledge transfer to students?

Some sources estimate that computer science in Romania has 6,000 teachers, overall, and Techsoup has worked with almost 4,000 of them, at different times and in different contexts. One third has also completed different Techsoup learning experiences.

In some counties, out of four teachers, one has completed at least one training with us and I see it as a must that they need more of such experiences before we see apparent changes in the learning process. We also notice that the teachers who return after they complete this Scratch dedicated course are also the ones who attend the methodology courses. The first is on the super-power of dialogue, on dialogue as an enabler of teaching super-powers, it pursues a methodological concept called dialogical teaching which is created together with peers from the University of Bucharest. It helps to develop better dialogue in class, from giving feedback to decoding class conversations, to making sure that the students really understood.

The second course, which is highly appreciated by computer science teachers, delves into the mind, the brain and learning, by considering different learning and neuroscience myths and then gradually updating them, because they need updating and there are many stereotypes in which some of us are still trapped. Such as the idea that we only make use of 10% of our brain's potential. You'd be surprised to see how many there are.

Photo: Asociația TechSoup România

Ce urmează în cadrul Predau Viitor?

Cel mai important pentru noi, începând cu 2023, a fost să construim experiențe complete de învățare. Vorbim despre planul de lecție, toate fișele de activitate, toate prezentările pe care trebuie să le susțină profesorul în fața copilului și întreg parcursul de obiective de învățare prin care trebuie să treacă un elev pentru două subiecte importante pentru noi: product development, pe de o parte, și inteligența artificială, AI, de cealaltă parte. Pentru asta, avem în acest moment la dispoziție Acceleratorul, o metodă construită de noi pentru informatică - TIC, dar și pentru specializările de informatică intensiv, care includ o experiență de dezvoltare de produs de la zero până la ceea ce noi numim MVP, Minimum Viable Product, un prototip funcțional.

Dar de ce este interesant acest Accelerator? După ce a trecut prin câteva iterații, este infuzat cu elemente de responsabilitate și scenarii reale prezentate sub forma unor povești care descriu o lume foarte apropiată de lumea noastră, în care au câteva scenarii de probleme și de provocări ale unor oameni din acest „Curious Town”, pe care elevii trebuie să încerce să le rezolve cu produse digitale, care să răspundă la nevoia și provocarea descrise în scenariul respectiv.

Scenariile implică mult multiculturalism, schimbări climatice, probleme comunitare locale, subiecte sociale la care, de obicei, copiii nu au acces să vorbească sau să se gândească. Acest lucru chiar este despre Predau Viitor. Pentru că mai întâi am experimentat cu diverse metode similare, prezentate de Universitatea Cambridge, iar când am pilotat proiectul, am urmărit impactul asupra elevilor și am văzut ce era important: modificări foarte mari ale atitudinii elevilor față de materie și activitatea respectivă.

What is next in Teach the Future?

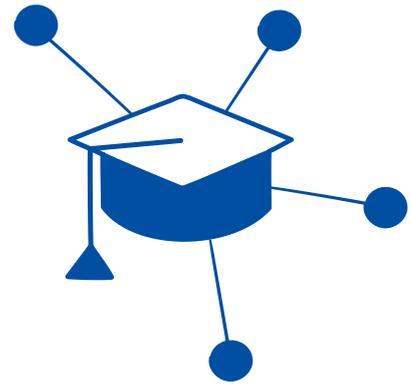
Since 2023, the most important thing to us was to build complete learning experiences. I have in mind the lesson plan, all the activity sheets, all the presentations that a teacher should deliver in front of the class and the entire set of learning objectives that a student should reach under two topics that are important to us: product development, on the one hand, and AI, on the other. That is what the accelerator is for, a method we build for information technology and communications, ITC, as well as for the IT intensive profiles, which include a product development experience, from scratch to MPV, a minimum viable product, that is a functional prototype.

But why is this accelerator so interesting? Having gone through a few iterations, it is infused with elements of responsibility and real-life scenarios presented as stories of a world much like our own, in which the people of Curious Town are faced with a number of problems and challenges that the students should attempt to address with digital products in response to the need and the challenge described in a certain scenario.

The scenarios bear a lot on multiculturalism, climate change, local community issues, social topics which are typically outside the scope of children's opinions or consideration. This is the very essence of Predau Viitor. We first tried several similar methods, designed by the University of Cambridge, and, when we piloted the project, we monitored student impact to see the element that really makes a difference: a massive change in student attitudes to the subject and to the subject related activities.

Muzele Predau Viitor: Universitatea Cambridge, Raspberry Pi Foundation și Google DeepMind

The muses of Teach the Future: University of Cambridge, Raspberry Pi Foundation and Google DeepMind

În general, colaborarea cu specialiști în pedagogie din Marea Britanie este un proces de învățare accelerată, din punct de vedere al organizației. Este ca și cum ai vrea să bei apă de la un hidrant. Au o activitate intensă, o școală de pedagogie foarte bună și nu este de mirare că și colegii de la Romanian-American Foundation lucrează cu ei. Pe noi, colaborarea cu Universitatea Cambridge ne-a învățat ce trebuie să facem ca să creștem șansele ca profesorii să facă activități practice la clasă, pentru că și ei la rândul lor au tot felul de constrângeri.

Un alt lucru pentru care suntem foarte mândri este participarea în programul global Experience AI, primul program de educație despre AI, dezvoltat de Raspberry Pi Foundation împreună cu Google DeepMind, special pentru a explica AI și Machine Learning elevilor de gimnaziu și liceu. Seturile de lecții ajută copiii nu doar la informatică și TIC, ci și la materii precum biologie, geografie sau limba română, comunicare, să facă activități în care înțeleg mai bine cum funcționează diferite elemente de AI. Cum funcționează deciziile bazate pe date, care sunt foarte specifice modelelor de inteligență artificială cu care lucrăm în acest moment.

Parte din soluție sunt partenerii și colaborarea

Este nevoie de un ecosistem, de o rețea în care ai acces la resursă, la know-how și la colaborare. De aici apar și idei noi. În zona organizațională, pentru că am lucrat de la început cu Romanian-American Foundation, am început să avem o abordare mult mai structurată față de cum sunt proiectele organizaționale obișnuite. Pentru că nu am avut în RAF un partener finanțator obișnuit, iar Predau Viitor nu este acel program european concentrat pe burocrație sau pe modelul programelor cu finanțare norvegiană, concentrate pe livrabile.

Generally speaking, our collaboration with teaching methodology experts from the UK is an accelerated learning process, from an organizational perspective. It is like trying to drink water from a firehose. They are immensely active, their pedagogical school is very good and there's no wonder why our colleagues from the Romanian-American Foundation are working with them. What we have learned from collaborating with the University of Cambridge is that we should give teachers a better chance to deliver practical activities in class, since they are also subject to all kinds of constraints.

Another thing we are very proud of is our participation in the Experience AI global program, the first AI education program, specifically developed by Raspberry Pi Foundation and Google DeepMind to explain AI and machine learning to secondary school and high school students. The lesson kits are helpful for children not only in ITC subjects, but also in biology, geography, Romanian language and communication. They facilitate activities that can help them understand much better how different AI elements will operate, and how evidence-based decisions operate, as they are highly typical of the AI models we are currently working with.

Part of the solution lies in partners and in collaboration

It takes an ecosystem, a network to provide access to resources, know-how and collaboration. This is also where new ideas emerge. In terms of organizational aspects, since we've worked from the very start with the Romanian-American Foundation, our approach is more structured than what an organizational project commonly is. RAF has not been an ordinary financing partner and Predau Viitor is not that kind of European project focusing on bureaucracy or on deliverables, as is the case with Norway grants.

În primul rând, abordarea este diferită, iar noi, ca organizație, considerăm RAF aproape un accelerator de capacitate organizațională pentru Techsoup, pentru că la fel de importante ca partea de finanțare sunt și procesele care au loc în organizație. Așa ajungi să ai o teorie a schimbării care are efect, să urmărești mult mai atent măsurarea, care în unele cazuri se apropie de un nivel de cercetare academică.

În plus, sunt foarte multe experiențe organizaționale pe care ei le pregătesc și în care investesc. O serie de bune practici prin care se facilitează schimburi de experiență, traininguri și consultanță, plus faptul că noi, ca organizație preocupată de tehnologie și societate, putem să vorbim cu alte organizații similare, care fac lucruri diferite și de la care putem să învățăm.

Avem acum o curiculă actualizată, la egalitate cu alte sisteme de învățământ?

Da, putem să spunem că acum suntem în rând cu absolut toată lumea și în rând cu ce se întâmplă la nivel de industrie. Acest Experience AI poartă elevul de la nivelul zero până la a înțelege cum funcționează inteligența artificială și a putea să se și joace cu propriile lui mici modele de decizii bazate pe date.

Inclusiv lecții despre Large Language Models pentru zona de comunicare și de științe sociale, studii de caz foarte interesante pentru zona de biologie și geografie pe utilizarea AI în diferite parcuri naționale, precum Serengeti. Sunt materiale care au fost deja create, iar aici contribuția noastră pedagogică a fost pe localizare, pe adaptarea conținutului ca el să se potrivească și pentru România, iar noi, în această perioadă, ajutăm profesorii să se simtă pregătiți să le ducă la clasă. Pregătim multe noutăți, pentru că în acest moment am devenit partenerul de pilotare de materiale noi cu colegii de la Raspberry Pi Foundation.

Focusul nostru pentru anii următori și obiectivele Techsoup și Predau Viitor sunt legate de profesori: cât mai mulți dintre ei să aplice la clasă Acceleratorul și lecțiile și resursele Experience AI. Credem că se potrivește foarte bine cu obiectivele curriculei existente și sistemul de module, care include șapte-opt lecții, se integrează foarte bine.

Este ceva de care suntem foarte, foarte mândri, pentru că nu mai suntem la nivelul în care treceau poate și cinci ani până să facem și noi un lucru similar. Programul acesta din care facem parte se întâmplă în acest moment, în acest moment în care există și provocarea. Suntem, practic, în același val. Cum ar zice bunica mea, „în rând cu lumea!”

The approach is different, first of all, and our organization thinks of RAF almost as an organizational capacity accelerator for Techsoup, as the processes taking part in an organization are as important as the financing side. That's how one can build a theory of effective change, or measure things more carefully, sometimes with the precision of academic research.

Furthermore, there are many organizational experiences that they prepare and in which they invest. A series of good practices acting as facilitators of experience exchange, training and consulting and, there is also the additional aspect that, as an organization interested in tech and society, we find a way to communicate with similar entities that do different things that we can learn from.

Now that we have an updated curriculum, is it on par with other education systems?

We now may say that we are on par with everyone else and, first of all, with the developments in the industry. Experience AI takes the students from level zero to understanding how AI works and to the ability to play with their own small, evidence-based decision models.

That includes lessons on large language models in communications and social sciences, captivating case studies for biology and geography such as the AI use in different national parks like Serengeti. There are many ready-made materials, our pedagogical contribution consisted in localization, in adjusting the contents to the Romanian context, whereas our current role is to support teachers to feel ready to bring them to their classes. There are many new things we're working on, because we are now the new material piloting partner of Raspberry Pi Foundation.

Our focus in the years to come and the objectives of Techsoup and Predau Viitor are related to teachers: we want as many as possible to apply the accelerator in class, as well as the Experience AI lessons and resources. We think they are appropriate for the existing curriculum and the module-based system, which includes seven or eight lessons; it's a good match.

It is something that we are very, very proud of, because we are now past the stage where we had to wait for even five years before we did something similar. This program that we take part in is happening right now, right at the time when the challenge is here. We are practically riding the same wave. As my grandma would put it, "we are keeping up with the Joneses."

Photo: Asociația TechSoup România

Viitor pentru educația tehnologică în România

Dacă reușim să depășim obsesia legată de anumite lucruri pe care trebuie să le învățăm, de conținuturi, și reușim încet, încet să trecem la ceea ce trebuie să fie educația despre tehnologie, în zona de competențe, cu siguranță există un viitor. Pentru că aceste competențe sunt legate întotdeauna de capacitatea copilului de a folosi tot ce învață într-un context practic.

Nu este un proces foarte ușor și nu este ajutat nici de faptul că există în continuare această obsesie meritocratică a performanței și a excelenței, mai ales în învățământul matematic și informatic, în sensul în care există un discurs foarte elitist în partea de olimpiade și pe zona de performanță, cu așteptări de performanță care nu sunt neapărat corelate cu ceea ce ne dorim să facem pentru toți elevii. Pentru că toți au nevoie.

Este suficient să izolăm un singur aspect, care pe noi ne preocupă în zona de incluziune, pentru a vedea acest lucru: foarte multe dintre experiențele care sunt disponibile în zona de informatică nu sunt neapărat disponibile și copiilor din grupuri profund dezavantajate. Din diferite motive, uneori inclusiv din motiv de auto-deselecție, de neimplicare. Apoi, există conversațiile despre rezultatele echipelor de olimpiadă, care sunt importante și ele în sine, pentru că sunt rezultatele și munca lor. Dar observi că sunt majoritar băieți, poate echipa este de la licee private sau de la licee foarte puternice din București. Și este nevoie de o echilibrare alternativă cu ceea ce se întâmplă în foarte multe licee, în licee obișnuite, nici mai bune, nici mai slabe, în care profesorii reușesc să facă foarte multe lucruri bune schimbând puțin perspectiva.

A future for technology education in Romania

Should we manage to overcome our obsession connected to certain things we have to learn, to contents, and slowly move towards what tech education is supposed to be about, towards the area of competencies, then there is a future, for sure. Because these competencies are always related to a child's capacity to use everything that he or she learns in a practical context.

The process is not very easy and it is not supported by the fact that we continue to have this meritocratic obsession of performance and excellence, especially in mathematics and IT education, in the sense that there is a highly elitist discourse related to Olympiads and high performance, which does not necessarily correlate with what we want to do for all students. They all need this education.

It is enough to point out one single aspect to see that, one of our concerns in the area of inclusion: many of the available computer science experiences are not also necessarily available to children from the severely less advantaged groups. For various reasons, sometimes self-exclusion, disengagement. On the other hand, there the conversations about the results of the Olympic teams, which are important, because they mirror their results and work. But one can't help noticing that they are mainly made of boys and the teams either come from private high schools or perhaps very strong public high schools in Bucharest. What is needed is an alternative balance with the things that occur in many regular high schools, neither the best nor the worst, where teachers can succeed in doing many good things with a small change in perspective.

Comunitățile școlare se transformă

Treptat, apar și exemple concrete de schimbare și comunități școlare care progresează. Pentru noi, un prim exemplu de bune practici este Colegiul Tehnic din Valea Doftanei, unde am lucrat pe mai multe programe, am oferit profesorilor diferite resurse și perspective și, odată ce au înțeles ce este disponibil, au luat inițiativa. Au făcut un curs de programare după școală, Coder Dojo, înțeleg că pot obține diferite sponsorizări de la diferite alte programe și au început să suplimenteze cu tot felul de alte microfinanțări, într-o vreme în care nu exista PNRR.

A funcționat, directoarea colegiului a fost aleasă directorul anului pentru inovație la gala directorilor, acțiunile au continuat în cascadă și, în același timp, nivelul școlii s-a ridicat. Prin implicare, au reușit să mărească și numărul de copii care aleg să stea la școală la Valea Doftanei pentru liceu și pentru gimnaziu. Și, în același timp, să mărească numărul de copii care nu abandonează, un subiect foarte dur. Este foarte important să poți să crești comunități locale, iar de Valea Doftanei noi suntem foarte mândri.

La Colegiul „Școala Națională de Gaz” de la Mediaș, un liceu foarte vechi, cu foarte multă tradiție, în care există clase teoretice și clase tehnice în același timp, profesoara de informatică cu care am lucrat, împreună cu conducerea liceului, au înțeles imediat importanța programului și ne-au ajutat să pilotăm multe metode.

Cu toții încearcă să folosească toate resursele și descoperă diferite oportunități pe care le avem și de aici apar alte perspective, alte orizonturi și activități disponibile pentru copii. Faptul că ei au construit deja foarte multe activități extracurriculare care să suplimenteze ce li se întâmplă copiilor la clasă este foarte important. Împreună cu schimbarea evidentă a atitudinii în clasă.

Interviu apărut în Dilema, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

School communities are undergoing change

Actual examples of change and of advancing school communities are gradually emerging. To us, one first good practical example is Colegiul Tehnic of Valea Doftanei, where we worked on several programs, we offered the teachers different resources and perspectives and, once they understood what was available, they took over from us. They organized an extracurricular Coder Dojo class, they understood that they could get money under different other programs and started financing things through all sorts of microfinancing schemes, at a time when there was no PNRR.

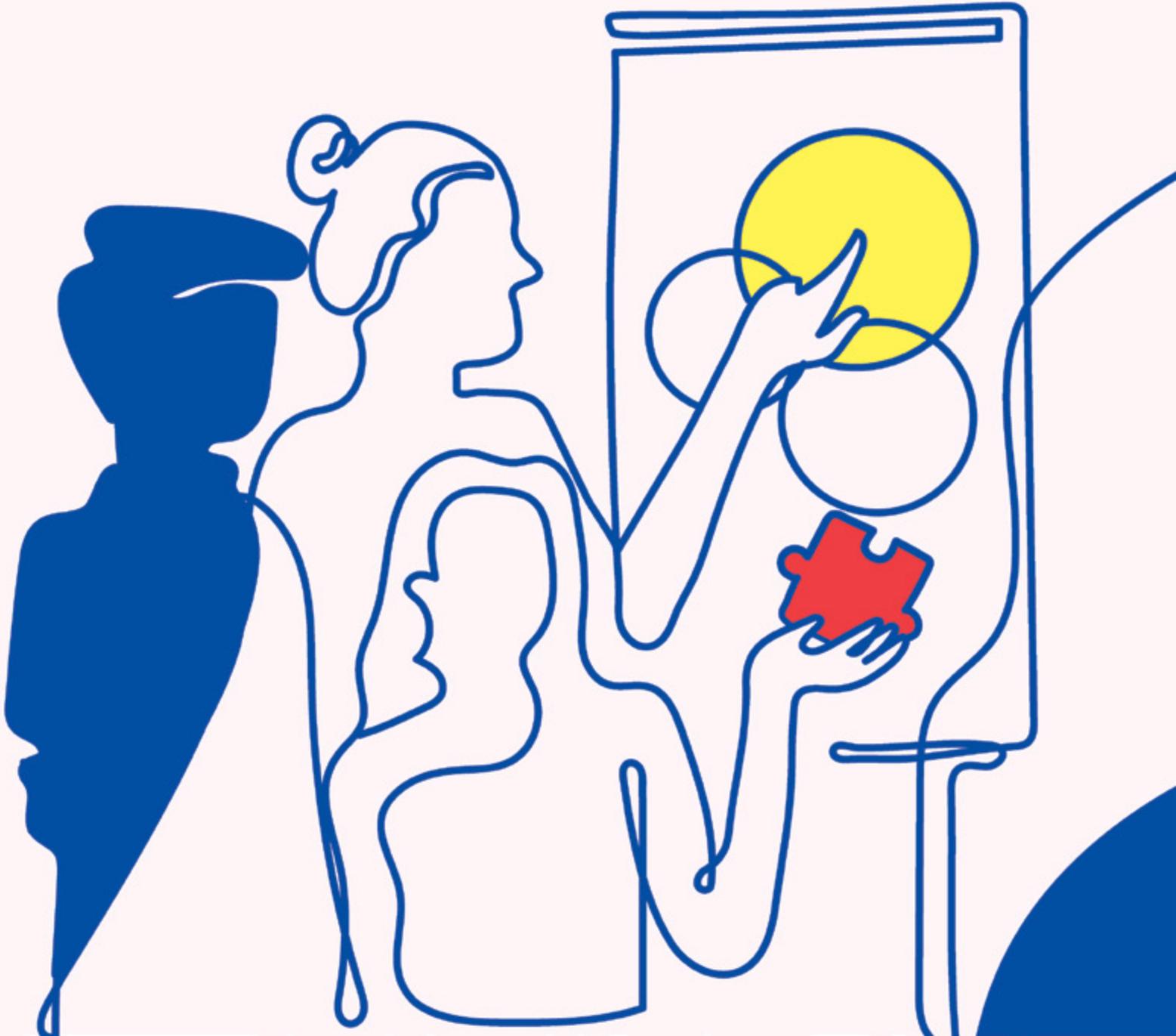
It worked for them, the principal of the college received the principal of the year award for innovation in the principals' award gala, their actions gained momentum and the level of the school also went up. Their commitment translated into an increase in the number of children who chose to remain in Valea Doftanei to attend high school and secondary school. At the same time, an increase in the number of those who do not drop out, which is a tough topic. It is very important to be able to grow a local community and Valea Doftanei makes us very proud.

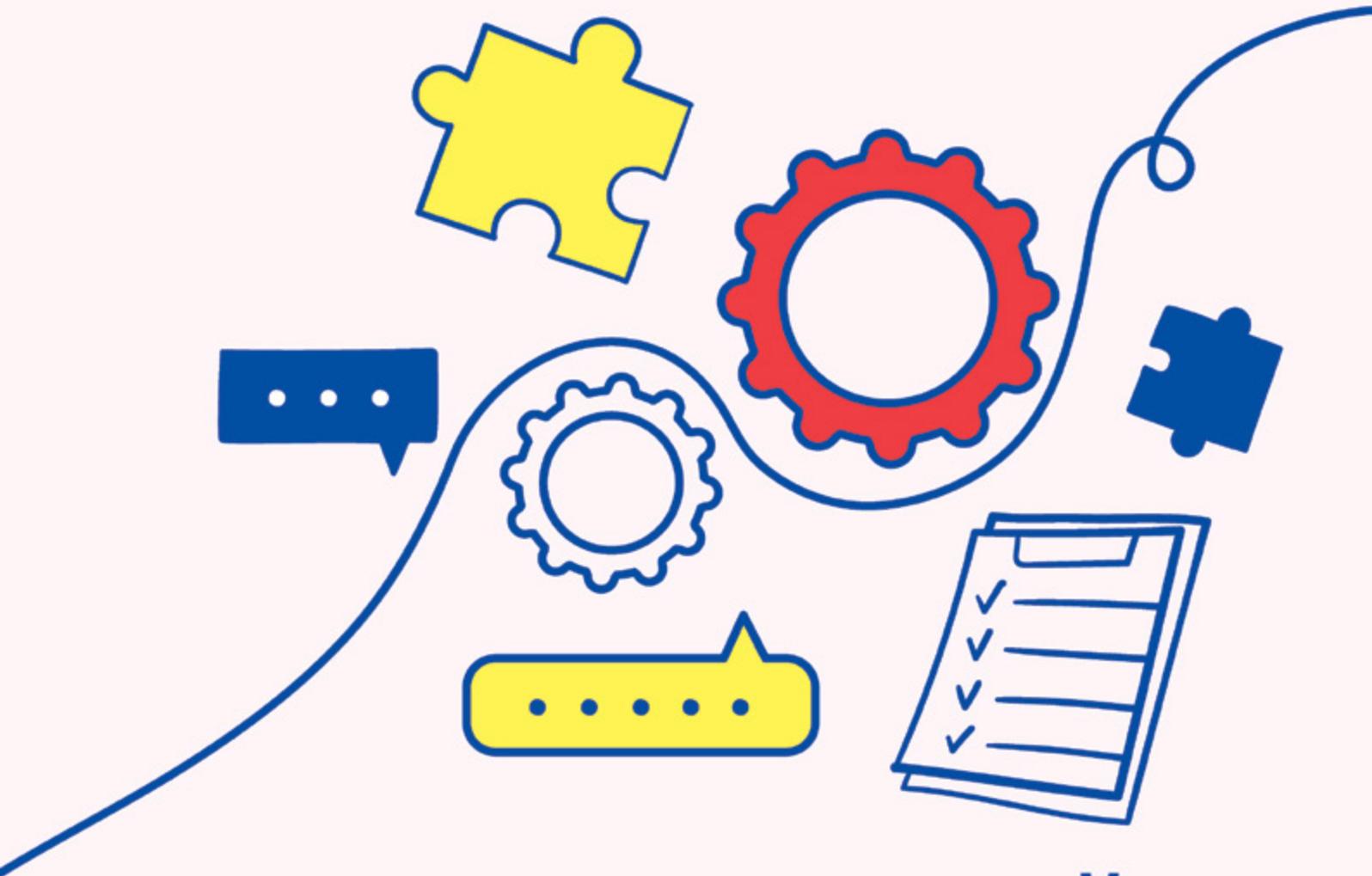
In Colegiul “Școala Națională de Gaz” of Mediaș, a high school with a very old tradition, with a mix of theoretical and technological classes, the computer science teacher that we worked with and the management understood right away how important the program was and helped us pilot many methods.

They are all trying to make the most of all the resources and discover many other opportunities we can provide, this is how new perspectives, different horizons and children activities emerge. The fact that they have already created numerous extra-curricular activities to supplement class activities is a crucial thing. That and the obvious change in attitude during the class.

Interview published in Dilema, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign

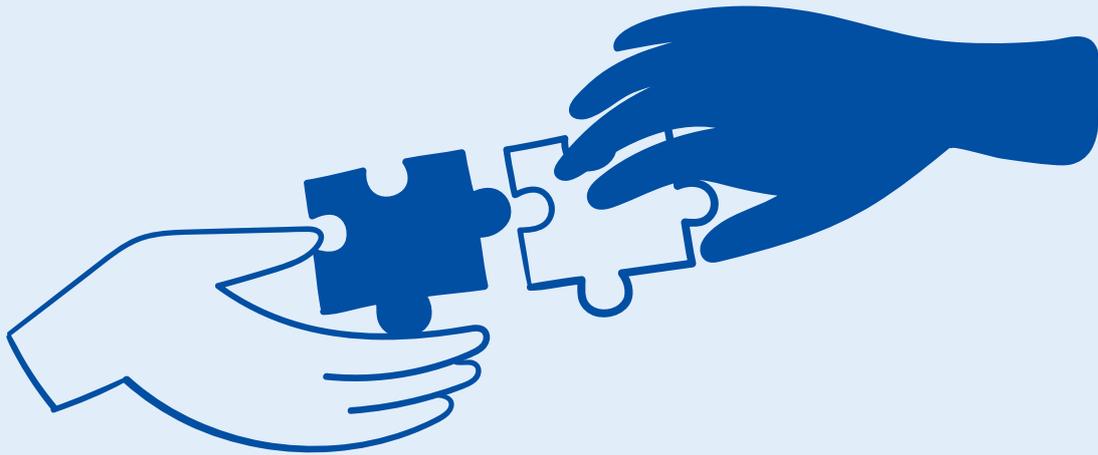

SOCIETATE CIVILĂ & FILANTROPIE CIVIL SOCIETY & PHILANTHROPY

**INSPIRING
COMMUNITIES**

SINCE 2009

Societate civilă și filantropie

Civil Society and Philanthropy

Implicarea civică este esența democrației.

Atunci când cetățenii se participă activ în viața comunității implicându-se în soluționarea problemelor locale, susținând cauzele în care cred, făcând voluntariat și contribuind la luarea deciziilor publice ei susțin consolidarea fundamentelor unei societăți democratice..

Investim în construirea unei infrastructuri robuste pentru filantropie și implicare civică, oferind în același timp programe de educație civică care să formeze noi generații de cetățeni informați și activi.

Civic engagement is at the heart of democracy.

When citizens actively participate in community life by helping solve local problems, supporting the causes they believe in, volunteering, and contributing to public decision-making, they strengthen the foundation of a democratic society.

We invest in building a robust infrastructure for philanthropy and civic engagement while providing civic education programs that empower younger generations to become informed, active citizens.

15 ani de angajament pentru filantropie și societate civilă

15 Years of Commitment Towards Philanthropy and Civil Society

Diana Berceanu

Director de programe, Societate Civilă și Filantropie
Program Director, Civil Society and Philanthropy

De-a lungul celor 15 ani de activitate, RAF alături de partenerii săi, a creat și susținut mecanisme care aduc laolaltă resurse – financiare, de timp, de expertiză – și le conectează cu soluțiile generate chiar din interiorul comunităților.

In its 15-year long activity, the Romanian-American Foundation, together with its partners, have created and supported schemes that bring together resources – money, time, expertise – and connect those resources with the solutions which are generated by communities themselves.

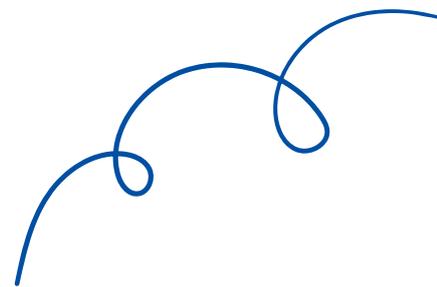
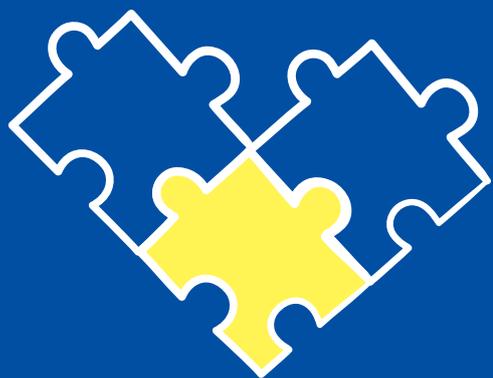
„O societate civilă puternică și o cultură solidă a filantropiei sunt esențiale pentru o democrație sănătoasă.”

“A strong civil society and a robust culture of philanthropy are crucial for a healthy democracy.”

„Un cuvânt definește
cel mai bine această
abordare: **#împreună.**”

*“The best definition
to this approach can
be summarized in one
word: **#together.**”*

Pentru ca aceste inițiative să aibă un impact durabil, a fost esențial să consolidăm fundația pe care ele se pot construi: ONG-uri puternice, cu roluri esențiale, și un mediu favorabil în care oamenii să se poată implica activ, cu încredere și convingere.

Astăzi, vedem rezultatele acestei viziuni. Știm că suntem pe drumul cel bun când vedem comunități care se mobilizează, organizații care devin mai puternice și oameni care, având susținerea necesară, aleg să se implice și să facă o schimbare. Un cuvânt definește cel mai bine această abordare: **#împreună.**

To enable the sustainable impact of these initiatives it was vital to strengthen the foundation on which they were built: strong NGOs that play an essential role and a favorable environment that encourages people to engage actively, with confidence and out of conviction.

*We can now look at the results of this vision. We can tell that we are on the right path when we see communities that muster their forces together, organizations that become stronger and people who, when given the right support, choose to engage with change. The best definition to this approach can be summarized in one word: **#together.***

// Privim cu mândrie către rețeaua de fundații comunitare, adevărate motoare ale schimbării, care au susținut mii de inițiative locale, și către organizațiile care au fost un sprijin de neprețuit în momente de criză.

We look proudly at the network of community foundations, true drivers of change that have supported thousands of local initiatives, and at the organizations that provided priceless support in times of crisis.

Proiectele prezentate în continuare oferă o perspectivă asupra impactului societății civile în România. Veți afla despre dezvoltarea și importanța acesteia pentru democrație, apariția și succesul Fondului Științescu, salvarea patrimoniului istoric, investigațiile transfrontaliere privind corupția și crima organizată, precum și lupta împotriva traficului de persoane. Sunt prezentate exemple de răspunsuri eficiente la crize precum pandemia de COVID-19 și Războiul din Ucraina.

În seria specială de podcasturi „Inspiring Communities” puteți urmări un episod dedicat societății civile și rolului esențial al organizațiilor neguvernamentale într-o democrație sănătoasă, într-o discuție despre curaj, responsabilitate și dorința de a face bine.

The projects introduced here continue to provide a perspective on the impact of civil society in Romania. You will learn about civil society’s development and importance for democracy, about the emergence and success of Fondul Științescu, about rescuing historic heritage, about cross-border corruption and organized crime investigation and about the fight against human trafficking. We present examples of efficient responses to crises, such as the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine.

In the special “Inspiring Communities” podcast series, you can watch an episode dedicated to civil society and to the essential role of the non-governmental organizations in a healthy democracy, in a discussion on courage, responsibility and the wish to do good.

Cât de importantă este „societatea civilă” pentru democrație

How Important “Civil Society” Is to Democracy

Gabriel Bădescu

Director, Centrul pentru Studiul Democrației
Director, Centrul pentru Studiul Democrației

„România are un nivel redus de civism”

Democrația nu apare și nu se consolidează pur și simplu. Într-o lume complexă și interdependentă, societatea civilă este un pilon al democrației, iar spațiul organizațiilor, asociațiilor și inițiativelor cetățenești este un adevărat „organism viu” și un vector al schimbării sociale. Însă mișcările pe care o țară le face în direcția democrației nu sunt unidirecționale, iar implicarea civică într-un stat democratic și într-o societate liberă nu este doar un drept, ci și o responsabilitate. Caracteristicile democratice ale unui stat pot păli cu ușurință în urma indiferenței. În România, avem suficiente informații care să ne facă să ne punem semne de întrebare cu privire la viitorul democratic al țării. Asta, dacă insistăm să nu ne panicăm. Dacă suntem, însă, anxioși – și am avea suficiente motive să fim – ne-am îngrijora și mai mult cu privire la rezultatele unor studii realizate în ultimii ani, care îi situează pe elevii români, deci pe adulții viitorului, pe ultimele locuri din Europa la gândire civică.

O radiografie lucidă și câteva soluții

Aici intră în scenă Centrul pentru Studiul Democrației (CSD), un *think tank* înființat în anul 2006 în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, unde funcționează ca centru de cercetare acreditat. CSD a dezvoltat, de-a lungul timpului, proiecte de cercetare și analize pe teme precum democratizarea, educația civică, societatea civilă, politicile

Romania’s level of civic-mindedness is low

Democracy is not something that simply emerges and then gets stronger. In a complex and interdependent world, civil society is one of the pillars of democracy, and the space of organizations, associations and citizen initiatives is a true “living body” and an enabler of social change. The movements of a country towards democracy are, however, not one-way, and civic engagement in a democratic state and a free society is not only a right, but also a responsibility. The democratic features of a state may easily decline as a result of indifference. In Romania, we have enough data to allow us to question the democratic future of the country. If we ignore that, there is no reason to panic. If we are apprehensive – and we have all the reasons to be – we would be even more disquieted if we looked at the results evinced by recent studies, according to which Romanian pupils, adults of the future, rank at the bottom of civic-mindedness in Europe.

A neutral X-ray and several solutions

And now, there comes on stage Centrul pentru Studiul Democrației (CSD), a think tank established in 2006 in Universitatea “Babeș-Bolyai” of Cluj-Napoca, where it works as an accredited research center. All this time, CSD has developed a number of research projects and reviews on topics such as democratization, civic education, civil

educației și ale cercetării și migrația. CSD funcționează în tandem cu Asociația Centrul pentru Studiul Democrației (ACSD), un ONG cu teme și echipă similare cu ale centrului academic, dar cu un accent mai mare asupra intervențiilor și politicilor.

Și tot aici intră în scenă Romanian-American Foundation (RAF), care a sprijinit CSD și ACSD în derularea unor proiecte de care democrația din România a avut și are o nevoie vitală. Vorbim despre programul *Civic education in Romania*, prin care a cercetat factorii-cheie care influențează practicile de predare a educației civice în școlile publice din România și a oferit recomandări pentru viitoare intervenții și politici. *Center for Philanthropy and Civil Society Research* este un alt program derulat cu sprijinul RAF, cu scopul de a înființa o unitate de cercetare și de expertiză în cadrul CSD, care să contribuie la profesionalizarea sectorului ONG și filantropic. Nu în ultimul rând, programul *Center for Civil Society Research* își propune dezvoltarea unei infrastructuri de sprijin dedicate, conectată la mediul academic, care va cerceta societatea civilă și consolidarea capacităților acesteia.

Având, în fundal, colaborarea dintre CSD și RAF, am dorit să aflăm cum stă țara noastră la capitolul „societate civilă” și cât de importantă este aceasta pentru democrație, astfel că l-am invitat pe **Gabriel Bădescu**, director al Centrului pentru Studiul Democrației (CSD) și membru al Departamentului de Științe Politice din Universitatea „Babeș-Bolyai”, să ne povestească ce este și ce face societatea civilă, în general, de ce avem nevoie de ea și cum se prezintă societatea civilă din România, în particular.

Câte divizii are Papa?

Se spune despre Stalin că, într-o discuție din 1935 despre influența Papei în lume, ar fi întrebat disprețuitor: „Papa? Dar câte divizii are?”

Ironia istoriei este că, patru decenii mai târziu, susținerea oferită de Papa Ioan Paul al II-lea sindicatului polonez Solidaritatea a contribuit decisiv la întărirea acestuia, ajungând la 10 milioane de membri, adică peste o treime din populația adultă a unei societăți în plină dictatură comunistă. Căderea comunismului a avut multe cauze întrepătrunse și cu ponderi adesea disputate, însă contribuția Solidarității este larg privită drept începutul unei reacții în lanț, a unui efect de domino în toată Europa de Est.

society, education and research policies, and migration. CSD works in tandem with Asociația Centrul pentru Studiul Democrației (ACSD), an NGO similar to the academic center in terms of themes and team, but with a stronger emphasis on interventions and policies.

This is the point where the Romanian-American Foundation (RAF) also comes in the spotlight, an organization that has supported CSD and ACSD to implement projects that were and are still crucial to Romanian democracy. Among them, Civic education in Romania, a program aimed at the study of the key factors that impact the practices of teaching civic education in Romanian public schools, which offered recommendations for future interventions and policies. Center for Philanthropy and Civil Society Research is another program run with RAF's support, with the purpose of setting up a CSD research and expertise unit in order to facilitate professionalization within the NGO and philanthropic sector. Last, but not least, Center for Civil Society Research is a program designed to develop a dedicated, academia-connected support infrastructure that will look at civil society and search ways to strengthen its capacity.

*On the backdrop of the collaboration between CSD and RAF, we wanted to learn how our country is doing on the “civil society” chapter and how important it is for democracy, so we invited **Gabriel Bădescu**, director of Centrul pentru Studiul Democrației (CSD) and member of the Political Science Department of Universitatea “Babeș-Bolyai”, to tell us more about what civil society is and does, generally speaking, and in particular, why we need it and what civil society looks like in Romania.*

How many divisions has the Pope?

Rumor has it that, in 1935, in a discussion about the Pope's influence in the world, Stalin would have contemptuously asked, “The Pope? So, how many divisions has the Pope?”

The irony of history is that, four decades later, the support given by Pope John Paul II to Solidarity, the Polish trade union, made a decisive contribution to making it stronger, as the union membership went up to 10 million, that is, more than one third of the adult population of a society at the height of communist dictatorship. The fall of communism was caused by several intermingled factors, the weight of which is often disputed, but the contribution of Solidarity is widely regarded as the initiation step of a chain reaction, a domino effect that spread all over Eastern Europe.

Photo: Centrul pentru Studiul Democrației

Cu alte cuvinte, asocierea cetățenilor împotriva unui regim represiv a contat mai mult decât alte forme de presiune, inclusiv cele militare și economice. Sunt multe alte exemple de acest fel, din epoci diferite și din zone diverse ale Globului. Importanța participării colective e dovedită clar și de obsesia dictaturilor de a descuraja orice formă de asociere. Un exemplu notabil este cel al sistemului politic chinez: mai flexibil în privința criticii și protestelor individuale decât regimurile comuniste est-europene, dar la fel de ferm în descurajarea oricăror încercări de asociere.

In other words, the citizens' association against an oppressive regime mattered more than other forms of pressure, including the military and economic ones. There are many other such examples, from different ages and regions across the world. The importance of collective participation is clearly apparent in the shared obsession of all dictatorships to deter any form of association. A notable example is the Chinese political system: slightly more flexible on individual forms of criticism and protest, but equally strong-fisted in the deterrence of any association attempts.

Ce face democrația să funcționeze

Pe lângă rolul jucat în înlăturarea regimurilor autoritare, implicarea cetățenilor în organizațiile societății civile a fost asociată cu alte câteva condiții despre care se spune că „fac democrația să funcționeze”

Voluntariatul este de așteptat să aibă câteva efecte pro-democratice însemnate. În primul rând, prin activitatea de grup, are loc un proces de învățare socială care consolidează acele atitudini, cunoștințe și abilități pe care se bazează practicile democratice. Voluntarii din asociații tind să fie mai interesați de politică, mai bine informați și să participe politic mai frecvent. Cel puțin la fel de important, învață să colaboreze pentru scopuri comune. Sunt studii care arată în mod convingător că abilitățile de colaborare sunt un predictor important nu doar pentru calitatea democrației, ci și pentru dezvoltare. Astfel, societatea civilă este o resursă atât pentru funcționarea democrației, cât și a economiei.

What makes democracy work

Besides playing a role in overthrowing authoritarian regimes, citizen engagement in civil society organizations has been associated with several other prerequisites that are said “to make democracy work”.

Volunteering is expected to generate several major pro-democratic effects. Firstly, group activity fosters a social learning process that strengthens attitudes, knowledge and skills that are fundamental to democratic practices. Associated volunteers tend to be more interested in politics, better informed and politically engaged more often. At least equally important is that they learn to work together towards common goals. Studies conclusively indicate that collaborative skills are a chief predictor not only of the quality of a democracy, but also of development. Civil society is thus a resource for both a functional democracy and economy.

Localitățile cu societate civilă activă tind să arate diferit față de cele fără societate civilă. Un motiv este acela că „civicii” rezolvă probleme ale comunității. Un altul este că societatea civilă ajută procesul de selecție a unor reprezentanți locali eficienți și îi motivează să fie activi. Am trecut recent printr-un oraș turistic din România cu hoteluri luxoase, bine plasat geografic, dar cu câini fără stăpân, emaciați, urși care mănâncă din gunoaie, canalizare cu probleme. Pot ghici cum arată societatea civilă dintr-un astfel de loc. Dar am văzut și sate, și orașe din România în care spațiile publice sunt bine proiectate, îngrijite, fără diferențe vizibile față de localitățile cu tradiții civice vechi din alte țări. În cazul lor găsești cu ușurință asociații, uneori informale, dintre cele mai diverse, interesate de ecologie, educație, sport, cultură.

Două exemple de „așa nu”

Ideea conform căreia societatea civilă este un panaceu pentru democratizare este uneori contestată. Câteva dintre critici sunt evidente dacă amintim că Serghei Markov, un politolog apropiat lui Vladimir Putin, a afirmat cu peste un deceniu în urmă că „oricine dorește să ia parte la politica secolului XXI trebuie să își creeze propriile rețele de ONG-uri și să le furnizeze ideologie, bani și oameni”. Ungaria este acum pe un trend democratic puternic descendent în paralel cu creșterea finanțării de către guvern a sectorului asociativ. Este important să observăm că asociațiile sunt de multe feluri și că potențialul lor pro-democratic e divers. Nu e o surpriză că organizațiile care își propun creșterea calității educației civice au o șansă mică să fie finanțate de Putin sau de Orban în comparație cu cele centrate asupra trecutului național glorios.

Localities with an active civil society tend to look different from those where there is none, for one thing, because “civilians” do address community issues, and because civil society helps the selection process of efficient local representatives and motivates them to be active, for another. I recently drove through a tourist destination in Romania, boasting luxury hotels and a favorable location, but plagued by cadaverous stray dogs, scavenger bears, overflowing sewers. I can easily guess what civil society is like in such a place. At the other end, I have seen Romanian villages and towns where public areas are well designed and in a good state of repair, no different in any significant way from places of old civic tradition in other countries. One can easily find there a variety of, sometimes informal, green, educational, sports or cultural associations.

Two instances of “don’ts”

The idea that civil society is a panacea for democratization is sometimes challenged. Some critical voices are obvious, if we are to recall that Serghei Markov, a political scientist close to Vladimir Putin, stated, over a decade ago, that “anyone willing to take part in the 21st century politics has to create their own NGO networks and provide ideology, money and people”. Hungary is now on a steep downward democratic slope which goes hand in hand with an increase of governmental financing for the associative sector. It is worthwhile noting that associations come in many shapes and colors and a diversity of pro-democratic potential. It comes as no surprise that the organizations which set out to increase the quality of civic education have fewer chances of being financed by Putin or Orban, compared to those focusing on the national glorious past.

Tinerii din România au abilități civice modeste.

Young people in Romania only have modest civic skills.

România are un nivel redus de civism, conform celor mai mulți indicatori uzuali, iar trendul din ultimii ani nu indică o creștere pentru asociațiile cu rol pro-democratic substanțial. Lucrurile nu se îmbunătățesc de la sine, în mod natural, datorită schimbului de generații. Dimpotrivă, tinerii din România au abilități civice modeste în comparație alte țări din Uniunea Europeană, dar chiar și față de adulții de vârstă medie din România. Proporțiile tinerilor interesați de politică, care participă civic și politic, preferă un regim de tip democratic, au un nivel ridicat de toleranță socială, sunt mici chiar și în comparație cu țările din Balcanii de Vest.

According to most common indicators, Romania's level of civic-mindedness is low and the recent trend shows no increase for associations with a significant pro-democratic role. Things will never get better by themselves, naturally, thanks to the generation shift. On the contrary, young people in Romania only have modest civic skills in comparison with other countries in the European Union, as well as with even average-aged adults in Romania. Young people who are interested in politics, participate publicly and politically, prefer a democratic type of regime and evince a high level of social tolerance account for smaller shares even versus the countries in the Western Balkans.

// Școala românească, în pragul corigenței la formarea cetățenilor democratici.

The Romanian school, on the verge of failing the test of shaping democratic citizens.

Pe de altă parte, studiile din ultimii ani arată că nivelul de pregătire pentru formarea de cetățeni democratici în cadrul școlii e deficitar. În ultima ediție a Studiului Internațional privind Educația Civică și pentru Cetățenie (ICCS 2022), elevii români din clasa a VIII-a au obținut la evaluarea cunoștințelor și gândirii civice un scor mediu substanțial mai mic decât media tuturor țărilor participante.

On the other hand, recent studies show an education system falling short of preparing democratic citizens in schools. The latest International Civic and Citizenship Education Study (ICCS 2022) reported that Romanian eighth graders scored significantly lower in the civic knowledge and mindedness assessment compared to the average score of all the participant countries.

Aceste rezultate, puse în contextul în care nivelul democrației la nivel global este în continuă scădere de aproximativ un deceniu, induc un sentiment al urgenței. Studiul pe care centrul nostru (CSD) l-a realizat recent, cu sprijinul RAF, oferă o imagine cuprinzătoare asupra modului în care este realizată educația pentru democrație în școlile din România și propune mai multe recomandări de politici și intervenții. Argumentăm că declinul culturii civice în rândul tinerilor din România ar trebui combătut atât prin creșterea calității cursurilor existente, cât și prin extinderea ofertei de cursuri obligatorii de educație socială în ultimele

In a context where the level of democracy has kept globally declining for a decade or so, such results are calling for a sense of urgency. The study that our center (CSD) recently conducted with RAF's support offers a comprehensive image of the manner in which education for democracy classes are delivered in Romania and advises on a series of policies and interventions. We argue that the downfall of civic culture in the ranks of Romanian youth should be countered both through an increased quality of the existing courses and an expanded scope of core social education classes to include junior and senior high school and

IMAGINILE ROMÂNIEI
DE LA NIVELUL ȘCOLII

Photo: Centrul pentru Studiul Democrației

clase de liceu și la nivel universitar. De asemenea, afirmăm că este necesară revizuirea ofertei de cursuri pentru viitorii profesori, pentru a dezvolta deprinderi și atitudini civice. Schimbările ar trebui să includă nu doar curriculumul propriu-zis, ci și modul în care materia este predată, natura climatului din școli și universități.

Articol apărut în Dilema, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

undergraduate studies. We are also affirming the necessity to review the range of courses offered to future teachers, in order to spark in them civic practices and attitudes. The scope of the changes should not only include the curriculum as such, but also the way in which the subject is taught, the nature of the climate in schools and universities.

Article published in Dilema, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

foto: Alex Gâlmeanu

Interviu cu Cristina Lupu, director executiv al Centrului pentru Jurnalism Independent

An Interview with Cristina Lupu, Executive Director of Centrul pentru Jurnalism Independent

„Educația media, într-o lume ideală, ar trebui să fie predată ca disciplină obligatorie, de la grădiniță până la liceu”

Educație media, jurnalism, democrație, libertate de exprimare, inteligență artificială și „deep fake”. Acestea ar putea fi cuvintele cheie din discuția purtată cu Cristina Lupu, directorul executiv al Centrului pentru Jurnalism Independent (CJI).

În facultate, Cristina Lupu își dorea să se specializeze în comunicare politică, însă, în 2002, i-a ieșit în cale CJI. Sunt 22 de ani de atunci, timp în care a pus umărul la construirea unor programe de care democrația și libertatea de exprimare din România, așa cum le înțelegem noi acum, au o nevoie vitală.

Unul dintre aceste programe este cel de educație media, care vine la pachet cu niște cifre impresionante: 728 de profesori formați începând din 2017, care au lucrat la clasă cu aproximativ 120.000 de elevi. Putem spune că cel puțin 120.000 de tineri au avut șansa de a primi educație media, de a-și dezvolta gândirea critică și de a se imuniza, într-o oarecare măsură, față de tot mai agresivele manifestări ale dezinformării. În plus, informațiile oferite în cadrul activităților de multiplicare ale CJI au ajuns la peste 10.000 de cadre didactice și peste 240.000 de elevi din toate ciclurile de studiu.

“In an ideal world, media education should be taught as a core subject, from kindergarten through to high school”

Media education, journalism, democracy, freedom of expression, artificial intelligence and deep fake. They could be the key words emerging from our discussion with Cristina Lupu, executive director of Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI).

A young undergraduate, Cristina Lupu would have liked to embrace political communication, but CJI happened to come her way in 2002. It's been 22 years since she's been helping build programs that are crucial to democracy and freedom of expression in Romania, in the sense we understand them now.

One such program is devoted to media education and comes with impressive numbers: since 2017, 728 teachers trained, in their turn, having worked in class with about 120,000 pupils. We may rephrase that as at least 120,000 young people have been given the opportunity of receiving media education, of shaping their critical thinking and getting more or less immune to the increasingly aggressive faces of disinformation. Furthermore, the information provided in CJI's multiplication activities has reached out to over 10,000 teachers and over 240,000 pupils in all study cycles.

Despre Programul de Educație Media al CJI, cofinanțat prin parteneriatul cu Romanian-American Foundation (prin programul Teaching Media Literacy), am discutat, pe larg, cu Cristina Lupu, care ne-a vorbit despre modul în care funcționează programul, dar și despre „fake news” și „deep fake”, despre implicarea părinților în educația media a elevilor, despre situația jurnalismului din România, despre diferențele dintre generații cu privire la vulnerabilității lor în fața dezinformării, dar și despre lucrurile pe care statul român ar putea să le facă pentru a dezvolta gândirea critică în rândul noilor generații.

Când și cum a început acest fenomen numit „educație media” și cum a început Programul de Educație Media al CJI?

Oficial, programul de Educație Media a început în 2016, când am început să ne gândim la media literacy dintr-o perspectivă strategică, să aflăm cum putem să facem mai mult decât ce făceam deja. În acel moment, RAF a venit la noi să ne întrebe ce am face dacă am avea o baghetă magică și cum ar arăta România în 2030, dacă noi am avea resursele să facem educație media.

Lucrurile au început, de fapt, mult mai „în spate”, deși nu le numeam neapărat „educație media”. Noi lucrăm cu adolescenți de prin '98, când a avut loc prima școală de vară pentru adolescenți, care învățau jurnalism. Învățându-i jurnalism, îi înveți, într-un fel, și cum funcționează media, îi înveți și cum să înțeleagă conținutul media care ajunge la ei, îi înveți să devină și consumatori de media, nu doar producători de conținut. Deci, într-un fel sau altul, CJI face educație media de la înființare.

Educație Media, a CJI program co-financed through the partnership with the Romanian-American Foundation (through Teaching Media Literacy), made media literacy the topic of a long conversation with Cristina Lupu, in which she talked about the way the program works, about fake news and deep fake, about the role that parents play in the pupils' education, about the situation in Romanian journalism, about the intergenerational differences, with respect to their vulnerability to disinformation, as well as about the actions that could be taken in Romania to foster the younger generations' critical thinking.

When and how did this phenomenon called “media education” start and how did CJI's program called Educație Media start?

Educație Media is a program officially launched in 2016, when we started to look at media literacy strategically and tried to see what we could do more than the things we were already doing. That's when RAF challenged us with a question, namely, what we would do if we had a magic wand and what would Romania look like in 2030, if we had all the resources to provide media education.

Things, however, are rooted far back in time, although the name for them was not necessarily “media education”, back then. We've been working with teenagers since 1998, the year when the first teenagers' journalism summer school took place. Teaching them about journalism is somehow also to address things like how the media works, how they should grasp the media content that reaches them, and how to step into the shoes of media consumers, not only those of content producers. One way or another, CJI has provided media education from the start.

Asta ar trebui să afle și profesorii noștri!

That's something our teachers should also find out!

Photo: Centrul pentru Jurnalism Independent

Practic, sunt 26 de ani de educație media în spate.

Da, cam așa. La acea vreme, aproape nimeni nu făcea educație media. Acum, încercăm, prin proiectele noastre, să dezvoltăm în rândul copiilor această înțelegere a modului în care funcționează mass-media. În '98 era un alt tip de media. În 2024, vorbim de alte tipuri de media. Am continuat să lucrăm cu adolescenți. De foarte multe ori, în societatea civilă, acțiunile ONG-urilor sunt legate foarte, foarte mult de finanțare. Luxul de a avea un parteneriat strategic pe termen lung e nefiresc pentru ONG-uri. Așa că făceam educație media atunci când aveam câte un proiect prin care puteam să facem asta, lucrând foarte mult cu adolescenți.

Adolescenții care veneau la cursurile noastre ne spuneau două lucruri: „e frumos, că nu e ca la școală”, ceea ce este îngrijorător, și, în același timp, ne spuneau: „asta ar trebui să afle și profesorii noștri”. Și după ce ne-au repetat de câteva ori „asta ar trebui să afle și profesorii noștri”, am început să lucrăm și cu profesorii. Am avut primele programe pentru profesori, mai susținute, mai structurate, prin 2014 și ele au pus baza acestui program mare de educație media pe care îl avem în momentul acesta.

Fără jurnalism, democrațiile mor, pentru că jurnaliștii sunt cei care pun întrebări în numele nostru, trag politicienii la răspundere, se asigură că resursele publice nu sunt deturnate. Fără un public care să înțeleagă valoarea jurnalismului, nu ai cum să ai jurnalism, pentru că lumea o să spună că toți jurnaliștii sunt corupți sau că nu avem nevoie să plătim pentru jurnalism, pentru că există conținut, se „întrupează” și apare pe internet. Nu ne dăm seama care este diferența dintre un influencer și un jurnalist sau dintre un politician și un jurnalist. Și în peisajul media românesc e destul de greu să faci diferențele.

There are practically 26 years of media education behind you.

Indeed. At first, there was hardly anyone to provide media education, and the media was different, in 1998. Also, civil society and NGO's interventions are often highly dependent on financing, so the luxury of a long-term strategic partnership is uncommon for NGOs. We delivered media education whenever we had a project that would accommodate such activities, and we mainly worked with teenagers. Our current projects are aimed at arming youth with a sense of how mass-media works. In 2024, we're addressing different types of media, though we've kept on working with teenagers.

Our adolescent trainees would often tell us two things, "this is so beautiful, unlike school at all", which is worrisome, and, almost in the same breath, "that's something our teachers should also find out!". Having been told more than once that "that's something our teachers should also find out", we started working with teachers, too. Our first, more intense, better structured teacher dedicated programs happened somewhere in 2014 and they laid the ground for this wider media education program that we are currently running.

For lack of the press, democracies will die, because it is for the press to ask questions on our behalf, to hold politicians accountable, to make sure that public resources are not syphoned off. When the public fails to understand the worth of the press, there is no press at all, because people will say all journalists are corrupt or we don't need to pay for journalism because content exists independently and it tangibly "materializes" through the internet. They won't distinguish an influencer from a journalist, or a politician from a journalist. In the Romanian media landscape, it is actually quite hard to do so.

Așa că noi am început să facem media literacy și din dorința de a ne asigura că jurnalismul va continua să aibă un public care înțelege de ce jurnalismul este important și care îl protejează. Pe măsură ce rețelele sociale și companiile de tehnologie au început să fie din ce în ce mai prezente în viețile noastre, ne-am diversificat și noi lucrurile pe care le predăm la cursuri, vorbim și despre care ne sunt bias-urile și despre cum bias-urile influențează relația pe care o avem cu informația care ajunge la noi.

Vorbim despre modelele de business ale rețelelor sociale, pentru că este important să înțelegem cum fac rețelele de socializare bani ca să înțelegem de ce ajunge informația la noi în felul în care ajunge. Pe măsură ce am început să discutăm mai mult despre informare greșită sau despre dezinformare, am început să abordăm și subiectele acestea la cursuri. Deci programul a crescut, iar lucrurile pe care le vorbim noi cu profesorii și cu elevii au crescut inclusiv prin realitățile care se schimbă în jurul nostru.

So, we embarked on this media literacy work also because we wanted to make sure that journalism will continue to have a public who is aware of its importance and protects it. Now, when the social media and tech companies are increasingly present in our lives, we have also diversified the topics that we address in our courses, we're dealing with personal biases and the way they impact our relation with the information that comes to us.

We're telling our trainees about social media business models, we see it important to understand the income generation patterns of the social media, otherwise we fail to understand why information reaches us in the way it does. Since misinformation and disinformation are now so topical, we've included them in our courses. The program has grown and so has the range of topics we approach with teachers and pupils; our topics are now aligned with the changing realities of our lives.

O foarte mare parte din tot ce înseamnă educație media are legătură cu RAF.

A large part of what media education is now is due to RAF.

Cum arată Programul de Educație Media? Ca să înțelegem mult mai bine cum funcționează.

În cadrul Programului de Educație Media, noi lucrăm, de exemplu, cu universitățile cu care încercăm să dezvoltăm module de formare pentru viitorii profesori. De exemplu, avem module de educație media la facultățile de Jurnalism pentru ca ei, mai departe, să poată să predea educație media sau să înțeleagă de ce educația media este importantă. Dar în Programul de Educație Media, lucrăm direct și cu adolescenți, le creștem niște abilități pentru ca ei să le povestească colegilor lor despre anumite concepte de educație media.

Ce mai facem în Programul de Educație Media este că lucrăm cu alte ONG-uri mai mici pe care le învățăm cam ce am învățat și noi, iar ele, la rândul lor, fac mai ușor educație

What is Educație Media like, as a program? Just to understand better how it works.

Regarding the way in which Educație Media operates as a program, we work with universities, for instance, and together we try to design training modules for future teachers. We have media education modules for journalism undergraduates, for instance, because they need to be able to teach media education, later on, or understand why it is important. In Educație Media Program, we also do direct work with teenagers, we enable in them some abilities, for them to be able to tell their peers about specific media education concepts.

Another thing in Educație Media is that we work with smaller NGOs and teach them, virtually, what we have learned, too. That way, we make it easier for them to deliver media

media cu tinerii de la ei, din comunități. Programul de Educație Media e umbrela tuturor acțiunilor noastre prin care creștem competențele de educație media la nivelul întregii țări, iar Teaching Media Literacy este componenta programului prin care ne adresăm doar profesorilor. Teaching Media Literacy se adresează componentei prin care noi îi învățăm pe profesori să dezvolte competențe de educație media elevilor lor.

În programul cu Romanian-American Foundation (RAF), noi ne uităm și la facultățile de Litere care formează viitorii profesori. Într-un alt program cu RAF, pe care îl avem împreună cu FDSC, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, ne ocupăm de traininguri pentru ONG-uri. Deci, într-un fel sau altul, o foarte mare parte din tot ce înseamnă educație media are legătură cu RAF, pentru că ei ne-au ajutat să punem bazele acestui demers strategic de educație media și tocmai de asta noi spunem că RAF este partenerul strategic al CJJ, alții fiind donatori sau parteneri pentru părți mai mici din Programul de Educație Media.

RAF a fost cu noi încă de când am început să gândim acest program. Și RAF a făcut și un pas în față, întotdeauna: „hai să vedem cum putem să ieșim din această idee în care doar formăm profesori, hai să vedem cum gândim strategic pe termen mai lung”

education to young people in their communities. Educație Media is an umbrella program for all our actions aimed at increasing media education competencies across the country, whereas Teaching Media Literacy is the program component only designed for teachers. Teaching Media Literacy addresses the part in which we teach teachers how to develop media education competencies in the ranks of their pupils.

In our joint RAF program, we are also looking at the philology undergraduate programs that are supposed to shape future teachers. In another program supported by RAF, in which we work alongside FDSC, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, we deliver training courses to NGOs. Much of our media education activities bear on the RAF connection, one way or another, they helped us lay the foundations of this strategic approach to media education, which is why we think of RAF as CJJ's strategic partner, while other stakeholders are donors or program partners for smaller areas of Educație Media.

RAF has been there for us since the concept stage of this program. They have always met us halfway: "Let's see how we can leave behind this idea of only training teachers. Let's see how we can think strategically, in the long term".

Focusul nostru, în acest moment, este pe Limba și literatura română.

We are now focusing on Romanian language and literature.

Ne-ați povestit despre profesori în cadrul Programului de Educație Media. Ce competențe specifice își propune programul să dezvolte în cazul lor, al profesorilor?

În cadrul programului, noi am dezvoltat un curs de introducere în educație media pentru profesori.

Acum, noi îl facem în principal pentru profesorii de Limbă și literatură română, pentru că echipa e mică și nu putem să lucrăm cu toate disciplinele, deși ar fi foarte important să putem face asta. Dar, focusul nostru, în acest moment, este pe Limba și literatură română și, din când în când, pe limbile străine, în special pe engleză. Și în aceste 60 de ore de formare, care sunt și față în față, și online, în ritm propriu, noi îi învățăm pe profesori două lucruri: îi învățăm elemente de educație media și îi învățăm și cum să le introducă la clasă, în orele pe care le susțin, pentru ca ei să le predea în orele de Limba și literatura română ca parte a lucrurilor pe care ei le predau în fiecare zi, nu ca pe ceva separat.

Așa că noi, de exemplu, îi învățăm ce este libertatea de exprimare și de ce este ea importantă. Pentru că, dacă nu ai baza prin care înțelegi cum funcționează libertatea de exprimare, și de ce este un drept fundamental și de ce este important să fie un drept fundamental, este foarte greu apoi să poți să explici dezinformarea sau informarea greșită sau diferența dintre fapte și opinii. Deci, avem această bază de libertate de exprimare.

După aceea, vorbim puțin despre jurnalism și despre cum se construiesc știrile. Nu pentru că vrem să-i învățăm pe copii să facă știri sau să devină jurnaliști, ci, învățând care este structura unei știri, copiii reușesc să o „deconstruiască”, iar în momentul în care se întâlnesc în viața lor cu un material jurnalistic, să înțeleagă mecanismele prin care informația ajunge la ei sau de ce informația ajunge la ei.

Mai discutăm cu ei despre fapte și opinii, de ce e important să ne uităm la fapte și de ce e foarte greu, în momentul în care suntem atât de învățați să ni se ofere opinii pe post de fapte, să facem diferența între fapte și opinii. Și asta merge foarte bine la Limba și literatura română.

Îi învățăm pe profesori cum funcționează mecanismele automate ale creierului, bias-urile, și cum bias-ul de autoritate, de exemplu, ne determină să luăm anumite

You told us about teachers in your Educație Media Program. What competences does the program specifically aim to develop, for the teachers?

The program also provides for an introductory media education course which we developed for teachers.

We are mainly providing it now to teachers of Romanian language and literature, because our team is rather small and we cannot cover all the subjects, although it would make a big difference, if we could. We are currently focusing on Romanian language and literature, and, at times, foreign language teachers, especially teachers of English. In the 60-hour training, both face-to-face and online, we are teaching them two things: the main elements of media education and how to introduce them in the classes they deliver, how to naturally accommodate them in the Romanian language and literature classes that they typically teach, not as a separate thing.

We teach them, for instance, about freedom of expression, what it is and why it is important. If one does not master the fundamentals of freedom of expression, the way it operates, why it is a fundamental right and why it is important to have it as a fundamental right, it is then very hard to explain to others things like disinformation or misinformation, or the difference between facts and opinions. So, the foundation we build on is freedom of expression.

Then, we passingly discuss journalism and the way news is constructed. As teachers, we are not there to teach children how to convey news or become journalists, but if we teach them about the structure of a piece of news, children will also manage to “deconstruct” it and then, later in life, when they come across a journalistic material, they can perceive the mechanisms at play that have relayed the information to them or the reasons why it gets to them.

We also discuss with them facts and opinions. We tackle the aspect of why it is important to see the facts and why it is so hard to distinguish between the two, when we are used to being served opinions as facts. All of that combines very well with Romanian language and literature.

We teach teachers how the biases, i.e. the automatic mental mechanisms, work and how the authority bias, for instance, causes us to make certain decisions. We analyze

Photo: Centrul pentru Jurnalism Independent

decizii. Ne uităm la tehnicile de persuasiune și vedem care sunt elementele prin care cineva încearcă să ne convingă să facem lucruri. Și apoi ne uităm la partea de „misinformation”, informare greșită, dezinformare sau informare malignă.

Și este important să nu vorbim doar despre dezinformare, ci să vorbim despre aceste elemente diferite care construiesc ceea ce experții numesc „haos informațional”. Apoi, mai există o parte mică de câteva elemente prin care se verifică informațiile, avem tehnicile de verificare a informației, la ce ne uităm, cum putem să verificăm informațiile minimal, precum și o „bucată” de rețele sociale, despre cum ajunge informația la noi prin intermediul rețelelor sociale.

the persuasion techniques and see the elements that someone resorts to when they try to talk us into doing things. And then we look at misinformation, i.e. delivering wrong information, and disinformation, or the malicious part.

It is important to speak not only of disinformation, but about all these elements that together make what the experts call an “information chaos”. There is another small part then, namely a few elements of information checking, such as information checking techniques, the elements we should look at, the means to perform a minimal information check and also a “piece” on social media, about how information reaches us through social media.

// Dacă la început profesorii credeau că această idee, infuzarea în disciplină, este ceva nenatural, pe măsură ce se obișnuiesc să facă asta la clasă, le devine natural. E ca un mușchi pe care ei și-l antrenează.

If teachers found this idea of permeating a subject rather unnatural, at first, the more they do that in class, the more it comes naturally to them. It’s more like working a muscle.

Cum este integrată programa de educație media în cea de Limba și literatura română la clasă? Spuneți că nu sunt ore separate, însă ce se întâmplă, concret, în timpul orelor?

Când am pornit programul acesta, am făcut o analiză a competențelor pe care diferitele discipline trebuie să le sădească în elevi, ce trebuie să știe la final absolventul de liceu. Și am văzut că, într-o mare măsură, competențele pe care educația media dorește să le dezvolte la copii completează competențele de Limbă și literatură română. Conținuturile prin care faci asta pot să fie diferite. Dar, de exemplu, la clasa a IX-a, care are o programă extrem de bine calibrată din perspectiva noastră, profesorii fac și texte ficționale, dar se uită foarte mult și la texte de comunicare. De acolo, de exemplu, copiii învață despre textul jurnalistic, despre textul juridic și poți să abordezi cu ei, de exemplu, articolul din Constituție care vorbește despre libertatea de exprimare.

Pe lângă faptul că profesorul le predă elevilor, de exemplu, care sunt pe caracteristicile unui text juridic, discută și articolul despre libertatea de exprimare și vorbește un pic despre ce înseamnă libertate de exprimare. Sau, în momentul în care vorbește despre fapte și opinii, integrează acest lucru foarte, foarte natural în momentul în care îi pune pe elevi să analizeze o bucată de text și să afle ce este fapt și ce este opinie. Apoi, pot să vină cu o bucată de consolidare de teorie, care să le explice copiilor cum pot ei să recunoască, și în afara textelor literare, fapte și opinii. Aici avem un ajutor fabulos din partea profesorilor cu care lucrăm și din partea formatorilor noștri, care sunt în mare parte profesori.

Ei vin cu exemple și cu metode de integrare în ce fac efectiv la clasă. Și dacă la început profesorii credeau că această idee, infuzarea în disciplină, este ceva nenatural, pe măsură ce se obișnuiesc să facă asta la clasă, le devine natural. E ca un mușchi pe care ei și-l antrenează. Una dintre cele mai interesante ore pe care le-am văzut a fost susținută de una dintre profesoare, acum câțiva ani. În momentul în care vorbeau despre cronicari și despre limba română veche, ea a încercat să discute cu elevii despre cronicari versus jurnaliști și a întrebat: erau cronicarii jurnaliștii vremurilor lor? Aveau ei independență editorială față de domnitor? Într-un fel, poți să te duci în zone mai complicate de conversație pe măsură ce cresc elevii.

How do the media education and the Romanian language and literature curricula aggregate in class? You said classes are not separate, but what actually happens in a lesson?

When we launched this program, we did an analysis of the competences that different subjects are supposed to build in pupils, of what a high school graduate is expected to know. We concluded that the competences that media education aims at developing in children are mainly a match for the competences within the scope of Romanian language and literature. What may differ is the mediated content. The 11th grade curriculum, for instance, which is well calibrated, in our perspective, will require teachers to address both excerpts from fictional works, and a fair share of communication-oriented texts. That's where children learn about a journalistic or legal text and where a teacher can illustrate with the article in the Constitution dealing with freedom of expression.

Besides teaching pupils about the main features of a legal text, they can also delve into the article on the freedom of expression and tackle the elements it includes. Or, a topic such as facts and opinions can very, very naturally integrate with a text-based activity, by providing the pupils with short excerpts that they are asked to analyze and find out what an opinion actually is. There could follow a theoretical reinforcement part, in which children are taught how they can recognize facts and opinions outside literary texts. We are massively supported by the teachers we work with and by our trainers, most of whom are teachers.

They come with examples and integration methods that they effectively apply in class. If teachers found this idea of permeating a subject rather unnatural, at first, the more they do that in class, the more it comes naturally to them. It's more like working a muscle. I attended one of the most interesting classes I've seen, just a few years ago. While she was facilitating a discussion about chronicles and old Romanian language, the teacher swerved to chronicle writers versus journalists and asked: were chronicle writers the journalists of the epoch? What about their editorial independence from the prince? Conversations can get more complex as pupils grow older.

Educația media, într-o lume ideală, ar trebui să fie predată ca disciplină obligatorie, de la grădiniță până la liceu.

In an ideal world, media education should be taught as a core subject, from kindergarten through to high school.

Se poate plia educația media și pe alte discipline în afară de limba română?

Da. Noi am început cu mult mai multe discipline în 2017, primind 92 de profesori pe care i-am format. Erau discipline diverse. Predau română, franceză, engleză. Tot ce înseamnă socio-umane, istorie, logică, psihologie, filosofie, toate disciplinele umaniste. Și găsești o multitudine de locuri în care poți să faci educație media. Gândeți-vă la chimie sau la biologie, în momentul în care poți să înveți bucăți de gândire critică, pliate pe subiecte pe care ei le predau în disciplina respectivă. Tocmai asta e și ideea. Educația media, într-o lume ideală, ar trebui să fie predată ca disciplină obligatorie, de la grădiniță până la liceu.

Da, e complicat să faci asta la un asemenea nivel, dar e important să poți să dezvolti aceste abilități în copii la discipline diferite, pentru ca ei să primească informații pe care să poată să le aplice. Și la chimie, și la biologie, și la date. De exemplu, unul dintre subiectele care mie îmi place foarte mult este ceea ce se numește „data literacy”. Cum te uiți la date și cum înțelegi un grafic, cum poți să fii indus în eroare, voit sau din greșeală, prin intermediul unor grafice pe care nu știi să le citești. Și asta se poate face foarte ușor la matematică.

Can media education be tuned to other subjects but Romanian language?

It can. We started with many more subjects, in 2017, when we trained 92 teachers in all. They taught different subjects, Romanian, French, English, history, logics, psychology, philosophy, everything that is included in social sciences and humanities. There are many subjects where media education can find a place. Just think of chemistry or biology with a twist of critical thinking which is adapted to subject-related topics. That's the very idea. In an ideal world, media education should be taught as a core subject, from kindergarten through to high school.

It's complicated to do that at such a wide scale, of course it is, but it is important to be able to develop such abilities in children and link them with different subjects, to provide pupils with information that also has a practical side to it, and to connect it to subjects like chemistry, biology, and data. One of my favorite topics, for instance, is what we call "data literacy"-- how we read data and understand a graph, how we can be misled, either willingly or by mistake, by graphs that we cannot read. That's something easy to address in mathematics.

Cum este evaluat progresul profesorilor pe parcursul programului?

Noi ne uităm la câteva lucruri. Nu terminăm formarea doar cu acel curs, pentru că lista de subiecte pe care le discutăm cu ei este lungă, iar lucrurile sunt copleșitoare. Adică, într-un fel sau altul, tu îi înveți pe niște oameni care nu sunt familiarizați cu aceste teme lucruri foarte noi și așteptarea ca ei să se ducă la clasă și să le spună natural copiilor, încă de la început, e nerealistă. Așa că rămânem cu profesorii, pe care îi formăm într-o relație de mentorat, îi zicem noi, pe parcursul a mai multor ani, în care noi le oferim resurse suplimentare, facem întâlniri de comunitate la care ei pot participa și pot dezbate anumite subiecte, unde vorbesc despre cum să facă mai bine infuzare la clasă, sau le aducem experți care să le clarifice anumite subiecte sau să discute despre subiecte relevante în zona asta de educație media de la momentul respectiv. Parcursul lor e un pic mai lung.

În continuare, există, în România, ideea că gata, profesorii au participat la un curs și asta este. Iar noi cu asta ne luptăm și încercăm să schimbăm direcția și această viziune.

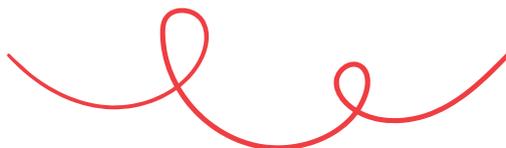
Așa că ei primesc un chestionar inițial, înainte să intre în curs, în care ne uităm la ce știu. La finalul trainingului, trebuie să completeze un chestionar final și ne uităm și la diferențe. Apoi, ei au de făcut un portofoliu destul de complex. Filmează la clasă două ore, din care ne trimit secvențe, pentru ca noi să vedem cum aplică lucrurile pe care le-au învățat în curs și cum fac infuzare. După aceea, îi vedem cum evoluează pe cei care participă la întâlnirile din comunitate și ne trimit informații despre ce fac la clasă, câte ore infuzează. Deci încercăm să păstrăm cu ei relația pe termen lung.

How is the teachers' progress assessed in the program?

We look at several things. The training process is not limited to that one course, because the list of topics we address with them is long and things are overwhelming. One way or another, you teach new things to people who are not very familiar with them and then it would be unnatural, of course, to expect them to go in front of the children and tell them everything in a natural way. So, we stay by them and train them by mentorship, as we call it, for many years, when we offer them additional resources, we organize community meetings in which they can participate and debate different topics, discuss the best way for ideas to permeate a class, or we invite experts to help clarify specific topics or address topical media education issues. Teachers are long distance runners.

Some still believe, in Romania, too, that things happen like, ok, teachers participated in a course, and you're done. This something we are fighting against and trying to change, as a vision.

What we do is that we give them an initial questionnaire, before they enroll, and, that way, we can assess what they know. At the end of the course, they have to fill out another questionnaire and we look at the differences. Then, they have to develop quite a complex portfolio. They are supposed to shoot a 2-hour video in class and send us fragments, for us to see how they apply the things they learned and how they permeate classes. We also follow the evolution of those who participate in community meetings and send us news about what they do in class, about how many lessons they permeate. We try to keep in touch in the long run.

Media Literacy Conference
Photo: Centrul pentru Jurnalism Independent

Însă profesorii, la rândul lor, cum pot să evalueze cât de bine au înțeles elevii conceptele de educație media? Progresul elevilor este cuantificabil în vreun fel?

Se poate cuantifica. Profesorii pot aplica un chestionar inițial și un chestionar final la clasă, prin care să vadă unde sunt elevii la început și unde au ajuns după infuzare. În momentul acesta, noi am avut o primă iterație a chestionarului și acum lucrăm la o variantă după testare, să vedem cum putem să clarificăm anumiți itemi din chestionar pentru ca rezultatele să fie mai corecte și mai cuprinzătoare, să ne spună nouă mai multe lucruri despre evoluția copiilor.

How can teachers, in turn, assess how well pupils understood the media education concepts? Is the pupils' progress in any way quantifiable?

Progress can be quantified. Teachers can use an initial and a final questionnaire in class and, that way, they can see where they were at the start and where they are after permeation. We've had one iteration of the questionnaire so far and we are now working on a post-testing version, to see what the best way is to clarify a set of items, so that it would yield more correct and comprehensive results that can evince more aspects in the children's evolution.

// Ni se cere foarte, foarte mult, din rândul profesorilor, să «coborâm» și la gimnaziu.

Many, many teachers are asking us to go «down» to junior high.

Programul este adaptat în funcție de vârsta elevilor sau învață toți același lucru, indiferent că sunt în clasa a IX-a sau în clasa a XII-a?

Noi am început cu toate disciplinele și cu toți anii și am zis să facem și la clasa a IX-a, să facem și la clasa a X-a, să facem și la clasa a XI-a.

Deci doar la elevi de liceu, fără școala generală.

Deocamdată, doar de liceu. Urmează să „coborâm” pe grupe de vârstă mai mici. Doar că ne-am dat seama că nu putem să construim noi atât de multe resurse. Așa că, în ultimii ani, ne-am focusat pe clasa a IX-a și am construit resurse pe care profesorii să le folosească la clasa a IX-a.

Noi am început să lucrăm la liceu pentru că era zona la care ne pricepeam. Noi știam să lucrăm cu elevii de liceu. Dar ni se cere foarte, foarte mult din rândul profesorilor să „coborâm” și la gimnaziu, ceea ce este perfect onest și perfect adevărat, pentru că tinerii folosesc media de mult mai devreme. N-avem nevoie de educație media doar la liceu. Așa că ne aflăm în momentul acesta într-un demers de a crea un curs care să poată să fie adaptat și la gimnaziu și, împreună cu o organizație parteneră care se numește Edumi, vrem să vedem cum putem să sprijinim dezvoltarea competențelor de educația media și la clasele a III-a și a IV-a, când copiii deja încep să stea mai mult pe internet și au nevoie de minime cunoștințe de educație media pentru a fi și mai în siguranță, dar și pentru a putea să înțeleagă mai bine ecosistemul în care trăiesc.

Is the program adapted to the pupils' age or do they all learn the same thing, irrespective of whether they are in the 9th or the 12th grade?

We started with all the subjects and all grades. We went like, let's do the 9th grade, let's do the 10th, let's do the 11th.

So, senior high school only, no junior school.

Only senior high school education, for now. We will next go “down” to lower age groups. We simply realized that we couldn't build so many resources. So, we have lately focused on the 9th grade and built resources that teachers should use with 9th graders.

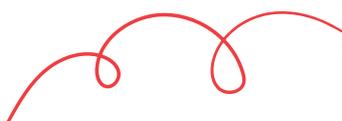
We started with senior high because it was the area we knew best. We were good at working with senior high school pupils. But many, many teachers are asking us to go “down” to junior high, which is perfectly fair and perfectly true, because young people make use of the media at much earlier ages. Media education is not only useful in senior high school. We have reached a stage where we're trying to create a course that can be adjusted to junior high school and, together with a partner organization called Edumi, we're looking at ways to support the development of media education competencies also at even lower ages, in the 3rd and the 4th grade, when children are already surfing the internet for much longer and they'd need a minimal level of media education, both to be safer and to understand the ecosystem they live in much better.

Internetul este o resursă uimitoare.
Important e să știi cum funcționează.

*The internet is an amazing resource.
What matters is to know how it works.*

De la ce vârstă ar trebui să fie educați elevii în această direcție?

De la grădiniță. Eu cred că de la grădiniță, pe bucățele mici. Dacă noi le dăm copiilor acces la conținut media încă de când sunt mici, eu cred că ar trebui să primească educație media încă de la început.

Exemplul pe care îl dau eu întotdeauna este legat de mersul pe stradă. În momentul în care lași un copil singur pe stradă, tu îl înveți cum să treacă strada, cum să se uite la semafor, cum să folosească trecerea de pietoni, pe care parte a drumului să meargă. Adică au niște minime informații pentru ca ei să poată să fie în siguranță și să poată să ajungă la destinație. Așa cred că trebuie să se întâmple și cu lumea media în care copiii trăiesc, au nevoie de un ghidaj pentru ca ei să poată să o folosească, atât în siguranță, cât și creativ.

Noi nu folosim abordarea în care internetul, de exemplu, este doar „bau-bau” și în care vorbim doar despre pericolele de pe internet. Pentru că internetul este o resursă uimitoare, poți să înveți, ai acces la toată cunoașterea lumii, ai acces la instrumente, ai acces la oameni, poți să faci foarte multe lucruri bune, poți să mobilizezi comunități, poți să rezolvi probleme, poți să cunoști alți oameni. E important să știi cum funcționează, pentru ca tu să poți să folosești media, dincolo de lucrurile simple pe care le facem pe internet.

What is the age when pupils should be given an education in that direction?

Starting in kindergarten. In kindergarten, I think, in small bites. If we provide children with access to media content from a very young age, in my opinion, they should also be given media education from the start.

The example I always give is connected to walking a road. When a child is left to walk a road by himself, he should have first been taught how to cross a road, how to check the traffic lights, use the zebra crossing, which way to walk in the road. Meaning that they are armed with the least information to stay safe and reach a destination. I believe the same goes for the media world in which children live, they need some guidance to be able to navigate it, both in a safe and creative way.

The “boogeyman” approach is not our style, we do not only speak of the dangers looming out there, on the internet. Because the internet is an amazing resource, one can learn from there, tap into the entire knowledge of the world, have access to tools and to people, one can do so many good things, mobilize communities, solve problems, meet other people. To use the media, it is important to know how they work, beyond the simple things that we do on the internet.

Cum pot fi implicați părinții în procesul de educație media al copiilor?

Părinții, la rândul lor, trebuie să aibă educație media ca să poată să sprijine copiii. Încă de la început, când părintele este alături de copilul care primește pe mână un telefon sau primește acces la un telefon, să poată să îi spună câteva lucruri despre cum funcționează media. Ar fi un lucru ideal. În al doilea rând, unul dintre lucrurile pe care le-am observat noi lucrând cu profesorii este că, de foarte multe ori, părinții sunt extrem de panicați dacă la școală nu se învață doar pentru BAC. Avem această obsesie a învățatului pentru BAC, așa că, în anumite momente, părinții sunt cei care pot deveni o stavilă în momentul în care profesorul ar vrea să facă lucrurile pe care ei, părinții, consideră că nu au legătură cu învățarea pentru BAC.

Și cred că acesta este un prim lucru pe care ar putea să-l facă părinții: să aibă mai multă încredere în profesorii lor și să nu meargă pe ideea că singurul scop al școlii este să ne pregătească pentru BAC.

De fapt, noi credem că școala trebuie să ne pregătească pentru a fi cetățeni. Și pentru a fi cetățeni într-o lume care se schimbă foarte, foarte tare. Dacă noi îi învățăm pe copii doar să tocească niște comentarii, ei, la finalul celor 12 ani de școală, da, iau BAC-ul, dar acolo o să se încheie competențele de a gestiona lumea din jurul lor. Informațiile oricum se uită, mare parte dintre ele.

How can parents play a role in their children's media education?

For parents to provide effective support to their children, they need to be media knowledgeable, too. From the very start, when a parent is next to a child who is given a phone of his own or access to a phone, they should be able to tell the child a few things about how the media work. That would be ideal. The second thing, one of the aspects we've noticed on working with the teachers, is that parents are very often panicked if classes serve another purpose other than the Baccalaureate. There is this obsession of learning for the high school finals, so, parents can sometimes act as an obstacle to a teacher's willingness to cover the aspects which they, as parents, consider unrelated to the Baccalaureate.

I believe this is the first thing that parents could do: trust their children's teachers more and give up the idea that the only purpose that a school will serve is to prepare us for the finals, the Baccalaureate.

We actually believe that schools should prepare us to be good citizens. Moreover, good citizens in a completely new world. If the only thing we teach children is to learn by heart a bunch of literary reviews, what you get is someone who is able to pass the Baccalaureate by the end of 12 years, but that's about all of their abilities to manage the world around them. Most information is anyway forgotten after a while.

De foarte multe ori, părinții sunt extrem de panicați dacă la școală nu se învață doar pentru BAC.

Parents are very often panicked if classes serve another purpose beyond the Baccalaureate.

Și cred că mai e ceva. Și tocmai de asta, noi, acum, ne gândim la o continuare a programului de introducere în educația media, proiectul pe care îl facem cu Romanian-American Foundation. Să-l extindem la mai mulți profesori, dar, în același timp, să creăm cursuri și produse educaționale care să fie mai adaptate pe zona lumii digitale în care, vrând-nevrând, copiii și noi ne petrecem foarte mult timp.

Noi, la CJI, credem că e important să înțelegem cum funcționează rețelele sociale, în contextul în care o foarte mare parte din informația pe care noi o consumăm ajunge la noi prin intermediul lor. Pentru că, dacă nu știi că pe rețelele sociale, de exemplu, informația îți este dată de un algoritm care se uită la ce ai mai consumat deja și îți livrează informația care este din aceeași direcție, pentru că vrea să te „țină” acolo, să-ți livreze publicitate, pentru că ei fac bani din acea publicitate la care tu te uiți, poate că e greu să înțelegem de ce noi vedem doar un singur tip de informație și ajungem să credem că aia este singura informație validă și adevărată.

De asta încercăm să ne uităm la viitor și la cum putem noi să contribuim în formarea unor copii care să fie adulți pregătiți să gestioneze o lume despre care noi nu știm cum va arăta. De fapt, despre asta vorbim. Inteligența artificială schimbă atât de repede lucrurile, încât faptul că-i învățăm să memoreze este egal cu zero pentru viitorul lor și al nostru.

And there is another thing that I believe in. That's precisely why we are thinking of a continuation of the introductory media education program, which is what we are working on now, together with RAF. We're thinking of expanding the scope by including more teachers and, at the same time, by creating courses and other educational products that match more closely the digital world in which, whether we like it or not, we all live, we and our children.

In CJI, we believe it important to understand how social media works, since the information we consume mainly reaches us through it. When one ignores that the information on the social media, for instance, is relayed to us through an algorithm that analyzes what one has already consumed and is delivered more, because the purpose is to "keep" people there, deliver them more ads, which is a way for the media to make money out of the ads one watches, it may be hard to understand why we only see one type of information and we eventually come to believe that is the only valid and true information.

That's why we're trying to look at the future and see how we can help shaping children that will grow into adults who are ready to manage a world whose face we yet ignore. That's what we're actually talking about here. Artificial intelligence is changing things so fast that the fact that we teach them how to memorize things is meaningless to their future and ours.

Primul pas este să-i faci pe oameni să fie conștienți de această nouă realitate.

The first step is to make people aware of this new reality.

Pentru că ați menționat inteligența artificială: cum credeți că va schimba fenomenul „deep fake” industria media și cât de adaptat este Programul de Educație Media pentru „deep fake”?

Programul de Educație Media se adaptează la ideea de inteligență artificială, de materiale falsificate sau contrafăcute prin intermediul inteligenței artificiale. Dacă vorbim despre deep fake-uri, ne uităm la videouri care sunt făcute astfel încât să pară realist că cineva face ceva sau spune ceva ce omul respectiv nu a spus sau nu a făcut. Asta este una dintre preocupările pe care le avem. Primul pas este să-i faci pe oameni să fie conștienți de această nouă realitate. Foarte multă vreme, noi nu știam că fotografiile pot să fie editate. Când am început noi cursul de educație media în 2017, predam în continuare bucăți din exerciții prin intermediul revistelor tipărite și la momentul respectiv exista un singur video deep fake care circula mai mult, acela în care Obama era pus să spună lucruri pe care el nu le spusese niciodată.

Șapte ani mai târziu, suntem în punctul în care avem materiale construite prin intermediul inteligenței artificiale aproape gratis. Și aceste deep fake-uri sunt la ordinea zilei. Aflăm cum oamenii sunt păcăliți să dea acces la conturile lor bancare folosind vedete, politicieni, primul-ministru, guvernatorul Băncii Naționale, jurnaliști ale căror imagini au fost clonate și folosite în aceste tipuri de materiale. Deci e foarte important să-i înveți pe copii și pe adulți să știe că ele există. Apoi, educația media cred că trebuie, ca să poată să rămână relevantă, să te învețe cum să folosești rețelele sociale.

Educația media, din perspectiva mea, trebuie să te învețe să pui întrebări. Și trebuie să te învețe să pui întrebări fiind curios, întrebări la care chiar să vrei să afli răspunsuri, nu întrebări care să-ți confirme ce știi tu deja sau ce crezi tu despre lume. Cred că acesta este unul dintre cele mai importante lucruri pe care le poate face educația media: să te învețe cum să pui întrebări care să te ducă din toate punctele, din toate perspectivele, la informațiile relevante. Cred că, dacă îi învățăm pe copii să-și pună aceste întrebări, e posibil ca ei să fie mai bine pregătiți să se uite și la un material falsificat, la un fake news tipărit, cum erau cele clasice, în care te uitai la copia unei știri, dar și la un material de tip deep fake, în care cineva te invită să investești și să câștigi bani foarte ușor făcând investiția respectivă. Pentru că tu ți-ai antrenat deja mușchiul critic.

Since you brought artificial intelligence up: what do you think, how will the deep fake phenomenon change the media and how well adapted is Educație Media Program to deep fake?

As a program, Educație Media is well adapted to AI, to the idea of fake materials or AI forged materials. Speaking of deep fake, we are dealing with videos that are created in such a way as to make it look realistic for someone to do or say things that they have never done or said. This is one of our current concerns. The first step is to make people aware of this new reality. For a long time, we did not even know that pictures could be edited. When we started the media education course, in 2017, we were still using printed magazines in some exercises and there was only one viral deep fake video, that one in which Obama was made to say things that he'd never said.

Seven years later, we've reached a point where we see AI created materials for almost no money at all. Such deep fakes are commonplace. We learn about people who are fooled into providing their bank account data by resorting to celebrities, politicians, the prime-minister, the governor of the National Bank, journalists whose pictures are cloned and then used in such materials. It is very important to teach children and adults alike that such things exist. And then, I believe that, if we want to keep it relevant, media education should teach people how to use social media.

Media education, in my perspective, should teach people how to ask questions. It should teach people how to ask those questions out of curiosity, because they really need an answer, not just ask questions to confirm the things that they already know or believe of the world. I believe this is one of the most important things that media education can do: teach people how to ask questions that will send them in all directions, take them to all perspectives, to all the relevant data. To my mind, if we teach children how to ask themselves these questions, they may be better prepared even to watch a forged material, look at a printed piece of fake news, the traditional materials, when you were exposed to a news article and then a deep fake material in which they urged you to invest some money for an easy gain. When the critical muscle has already been trained, things get easier.

Practic, într-o eră digitală în care informația e la îndemâna oricui, putem spune că avem mai mult fake news decât în urmă cu 20 de ani?

Cu siguranță avem mai mult, dar avem și mult mai mult news. Acum, trăim într-o epocă de aur a informației. Avem acces la foarte, foarte multă informație. Iar, când ai acces la foarte multă informație bună, ai acces și la foarte multă informație de proastă calitate sau contrafăcută.

În urmă cu 20 de ani, era foarte scump să faci informație contrafăcută, fake news. Era scump să poți să pui în spațiul public o informație ca ea să circule mai departe, ca ea să ajungă la jurnaliști, ca ea să fie preluată de politicieni, de exemplu. Uneori, erau operațiuni speciale care durau ani.

Acum, când ai rețele sociale, boți care-ți amplifică dezinformarea în câteva secunde, amplitudinea procesului a crescut exponențial.

Practically speaking, can we assume that, in a digital era in which information is at anyone's fingertips, there is more fake news than 20 years ago?

There is definitely more, but there is also more news. This is the golden era of information, the one we live in. We have access to a lot, but a lot of information. When we can access a lot of good information, we also access a lot of bad quality fake information.

Twenty years ago it was very expensive to produce counterfeit information, fake news. It used to be costly to place a piece of news in the public space and then circulate it, make it reach journalists, then be taken over by politicians, for instance.

But now, with the social media at hand and bots that will amplify disinformation in a matter of seconds, this process is exponentially wider.

Cei mai vulnerabili sunt fie cei foarte tineri, ori cei peste 65 de ani.

The most vulnerable are either the very young or those over 65.

Mulți oameni, în special tineri, trăiesc cu impresia că vârstnicilor le este mai dificil să deosebească o știre reală de o informație contrafăcută. Mă întreb, însă, dacă tinerii din România sunt mai înțelepți în a discerne adevărul de știrea falsă. Există diferențe între generații?

Există diferențe între generații. Mai e ceva: în România, noi nu am făcut studii pe vârstnici. E o parte a populației despre care, în general, în România, noi nu prea facem studii. Asta e o altă problemă. Despre ce înseamnă relația cu fake news la tineri versus vârstnici, studiile din SUA (căci sunt niște studii despre asta) spun că cei mai vulnerabili sunt fie cei foarte tineri, fie cei peste 65 de ani, dar și că partea de mijloc este și ea susceptibilă la dezinformare. Doar că are, poate, un pic mai multe mecanisme să înțeleagă cum funcționează comunicarea în spațiul public. Tinerii și copiii au ideea că ei înțeleg tehnologia și se pricep să folosească tehnologia, ceea ce este adevărat. Ei știu să facă asta mai mult decât un vârstnic. Și decât mine, de exemplu. Dar ce nu știu ei sunt exact aceste principii de educație media pe care nu ai cum să le știi dacă nu te învață cineva.

La vârstnici, lucrurile sunt mai complicate și din perspectiva faptului că tehnologia s-a schimbat atât de mult, încât este foarte greu să înțeleagă, de fapt, cum mai arată lumea. Uneori, chiar și nouă ne este foarte greu să înțelegem și să vedem un deep fake și să înțelegem că acela este un deep fake. E foarte greu să faci diferența între ceva ce a existat și ceva care este inventat de la zero.

Ce mai spun studiile, însă, este că la vârstnici mai apare o problemă legată de izolare și cred că izolarea, în România, este extrem de puternică. E o opinie mai degrabă decât o dată științifică, pentru că nu am văzut cercetări despre asta. În SUA, se vorbește despre faptul că vârstnicii nu mai au cu cine să vorbească. Uneori, copiii lor nu mai sunt acolo sau n-au timp, nepoții lor nu le vorbesc, nu le explică. Și așa că ei pot să cadă foarte ușor pradă teoriilor conspirației, de exemplu, sau unor campanii de targetare efectivă pe anumite teme și apoi să ajungă să le creadă, pentru că

Many people, especially the young ones, feel it's harder for the elderly to distinguish between genuine and fake information. I wonder whether young Romanians are smarter when it comes to discerning true from fake news. Are there differences between generations?

There are indeed differences between generations. There is another thing here: there are no studies on the elderly in Romania. The elderly are a population segment that we hardly ever study, in Romania. That compounds the problem. Speaking of how the youth relate to fake news versus the elderly, US research (there are, nevertheless, some studies on the matter) shows that the most vulnerable are either the very young or those over 65, but that the population in the middle is also susceptible to disinformation. Excepting, perhaps, that they have slightly more mechanisms to rely on and understand how communication works in the public space. Children and young people have this idea that they understand technology and are good at using it, which is true. They are better at it than an elderly person. Better than me, too. The things they don't know are precisely these media education principles that nobody can know, unless there is someone to teach you.

For the elderly, things are also compounded by the fact that technology has changed so much that, sometimes, they find it very hard to understand what the world is actually like. Even we find it very hard to understand, to see a deep fake and understand it is actually a deep fake. It is very hard to distinguish between something that used to exist and something made from scratch.

Another thing that emerges from research studies is that the problem of the elderly is compounded by isolation and, to my mind, isolation is a very strong phenomenon in Romania. It's my opinion, rather than scientific data, since I have seen no study on that. In US studies, they point to the fact that the elderly have nobody to speak to. Their children are not around or have no time, their grandchildren do not speak with them, they do not explain. That's what makes them an easy prey to conspiracy theories, for instance, or effectively targeted in specifically themed campaigns which they end

nimeni nu discută cu ei despre aceste lucruri. Sunt niște programe foarte interesante de educație media pentru seniori, despre care știm. Dar sunt mult mai puține decât cele pentru tineri, de exemplu.

up believing, because nobody talks to them about such things. There are some very interesting media education programs for seniors that we know about. Much fewer than those for young people, nevertheless.

// Există niște studii care spun că românii cred mai mult în teoriile conspirației față de alți europeni.

Some studies indicate that the Romanians believe more in conspiracy theories, compared to other Europeans.

Cât de ușor de manipulat prin informații contrafăcute sunt românii în comparație cu alții europeni? Suntem noi, românii, mai naivi decât alții?

Eu cred că noi toți, în momentul ăsta, suntem foarte ușor de manipulat. Cu cât înțelegi mai mult cum funcționează dezinformarea și manipularea, îți dai seama că dacă cineva știe s-o facă așa cum trebuie și apasă pe butoanele emoționale potrivite, fiecare dintre noi poate să pice pradă unui subiect care să-l inducă în eroare. Cu cât e ceva mai important pentru noi, cu atâta tindem să reacționăm mai emoțional, cu atât verificăm mai puțin informația și cu atât credem că știm deja cum stau lucrurile. Tindem să folosim doar informația care ne confirmă deja ceea ce credem și s-a văzut și în pandemie, s-a văzut și în cazul războaielor. În momentul în care vorbim despre subiecte complicate și delicate și complexe, oamenii sunt uneori foarte ușor de indus în eroare.

Dar da, există niște studii care spun că românii cred mai mult în teoriile conspirației față de alți europeni. Acesta poate să fie un lucru important.

How easy can the Romanians be manipulated by resorting to fake information, compared to other Europeans? Are we, the Romanians, more naïve than others?

I think, right now, we are all very easy to manipulate. The more you understand how disinformation and manipulation works, the more it becomes obvious that someone is good at using it and pushes the appropriate emotional buttons. All and everyone can fall prey to a misleading topic. The more important a topic is to us, the more we tend to react in an emotional way, the less we check the information and the more we think we already know how things really are. We tend to use only the information that verifies what we already believe. We've seen that during the pandemic. We've seen it in connection to wars. When we're dealing with topics that are equally complicated as they are sensitive and complex, people are sometimes very easy to mislead.

But indeed, some studies do indicate that the Romanians believe more in conspiracy theories, compared to other Europeans. It may be an important aspect.

Media Literacy Conference
Photo: Centrul pentru Jurnalism Independent

În același timp, cred că mai important este că nu ține de faptul că suntem români, ci ține poate de faptul că în școală suntem mai puțin învățați să ne punem întrebări, ci mai degrabă să ascultăm experți care vorbesc.

Noi am format 728 de profesori. Atâți sunt ei până în momentul acesta. Nu sunt toți de la cele mai bune licee sau doar din orașele foarte mari. Avem mulți profesori care predau în licee tehnologice. Avem mulți profesori care predau în orașele mici, care lucrează cu copii care vin din medii diferite și din contexte de viață complicate și își doresc să adapteze lucrurile învățate pentru elevii lor. Noi, când facem selecția pentru curs, îi întrebăm: „de ce ai vrea să faci cursul de educație media?”, ca să putem să facem o oarecare triere. De exemplu, noi am lansat acum un nou „call” pentru o serie de profesori. Aveam, teoretic, 50 de locuri și în mai puțin de 48 de ore am avut 200 de înscrieri, deci există interes. În tura trecută, am avut 500 de profesori care s-au înscris pe 100 de locuri.

Deci există interes pe subiectul acesta și primim des următorul răspuns: vreau să înțeleg eu, ca apoi să mă pot duce să le explic copiilor mei, să fac orele de română mai interactive, mai interesante, dar și să-i pregătesc mai bine pe copii pentru lumea asta în care ei trăiesc. Vedem profesori care schimbă lucrurile. Și programul n-ar fi ajuns la 728 de profesori dacă doar noi am fi ținut cursurile de educație media. Avem formatori extraordinari care lucrează cu profesori și care dau informația mai departe. Sunt profesori pe care noi i-am format în primele generații și care acum dau informațiile mai departe către colegii lor. O foarte bună promovare a cursului nostru se face prin profesorii care au absolvit cursul.

Cealaltă întrebare este „de unde ați aflat de cursul nostru?” și, de cele mai multe ori, răspunsul este „de la colegii din generațiile anterioare, care ne-au spus că este un curs serios, interesant, de la care aflu foarte, foarte multe lucruri!”. Și cred că asta vorbește foarte mult despre nevoia profesorilor de a avea acces la resurse care să fie relevante și interesante pentru ei.

At the same time, I believe it more important to point out that it has nothing to do with the fact that we are Romanians, but, perhaps, with the fact that they teach us less in school to ask ourselves questions, but rather to listen to the experts who have something to say.

We've trained 728 teachers. That's their number so far. They're not all from the best high schools or from big cities. There are many from technology high schools. Many who teach in small towns, work with children coming from different social environments or complicated life contexts and want to adapt the things that they learn to their own pupils. When we select participants in a course, we ask the applicants "why would you like to participate in the media education course?", which is somehow helpful to hand-pick them. For instance, we have just launched a new call for a course for teachers. In theory, there were 50 places, but we received 200 applications in less than 48 hours, so people are interested. In the previous course, we had 500 applications for 100 places.

People take an interest in the topic, obviously, and we often receive the following answer: I want to understand myself first and then explain to my pupils, make the Romanian classes more interactive, more interesting and equally prepare children to cope better with the world in which they live. We see teachers changing things. The program wouldn't have covered 728 teachers if we had been the only ones to deliver media education training. We have extraordinary trainers who work with teachers and pass the information on. There are also the first generations of teachers we trained who are now relaying information to their colleagues. The best promoters of our course are those who completed it.

The other question is "where did you find out about our course?" and the answer most often is "from the colleagues who participated in the previous editions, they told us it was a serious and interesting course, where one can learn many, many things." I think that speaks a lot to the teachers' need to have access to the kind of resources that are both relevant and interesting to them.

Ministerul Educației, care susține programul nostru, trebuie să continue să investească în formarea profesorilor.

The Ministry of Education, which supports our program, should continue to invest in the training of teachers.

Cum credeți că statul român ar trebui să abordeze problema educației media? Cum ar putea ajuta factorii de decizie?

Avem diverse instituții care trebuie să facă lucruri. Ministerul Educației, care susține programul nostru, trebuie să continue să investească în formarea profesorilor. E importantă formarea profesorilor pe termen lung, ca ea să poată să fie scalabilă și să ajungă la un număr mare de copii. În momentul în care se pregătesc noile programe și noile moduri în care educația „se va întâmpla” la liceu, de exemplu, să ne uităm la cum putem să dezvoltăm mai bine aceste competențe de educație media. Ele se găsesc, o parte dintre ele, în „profilul absolventului”, care a fost adoptat de curând. Deci avem lucruri de la care putem pleca atunci când ne gândim la ceea ce vrem să știe copilul care termină liceul. Noi, ca țară, nu noi, ca CJI. Despre asta vorbim în zona de formare, de resursă, de profesori, în construirea unui sistem educațional care să se uite mai mult la competențele de gândire critică și la competențele care țin de educație media, în general, dar și de educație media digitală, în particular.

Apoi, o altă instituție este Consiliul Național al Audiovizualului (CNA), care are competență în zona de educare a publicului prin campanii, prin amendarea companiilor din audio-vizual care nu respectă legea, căci este și asta o formă de educație media, din perspectiva mea. În momentul în care sancționezi derapajele și încălcările legii, transmiți mesajul că acel conținut nu are ce să caute în spațiul public.

What should be the authorities' approach to media education, according to you? How could decision-makers help?

There are different institutions that should do different things. The Ministry of Education, which supports our program, should continue to invest in the training of teachers. It is important for this training to be delivered on the long term, if we want it to be scalable and reach a large number of children. When the new curricula and the new ways of making education “happen” in high school are designed, we may also look at how we can develop these media education competences. Some of them are included in the recently adopted “graduate profile”. So, there is a foundation to build on, when we consider the things that we would like our children to know upon their graduation from high school. We, as a country, we as CJI. Training is there precisely to intervene in terms of resources, teachers, to help shape an educational system that is more concerned with critical thinking competences and media education competences, in the general sense, and digital media education, in particular.

Another institution is Consiliul Național al Audiovizualului (CNA), the competent authority in the area of public awareness campaigns. They are entitled to fine audio-visual companies when they are in breach of the law, and that, too, can be a form of media education, in my perspective. When departures from and violation of the law are penalized, the message is that a specific content is not to circulate in the public space.

La nivel local, autoritățile pot să pună la dispoziția școlilor bugete pentru formarea profesorilor în aceste direcții, pentru că noi investim foarte mult în tehnologie, de foarte multe ori, ca stat. Cumpărăm calculatoare, dotăm laboratoare, dar nu este suficient. Ai nevoie ca oamenii să știe și cum să le folosească, nu doar tehnic, și să înțeleagă ce se întâmplă în momentul în care ajung pe internet.

At the local level, authorities can earmark a budget that schools may use to train teachers in these directions, since, as a country, we often invest a lot in technology. We buy computers, equip labs, but that's not enough. We need people to know how to use all that, not only from the technical perspective, but also understand what happens when they navigate the internet.

// Presa din România este într-un moment prost. Dar vorbim despre un cumul de factori care nu este ireversibil.

The Romanian press has been going through a bad period. But we are dealing here with a mix of factors which is not irreversible.

Pentru că ați pomenit mai devreme de CNA, de media: în ce măsură mai poate fi numită presa din România „a patra putere în stat” sau „câinele de pază al democrației”? Sunt două expresii pe care le întâlnim foarte des, dar mai cred românii cu adevărat în ele?

Since you mentioned CNA and the media earlier, to what extent can we still call the Romanian press “the fourth power” or “the watchdog of democracy”? We often encounter such phrases, but do the Romanians really believe in them anymore?

Tocmai de asta este importantă educația media. Presa din România este într-un moment prost, din foarte multe puncte de vedere și de foarte mult timp. Însă ideea că nu mai există jurnalism în România este înfiorător de păguboasă. Pentru că se transmite mesajul că jurnaliștii onești nu contează, că munca lor nu are valoare, deși se documentează, publică investigații, știri, interviuri, reportaje pentru a ne ține informați. Și cred că asta ne afectează foarte tare. Ne afectează uneori poate mai tare decât dezinformarea, pentru că, dacă punem eticheta că toți sunt la fel, înseamnă că nimic nu mai este bun, deci n-avem de ce să ne mai batem capul. Avem jurnaliști care în continuare își fac foarte

That's precisely what makes media education so important. The Romanian press has been going through a bad period, from a lot of points of view and for a very long time. However, the idea that there is no more true journalism in Romania is completely counter-productive. It conveys the message that honest journalists don't matter, that their work is worthless, although they search things, publish investigations, news, articles, reports in order to keep us informed. I believe that causes us a lot of harm. It sometimes causes more harm than disinformation, because if we label them all the same, it means there is nothing good left, so we can drop the subject altogether. We still have journalists who are doing their jobs

Photo: Centrul pentru Jurnalism Independent

bine meseria și, dacă ne uităm la investigațiile care au fost publicate în ultima vreme, o să vedem că, de cele mai multe ori, aflăm despre lucrurile care nu funcționează bine în țara asta din materialele jurnalistice. Însă este la fel de adevărat că nu e suficient.

Dar, dincolo de a le spune oamenilor că presa din România e „nașpa” sau că presa din România este „cumpărată”, e important ca oamenii să înțeleagă de ce am ajuns aici, să înțeleagă de ce, dacă nu plătești tu, ca cititor sau ca următor de conținut, pentru conținutul respectiv, atunci altcineva o să plătească pentru acel conținut.

Pentru că jurnalismul are nevoie de bani ca să existe. Și dacă tu nu plătești, „ăla” o să plătească. Și, probabil, dacă „ăla” e foarte puternic și poate să-și impună agenda, el va decide, el va reuși să impună agenda în defavoarea interesului public, de exemplu. De aceea eu cred că e important ca educația media să vorbească despre aceste lucruri, să le explice oamenilor de ce jurnalismul este și treaba lor.

Și cred că noi, ca țară, avem o problemă cu jurnalismul și pentru faptul că noi ne-am oprit din a plăti pentru jurnalism. Când vorbesc de plătit, mă refer și la o donație. Adică sunt foarte puțini oameni care dau bani pentru jurnalism. Sunt mai mulți decât acum câțiva ani, dar în continuare sunt foarte puțini,

very well and, if we look at the investigation materials that they have lately published, we'll see that we often find out about things that do not work well in this country from their journalistic work. It is equally true that it is not enough.

But, apart from telling people that the press in Romania “sucks” or that the press in Romania is “bought”, it is important for people to understand why we've come to this point, to understand that if it is not paid by you, readers, by you, content followers, for the content that it delivers, that content has to be paid for by somebody else.

Journalism needs money to exist. If you do not pay, “the other guy” will. “The other guy” is likely to be a strong guy who can decide on imposing his own agenda, he is the decider, he will succeed in imposing his agenda at the expense of the public good, for instance. That's why I believe it important for media education to address these topics, to explain to people why journalism is also their business.

I also believe that we, as a country, have a problem with journalism also because we have stopped paying for journalism. Paying can also mean a donation. All in all, there are few who spend money on journalism. Perhaps more than some years ago, but still very few, so we can't even

așa că masa critică e încă inexistentă. Aceasta este o parte de educație media pe care noi încercăm să o facem cu publicul.

Este o paranteză lungă la întrebarea dacă mai avem jurnalism sau dacă jurnalismul din România mai este „câinele de pază”. Eu zic că da, doar că, uneori, câinele ăsta nu poate să latre, că-i mai mic. Sau că avem instituții de presă care iau bani de la partidele politice și o fac în mod netransparent, iar noi nu știm ce anume din conținutul din spațiul public este material editorial tratat de un jurnalist sau este un articol de PR comandat de un politician, pentru că nu apare această defalcare în mod clar în publicația respectivă. Faptul că, la nivel local, autoritățile locale dau bani la presă și decid ce se întâmplă în anumite instituții de presă este la fel de adevărat.

Dar, de fiecare dată, noi, când vorbim despre aceste lucruri și cu profesorii, și cu copiii, și cu cine reușim să vorbim, discutăm și despre contribuția noastră, cum putem noi să schimbăm situația, cum putem să reacționăm în momentul în care un jurnalist este hărțuit în spațiul public, cum putem să-i luăm apărarea, cum putem să punem presiune pe politicieni, cum putem să contribuim cu 5 lei, cu 10 lei pe lună pentru a susține o instituție media care ne place. Cum putem să dăm, poate, mai mult, la un moment dat. Sau cum putem să redirectionăm impozitul pe venit. Deci, într-un fel, încercăm să-i facem pe oameni să înțeleagă că presa din România arată așa cum arată nu pentru că este un dat al sorții, ci pentru că vorbim despre un cumul de factori care nu este ireversibil.

That makes a meandering answer to your question of whether there is still journalism left in Romania or whether it is still “a watchdog”. I would say it still is, but this dog sometimes doesn’t bark, because it’s of a smaller breed. Or because there are press institutions that get money from the political parties in a nontransparent way and then, we no longer know which public content is a journalistic editorial and which is a PR article commissioned by a politician, there is no way to tell which is which, in a publication. Or because local authorities pay money to the local press, but then, they also decide on what is to happen in certain press institutions, which is also a fact.

Whenever we address these topics, with teachers, children and whoever else we get to speak to, we also discuss about our contribution, how we can change the situation, how we can react when we see a journalist being harassed in the public space, how we can side with them, how we can put pressure on politicians, how we can contribute 5, 10 lei monthly to support a media institution we like. Or, eventually, even more. Or how we can redirect a share of our income tax. We somehow try to make people see that the current situation of the Romanian press is not because it was so fated, but because we are dealing here with a mix of factors which is not irreversible.

Un ONG singur nu poate să rezolve o problemă atât de mare. E important ca și statul român să ofere resurse.

An NGO alone cannot solve such a big problem. It is important that the Romanian government should also offer resources.

Ce planuri aveți vizavi de Programul de Educație Media? Ați pomenit, la un moment dat, de anul 2030, precum și de faptul că vreți să extindeți cursurile și pentru profesorii de gimnaziu. Ce mai aveți pe „listă”, pentru viitor?

What are your plans with Educație Media Program? You mentioned 2030, at one point, and the fact that you want to expand the scope of the courses to junior high teachers. What else is there on your “list” for the future?

Când ne-am pregătit noi în 2017, 2030 părea foarte departe și era o cifră rotundă la care să ne uităm. Acum, 2030 e „coala”. Mai e foarte puțin până în 2030. Ce vrem să facem este să continuăm să ne adaptăm materialele, resursele și oferta de produse nevoilor care există. Căci cursul nostru este și el un organism viu.

When we prepared this course, in 2017, 2030 looked very far away and it was more of a round number milestone. Now, 2030 is simply around the corner. There's very little time left. What we want to do is to keep on adapting our materials, resources and offer to the existing needs. Our course is a living body, too.

Pe măsură ce lumea evoluează, produci noi resurse pe care să le oferi profesorilor, pentru ca ei să le folosească. Deci avem bucățica asta de furnizare de conținut, care e importantă pentru lista de furnizare de resurse. Apoi, ne interesează să vedem cum putem noi să contribuim mai mult. Una dintre direcții este, poate, ca acest curs să se „mute”, de exemplu, de la CJJ la organismele de formare ale Caselor Corpului Didactic, iar ele să ajungă să ofere cursul către profesori, iar noi să lucrăm alături de Casele Corpului Didactic, pentru ca ele să învețe de la noi și să aibă metodologie și sprijin pentru a ajunge la mai mulți profesori.

As the world advances, we need to produce new resources to offer to the teachers, something that is useful to them. So, we have this element of content provision, which is important to the list of resource provision. Then, we would like to see how we can contribute more. One course of action may be to “transfer” this kind of activity, from CJJ to the training units within the professional structures, Casa Corpului Didactic, for instance, with them delivering the course and us working as a support team that would facilitate knowledge transfer. We would provide methodology and assistance in the effort to reach more teachers.

Dezvoltăm cursul de digital media literacy, într-un alt program. Care sunt subiectele pe care nu poți să le atingi, de exemplu, prin infuzare la Limba și literatura română și cum pot fi ele abordate, poate, printr-un opțional care să aprofundeze lucrurile. Ne gândim cum să „coborâm” la gimnaziu pentru a ne asigura că și copiii mai mici au acces la informații atunci când au nevoie. Ne gândim cum să rămânem alături de oamenii pe care îi formăm prin resursele pe care le dăm. Un singur ONG nu poate să rezolve o problemă atât de mare.

We are developing the digital media literacy course, as part of another program. What the taboo topics are, for instance, and how they can be touched upon, through permeating Romanian language, and how they can be approached, perhaps in an elective class that could probe into such matters. We are considering the ways in which we could go “down” to junior high school level, to make sure that younger children are also given access to information, when they need it. We are considering ways to stay by the people we train, by means of our resources.

Tocmai de aceea este foarte importantă întrebarea „ce poate face statul român”. E important ca și statul român să ofere resurse. Pentru că, dacă așteaptă doar donatorii privați și ONG-urile, bătălia e lungă.

An NGO alone cannot solve such a big problem. It is important that the Romanian government should also offer resources. The battle would last too long, if it is only to rely on private donors.

Photo: Centrul pentru Jurnalism Independent

Dar, pe lângă asta, noi toți avem o răspundere, de la mediul corporate, care se poate uita la programe pe strategie, așa cum se uită donatori de tip Romanian-American Foundation, și să investească pe termen lung în programe de schimbare, până la profesori. Pentru noi, unul dintre lucrurile cele mai frumoase pe care le vedem este că profesorii, după ce au învățat de la noi să facă educație media, schimbă impresii despre asta și învață lucruri noi și de la alte organizații din alte țări și lucrează cu alte școli și văd cum fac ele educație media, la rândul lor.

Deci, într-un fel sau altul, rolul nostru pe termen lung este să continuăm să sprijinim diversele demersuri și diverși actori care produc schimbare și care se uită la cum devenim noi niște cetățeni mai bine pregătiți să facem față unei lumi despre care încă nu știm cum o să arate.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Besides that, we all have our share of responsibility, from the corporate environment, which can consider the strategy of a program, the way donors such as RAF do, and invest in the long-term in change-centered programs, to teachers. To us, one of the most impressive things is to see that, once teachers have learned from us how to handle media education, they exchange experiences and learn new things, also from organizations abroad, that they work with other schools to see how media education is delivered somewhere else.

Consequently, one way or another, our long-term role is to keep supporting the variety of approaches and actors that are driving change, as well as looking into how we all, citizens, can be better prepared to cope with a world whose face we still ignore.

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

Fondul Științescu sau cum se transformă viitorul în prezent

Fondul Științescu or How the Future Becomes the Present

Luiza Zamora

Coordonator național Fondul Științescu, FFCR
Științescu Fund National Coordinator, FFCR

Gabriela Solomon

Coordonator Fondul Științescu, Fundația Comunitară Vâlcea
Științescu Fund Coordinator, Fundația Comunitară Vâlcea

Ana Stamatescu

Fondator și Director Executiv, Asociația Krontechies
Founder and Executive Director, Asociația Krontechies

Viitorul înseamnă știință. După cum este și firesc, într-o lume a progresului tehnologic, educația științifică devine, pe zi ce trece, tot mai importantă pentru elevi, dar și pentru profesorii lor. Aici întră în scenă Fondul Științescu, o mișcare națională de revigorare educațională care îi încurajează pe cei pasionați să le prezinte copiilor acea latură a disciplinelor științifice care cu greu poate fi descrisă în manuale. Cum? Prin experiment, prin activități practice și prin joc, prin faptul că le oferă mentorilor (care pot fi profesori, elevi, studenți, profesioniști din toate domeniile) finanțări, resurse, îndrumare și sprijin.

Dezvoltat de către Federația Fundațiilor Comunitare din România (FFCR) cu sprijinul Romanian-American Foundation (RAF), Fondul Științescu este implementat prin fundațiile comunitare locale în 16 orașe din România. Ca obiective strategice, Fondul Științescu își propune să ofere mentorilor resurse pentru a crea proiecte care să facă științele mai atractive și mai interesante pentru elevi, să încurajeze filantropia individuală și să creeze o comunitate locală de suporteri și de oameni de acțiune pentru educație.

foto: Cristian Vasile

Luiza Zamora

The future is about science. As expected, in a world of technologic progress, day after day, scientific education becomes increasingly important both for pupils and their teachers. Here comes on stage Fondul Științescu, a national educational revival movement which encourages science enthusiasts to show the pupils that side of scientific subjects that is hard to describe in a manual. How? Through experiments, practical activities and play, through offering mentors (who can be teachers, pupils, students, professionals in any field) financing, resources, guidance and support.

Developed by Federația Fundațiilor Comunitare din România (FFCR) with the support of the Romanian-American Foundation (RAF), Fondul Științescu is implemented through its local community foundations in 16 towns in Romania. The strategic goals of Fondul Științescu are to provide mentors with the resources needed to create projects that would render science more attractive and interesting to the pupils, to encourage individual philanthropy and to create a local community of supporters and agents for education.

Gabriela Solomon

Ana Stamatescu

Fondul Științescu pune „pe masă” o educație așa cum ne-am obișnuit să credem că nu întâlnim decât în Occident. Un exemplu grăitor este Caravana cu Lilieci, un grup de inițiativă care a introdus copii, tineri și profesori din învățământul preuniversitar în lumea fascinantă a liliecilor și a protecției mediului prin activități non-formale bazate pe conceptele Nature Tech și Pedagogy of Play.

Participanții la atelierul de robotică despre lilieci, conceput de Caravană, descoperă cât de esențiali sunt lilieci în viața noastră și construiesc povești despre ei cu ajutorul unor roboți programabili prin coduri de culori. Caravana a construit și primul spațiu interactiv despre lilieci în cadrul Muzeului de Științe Brașov. Din vara anului 2024, grupul s-a transformat într-o inițiativă aflată sub umbrela Asociației Krontechies.

Pentru a afla cum a fost posibilă apariția Fondului Științescu în România și cum a devenit un program de succes, am vorbit cu trei dintre oamenii care știu cel mai bine ce înseamnă acest program: Luiza Zamora (Federația Fundațiile Comunitare din România, coordonator național al Fondului Științescu), Gabriela Solomon (coordonator al Fondului Științescu la Fundația Comunitară Vâlcea) și Ana Stamatescu (Fondul Științescu Brașov, fondatoare a inițiativei Caravana cu Lilieci).

Fondul Științescu puts on the table the kind of education that we tend to believe can only be found in the Western World. A telltale example is Caravana cu Lilieci, an initiative group that introduced secondary education children, young people and teachers to the fascinating world of bats and environmental protection, through non-formal activities based on the notions of Nature Tech and Pedagogy of Play.

The participants in the robotics workshop on bats, which is designed by Caravana cu Lilieci, discover how critical bats are to our lives and build stories on them with the help of color code programmable robots. Caravana also built the first interactive bat space within the Science Museum in Brașov. Since summer 2024, the group changed to an initiative under the umbrella of Asociația Krontechies.

In order to find out what made it possible to set up Fondul Științescu in Romania and how it turned into such a successful program, we spoke with three of the people who know best what this program is about: Luiza Zamora (Federația Fundațiile Comunitare din România, national coordinator of Fondul Științescu), Gabriela Solomon (coordinator of Fondul Științescu for Fundația Comunitară Vâlcea) and Ana Stamatescu (Fondul Științescu Brașov, founder of Caravana cu Lilieci initiative).

O poveste din trei perspective. Ce este, de fapt, Fondul Științescu?

Luiza Zamora:

Științescu este un program de finanțare pentru inițiative educaționale non-formale dezvoltat de Federația Fundațiile Comunitare din România, cu sprijinul strategic al Romanian-American Foundation, și implementat din 2015 prin 16 fundații comunitare.

Științescu aduce împreună resurse din comunitate, pasiune și educatori inimoși pentru a le arăta copiilor acea latură practică, fascinantă și utilă a științelor care cu greu poate fi descrisă în manuale, sprijinindu-i pe tinerii din România să își aleagă, în număr cât mai mare, profesii în domeniile STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) sau ȘTIAM (Științe, Tehnologie, Inginerie, Arte, Matematică), pentru a deveni adulți pregătiți, adaptabili și inovatori.

A story told from three angles. What actually is Fondul Științescu?

Științescu is a financing program for non-formal educational initiatives developed by Fundațiile Comunitare din România, with the strategic support of the Romanian-American Foundation, which we have implemented through 16 community foundations since 2015.

Științescu brings together community resources, passion and big-hearted educators to show children the practical, fascinating and useful side of science that is hard to describe in manuals, thus supporting increasingly more youngsters in Romania to embrace a STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) profession and become able, adaptable and innovative adults.

Transformarea procesului educațional în școli trebuie să înceapă în primul rând cu formarea profesorilor.

The transformation of the educational process in schools has to start, first and foremost, with the transformation of teachers.

Multă lume vorbește despre transformarea procesului educațional în școli. Vrem să știm în practică, la firul ierbii, ce înseamnă asta pentru voi?

Ana Stamatescu:

Pentru mine, transformarea procesului educațional în școli trebuie să înceapă în primul rând cu formarea profesorilor.

Many are talking about the transformation of the educational process in schools. We want to learn from you what does that mean in practice, at the grassroots?

To me, the transformation of the educational process in schools has to start, first and foremost, with the transformation of

Se pune prea mult accent pe ce abilități trebuie să aibă elevul când termină anumite cicluri de învățământ și se pune prea puțin accent pe necesarul de dezvoltare profesională a profesorilor. Profesori care să fie capabili să ducă la clasă experiențele potrivite și adaptate lumii în care trăim.

De exemplu, dacă profesorul este reticent și temător față de noile tehnologii, acest lucru se va reflecta și în ce activități este încrezător să ducă la clasă. Înainte de trainingurile de educație digitală pentru profesori, de multe ori vin la mine profesori care îmi spun că au emoții, că nu se vor descurca, pentru că ei nu sunt „tehnici” sau că nu sunt profesori de TIC / informatică. De fiecare dată îi asigur că vom porni de la un nivel comun, că sigur se vor descurca și că, în plus, se vor și distra.

De multe ori, după traininguri, nu se mai lasă „duși acasă”, la cât de mult le plac activitățile și după ce descoperă cât de mult înțeleg și cât de bine se descurcă dacă urmează logic anumiți pași și dacă sunt deschiși să greșească și să învețe, fără prejudecăți, din acele greșeli.

Care sunt blocajele reale și cum le depășiți?

Ana Stamatescu:

Trainingurile pentru profesori nu sunt acreditate. Astfel, interesul profesorilor (care au nevoie de un număr minim și obligatoriu de credite) este scăzut. Totuși, la sfârșitul trainingurilor, eliberăm diplome cu anumite elemente cheie (precum ștampilă, semnături, serie și număr), pentru ca acestea să poată să fie folosite de profesori la dosarele personale, deoarece se pot reuni la nivel de școală și de județ comisii care pot transforma numărul de ore de formare în credite.

Lucrăm, în majoritatea cazurilor, cu profesori care află de la alți profesori despre valoarea formărilor noastre și care ne ajută să-i convingem pe colegii lor să participe la aceste formări.

Lipsa dotărilor în școli este un alt blocaj. De exemplu, degeaba forțezi profesorii să lucreze cu un tip de roboți dacă nu au deloc acei roboți în școală și nu există finanțări. Prin proiectele noastre, ne asigurăm că dotăm școala și cu echipamentele pe care formăm profesorii sau pentru care instruiem profesorii să atragă singuri finanțări și să scrie proiecte.

teachers. There is too much emphasis on the abilities that a pupil should have by the end of specific education cycles and too little on the professional development needs of the teachers. After all, they should be able to deliver in class the appropriate experiences that are attuned to the world we live in.

When a teacher is fearful and reluctant to use new technologies, for instance, all that will reflect on the activities he feels confident to deliver in class. Before the digital education training courses for teachers, many times they will come to me and explain they are nervous, that they feel they'll not do well, because they are not the "tech" type or they do not teach ITC/computer science. Every time, I assure them that we will start from a common ground and that I'm sure they will do well and, even more, have fun, too.

Many times, after the trainings, they just won't go home, when the activities are so enjoyable and they discover how much they can grasp and how well they can do, if they follow a logical sequence and are open, with no prejudice, to making mistakes in order to learn.

What are the actual hindrances and how do you overcome them?

Training courses for teachers are not accredited. The interest of teachers (who need a mandatory minimum number of credits) is low, therefore. Yet, at the end of our courses we provide them certificates with specific key elements (such as stamp, signatures, series and number) for teachers to use them in their personal files, because it is possible to create school or county committees which can turn the number of training hours into credits.

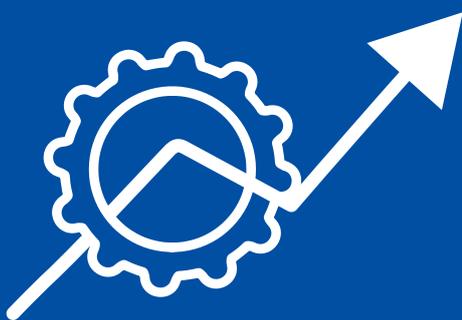
Most of the time, we work with teachers who learn from other teachers how valuable our trainings are and, in turn, they help us convince their peers to participate in the courses.

Lack of equipment in schools is another hindrance. In vain do we train teachers how to work with one type of robots, let's say, if those robots are nowhere to be found in a school and there is no financing at hand. Through our projects, we also make sure that we fit the school with the very equipment we trained teachers to use or we train them to help themselves by accessing financing and writing projects.

„Educația este
responsabilitatea
întregii
comunități.”

„The
responsibility
of education
lies with the
entire
community.”

Cum pune cap la cap Fondul Științescu dezvoltarea de programe cu resurse din comunitate?

How does Fondul Științescu put together the development of programs and community resources?

Luiza Zamora:

Încă din faza de concept a programului, Roxana Vitan, președintele Romanian-American Foundation, spunea că educația este responsabilitatea întregii comunități. Iar nevoia pentru o educație de calitate, axată cu adevărat pe copil, care să-l implice în mod activ, era și este încă stringentă în orice comunitate, fie ea urbană sau rurală.

Astfel, plecând de la această idee, împreună cu fundațiile comunitare din Sibiu, București, Iași și Cluj și în urma consultărilor cu diverși actori din comunitățile respective, s-a conturat un program special care să aducă împreună, pe tema educației pentru științe, o serie întreagă de actori, într-un efort comun: pasionați de științe, profesioniști din domeniile STEAM, profesori, instituții de învățământ și inspectorate școlare, palate ale copiilor, organizații cu profil educațional, părinți și antreprenori locali.

As early as the program's design stage, Roxana Vitan, president of the Romanian-American Foundation, used to say that the responsibility of education lies with the entire community. The need for quality education, one that indeed has children at its core and actively engages them, was and still is imperative, in any community, either urban or rural.

So, starting from this idea, together with the community foundations in Sibiu, Bucharest, Iași and Cluj, and following consultations with different actors from those communities, we outlined a special program that would coalesce, around the topic of science education, a set of collectively acting players: science enthusiasts, professionals from the STEAM sectors, teachers, education institutions and school inspectorates, children's clubs, education-related organizations, parents and local entrepreneurs.

Photo: Fundația Comunitară Vâlcea

Științescu are un mecanism unic de funcționare, iar el este posibil numai datorită implicării comunității locale de antreprenori, companii și persoane care sponsorizează și donează pentru program, astfel încât fundația comunitară locală să poată crea un fond de finanțare din care să fie susținute proiectele pe care oamenii cu inițiativă le concep și le depun.

Mai mult, partenerul strategic al programului național, Romanian-American Foundation, dublează sumele strânse din comunitate în cuantum de zece mii de dolari. Astfel, fondul de finanțare devine mai mare și pot fi finanțate mai multe proiecte locale, educația STEAM ajungând la și mai mulți copii din comunitățile din țară.

Științescu operates through a unique mechanism that is only enabled when the local community of entrepreneurs, companies, individual sponsors and donors is actively involved in the program, which allows the local community foundation to create a financing fund for the projects that initiative people design and submit.

Moreover, RAF, the strategic partner of the national program, doubles the amounts collected in the community, when they reach the \$ 10,000 threshold. The financing fund can thus become bigger and bigger and support even more local projects, helping STEAM education reach out to an even higher number of children across the country.

Obiectivul principal e să încurajăm pasiuni și cariere în domeniile științelor și tehnologiei.

The main objective is to encourage passion and careers in the fields of science and technology.

Ce obiective ați avut la început? Care sunt cele de acum?

Luiza Zamora:

Obiectivele inițiale ale programului au fost: oferirea profesorilor și tuturor celor interesați să sprijine educația non-formală pentru științe resurse pentru a crea microproiecte care să facă științele mai atractive și mai interesante pentru elevi, încurajarea filantropiei individuale și corporative, precum și coagularea unei comunități locale de sprijin pentru educația STEM/STEAM, dar și sprijinirea fundațiilor comunitare, prin intermediul Programului Științescu, pentru a-și îmbunătăți capacitatea locală de acordare de finanțări.

După opt ani de program, care până la finele anului 2024 se va extinde în 20 de comunități locale prin intermediul a 15 fundații comunitare, alte câteva obiective strategice au fost stabilite pentru următorii trei ani: extinderea în zece noi comunități, o pondere mai mare a proiectelor care se adresează mediului rural, consolidarea rețelei naționale de mentori Științescu, scalarea unor proiecte de succes ce pot fi preluate „la cheie” de către alte organizații, dezvoltarea infrastructurii de Huburi STEAM.

What were your objectives at the beginning? What are they now?

The initial objectives of the program were: to offer teachers and anyone interested in supporting non-formal, science-oriented education the resources to create micro-projects that would make different sciences more attractive and more interesting to pupils, to encourage individual and corporate philanthropy, as well as to institute a local support community for STEM/STEAM education and to support community foundations, through Științescu Program, to improve their financing capacity.

Eight years later into the program, which will expand to 20 local communities through 15 community foundations by the end of 2024, we set out several other strategic objectives for the next three years: to expand to ten new communities, a larger share of projects dedicated to rural areas, strengthening the national network of Științescu mentors, scaling up successful projects that can be used as “turnkey” projects by other organizations, and developing the STEAM Hub infrastructure.

Fundațiile comunitare au un mod aparte de a lucra în comunități.

Community foundations have a particular way of working inside communities.

Ce a fost mai greu și a devenit mai ușor? Ce a rămas dificil?

Luiza Zamora:

Fundațiile comunitare au un mod aparte de a lucra în comunități, nu sunt niște finanțatori obișnuiți care lansează apeluri, dau granturi, primesc rapoarte și au doar o relație contractuală cu partenerii lor. Colegele mele îi însoțesc pe tot parcursul apelului de proiect și până la

What was harder and became easier? What remained difficult?

Community foundations have a particular way of working inside communities, they are not the average funders that will launch a call, offer grants, receive reports and only enter a contractual relationship with their partners. My colleagues will accompany the big-hearted people who design, submit

Încheierea proiectului pe inimoșii care concep, depun și implementează proiectele educaționale pentru copii. Sunt acolo pentru ei cu orice sfat necesar, cu soluții, cu îndrumare, încurajare, bunătate și entuziasm. Practic, sunt echipa extinsă a proiectului.

E un lucru neobișnuit în cultura finanțării și poate că această relaționare a părut bizară la început pentru unii dintre partenerii noștri. Îi numesc „parteneri” pe beneficiarii finanțării, pentru că ei sunt mai mult decât beneficiari ai finanțării, iar împreună suntem schimbarea din comunități.

Rămâne încă dificilă în unele comunități susținerea financiară a programului, însă prin strategia pe următorii ani a programului, Federația Fundațiile Comunitare din România, organizația sub a cărei umbrelă se adună toate organizațiile locale, și-a propus să identifice finanțatori naționali cu ajutorul cărora să putem dubla în continuare fondurile locale.

Un alt lucru care a fost și a rămas dificil este subdimensionarea echipelor locale ale fundațiilor, cu mici excepții. E îndeobște cunoscut și atestat prin diverse studii („România 2024. Sectorul neguvernamental. Profil, tendințe, provocări” realizat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile) că, în sectorul ONG, angajații și voluntarii muncesc mult, excesiv uneori, iar acest lucru se întâmplă de cele mai multe ori din cauza veniturilor insuficiente, care pot fi distribuite unui număr mai mare de persoane, care să acopere echitabil munca din organizație. Chiar dacă suntem puternici și mișcăm lucrurile în diverse sectoare, suntem încă fragili din acest punct de vedere, iar vocația, dedicarea și implicarea nu mai sunt suficiente la un moment dat.

and implement children's educational projects at any step of the process, from launching a call for projects to the completion of a project. They are there for any kind of advice, for solutions, guidance, encouragement, kindness and enthusiasm. They are practically the extended project team.

That's unusual in financing culture, and perhaps it was a strange way to structure a relationship to some of our partners, at first. What I call partners are the beneficiaries of financing, because they are much more than beneficiaries, we are together the changemakers in communities.

In some communities, it is still difficult to financially support the program, but Federația Fundațiile Comunitare din România, the umbrella organization of all the local organizations, aims in the next years' strategy of the program to identify national funders that we can rely on so as to continue to double the local funds.

Another thing that was and has remained difficult is, with several exceptions, the fact that local teams are undersized. It is generally known and also confirmed by various studies (România 2024. Sectorul neguvernamental. Profil, tendințe, provocări”, a study conducted by Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile) that employees and volunteers in the NGO sector work long, sometimes extenuating hours, which is often caused by the fact that income is too little to distribute to a larger number of people needed to shoulder the volume of work in a fair way. We may be strong and be moving things in different sectors, but we are still fragile from this point of view and there comes a time when vocation, dedication and commitment are no longer enough.

Îi numim «mentori» pe toți cei care au un rol educațional.

We call everyone who plays an educational role a mentor.

Photo: Fundația Comunitară Galați

De ce să fii mentor în Fondul Științescu?

Luiza Zamora:

Fie că sunt parte dintr-o organizație, școală sau grup de inițiativă, fie că sunt inițiatori ai proiectului sau doar se alătură ocazional în Științescu, îi numim „mentori” pe toți cei care au un rol educațional.

Mentorul Științescu este acel om pasionat, entuziast, pe care l-ai putea urmări și asculta ore în șir fără să te plictisești. Este o persoană care inspiră, pe care o poți întreba orice, care te încurajează să îți exprimi ideile și să fii curios. Este comunicativ, iubește să lucreze cu copiii și să le transfere cunoștințele sale într-un mod interactiv. Sper că fiecare dintre noi a avut în viața de elev o astfel de întâlnire, pentru că, dincolo de învățătură, există oamenii care ne-o transmit și care ne călăuzesc, iar ei rămân în memoria și în sufletul nostru uneori mai mult decât formulele pe care le-am învățat.

Mentorul Științescu nu are vârstă. Poate fi un elev pasionat de un domeniu STEAM, un profesor, student, profesionist în câmpul muncii sau pensionat. El poate fi inițiatorul proiectului educațional, poate fi doar invitat ocazional, singurul lucru important este dedicarea și disponibilitatea de a se implica în actul educațional.

Cei care au astfel de calități sunt cei care vin către programul nostru, pentru că aici găsesc locul în care să își exercite pasiunea, să pună în practică ideile pe care le au, să treacă dincolo de o programă și de o birocrație care omoară entuziasmul și autenticitatea relației cu copiii.

Why would anyone be a mentor in Fondul Științescu?

Whether they are part of an organization, a school or an initiative group, they are project initiators or they occasionally join Științescu, we call everyone who plays an educational role a mentor.

A Științescu mentor is that passionate and enthusiastic person whom you can't have enough of following and listening. An inspirational person, someone you can ask anything, who encourages you to give voice to your ideas and be curious. Someone who is communicative, loves working with children and transferring knowledge in an interactive way. I hope that each of us had such an encounter when we were pupils, because, beyond knowledge, there are the people who convey it and guide our lives, those who stay in our memories and hearts sometimes longer than the formulas they once taught us.

A Științescu mentor has no age. He can be a pupil who is passionate about STEAM disciplines, a teacher, student, an active or retired professional. He can be the initiator of the educational project or only an occasional guest. What really matters is dedication and willingness to contribute to the educational activity.

Those endowed with such qualities are also those who come to our program, because they find it a place to capitalize on their passion, implement their ideas, and leave behind a curriculum and bureaucracy that often stifles enthusiasm and authenticity in the relation with children.

Gabriela Solomon:

Noi lansăm o invitație către toți educatorii pasionați de științe (pot fi elevi, liceeni, studenți, masteranzi, doctoranzi, profesori, învățători, muzeografi, bibliotecari, cercetători, inventatori, profesioniști din companii, liber-profesioniști și/sau părinți) care doresc să transmită mai departe din pasiunea lor pentru științe și tehnologie și să contribuie la dezvoltarea educației STEM în comunitate. Ne-ar plăcea ca ei să se alăture cu ideile lor unei comunități pe care membrii ei o consideră deja „o familie”. În comunitatea mentorilor Științescu află idei noi, te conectezi cu oameni ca tine, primești resurse, înveți constant și îți dai seama că nu ești singur.

Cum reușești să antrenezi experți, profesori, mentori în acest program? La ce reacționează mai bine? La felul în care tu le prezinți programul sau la reacțiile copiilor, la rezultatele pe care le obțin cu aceștia?

Gabriela Solomon:

Ce fac eu este să îi conving pe mentori să se alăture programului, să vină cu o idee sau să preia o idee de proiect și să o adapteze pentru școala lor sau pentru grupul de copii și tineri cu care vor să lucreze. Mulți dintre ei își doresc deja, dar sunt reticenți la partea de scris proiect, raportare, acte. Pe alții îi conving chiar elevii lor care participă la târgurile de științe sau la ateliere organizate de Științescu. Iar pentru „antrenament”, invităm și în formare specialiști cu experiență îndelungată în domeniul STEAM.

Care sunt schimbările pe care le-ați observat? Care sunt rezultatele? Cum le măsurați?

Luiza Zamora:

În anul 2019, grație suportului RAF, am realizat o evaluare calitativă a programului în cele 12 fundații comunitare care operau pe atunci programul. În cele trei ediții, plus în cea pilot, programul ajunsese la peste 32.500 de copii și tineri prin intermediul a 267 de microproiecte susținute de peste 300 de donații din partea unor companii și instituții,

We are launching an invitation to all educators with a passion for science (younger pupils, upper high school pupils, undergraduate and postgraduate students, PhD included, primary and secondary school teachers, museographers, librarians, researchers, inventors, company people, freelancers and/or parents) who wish to share their passion for science and technology and contribute to the development of STEM education in the community. We would like them to contribute their ideas to a community that its members already consider a family. In the community of Științescu mentors, someone can find out new ideas, connect with like-minded people, get resources, constantly learn and realize they are not alone.

How can you manage to train experts, teachers, mentors in this program? What is it that makes them react best? Is it the way in which you present the program or the children's reactions, the results they obtain with them?

My role is to convince mentors to join the program, come with a new idea or take a project idea and adapt it to their school or the group of children and young people that they want to work with. Many of them already wish to do so, but they are disheartened by the project writing side, reporting, the paperwork. Others are convinced by their own pupils, those who participate in the science fairs or workshops organized by Științescu. And, to help them build that muscle, we have long experienced STEAM experts as guest lecturers in our trainings.

What are the changes you've noticed? What are the results? How do you measure them?

In 2019, thanks to RAF's support, we conducted a qualitative evaluation of the program in the 12 community foundations that operated the program at that time. In the three editions and, additionally, the pilot, the program had reached over 32,500 children and young people through 267 micro-projects supported by over 300 donations from companies

precum și de aproape 2.300 de donatori individuali din cele 12 comunități. Împreună cu o echipă formată din trei evaluatori români și unul cu expertiză internațională, am trecut prin analize documentare, interviuri cu persoane cheie (finanțator, coordonatori naționali și locali, directori executivi, mentori, elevi și părinți, sponsori locali), prin discuții în focus grupuri și prin cele mai importante povești de schimbare.

Schimbările constatate, dincolo de cifre, de creșterea constantă a interesului pentru domeniile STEAM și de o înțelegere mai bună a noțiunilor științifice prin activități practice atestate prin fiecare proiect, au fost legate de competențele transversale pe care programul le-a cultivat și le-a consolidat: comunicarea dintre profesori/mentori și copii, gândirea critică, abilitatea de a rezolva probleme, creșterea gradului de autonomie a copiilor, responsabilitatea ambelor părți, creativitatea și empatia și chiar managementul timpului și al echipei, întrucât copiii s-au confruntat și cu astfel de situații.

Mulți dintre copiii care au beneficiat de program s-au întors la rândul lor în comunitate cu alte proiecte sau s-au alăturat echipelor, iar acest lucru este un câștig extraordinar pentru spiritul comunitar pe care încercăm să-l promovăm constant din 2008.

Gabriela Solomon:

Am finanțat grupuri de inițiativă formate din tineri pe care i-am învățat să scrie un proiect, să gestioneze un proiect, să-l evalueze. Un grup de liceeni din Drăgășani a organizat o tabără de vară de printare 3D, un grup din Horezu a înființat o echipă de robotică (recrutare de copii, organizare de cursuri, creat de roboței, participare la târguri), o altă echipă de robotică a ajuns cu prezentări STEAM la peste 150 de alți copii, iar o altă echipă de liceeni a creat un curs de artă digitală de la zero pentru colegi. Am ajuns la copii care nu ar fi avut altă șansă să vadă un microscop sau roboței LEGO. „Biblioteca de lucruri” de la Pietrari a oferit un exemplu de economie circulară atât adolescenților din comună, cât și bibliotecilor publice din țară.

Iar acum, pe termen mediu și lung.

Liceenii de la Horezu au organizat o prezentare la finalul proiectului la care au reușit să atragă și autorități, iar conducerea liceului le-a promis o sală în care să poată dezvolta proiectul. Au primit sala, au continuat să lucreze și acum, trei ani mai târziu, conducerea liceului a atras fonduri speciale pentru echipa de robotică și pentru echipamentele de care au nevoie.

and institutions, as well as almost 2,300 individual donors in the 12 communities. Together with a team made up of three Romanian and one international evaluation experts, we performed evaluation through documentation analyses, interviews with key persons (financiers, national and local coordinators, executive directors, mentors, pupils and students, local sponsors), focus group discussions and the review of the key change stories.

Beyond numbers, beyond the constantly growing interest in the STEAM disciplines and a better understanding of scientific notions through the practical activities circumscribed to each individual project, the change related findings also referred to the cross-cutting competencies that the program fostered and strengthened: communication between teachers/mentors and children, critical thinking, problem solving skills, increased children's autonomy, two-sided responsibility, creativeness and sympathy and even time and team management, because sometimes children were faced with such situations, too.

Many of the beneficiaries also returned to the community with other projects and joined the team, which is an extraordinary winning side to the community spirit that we've been constantly trying to promote since 2008.

We financed initiative groups made of young people whom we taught how to write, manage and evaluate a project. A group of senior high school pupils in Drăgășani organized a 3D printing summer camp, a group in Horezu set up a robotics team (children recruitment, training delivery, robot development, participation in fairs), a robotics team delivered STEAM presentations to more than 150 other children, while another team of senior high school pupils created a full digital art competition for other colleagues. We reached out to children who wouldn't have otherwise seen a microscope or LEGO robots. "Biblioteca de lucruri" in Pietrari offered a model of circular economy both to the teenagers in the commune and to public libraries across the country.

And now, on the medium and long term.

The senior high school pupils in Horezu organized a concluding project presentation which resulted in getting on board the authorities and the management of the high school, which promised to allocate a room to the development of their project. They got it and now, three years later, the high school management could attract special funds for the robotics team and the equipment they need.

Unul dintre copiii întâlniți într-o prezentare se luptă să își formeze o echipă de robotică în liceu, reușește în ciuda descurajărilor (i s-a spus că fetele nu fac robotică) și apoi, trei ani mai târziu, primește o finanțare Științescu.

În trei ani, tot ciclul primar al unei școli de 1.800 de elevi participă la un opțional de educație prin LEGO, realizat de mentori Științescu și pornit cu finanțare Științescu.

Măsurăm numărul de proiecte, numărul de mentori, numărul de comunități la care ajungem în fiecare an și numărul de copii și tineri la care ajung proiectele Științescu.

One of the children described in a presentation is a girl who is fighting to set up a robotics team in her high school and she makes it, despite dissuasion (she was told girls were not into robotics) and then, three years later, she receives a Științescu grant.

In three years, the entire primary cycle of a school of 1,800 pupils participates in an education through LEGO elective course, enabled by Științescu mentors with Științescu financing.

We measure the number of projects, of mentors and of communities we reach out to every year, as well as the number of children and young people that have access to Științescu projects.

Ce reprezintă implicarea RAF pentru voi? Cum vedeți relația de parteneriat de-a lungul timpului?

Luiza Zamora:

RAF a fost pentru mine, încă de la începuturile mele la Federația Fundațiile Comunitare din România, în 2017, mai mult decât un partener. Dincolo de relația instituțională, oamenii din RAF mi-au fost o adevărată echipă, mi-au fost alături în fiecare an al programului, mi-au oferit teme de reflecție, au fost prezenți de fiecare dată când am avut nevoie de un sfat, de testarea unei idei sau a unei noi direcții și mi-au fost și îmi sunt prieteni.

Iar discreția cu care operează RAF în ecosistem este pentru mine exemplul cel mai autentic de finanțator care își pune în valoare partenerii. Din perspectiva programului național Științescu, suportul constant a contribuit la creșterea capacității fundațiilor comunitare de a fi actori relevanți pentru comunitățile lor și a oferit antreprenorilor locali care au susținut programele locale o motivație în plus de a se alătura.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

What is RAF's engagement to you? How do you see the partnership relation over time?

RAF has been more than a partner to me, even since as far back as the time when I started with Federația Fundațiile Comunitare din România, in 2017. Beyond the institutional relationship, the people in RAF have been a true team to me. They've stayed close in each and every year of the program, offered me ideas to reflect on, and have been there for me whenever I could use some advice or needed to test a new idea or direction; they have been friends.

As for the discretion with which RAF operates in the ecosystem, it is to me the most authentic example of how a financier shapes the value of a partner. From the perspective of Științescu national program, their constant support has contributed to increasing the capacity of community foundations to act as relevant actors in their communities and offered the local entrepreneurs who supported local programs one more motivation to join them.

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

Cronicari Digitali Podcast

Serie specială

„Inspiring Communities”

Cronicari Digitali Podcast

Special Series

„Inspiring Communities”

Societatea civilă și inițiative care fac bine

Un alt episod din seria „Inspiring Communities” a podcastului Cronicari Digitali a fost consacrat unei discuții despre societatea civilă și rolul fundamental pe care îl au organizațiile neguvernamentale într-o democrație sănătoasă.

Alina Kasprovschi (Fundația Comunitară București), **Alina Porumb** (Inspire Change) și **Ionuț Sibian** (Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile) au transformat întâlnirea moderată de Vlad Petreanu într-un schimb de idei cu privire la rolul organizațiilor neguvernamentale, atât a celor pe care le reprezintă, cât și societății civile în general.

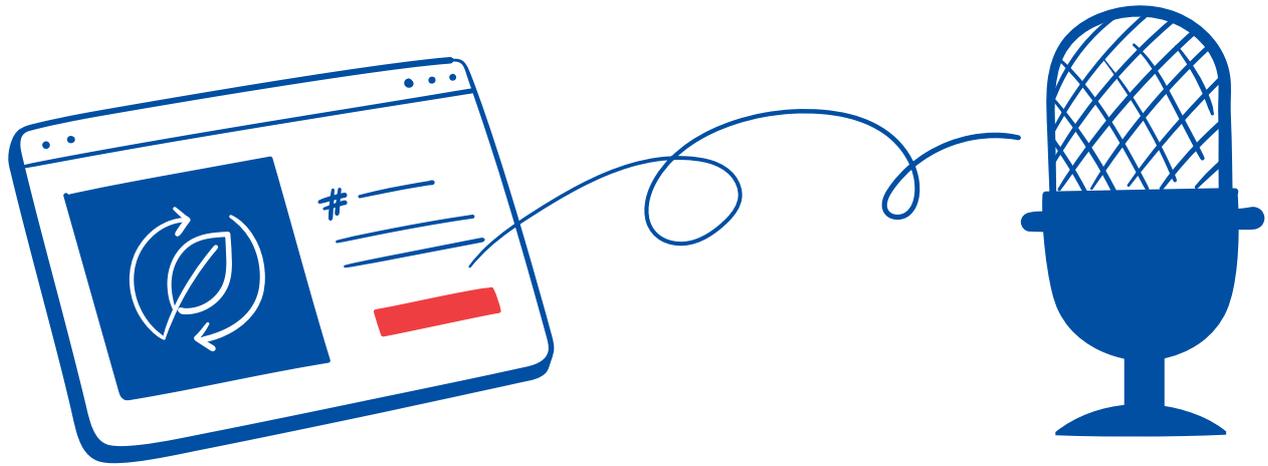
Am aflat ce face o fundație comunitară, care sunt beneficiile pentru comunitate, dar și care sunt cele mai dificile obstacole pe care trebuie să le depășească, care sunt provocările unui proiect pe termen lung, cum reacționează

autoritățile, cum își joacă societatea civilă rolul de câine de pază și care sunt învățămintele-cheie care pot fi extrase din activitatea fundațiilor comunitare de până acum. Au vorbit și despre proiectul Științescu, derulat de fundații comunitare și sprijinit de Romanian-American Foundation.

De asemenea, s-a vorbit despre contribuția organizațiilor neguvernamentale și a societății civile în situații de criză, ca pandemia de COVID-19 și efectele Războiului din Ucraina.

Vlad Petreanu și invitații săi au vorbit și de soluții sistemice la problemele cu care se confruntă societatea, despre ce înseamnă și cum funcționează „infrastructura pentru filantropie” și despre modul în care proiectele pot fi scalate.

Civil Society and Initiatives that Make a Difference

A new episode of the “Inspiring Communities” series from the *Cronicari Digitali* podcast focused on the essential role civil society and non-governmental organizations play in supporting a healthy democracy.

The conversation, moderated by Vlad Petreanu, brought together **Alina Kasprovschi** (Fundăția Comunitară București), **Alina Porumb** (Inspire Change), and **Ionuț Sibian** (Fundăția pentru Dezvoltarea Societății Civile), who engaged in an exchange of ideas, about the role of the organizations they represent and of the broader state of civil society in Romania.

The guests described what a community foundation does, how it benefits the local community, the challenges it faces, and how it navigates difficulties in running long-term initiatives. The episode also addressed how authorities respond, the watchdog role of civil society, and key lessons

drawn from years of community work. Special attention was given to the Științescu program – an initiative aimed at inspiring young people through STEM education.

The conversation further explored the contribution of NGOs and civil society during crises such as the COVID-19 pandemic and the effects of the War in Ukraine.

Finally, the episode tackled topics like scaling up projects, implementing systemic solutions to social issues, and the concept of a “philanthropy infrastructure” – what it means and how it works.

CIVIL SOCIETY

AND ACTIONS THAT MAKE A DIFFERENCE

„Fiecare e agent de schimbare”: viziunea unui viitor în care fiecare dintre noi contribuie la binele comun.

“Everyone A Changemaker”: a future where every one of us contributes to the good of all.

Ashoka România: Empowering Changemakers for a Better Future

Marie Ringler

Membru, Global Leadership Group Ashoka
Member, Global Leadership Group Ashoka

Încă din 2017, Ashoka România, în parteneriat cu Romanian-American Foundation, a fost o forță motrice în susținerea și promovarea vizionarilor care, prin inițiative de antreprenoriat social, au acționat ca agenți ai schimbării, abordând provocările cu care se confruntă societatea.

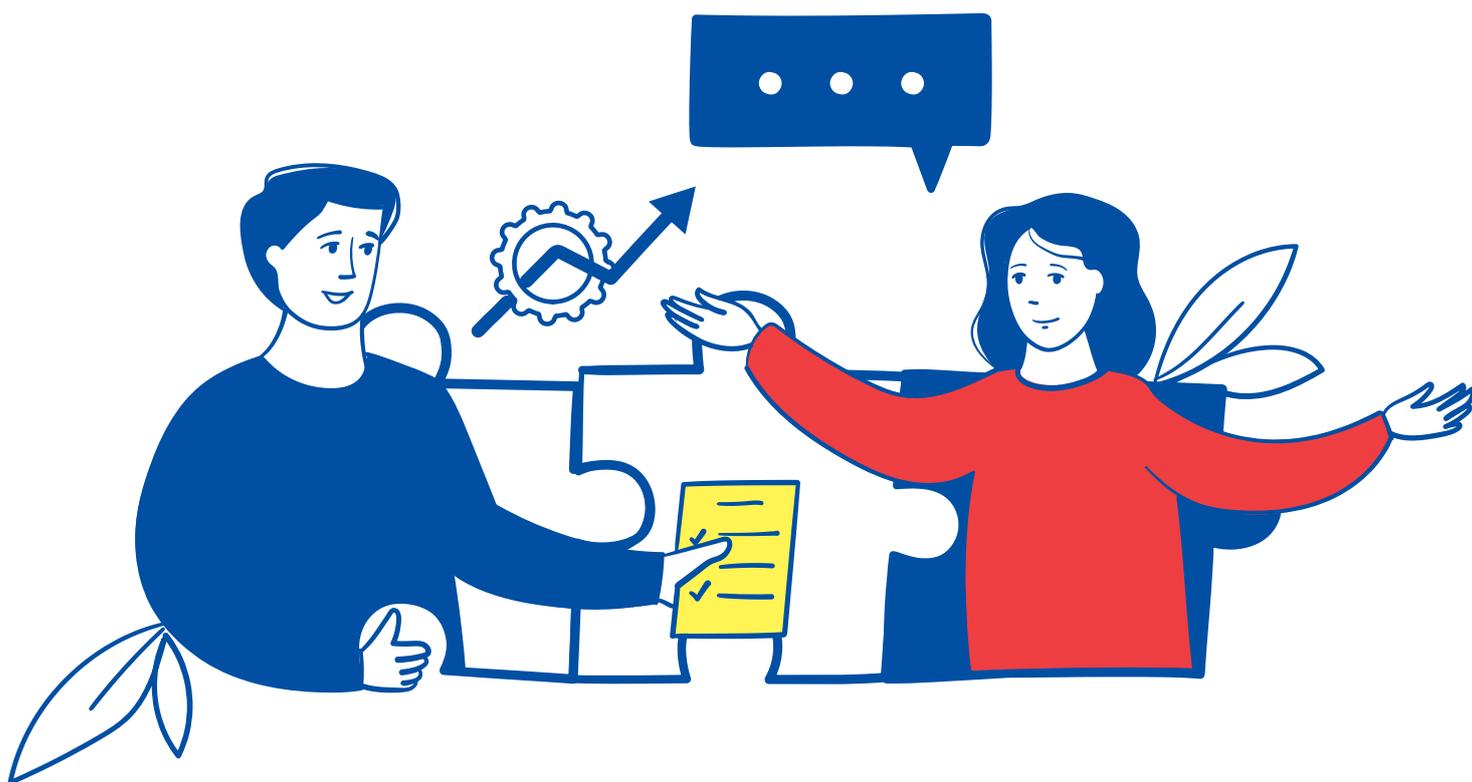
Activitatea Ashoka, atât în România, cât și la nivel internațional, subliniază puterea comunității și a colaborării în producerea schimbării durabile. Dincolo de eforturile individuale, este vorba despre cultivarea ecosistemelor în care ideile inovatoare se dezvoltă, parteneriatele prosperă, iar viziunea colectivă a unei societăți mai drepte și echitabile devine realitate.

Since 2017, Ashoka Romania, in partnership with Romanian-American Foundation, has been a driving force in empowering visionary Social Entrepreneurs and Changemakers to tackle pressing societal challenges.

Ashoka's work in Romania and beyond underscores the power of community and collaboration in nurturing long-term change. It's not just about individual efforts – it's about cultivating Ecosystems where innovative ideas flourish, partnerships thrive, and the collective vision of a more just, equitable society becomes reality.

În prezent, unsprezece antreprenori sociali români remarcabili („Ashoka Fellows”) sunt liderii unui efort colectiv pentru a genera impact și o schimbare de lungă durată prin transformarea comunităților și a sistemelor, atât în țară, cât și la nivel global.

Paul Radu, Ioana Bauer și Eugen Vaida sunt trei exemple ale acestei viziuni transformatoare: Paul Radu, prin efortul său neobosit de demascare a corupției prin jurnalism de investigație; Ioana Bauer, prin lupta împotriva traficului de persoane și a exploatării acestora, activând „aliați improbabili” și protejând persoanele vulnerabile din Europa Centrală și de Est; iar Eugen Vaida, prin activitatea sa dedicată conservării patrimoniului cultural al României și implicării comunității în proiectul „Ambulanța pentru Monumente.”

Împreună, celebrăm impactul pe care acești agenți ai schimbării îl au în societate și modul în care inspiră și sprijină inițiativa „Fiecare e agent de schimbare” – viziunea unui viitor în care fiecare dintre noi contribuie la binele comun.

Currently, eleven remarkable Romanian Social Entrepreneurs (“Ashoka Fellows”) are championing a collective journey to impact, long-lasting change, transforming communities and systems, both in the country and globally.

Paul Radu, Ioana Bauer, and Eugen Vaida exemplify this transformative vision: Paul Radu’s relentless pursuit of exposing corruption through investigative journalism, Ioana Bauer’s fight against human trafficking and exploitation by activating “unlikely allies” and safeguarding vulnerable individuals across the CEE region, and Eugen’s dedication to preserving Romania’s cultural heritage through an innovative community-lead approach with the Ambulance for Monuments.

Together, we celebrate the ripple effect of these Changemakers, their inspiration, and empowerment towards “Everyone A Changemaker” — a future where every one of us contributes to the good of all.

**„Doar să veniți, că
avem tot ce e nevoie”**

*“We Only Need You
to Come, We Have All
It Takes”*

Eugen Vaida

Eugen Vaida pune „pălărie și bocanci” clădirilor istorice

Ambulanța pentru Monumente este un proiect inițiat în 2016 de către Asociația Monumentum și dezvoltat de către nouă organizații din domeniul patrimoniului, cu activitate independentă, în mai multe regiuni ale României. Proiectul își propune să acționeze eficient în domeniul protejării patrimoniului imobil prin punerea în siguranță a unor obiective importante aflate în stare avansată de degradare sau chiar în pericol de colaps.

Împreună cu Romanian-American Foundation, Ambulanța pentru Monumente a derulat și un studiu de impact asupra comunităților în care intervine, prin toate cele nouă organizații care o formează, iar rezultatele au fost excelente. După ce Ambulanța a pus „pălărie și bocanci” monumentelor istorice, o mare parte dintre comunități a continuat să aibă grijă de ele și să le „îmbrace”.

Eugen Vaida, coordonatorul Ambulanței pentru Monumente, a simțit tot timpul dorința de a contribui la binele societății și de a da mai departe lucrurile pe care le-a învățat sau pe care le-a trăit și asta a făcut în ultimii 25 de ani. A intrat prima oară într-o clădire „veche” în 1997, când tatăl său l-a întrebat dacă vrea să vadă case vechi. A spus „da” și au plecat către Săsăuși, un sat aflat pe Valea Hârtibaciului, la vreo 20 de km de satul său natal. Acolo, a descoperit

Eugen Vaida gives historical monuments “a hat and a pair of boots”

Ambulanța pentru Monumente is a project initiated in 2019 by Asociația Monumentum and developed by nine heritage related organizations, each working independently, in several regions in Romania. The aim of the project is to take efficient actions to protect heritage buildings, by securing important objectives which are in a condition of severe decay or even at risk of collapsing.

Together with the Romanian-American Foundation, Ambulanța pentru Monumente also conducted a community impact study of the places where it intervenes, through all the nine organizations within its structure, and the results were excellent. Once Ambulanța gave historical monuments “a hat and a pair of boots”, many of the communities continued to look after them and “clothe” them.

Eugen Vaida, the coordinator of Ambulanța pentru Monumente, is the kind of person who has always felt the need to contribute to the common good and pass down the things he has learned or lived, and that’s exactly what he has been doing for the last 25 years. He first entered an old building in 1997, when his father asked him whether he would like to see old houses. He said he would and that’s how they left for Săsăuși, a village on Hârtibaciu Valley, about 20 kilometers away

casele aflate în ruină și câteva lucruri sparte, niște cioburi de vase tradiționale. „Ceva inexplicabil m-a mânat să le iau cu mine acasă. Așa am început o colecție întregă de obiecte pe care o am și acum, o colecție foarte valoroasă”, ne povestește Eugen Vaida. După ce a studiat Arhitectura la București, Eugen și-a dat seama că nevoia clădirilor este de sprijin, pentru că statul nu reușește să salveze și să pună în siguranță patrimoniul așa cum ar trebui.

Însă, Eugen Vaida nu este doar coordonatorul Ambulanței pentru Monumente. Este, de asemenea, Ashoka Fellow.

from his native village. He saw there decaying houses and a few broken things, shards of traditional pottery. "I felt the inexplicable urge to take them home with me. That's how I started to collect objects and now I have an entire, quite valuable collection" Eugen Vaida confessed. Having graduated from the architecture school in Bucharest, he realized that, most of all, the buildings needed shoring works, since the authorities were unable to save and secure heritage architecture the way they were supposed to.

Eugen Vaida is not simply the coordinator of Ambulanța pentru Monumente. He is also an Ashoka Fellow.

Încerc să-mi imaginez cum au fost primele cazuri de care v-ați ocupat, prima casă salvată. Vă mai amintiți? „Ambulanța pentru Monumente” are opt ani, dar poate că această primă intervenție a fost mai demult.

I'm trying to picture your first cases, the first house that you saved. Do you still remember them? Ambulanța pentru Monumente is eight years old, but maybe this first intervention occurred before.

Înainte să facem Ambulanța pentru Monumente, noi am început în 2011 câteva proiecte. Încă nu aveam organizația, dar a apărut după un an Asociația Monumentum. La început, lucram la case tradiționale. Sunt câteva zeci de clădiri, case, șuri și șoproane. Și ele erau valoroase, din secolele XVIII-XIX. În general, case săsești.

Before we had Ambulanța pentru Monumente, we started some projects in 2011. There was still no organization, Asociația Monumentum was established one year later. We used to work on traditional houses, at first. They amount to a few tens, houses, outbuildings and stables. They were valuable, 18th-19th century buildings. Typically, Saxon houses.

Țin minte că, în 2014, începusem la Daia un program prin care formasem două echipe de câte trei oameni din sat. Am lucrat câteva luni cu ei, i-am și plătit. După aceea, am început un mic program în Roadeș, cu mai mult de zece clădiri, în general fațade și acoperișuri și intervenții structurale. Apoi, câteva în satul Apoș, unde am construit și țigăria regală, cu ajutorul regelui Charles al III-lea.

I remember that in 2014, we worked in a program, in Daia, which allowed us to train two local teams, three people each. They worked for a few months, they got paid. Then we embarked on a small program in Roadeș, it was over ten buildings, generally façade, roof and structural works. Then, a few others in the village of Apoș, where we also built the royal roof tile manufacture, with the support of King Charles III.

Ne-am „făcut mâna” cu aceste clădiri, deja știam să lucrăm cu autoritățile, știam să lucrăm cu oamenii din sat. Apoi, au apărut și câteva școli de vară la care am participat, cum ar fi cea de la Apoș. Între timp, avem și o școală de vară ArheoArhitectura. Deci nu facem doar intervenții directe asupra patrimoniului, ci am avut și câțiva ani în care am acumulat experiența intervențiilor pe clădirile vechi, ceea ce ne-a ajutat foarte mult.

These buildings allowed us to “try our hand”. We already knew how to work with the authorities and the villagers. There later emerged a few summer schools in which we participated, such as the one in Apoș. We currently have a summer school called ArheoArhitectura. What I mean by that is that we do not simply intervene on heritage architecture, but we also rely on the experience we gained in those years when we restored old buildings, which helped a lot.

Photo: Asociația Monumentum

Ceea ce se întâmplă în comunități după ce plecați vă face vreodată să vă îndoiiți de sensul demersului vostru?

Nu m-am îndoit, pentru că simțeam cum crește energia și interesul comunităților pentru ceea ce facem acolo. Dacă în primii ani eram noi cei care îi convingeam că „uite, aveți un monument istoric, vă sprijinim noi cu tot ce este nevoie și facem noi, doar lăsați-ne să îl punem în siguranță”, acum comunitățile sunt cele care vin la noi cu un plan gata făcut și care ne spun „uite, avem un monument istoric aici, știm cum funcționează Ambulanța pentru Monumente, știm că trebuie să vă oferim cazare și masă, am vorbit cu oamenii din comunitate, sunt pregătiți pentru asta, am vorbit și cu primăria, o să ne dea materialele de construcție necesare, șindrila, cărămizile, și doar să veniți, că avem tot ce e nevoie”.

Acesta este un pas uriaș.

E un pas uriaș și asta ne mobilizează foarte tare. Știm că, acolo unde comunitatea te cheamă, e foarte simplu să finalizezi intervenția în bune condiții. În general, noi acolo mergem, pentru că aceste sinergii între noi și comunitate, între specialiști și comunitate, între toți actorii care contribuie la aceste intervenții sunt cele care trebuie scalate și pot crea niște modele pentru alte comunități.

Have the things occurring in communities once you leave ever made you doubt the meaningfulness of your efforts?

No doubt at all, since I sensed the energy going up in the community, together with their interest in what we were doing. If, in the first years, we often did persuasion work, telling them “Look, you have a historical monument here, we’ll support you with whatever is needed, and do the work, just let us secure it”. We now have communities coming to us with the plans and all and they say “Look, we have a historical monument here. We know how Ambulanța pentru Monumente works. We know we must provide food and accommodation. We discussed it with the villagers; they are willing to help, with the town hall too; they will provide the necessary building materials, the shingles, the bricks, We only need you to come. We have all it takes”.

This is a huge step.

It is a huge step and it motivates us immensely. We are aware that whenever a community urges us to go to a place, it’s very simple to complete the intervention in good conditions. This is typically where we choose to go, because it is these synergies between us and the community, the experts and the community, among all the actors that contribute to these interventions that we should scale up and which can shape a model for other communities.

Și, în general, așa s-a întâmplat. Am mers acolo unde comunitățile au fost un exemplu de angajament pentru intervențiile noastre și s-a rostogolit acest model în alte comunități, de la primar la primar, de la preot la preot, de la proprietar la proprietar, pentru că toată lumea povestește, iar social media este prezentă în viața noastră și e foarte activă. Astfel, modelul s-a perpetuat.

Așa că nu am avut motive să ne îndoim de ceea ce facem.

Anul trecut, la cula de la Groșerea, autoritățile spuneau „nu aveți cu cine lucra acolo, în Groșerea, pentru că e o culă devastată, s-au luat niște lucruri din ea și au abandonat-o”. După ce am ajuns acolo, a doua zi, toată comunitatea a venit și s-a postat în fața culei. Oamenii s-au îmbrăcat în costumele lor tradiționale, au făcut o horă și o sârbă în jurul culei, a fost extraordinar. Și am avut tot sprijinul lor. De aceea spun că nu avem motive să ne îndoim că e bine ce facem.

Ce credeți că a condus la crearea acestui sistem funcțional pe care îl coordonați?

Și noi, la fel ca alte organizații, am testat foarte multe modele înainte să ajungem la unul, iar rețeta câștigătoare a fost faptul că am reușit să dăm fiecărui actor, căci sunt patru actori care contribuie la asta, să facă lucrurile cele mai simple pentru ei. Dacă vorbim de comunitate: ea ne oferă cazare și masă, e mai puțin costisitor să pui la dispoziție o cameră pe care oricum o ai și un duș, oricum nu te costă nimic, sau să mergi în spatele grădinii să tai ceapă, roșii și castraveți și să le aduci oamenilor din sat care ne gătesc. Poate sunt costuri de oportunitate, dar, în rest, nu sunt mult mai mult decât atât.

Pe de altă parte, pentru autorități și pentru proprietari a fost mult mai simplu din punct de vedere legislativ să achiziționeze materialele de construcție. Și, în general, preferă acest lucru. Evită să își asume lucrările de construcție, pentru că vin cu tot felul de alte probleme, de recepție.

După aceea, vorbim despre comunitatea specialiștilor, care elaborează documentațiile necesare. Deci avem acești colaboratori, care fac ceea ce știu ei mai bine.

Al patrulea actor e ONG-ul, care vine cu voluntarii, cu meșterii și coordonează aceste lucrări. Așa funcționează Ambulanța, este cel mai simplu sistem și a dat tuturor actorilor posibilitatea să se implice în proiect în cea mai simplă măsură pentru ei.

That's how we've most often acted. We went in the communities that demonstrated an exemplary commitment towards our interventions and that model cascaded to other communities, from one mayor to another, one priest to another, one owner to another, because everybody will be eager to share and then, the social media are very present in our lives, very active, too. And so, the model perpetuated.

All in all, we've had no reason to doubt what we're doing.

Last year, for the fortified house in Groșerea, the authorities kept saying, "there's nobody you can work with in Groșerea. It's just a devastated fortified house. They took things from it and then abandoned it". The next day after we arrived, the whole community was there, in front of the house. Donning traditional costumes, people made a circle around it, danced hora and sârba. It was amazing. We had all their support. That's why I say we have no reason to doubt we're doing the right thing.

In your opinion, what fostered the creation of this functional system that you coordinate?

Similar to other organizations, we tested many models before we narrowed down to one and the winning formula was that we managed to allocate every actor. There are four of them at play, the tasks that are the easiest for them to do. If we're speaking about the community, it provides us with accommodation and food. It is less costly to make available a spare room and a place to take a shower-- it costs nothing-- or to pick vegetables from the garden and give them to the villagers charged with cooking. There may be some opportunity costs involved, but no more than that.

On the other hand, for the authorities and the owners, it was easier, legally speaking, to buy the building materials. They typically prefer it that way. They avoid engaging in the construction works, because that part comes with a lot of issues, at the reception of works.

And then, we're speaking about the community of experts, they develop all the necessary documentation. So, we collaborate with all these parties, each doing what they know best.

The fourth actor is the NGO. It brings in the volunteers, the craftsmen and coordinates the works. That's how Ambulanța works, it is the simplest of systems and has given all the actors a chance to work in any way that comes handy to them.

„Pentru mine e foarte important să creăm un model sau o paradigmă de intervenție cu clădirile istorice.”

“To me, it is very important to create an intervention model or paradigm, when it comes to historical buildings.”

În al doilea rând, ceea ce a făcut să se schimbe această Ambulanță este faptul că am creat un sistem la firul ierbii, unde decizia este lăsată în sânul organizațiilor regionale, care implementează proiectul. Este mult mai simplu să decidă aceste ONG-uri. Ele selectează monumentele pe care intervin, discută cu comunitățile, cu proprietarii, fac și o parte din fundraising. Noi doar le punem la dispoziție echipamentele necesare, uneltele, schelele, aceste mașini pe care le donăm organizațiilor regionale. Le oferim tot know-how-ul, îi ajutăm pe partea de lobby și cu jumătate din fonduri.

Dar ce i-a mânat foarte tare pe voluntari și pe cei care decid în județele în care avem Ambulanța este faptul că sunt implicați direct și este alegerea lor. Și atunci, trag foarte tare la salvarea unei clădiri pe care ei au identificat-o și pentru care ei au găsit soluțiile ca să o salveze. Trag foarte tare să ducă la bun sfârșit intervențiile. Am reușit, cumva, ca fiecare să își asume proiectul ca fiind unul al lui. Pentru mine e foarte important să creăm un model sau o paradigmă de intervenție cu clădirile istorice.

And then, what caused this Ambulanța to change is the fact that we created a grassroots system, where decisions are left to the regional organizations that implement a project. It is much simpler to leave the decisions to these NGOs. They are the ones that select the monuments in which they intervene, discuss with the communities, with the owners and do part of the fundraising. We only make available the needed equipment, the tools, the scaffolding, the machinery that we donate to the regional organizations. We provide them our know-how, help them on the lobbying side and also contribute half of the funds.

What really motivated the volunteers and the ones who make a decision in the counties where Ambulanța is operational is the fact that they are directly involved and the choice is theirs. That's what makes them do their best to save a building they've identified and for which they found ways it can be saved. They do their best to take their interventions to a good end. We somehow managed to make everyone commit to a project that they feel they own. To me, it is very important to create an intervention model or paradigm, when it comes to historical buildings.

Ați făcut și un studiu, finanțat de RAF, cu privire la impactul asupra comunităților unde intervine Ambulanța pentru Monumente, iar rezultatele au fost bune: 80% dintre comunități au continuat anumite acțiuni pentru monumente după ce au plecat echipele de la Ambulanță. În 40% dintre cazuri au fost demarate, în continuare, acțiuni puternice și relevante. De ce ați făcut studiul, cum l-ați evaluat, ce concluzii ați tras și ce faceți cu aceste concluzii?

Implicarea și conștientizarea comunităților este elementul care apare în toată activitatea Ambulanței. În obiectivele noastre este această conștientizare și reconectare a comunităților cu propriul patrimoniu, să aibă grijă de el, să-l reutilizeze, să-l înțeleagă, să se descopere ca într-o oglindă în el. Și avem și în criteriile de selecție.

Mulți oameni ne întreabă care sunt criteriile de selecție pentru monumentele istorice, pentru că de foarte multe ori primim mesaje. Unii poate că se și supără. Sunt trei criterii: starea de degradare a monumentului, valoarea lui și implicarea comunității. Implicarea comunității are un aport tot mai mare în alegerea monumentului, pentru că este, de fapt, vorba despre sustenabilitate: să fim siguri că ceea ce facem noi astăzi va fi asumat și că nu vom fi tot noi cei care, peste 20-30 de ani, vom fi nevoiți să reparăm aceste clădiri istorice, ci va fi comunitatea, care îl va prelua și îl va aduce pe făgașul propriu.

Și de aceea am considerat că studiul de impact în comunități este necesar pentru ceea ce facem. Aveam o oarecare idee despre rezultate, dar încă nu aveam dovezi pentru ele, așa că am avut o echipă de la Institutul de Cercetare Făgăraș, o echipă de antropologi, sociologi, urbanisti, o echipă destul de extinsă de cercetători. Echipa a mers în 30 de comunități în care am lucrat (din cele aproape 100 acum) și a făcut studii bazate pe chestionare, pe evaluări la fața locului, discuții cu stakeholderii din zonă și ne-a oferit o radiografie destul de amănunțită și destul de clară asupra impactului în comunități.

You also conducted a study, which was financed by RAF, on the impact on the communities where Ambulanța pentru Monumente intervenes, and the results were very good: 80% of the communities continued heritage related actions, when Ambulanța teams had left. In 40% of the cases, they continued strong and relevant actions. Why was the study conducted, what was the evaluation procedure, what were your conclusions and how will you follow them up?

Community engagement and awareness is the red thread to the entire activity of Ambulanța. Among our objectives, there is also this community awareness and the idea that communities should reconnect with their own heritage, nurture it, reuse it, understand it and find themselves reflected in it. The same goes for our selection criteria.

Many people want to learn from us about the selection criteria for historical monuments. We are very often contacted on that question. Some may even get upset. There are three criteria: the state of decay of the monument, its value and community engagement. Community engagement is given an increasingly bigger weight in selecting a monument, because we are speaking of sustainability here: we want to make sure that our intervention today is met with commitment, that we don't need to restore these historical buildings again in 20-30 years, but the community will and they will give them the status they deserve.

That's why we considered the community impact study necessary for the work that we do. We had some idea about the results but no supporting evidence, so we resorted to a team from Institutul de Cercetare Făgăraș, made of anthropologists, sociologists, urban development experts, quite a large team of experts. The team went to 30 communities that we worked in (out of the total almost 100 now) and conducted a study based on questionnaires, on-site evaluations, and discussions with the local stakeholders, which offered us quite a detailed and clear X-ray of our impact within communities.

Photo: Asociația Monumentum

În aproape 40% dintre cazuri s-a continuat ceea ce am făcut. Într-o mare măsură, proprietarii sau comunitățile au avut grijă în continuare de aceste monumente. Mai mult, s-a întâmplat de foarte multe ori ca prin sprijinul nostru să ajungă să acceseze fonduri pentru continuarea intervențiilor, pentru restaurarea clădirii. Pentru că noi nu facem o restaurare integrală, exhaustivă. Facem doar acele părți de conservare și restaurare care sunt urgente, adică, în general, punem pălărie și bocanci monumentelor istorice. Nu restaurăm o pictură, de exemplu, decât dacă găsim cumva o soluție.

In almost 40% of the cases, they continued what we started. To a large extent, the owners or the communities continued to take care of these monuments. Moreover, it often happened that they resorted to our support to access further funds and continue the restoration interventions. Our intervention is not a complete, exhaustive restoration. We're only dealing with matters of emergency, which generally means that we give historical monuments a hat and a pair of boots. We don't restore painting, for instance, unless we find some workable solution.

Cât a contat programul Ashoka România și alegerea ca Fellow?

Cred că un lucru foarte interesant care mi s-a întâmplat a fost că, prin Ashoka, am reușit să-mi pun o oglindă în față și să mă uit la ce facem din alt unghi, să vedem mai obiectiv lucrurile. Am și participat la summit-ul Ashoka, unde am discutat cu foarte mulți oameni care fac lucruri similare, care au fondat și care uneori chiar s-au retras din proiect și au înființat alt proiect pe care l-au pus pe picioare. Mi-a arătat și o altă față, că impactul în societate este cel important, iar cei de la Ashoka sunt oameni care pot să contribuie și în alte proiecte, să susțină societatea și din alte unghiuri.

Există și partea de networking, discutăm foarte mult. Chiar vorbim cu coordonatoarea noastră de la Ashoka despre problemele din Ambulanță, ne întreabă ce nu merge, unde poate să ajute, pentru că are foarte multă experiență pe această parte de antreprenoriat social. Încercăm să vorbim, să împărtășim din experiența noastră celorlalți. Este foarte important, pentru că nu reușim singuri să le rezolvăm pe toate și nici nu le știm pe toate, iar aici Ashoka ne-a ajutat foarte mult să vedem diverse abordări.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

What difference did Ashoka Romania and the Ashoka Fellowship make to you?

I think that a very interesting thing that happened to me was that Ashoka allowed me to put a mirror in front of my face and look at the things that we do from another angle, see them more objectively. I also participated in the Ashoka Summit, where I discussed with many people who do similar things, who founded something, sometimes even withdrew from a project and embarked on another. It showed me yet another face, that what really matters is impact on society and the Ashoka people are the kind that can contribute to other projects too, supporting society from different angles.

There is also the networking part and there we discuss many things. We really have an honest discussion with our Ashoka coordinator. She asks about the things that are not working, where she can help, because she is very experienced in the field of social entrepreneurship. We're trying to talk, share our experience with the others. That's very important, because we cannot succeed in everything, nor do we know everything and that's precisely where Ashoka has helped us a lot; it has helped us see different approaches.

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

// Impactul în societate este cel important, iar cei de la Ashoka sunt oameni care pot să contribuie și în alte proiecte, să susțină societatea și din alte unghiuri.

That what really matters is impact on society and the Ashoka people are the kind that can contribute to other projects too, supporting society from different angles.

foto: Alex Gálmeanu, DoR

Cât de dificil este să fii cu un pas înaintea corupților pe care îi investighezi

How Difficult It Is to Stay One Step Ahead of the Corrupt People One Investigates

Paul Radu

*Journalist, cofondator OCCRP
Journalist and co-founder of OCCRP*

Ce înseamnă să investighezi corupția și crima organizată: „Întotdeauna simți că ar fi trebuit să faci mai mult”

Paul Radu a fondat organizația globală OCCRP în 2007, împreună cu Drew Sullivan. Coordonează proiectele majore de investigație ale OCCRP, coordonează expansiunea regională și dezvoltă noi strategii și tehnologii pentru a expune crima organizată și corupția transfrontalieră.

Paul Radu a inițiat și a condus investigațiile Russian, Azerbaijan și Troika Laundromat, împământenind termenul de „laundromat” pentru a defini instrumentele financiare frauduloase la scară largă, utilizate pentru spălarea a miliarde de dolari. Este cocreator al Investigative Dashboard, o platformă care filtrează seturi de date pentru a ajuta jurnaliștii să urmărească persoane, companii și active, precum și al software-ului Visual Investigative Scenarios, un instrument care permite reporterilor să schițeze oamenii, instituțiile și conexiunile din rețelele infracționale, astfel încât publicul să poată urmări cu ușurință investigații complexe. De asemenea, este cofondator al RISE Project.

What it is like to investigate corruption and organized crime: „You always feel you should have done more”

Paul Radu founded the global OCCRP organization in 2007, together with Drew Sullivan. He coordinates OCCRP's major projects, as well as regional expansion, and develops new strategies and technologies to expose cross-border organized crime and corruption.

Paul Radu initiated and led the Russian, Azerbaijan and Troika Laundromat investigations and coined the word “laundromat” to define the fraudulent, wide-scale financial schemes used to launder billions of dollars. He is the co-creator of Investigative Dashboard, a platform that filters data sets to help journalists keep track of people, companies and assets, as well as of the Visual Investigative Scenarios software, an instrument that enables reporters to map the people, institutions and connections in criminal networks, which helps the public easily follow complex investigations. He is also a RISE Project co-founder.

Este câștigător al Premiului Daniel Pearl, Global Shining Light, al Premiului pentru Presă Europeană și al Premiului Skoll pentru Antreprenoriat Social și a făcut parte din echipa Panama Papers, care a câștigat Premiul Pulitzer pentru Jurnalism în 2017. Paul Radu este, de asemenea, Ashoka Fellow din 2018.

Am discutat cu el despre cât de greu e să fii cu un pas înaintea corupților pe care îi investighezi, dar și despre cum ar putea să ajungă jurnalismul de investigație la un public mai larg.

Cum a început povestea OCCRP?

OCCRP are rădăcinile în mai multe idei și probleme pe care eu și colegii mei din presa de investigație din România și din estul Europei le-am investigat de-a lungul timpului. Am observat nevoia pentru o rețea transnațională care să investigheze probleme ce țin de crimă organizată, de corupție.

Prin 2001, m-am întâlnit cu actualul meu coleg și partener la OCCRP, Drew Sullivan. Drew era trainer pe jurnalism de investigație și, în primul rând, pe trafic de persoane. Ne-am întâlnit în Sofia, Bulgaria, la un workshop pe care el îl coordona. La acea dată, eu eram un jurnalist tânăr și cam nesăbuit, făceam tot felul de muncă undercover și deja mă infiltram în rețele de trafic de persoane.

I-am povestit despre asta, iar el m-a rugat să devin co-trainerul lui, să ținem împreună workshopul, pentru că eu aveam o experiență, chiar dacă eram foarte tânăr atunci. Ne-am împrietenit și am început să discutăm despre corupție, crimă organizată și alte lucruri. Am început să cooperăm și am creat împreună materiale de investigație transfrontaliere. Unul dintre ele a fost despre „băieții deștepți din energie”. A fost o serie de investigații, nu doar pe România, ci și pe mai multe țări din Europa Centrală și de Est, iar proiectul a câștigat Global Shining Light Award în Canada. Acesta este premiul global pentru jurnalism de investigație.

Ne-am dat seama că trebuie să facem ceva mai consistent, mai așezat și, în timp, am construit ceea ce acum se numește Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP), organizația la care lucrează acum peste 200 de persoane, angajate permanent, pe șase continente. Avem editori, jurnaliști de investigație, care colaborează cu centre de jurnalism de investigație din toată lumea, fiindcă e foarte important să poți să conectezi piesele din puzzle

He is a winner of the Daniel Pearl, Global Shining Light Award. He received the European Press Special Award and the Skoll Award for Social Entrepreneurship and worked on the Panama Papers team, an investigation that was awarded the Pulitzer Prize for Explanatory Reporting in 2017. Paul Radu was also selected an Ashoka Fellow in 2018.

We talked at length with him about how hard it is to stay one step ahead of the corrupt people one investigates and also about how investigative journalism could reach a wider public.

How did the OCCRP story start?

OCCRP is rooted in several ideas and matters that I and other colleagues, investigative journalists in Romania and in Eastern Europe, have investigated over time. I realized we needed a transnational network that would investigate issues related to organized crime, to corruption.

Somewhere in 2001, I met my current OCCRP colleague and partner, Drew Sullivan. Drew was an investigative journalism trainer, investigator of human trafficking, first of all. We met in Sofia, Bulgaria, in a workshop he coordinated. I was then a young and rather reckless journalist, I was doing undercover work and I had already infiltrated human trafficking networks.

I told him all that and he asked me to become his co-trainer in the workshop, since I was already experienced in those matters, although I was very young. We became friends and started to discuss corruption, organized crime and other things. We started to cooperate and created together cross-border investigative materials. One of them was on the “wise guys in the energy sector”. It consisted of a series of investigations, not only dealing with Romania, but also several other countries in Central and Eastern Europe, a project that won the Global Shining Light Award in Canada, which is the Global Investigative Journalism Network award.

We realized that we needed something more robust, more structured and we gradually built what is now known as the Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP), an organization of 200 full time employees, spread over 6 continents. We have editors, investigative journalists who collaborate with investigative journalism centers across the world, because it is very important to be able to put together all the pieces in a puzzle and

// Ca să facem jurnalism transnațional, avem nevoie de o organizație care să acționeze ca un conector.

In order to perform in transnational journalism, we need an organization that will act as a connector.

și bucățile de informație. Dacă faci o investigație doar în interiorul unei țări, va ieși incompletă, pentru că atunci când e vorba despre corupție la nivel înalt sau de crimă organizată la nivel înalt, există legături transfrontaliere pe care trebuie să le elucidezi și să le prezinți într-un mod care este digerabil pentru public.

OCCRP a fost construit pe modelul acesta: facem jurnalism transnațional. Ca să facem jurnalism transnațional, avem nevoie de o organizație care să acționeze ca un conector, ca un fel de platformă pe care să ne putem să ne desfășurăm munca de investigație.

Platforma aceea nu înseamnă doar faptul că niște jurnaliști de investigație sunt în contact permanent, ci înseamnă și software. Volumele de informație cu care lucrează jurnaliștii sunt imense și atunci ai nevoie de diverse softuri cu care să le prelucrați. Așa am început să construim Aleph, un sistem de data management, de data analysis, unde noi putem adăuga baze de date din toată lumea, informații venite din scurgeri de informații, informație publică de orice fel, în foarte multe formate, pentru a putea descoperi locurile unde ar trebui să investigați. Nu-ți rezolvă investigația, ci îți arată pe ce să te concentrezi.

Acesta este sistemul OCCRP, un sistem de analiză de date, creiere care lucrează împreună și care generează jurnalismul de investigație care a dus, până în momentul acesta, la recuperarea a mai mult de zece miliarde de dolari de la criminali, de la politicieni corupți, de la corporații care au fost implicate în corupție, precum și din alte zone.

Pe lângă faptul că sunt cofondator și co-director executiv, sunt și chief of innovation, adică eu mă ocup, împreună cu o echipă întreagă, de inovație. Oamenii implicați în criminalitate de înalt nivel sau în corupție politică sunt foarte sofisticati și atunci trebuie să creezi sisteme și strategii ca să poți înțelege cum acționează acești oameni sau aceste entități.

all the pieces of information. An investigation that only covers one country will be incomplete, because when we're dealing with high-level corruption or high-level organized crime, there will be cross-border connections that a journalist has to elucidate and present in a way that is easy to digest for the public.

OCCRP was built on this very model: our journalism is transnational. In order to perform in transnational journalism, we need an organization that will act as a connector, similar to a platform that helps us carry out our investigative work.

That platform does not only amount to the fact that some investigative journalists are all the time in contact, it is also about software. Journalists work with huge data volumes and then, they need different data processing software. That's how we started to develop Aleph, a data management and data analysis system in which we can add databases from all over the world, leaked or public data of any kind, in a big array of formats, in order to uncover the elements that one should investigate. It does not solve the investigation, but indicates the areas where one should focus.

That's what OCCRP does, it is a system of data analyses, of brains that work together and generate the kind of investigation journalism that, so far, has led to the recovery of over ten billion dollars from criminals, corrupt politicians, and corporations that were involved in corruption as well as from other areas.

Besides being a co-founder and a co-executive director, I am also chief of innovation, which means that, together with a whole team, I am charged with innovation. People who are involved in high-level crime or in political corruption are very sophisticated and then, one has to design different systems and strategies in order to understand how these people or entities act.

O parte din inovația de la OCCRP, pe lângă sistemele de analiză de date, este cooperarea cu activiștii, de pildă. Avem o alianță cu Transparency International, care este numită Global Anti-Corruption Consortium. Înainte să publicăm o investigație, avem un dialog cu Transparency International, astfel încât, în momentul în care publicăm investigația, ei să poată să iasă la rândul lor cu niște plângeri, cu niște lucruri care duc la acțiune concretă, pentru a face ceea ce se numește „evidence-based activism”.

Tot în zona de inovație au fost și workshop-uri cu oameni din departamentele de „compliance”, de exemplu, de la bănci, din forțele de poliție sau din Parchet. Am făcut workshop-uri deschise în care am explicat cum își face jurnalistul de investigație munca. Am vorbit în general, despre metode. Cum poți tu, ca om de „compliance” din bancă, să obții mai ușor date despre o companie din Cipru, în loc să aștepti nu știu câte luni să primești informația. Poți s-o afli în cinci minute, folosind metoda pe care o folosește jurnalistul de investigație.

Ce criterii folosiți pentru a decide dacă o poveste merită investigată?

La OCCRP, avem ceea ce se numește un „pitch form”, adică oamenii care vor să lucreze cu noi pe materiale de investigație ne trimit ideea într-o formă scrisă și trebuie să completeze câteva câmpuri. Trebuie să explice, pe scurt, care este ideea investigației, cum afectează acel material public, de ce este important să investigheze acest subiect.

Acesta, pentru noi, este un criteriu de bază: cât de important este pentru public. Vrem ca publicul să beneficieze de ceea ce scriem și atunci prioritizăm materialele pe care noi le vedem cu un mai mare interes din partea publicului sau servind segmente mai largi de populație. După aceea, evident, ne uităm dacă sunt fraude masive, dacă sunt fraude care țin de infrastructură, dacă sunt fraude care afectează un public larg, o țară întreagă, afectează o regiune, un continent, dacă este ceva global. Și de acolo luăm decizia pentru subiectele la care lucrăm.

Însă există întotdeauna o tensiune, întotdeauna simți: „ar fi trebuit să fac mai mult, ar fi trebuit să lucrez și pe subiectul celălalt”, dar nu poți. Trebuie să-ți alegi, totuși, bătăliile. În același timp, lucrăm cu centrele de jurnaliști de investigație din toată lumea și ei reprezintă mai bine la nivel local interesele populațiilor pentru care lucrează.

Besides the data analysis systems, innovation in OCCRP also consists of cooperation with activists, for instance. We have an alliance with Transparency International, which is called Global Anticorruption Consortium. Before we publish an investigation, we first discuss it with Transparency International, so, when we do publish, they can also come public with some complaints, elements that translate into concrete actions, things that are known as evidence-based activism.

In connection to innovation, we also organized workshops for the people working in the compliance departments of banks, law enforcement or the prosecutor's offices, for instance. They were open workshops in which we explained how investigative journalists do their work. We generally focused on methods. Suppose you work in a bank's compliance department. You can get data about a company in Cyprus much faster, instead of waiting for a few months. You can get it in as little as five minutes, if you take advantage of the method commonly used by an investigative journalist.

What are your criteria to decide whether a story is worth being investigated?

In OCCRP, we use what is known as a pitch form, meaning that the people who wish to work with us on investigative materials should send us the idea in a written form and fill out a few fields. They should briefly explain what the investigation idea is all about, how that material will impact the public and why it is important to investigate the topic.

The importance to the public is a fundamental criterion for us. We want the public to benefit from what we write, and then, we prioritize the materials that we consider to cause higher public interest or entail benefits for larger population segments. Then, we look at whether there is massive fraud involved, whether fraud is infrastructure related, it impacts a wider public, a country, a region, a continent, whether there is a global aspect to it. This is how we come to a decision on the topics we choose to work on.

Yet, there is always a tension, you always feel like “I should have done more, I should have worked on the other topic, too” but you simply can't. One has to choose one's battles, after all. At the same time, we're working with centers for investigative journalism across the world and, locally, they will better represent the interests of the populations they work for.

Există o investigație care v-a marcat și care v-a făcut să vă îndoiiți că veți putea rezista în acest domeniu?

La fiecare investigație ai dubii. Ai frici legate de investigații, ai frici legate de oamenii care lucrează la investigații, legate de tehnologie, legate de publishing. Întotdeauna, riscul este mare. Și îndoielile vin cu fiecare material. Nu cred că există jurnalist de investigație care să spună că e complet mulțumit cu munca pe care o face sau care să nu aibă din când în când niște gânduri existențiale.

Lucrăm destul de intens să eficientizăm procesele de investigație, să protejăm jurnalistul sau investigatorul în general, fiindcă, altfel, vor apărea punctele de criză, punctele de burnout. Și sunt foarte periculoase.

Noi, de exemplu, la OCCRP, avem un contract cu o clinică ce oferă asistență psihologică online și offline pentru jurnaliștii din cadrul OCCRP. Jurnalismul de investigație e un ecosistem foarte fragil și trebuie să te gândești cum poți să-i protejezi pe oamenii din acest ecosistem.

Pentru noi, e important să construim și sisteme de apărare legală. La OCCRP, am creat ceea ce se numește „reporter shield”, care e un fel de asigurare împotriva proceselor de calomnie. Oamenii de la OCCRP fac cursuri de „surveillance”, „counter surveillance”, adică încercăm să-i pregătim pe oamenii din OCCRP și pe parteneri.

În momentul în care un oligarh comandă cuiva să te urmărească cu intenția de a-ți face rău, tu să poți identifica problema și să poți să ne spui ce se întâmplă sau să mergi în altă țară, într-un loc mai sigur pentru tine.

De multe ori se întâmplă asta în Africa, de exemplu. Extragem oameni din țările din Africa, unde lucrează și publică o investigație foarte puternică, apoi sunt amenințați și urmăriți. Și atunci, noi avem un sistem prin care îi ajutăm să ajungă în locuri mai sigure, măcar pentru o perioadă, până se mai limpezește situația. Deci asta este legat de securitate fizică.

Avem un departament întreg care se ocupă de securitate digitală. Sunt sisteme de audit ale laptopului, telefonului, se fac verificări frecvent, astfel încât să afli dacă un spyware

Is there an investigation that left a mark on you and made you doubt that you would last long in this field?

Every investigation comes with doubt. There are fears related to investigations as such, fears related to the people working in investigations, to technology or publishing. Risks are always high. Doubt comes with every material. There is no such thing as an investigative journalist who'd say he is completely satisfied with the work he's doing, or is not haunted by sometimes existential thoughts.

We're working quite intensely on optimizing the investigative processes, on protecting the journalist or, generally, the investigator, otherwise we may hit a sore spot, get to the point of burnout, which are both very dangerous.

In OCCRP, for instance, we have a contract with a center that provides online and offline psychological support to the OCCRP journalists. Investigation journalism is a very fragile ecosystem and we should think of better protecting the people in the ecosystem.

To us, it is also important to build legal defense systems. In OCCRP, we've created what we call a reporter shield, a sort of insurance against slander complaints. The people in OCCRP are also trained in surveillance and counter-surveillance, meaning that we're trying to protect both the OCCRP people and our partners.

When an oligarch hires someone to follow you and harm you, you should be able to identify the issue and tell us what's going on, or go to another country, a place that is safer.

It happens many times in Africa, for instance. We extract people from African countries, where they work and publish a high impact investigation and then, they are threatened or followed. In such cases, we have a system to help them get to a safer place, at least for a time, until things settle down. It's a physical security element.

Then, there is a whole digital security department. Our laptop or phone audit systems perform frequent checks, so you will know whether there is a spyware working on

nu lucrează cumva pe instrumentul tău. Sunt diverse lucruri pe care le poți face, însă totul se face cu ideea, undeva, în mintea jurnalistului, că nu poți să te protejezi sută la sută, e imposibil, fiindcă există o discrepanță între resursele pe care le ai tu și resursele pe care le au cei despre care tu scrii, cei pe care îi investighezi. Este important să fim tot timpul la curent cu ultimele strategii pe care le folosesc cei corupți, criminalii, ca să oprească publicarea anumitor materiale despre ei, despre entitățile lor, despre companiile lor.

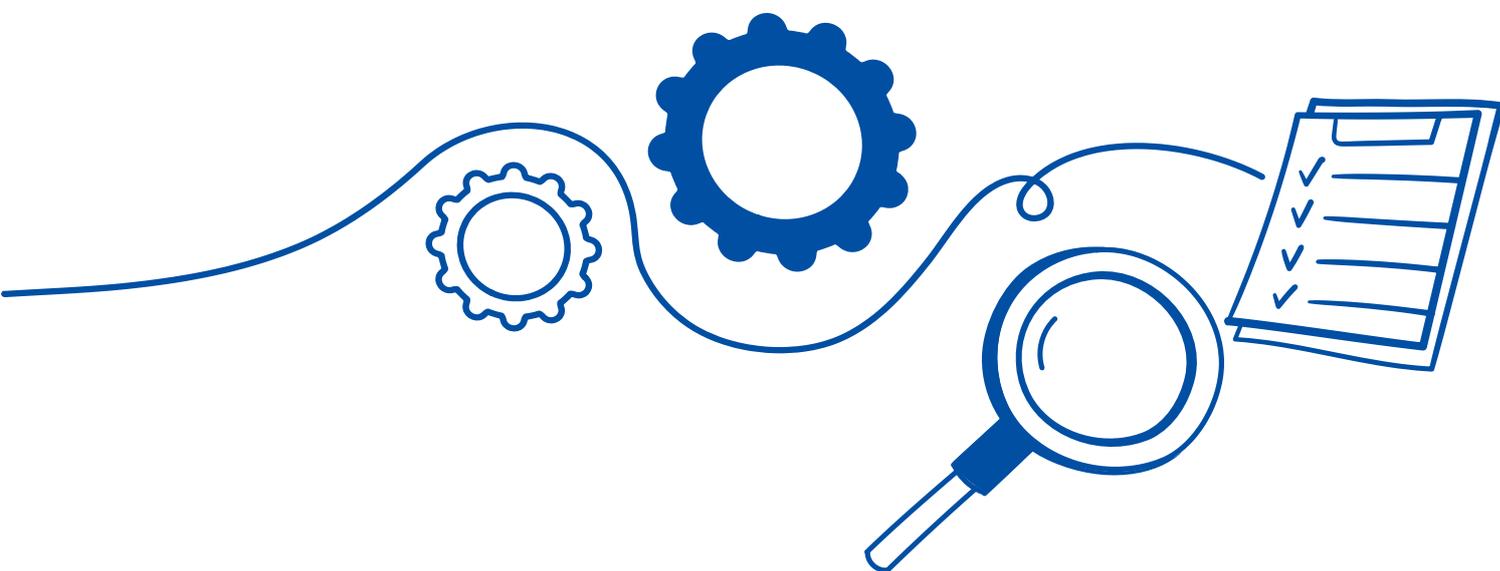
Pe de altă parte, ce încercăm noi să facem este și să îi ajutăm pe jurnaliști să-și creeze un public mai numeros. De exemplu, am început acum doi ani un proiect numit Floodlight (www.floodlightproject.org). Floodlight are și o parte de inovație, dar are și alte implicații pentru jurnalismul de investigație. Este o cooperare între OCCRP și fundația lui Gabriel Garcia Marquez, scriitorul de ficțiune, care a fost inițial jurnalist de investigație în nordul Columbiei. Și atunci, eu, împreună cu Jaime Abello, care este președintele Fundației Gabo (Gabo era numele de alint a lui Gabriel Garcia Marquez), am început Floodlight, în care transformăm jurnalismul de investigație în film de ficțiune.

Ideea pare că are destul de mare succes. Am avut, anul trecut, în decembrie, prima ediție a Floodlight, unde am adus 30 și ceva de producători de film din toată lumea, producători de înalt nivel care au acceptat pitch-urile făcute de jurnaliști de investigații din OCCRP, dar și din afara rețelei OCCRP, și acum au fost semnate niște contracte și a început munca pentru ca aceste idei să fie transformate în film de ficțiune. De ce? Noi credem că prin filmul de ficțiune vom ajunge la mult mai mult public. Deci asta este ideea din spatele Floodlight.

your device. There are several things we can do, but it all breaks down to the idea, somewhere in the journalist's mind, that you cannot be a hundred percent protected, it is actually impossible, because there is a gap between the resources that a journalist has and those of the people you're writing about, you're investigating. It is important for us to keep up with the latest strategies used by those who are corrupt, the criminals to prevent the publication of certain materials that focus on them as individuals, on their entities, companies.

In parallel, what we're trying to do is to support journalists to create a larger public. Two years ago, for instance, we embarked in a project called Floodlight (www.floodlightproject.org). Floodlight partly bears on innovation, but it is also consequential for investigation journalism. It is a form of cooperation between OCCRP and the foundation created by Gabriel Garcia Marquez, the fiction writer, who started as an investigative journalist in Northern Columbia. And then, I and Jaime Abello, the president of Gabo foundation (Gabriel Garcia Marquez was affectionately called Gabo) started Floodlight, in which investigation journalism is turned into fiction films.

The idea seems to be quite successful. In December last year, in the first Floodlight edition, there were over 30 film producers across the world, high level producers who endorsed the pitches of the investigative journalists within OCCRP, but also outside the OCCRP network. We've recently signed some contracts and work is already underway on turning these ideas into fiction films. Why? Because we believe that we will reach out to a much wider public through fiction films. That's the idea behind Floodlight.

E posibil să crești și niște modele, care ar putea deveni foarte utile.

Exact, exact. Noi sperăm ca prin Floodlight să inspirăm o nouă generație de investigatori, oameni care să dorească să facă acest gen de muncă. Noi vrem ca publicul să devină reporter de investigație.

Și ne gândim și la partea financiară, dacă reușim o serie de succes sau un film artistic de succes.

Tot parte din Floodlight, avem o colaborare cu o firmă din Los Angeles, unde facem un plan pentru video gaming, unde aceleași idei dezvoltate pentru filmul de ficțiune sunt folosite ca să dezvoltăm jocuri video. Probabil că anul viitor vom face primul eveniment concret Floodlight gaming. Ideea e că încercăm să inovăm și să ajungem la un public mai larg, încercând, în același timp, să educăm publicul să devină jurnalist de investigație și să generăm mai mulți bani ca să putem să facem mai mult jurnalism de investigație, în general.

You may also create some, potentially, very useful models.

You're absolutely right. We hope Floodlight will provide inspiration to a new generation of investigators, people who are attracted to this kind of work. We want the public to be investigative reporters.

We're also considering the financial side, supposing a series or a feature film turns into a box office hit.

In connection to Floodlight, we're also working with a Los Angeles based company on a video game concept, in which the same ideas we develop for a fiction film are used in video gaming. We're likely to organize the first Floodlight gaming event next year. The idea is to innovate and thus reach out to a wider public, while, concurrently, trying to educate the public to become investigative journalists, as well as to generate more money for more investigative journalism, generally speaking.

// Ashoka chiar e un loc unde poți, cu ideile pe care le ai, cu inițiativele pe care le ai, să crești.

Ashoka is really the place where you can, with your own ideas and initiatives, really grow.

Cât a contat, pentru dvs., programul Ashoka România și alegerea ca Fellow?

Ashoka a fost, pentru mine, o mare surpriză, fiindcă Ashoka este exact platforma de care eu aveam nevoie ca să înțeleg ce se întâmplă în alte domenii, în business, în alte părți ale societății civile, în domeniul antreprenoriatului de tip social din lume. E un loc perfect ca să înțelegi, e un loc de intersecție de idei, de inițiative.

//
What difference did Ashoka Romania and the Ashoka Fellowship make to you?

Ashoka was a big surprise to me, because Ashoka is exactly the platform that I needed to understand what goes on in other fields, in the business world, in other parts of civil society and in social entrepreneurship across the world. It is a perfect place to understand all that, it is an intersection of ideas and initiatives.

Ashoka chiar e un loc unde poți, cu ideile pe care le ai, cu inițiativele pe care le ai, să crești. De asta, pentru mine, Ashoka chiar a fost și este foarte, foarte importantă. Port conversații cu mulți membri Ashoka și cu Ashoka Leadership destul de constant. Să afli ce se întâmplă în domeniul acela, ce instrument nou se folosește în celălalt domeniu și ce strategie se poate folosi la nivel global ca să aperi democrația sunt lucruri la care nu e ușor să ai acces. Ashoka facilitează tocmai această înțelegere. E o platformă, cred eu, extraordinară, aflată la intersecția dintre științe, la intersecția dintre cunoștințe. Și asta, cred eu, este foarte, foarte util.

Ashoka is really the place where you can, with your own ideas and initiatives, really grow. That's why, to me, Ashoka was and is very, very important. I am quite constantly involved in conversations with many Ashoka members and with Ashoka Leadership to learn about what happens in one field, what new instrument is used in another, what strategy can be used to defend democracy at a global level-- all of that is not readily accessible. Ashoka facilitates this very understanding. I believe it is an extraordinary platform found at the intersection of different branches of science, of different kinds of knowledge. And that, to my mind, is very, very useful.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

„Jurnalismul de investigație e un ecosistem foarte fragil și trebuie să te gândești cum poți să-i protejezi pe oamenii din acest ecosistem.”

„Investigation journalism is a very fragile ecosystem and we should think of better protecting the people in the ecosystem.”

Lupta cu traficul de persoane și cu exploatarea sexuală în România, o bătălie cu multiple fațete

Fighting Human Trafficking and Sexual Exploitation in Romania, a Battle that Has Many Faces

Ioana Bauer

A „decide” între a-ți vinde trupul sau a nu-ți hrăni familia nu este o alegere.

Asociația eLiberare este o mișcare socială împotriva traficului de persoane și a exploatarei sexuale în România. A fost fondată în 2013 și urmărește obiective care implică atât educația, prevenirea și combaterea traficului de persoane, cât și protejarea victimelor și implicarea în procesul de îmbunătățire a cadrului legislativ.

Ioana Bauer s-a alăturat eLiberare în 2014. Timp de un an, a fost voluntară în cadrul asociației, apoi a avut roluri de proiect manager, de director pe advocacy și prevenire, de director executiv, iar la final de 2016 a preluat funcția de președinte al Consiliului Director. Ioana Bauer este, de asemenea, Ashoka Fellow din 2020.

S-a întors în România după mulți ani petrecuți în afară, tocmai ca să lucreze în acest domeniu. Plecase din țară pentru că nu i se păruse că în România va exista vreodată posibilitatea să poată să facă lucrurile pe care și le dorea, dar și-a dat seama, până la urmă, că nu va putea fi împăcată cu ea însăși știind ce se întâmplă și fără să facă mai mult.

„Eu întotdeauna spun că nu mi-am ales neapărat domeniul, cât domeniul m-a ales pe mine. A ajuns să-mi fie extrem de clar că nu aș fi putut să fiu mulțumită neglijând perspectiva în care zeci de mii de români ajung să fie traficați atât în afara țării, cât și în România”, ne-a povestit Ioana Bauer.

To “choose” between selling your body or not feeding your family is not a choice.

Asociația eLiberare is a social movement that fights human trafficking and sexual exploitation in Romania. It was founded in 2013 and pursues objectives that bear both on education, prevention and countering human trafficking, as well as victims’ protection and acting towards the improvement of the legal framework.

Ioana Bauer joined eLiberare in 2014. She first worked as a volunteer for one year, then she became a project manager, advocacy and prevention director, executive director and, by the end of 2016, she was appointed President of the Board. Ioana Bauer has also been an Ashoka Fellow since 2020.

After many years spent abroad, she came back to Romania precisely to work in this field. She had left the country because it so seemed that she would never have a chance to do in Romania the things she wanted to do, but eventually realized that she would never be at peace if she was aware of the situation, but did not do more.

“I keep saying that I didn’t necessarily chose this field, but it is the field that chose me. It clearly appears to me now that I couldn’t have been happy if I had neglected the perspective of tens of thousands of Romanians who get trafficked both inside Romania and beyond”, Ioana Bauer confessed.

De ce România este pe primul loc în Europa la traficul de persoane și la exploatare sexuală?

Un răspuns foarte pragmatic: pentru că există cerere pentru muncă ieftină și pentru exploatare sexuală, în primul și în primul rând din alte țări, dar și din țara noastră. Apoi, trebuie să ne uităm la diferitele domenii în care munca forțată e în floare. Apoi, oportunitățile care lipsesc acasă. Pentru că, în momentul în care există oameni care „au de ales” între a-și vinde trupul sau a nu da de mâncare familiei, aceea nu este neapărat o alegere.

În cazul traficului de persoane, vezi foarte bine eșecul unui sistem, de la servicii sociale care fie nu există, fie ai nevoie de doctorat, în cazul lor, doar ca să știi cum să navighezi burocrăția din sistem. Sau vezi lipsa de concentrare în zona de prevenire, în toate aspectele sau vulnerabilități cumulative care fac pe cineva mult mai vulnerabil la traficul de persoane.

Am auzit de multe ori opinii conform cărora n-are sens să „te bagi în bucătăria altora”, pentru că vei lua femeia exploatarea de lângă agresor, iar ea tot la agresor se va întoarce. Putem destructura opinia asta atât de păguboasă? Cât de receptive sunt victimele însele la acțiunile Asociației eLiberare?

Situația în care „victima se întoarce la agresor” are o explicație foarte clară, de la „Sindromul Stockholm”, în care trauma impactează inclusiv modul în care tu vezi agresorul, pentru că nu îl mai percepi ca agresor, la partea de coerciție, pe care e foarte greu să o măsoari. E greu să înțelegi că lanțurile sunt de multe ori invizibile. În cazul unei femei care este exploatarea sexual, ne gândim, poate, că nu o ține nimeni acolo, fără să ne dăm seama că femeile care ajung în acele situații trec în prealabil printr-un ciclu al exploatarea și al violențelor. Sau că sunt amenințate și li se spune: „OK, dacă fugi tu, o să mergem după sora ta mai mică” sau „o să mergem și o să-ți omorăm părinții”

Why does Romania rank first in Europe in human trafficking and sexual exploitation?

The answer is very pragmatic: because, first of all, there is a demand for cheap labor and sexual exploitation, primarily from other countries, but from Romania, too. Then, we should look at the different sectors where forced labor thrives. After that, at the lack of opportunities back home. Because, when we are dealing with people who “have to choose” between selling their bodies or not feeding their families, that’s not necessarily a choice.

Human trafficking allows one to clearly see a failed system, starting from social services, which are either inexistent, or require a PhD in welfare only to be able to navigate the bureaucracy in the system. Or to see lack of focus on the prevention side, on all the cumulative aspects or vulnerabilities that make people much more susceptible to human trafficking.

Many times, I’ve heard opinions that it makes no sense to “meddle with other people business”, because you’ll take the woman off the claws of the aggressor, but she will return to the same aggressor. Can we dismantle such a counter-productive idea? How receptive are victims to eLiberare’s activities?

The situation where a “victim returns to the aggressor” has a very clear explanation, from the Stockholm Syndrome, in which trauma impacts the very victim’s perception of the aggressor, who is no longer perceived as such by the victim, to things like coercion, which is very hard to measure. It’s hard to understand that the chains are often invisible. We may perhaps think of a woman who is sexually exploited that there is nobody to keep her there, but we fail to realize that the women who end up in such a situation were previously subject to a cycle of exploitation and violence. Or that they are threatened and told, “Ok, so you run away and we go after your younger sister”, or, “we’ll go and kill your parents”.

Sau au copii cu traficanții lor. Metoda Lover Boy e una din cele mai întâlnite metode de recrutare în traficul de persoane pentru exploatare sexuală, ceea ce înseamnă că traficanții vând visuri și s-ar putea să fie singurii care spun unei victime că are valoare. E o combinație foarte perversă între cadouri și pedepse, e un joc psihologic foarte fin, astfel încât e foarte greu să te întrebi de ce se întoarce.

Mai mult de atât, vorbim despre mentalitatea legată de blamarea victimei, pentru că, practic, tu te întrebi „de ce nu se salvează victima respectivă?”. Dar de ce avem această așteptare de la o victimă a violenței sexuale, a violențe fizice, a violenței emoționale? În cazul niciunei alte crime, nu ne așteptăm ca victima să se salveze singură, însă, în acest caz, ni se poate părea că e o atitudine perfect normală. Și nu e. Și n-ar trebui să fie, nu e o așteptare realistă.

Care sunt acțiunile concrete ale Asociației eLiberare care țin de educație și prevenție?

Am ajuns să facem mult mai multe lucruri. eLiberare a pilotat ideea de centru de detectare și de notificare a cazurilor de trafic de persoane. Ce înseamnă asta: ne punem ca intermediar între autorități și un cetățean care este extrem de îngrijorat de anumite lucruri pe care le vede, poate la el pe stradă, sau între autorități și un lucrător specializat care consideră că dacă se duce către superiorul lui în instituția în care lucrează n-o să fie luat în serios. Cumva, preluăm acest proces, ne interpunem noi, ca organizație.

Deci oricine are o sesizare legată de un potențial caz de trafic de persoane poate să vină către Asociația eLiberare și noi putem să îl ajutăm în acest proces de raportare a unui potențial caz. Mi se pare important de menționat că nu trebuie să ne transformăm în detectivi sau să ne apucăm să facem investigații. Dacă ai o suspiciune e suficient. Ai văzut același copil care cerșește în parcare de la supermarketul de lângă casa ta sau vezi o femeie care e lăsată pe o anumită stradă, la aceeași oră și de aceeași mașină, și luată apoi cu mașina respectivă? Toate aceste chestiuni, pe care noi le numim „red flags”, semne de alarmă, dacă tu le vezi și dacă există un cumul, sunt suficiente să te poți adresa cu o sesizare.

Avem și un număr de telefon, 0757749845. Oamenii pot să sesizeze cazurile la numărul respectiv. Apoi un asistent social o să-i contacteze ca să preia sesizarea.

Or they have children with their traffickers. The Lover Boy method is the most frequent means of recruitment in human trafficking for the purpose of sexual exploitation, which means that traffickers, who sell a dream, might well be the only ones telling a victim she is worthwhile. It is a very perverse combination of gifts and punishment, a very fine psychological game, so it is hard for one to understand why she is back.

Moreover, we're dealing with a blame-the-victim mentality, because, as an outsider, you may wonder, "why don't the victims save themselves?" But why do we have such expectations from a victim of sexual violence, physical violence, emotional violence? We don't expect the victims of any other crime to save themselves, but it may seem perfectly normal to us in such a case. And it is not. It should not be either; it is not realistic.

What are the concrete actions of Asociația eLiberare in the field of education and prevention?

We've come to do much more. eLiberare piloted the idea of a center for the detection and notification of human trafficking cases. What that is in practice: we position ourselves as an intermediate link between the authorities and a citizen who is very worried about different things that he sees occurring down his street, or between the authorities and a specialized worker who thinks that if he escalates things to his superiors, they will not take him seriously. Our organization is somehow a conveyor.

So, anyone who would like to report a potential human trafficking case may turn to Asociația eLiberare and we can help in this process of reporting a potential case. It seems important to emphasize that we are not supposed to play the detective or start investigating. A suspicion is enough. Have you seen the same child begging in the parking of the supermarket nearby your house or a woman dropped off in the same street, at the same time, by the same car and then picked up by the same car? All these elements, red flags, as we call them, are warning signs and in case you come across them and there is an accumulation, they are enough to submit a notification.

We also have a phone number, 0757749845. People can use it to report cases. They later will be contacted by a social worker to register a notification.

Photo: Asociația eLiberare

Cu privire la alte activități, din 2015, eLiberare derulează un program educațional, în parteneriat cu Ministerul Educației. Sunt lecții pe care noi le recomandăm în cadrul programului „Școala altfel”. Practic, am împachetat totul digital, iar programul poate fi comandat online, pe site-ul asociației.

Am împachetat ceea ce considerăm ca fiind informații critice legate de traficul de persoane în 45-50 de minute, cu activități clare și într-un mod în care să nu ne prezentăm doar cu statistici în fața unor tineri care nu sunt atât de interesați de ultimele cifre pe care le oferă Agenția Națională împotriva Traficului de Persoane, dar sunt interesați de cum, de exemplu, pot să-și ajute prietenii care s-ar putea să fie într-o situație de trafic sau care sunt recomandările pentru a fi în siguranță pe internet.

În fiecare an alegem o temă și o distribuim cu ajutorul profesorilor care sunt interesați să susțină o astfel de lecție. Inițial, „targetam” profesorii de liceu, însă acum colaborăm și cu profesori de generală, pentru că, de cele mai multe ori, victimele traficului de persoane nici măcar nu mai ajung la liceu.

Avem și partea de asistență în regim de urgență, ceea ce înseamnă că nu este exclus să fim sunați la orice oră, că există o victimă a traficului de persoane care are nevoie de la cele mai de bază chestiuni, cum ar fi un sandwich înainte să fie audiată, la haine, pentru că a fugit de la traficant cu ce avea pe ea și are nevoie și de un kit de urgență pentru nevoi de igienă.

Speaking of other activities, since 2015, eLiberare has been running an education program in partnership with the Ministry of Education. We recommend these lessons to be included in the “School in a Different Way” program. We designed a practical, digital package, which anyone can order online, on the website of the association.

We packed all the information that we consider critical to human trafficking into 45-50 minutes, including clear activities, in a way that introduces youngsters to statistical data. While they may not be so interested in the latest data offered by the National Agency against Trafficking in Persons, they may find it interesting to learn, for instance, how to help a friend in a trafficking situation or what is the best way to stay safe on the internet.

We choose one topic per year and disseminate it with the help of teachers who are interested in delivering such a lesson. We initially target teachers in upper secondary education, but we’re currently also collaborating with those in junior high, because it so happens that human trafficking victims very often don’t even make it to senior high school education.

We also provide emergency assistance, which actually means that we expect to receive a call day and night, that there is somewhere a victim of human trafficking who needs the most basic things, such as a sandwich before she is heard, or clothes, because she ran away from the trafficker in the clothes she was wearing and she needs an emergency toiletry kit.

Sau chestiuni mai specializate, cum ar fi sprijin emoțional, sprijin legal, protecție, relocare sau cazare în regim de urgență, până când poate fi relocată către o destinație protejată, unde să poată să stea pe termen mai lung. Deci umbrela de servicii, care începe de la educație și prevenire până la asistență și, mai departe, până la scalarea în profunzime pe schimbări de legi și crearea de coaliții, o acoperim la nivel național din anul 2019.

Există un risc ca omul care face o sesizare să ajungă la urechile agresorului, cu nume și prenume? Mă gândesc că acesta este un aspect care determină multe persoane să nu raporteze nimic.

E o discuție destul de lungă, pentru că în cazul traficului de persoane, poți să faci sesizare anonimă. Mai mult de atât, poți să sesizezi fapta, nu trebuie să sesizezi agresorul. De asta am și făcut centrul de identificare și notificare, pentru că oamenii nu voiau să se ducă la poliție, erau foarte rezervați.

Cum funcționează colaborarea cu autoritățile?

Dacă la nivel central, eLiberare nu lipsește de la masa discuțiilor și de cele mai multe ori suntem consultați, la nivel local depinde foarte mult de resursele pe care le au autoritățile, de cât de mult prioritizează problema, de cât de mulți parteneri avem în regiunea respectivă, pentru că există regiuni în care nici măcar nu mai e nevoie de noi, pentru că există organizații locale foarte puternice. Există județe în care nu se întâmplă absolut nimic dacă nu începi de la zero de fiecare dată, cu fiecare caz, pe când în alte zone nici măcar nu mai e nevoie să intervenim noi, pentru că lucrurile merg de la sine.

Or more specialized assistance, such as emotional support, legal support, emergency relocation or accommodation, before she can be relocated to a safehouse where she can live in the longer term. All in all, since 2019, we've covered the entire spectrum of services, starting from education and prevention and then further, to deep scaling, which involves changing laws and creating coalitions.

Is there any risk for the full name of the reporting person to become known by the aggressor? I am thinking that may be an aspect that prevents many people from reporting.

That's a rather long discussion, because one may report anonymously, in human trafficking matters. Moreover, people can report only the facts. There's no need to implicate the aggressor. That's precisely why we set up the identification and notification center, because people were very reluctant to going to the police.

How does your cooperation with the authorities work?

If, at the central level, eLiberare is never missing from the round table and we're most often consulted, then, at the level of the local authorities, it depends on the available resources, on how much of a priority the issue is to them, and on how many partners we have in a region, because there are also regions where we are not even needed anymore because there are very strong local organizations in place. There are counties where they fail to move forward, where we start from square one with every new case, and other regions where we do not even need to intervene anymore, because they have already built momentum.

// E greu să înțelegi că lanțurile sunt de multe ori invizibile.

It's hard to understand that the chains are often invisible.

Cât a contat, pentru dvs., programul Ashoka România și alegerea ca Fellow?

A contat foarte mult. Practic, Ashoka ne-a ajutat să scalăm și probabil că n-am fi discutat acum despre schimbări și leadership în afara României fără impactul pe care l-a avut rețeaua Ashoka și fără sprijinul pe care l-a oferit. Cumva, criteriile Ashoka și faptul că ești ales ca fellow sunt un proces foarte complicat și foarte, foarte complex. Durează foarte mult și se uită nu doar la ideea pe care o ai, ci și la fibra ta ca om, ca antreprenor social. Procesul în sine de a fi ales ca fellow e un proces extrem de valoros, pentru că începe cu o deconstruire a ceea ce crezi tu că faci sau că ești. Apoi, te ajută foarte mult să-ți argumentezi poziția și programele și îți testează toate credințele. Nu e doar expunere la o super-rețea internațională și, cumva, un vot de încredere care transcende programele pe care tu le-ai făcut, ci vine și cu o maturizare la microunde, ca să poți trece prin procesul respectiv și să îți dovedești ție, în primul rând, că ceea ce faci e important.

Interviu apărut în PressOne, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

What difference did Ashoka Romania and the Ashoka Fellowship make to you?

It made a huge difference. Ashoka helped us to scale up and, most likely, we wouldn't be able to talk now about change and about leadership beyond Romania, without the impact of the Ashoka network and the support it has provided. Somehow, the Ashoka criteria and selection as an Ashoka Fellow make a complicated and very, very complex process. It takes very long and involves not only the idea you come with, but also your human fiber, as a social entrepreneur. The process as such, prior to selection as a fellow, is extremely valuable, because it starts with dismantling the things that you believe you're doing or that you are. Then, it helps you to argue for your position and your programs and puts all your beliefs to the test. It is not only about exposure to an international super-network and, somehow, also a vote of confidence that transcends your own programs, but also about an accelerated maturing that enables you to go through the process and prove, first of all to yourself, that what you do is important.

Interview published in PressOne, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

Reacția societății civile și puterea exemplului

The Power of Example: Civil Society Emergency

Bogdan Ivănel

Fondator, Code for Romania
Founder, Code for Romania

Daniela Chesaru

Director Executiv, Fundația Comunitară Timișoara
Executive Director, Fundația Comunitară Timișoara

Cătălin Popa

Președinte Executiv Fundația Comunitară Oradea
Executive President, Fundația Comunitară Oradea

În ultimul deceniu, românii s-au confruntat, direct și indirect, cu două evenimente majore care au zguduit societatea românească și pentru care nimeni nu era cu adevărat pregătit: pandemia de Covid-19 și Războiul din Ucraina. Și nu vorbim doar despre România. Nimeni din Europa (iar în cazul pandemiei, nimeni din întreaga lume) nu a fost cu adevărat pregătit pentru cele două probleme majore care au pus la încercare sistemele sociale, economice, politice și chiar culturale.

Pandemia și Războiul din Ucraina au reprezentat adevărate teste de rezistență și de inovație pentru societatea civilă, iar răspunsurile societății civile la nivel european și la nivel național au fost diferite. E simplu să ne gândim unde am eșuat, când am fi putut reacționa mai bine și de ce lucrurile nu au funcționat, uneori, așa cum ne-am fi dorit. Însă avem și exemple de succes, aici, în România, care au devenit un etalon de răspuns în fața provocărilor, nu doar la nivel național, ci și la nivel global.

Code for Romania, o organizație non-guvernamentală din România, este cea mai mare organizație de tehnologie civică din lume. Începând din 2016, Code for Romania își îndreaptă atenția către problemele sociale majore și generalizate și construiește, gratuit, infrastructura digitală

Bogdan Ivănel

In the last decade, the Romanians have, directly and indirectly, been faced with two major events that shattered society in Romania and for which nobody was really prepared: the Covid-19 pandemic and the War in Ukraine. That does not only apply to Romania. Nobody in Europe (or in the world, speaking of the pandemic) was really prepared for the two major problems that have put the social, economic, political and even cultural systems to the test.

The pandemic and the War in Ukraine amounted to genuine endurance and innovation tests for civil society and civil society responded in different ways at the European and national levels. It is easy to think of where we failed, of the instances when we could have responded better, and of the reasons why things didn't work out the way we wanted. But we also have success stories, right here, in Romania, which turned into a benchmark response to challenges, not only at the national, but also at the global level.

Code for Romania, a non-governmental organization in Romania, is the largest civic technology organization in the world. Since 2016, Code for Romania has focused on major and systemic social problems and built, free of charge, the digital infrastructure that our country

Daniela Chesaru

Cătălin Popa

Pare greu de crezut? Haideți să vedem!

Does it seem hard to believe? Let us see then!

de care țara noastră are nevoie. Pe scurt, Code for Romania pune umărul (sau mai degrabă tastele) pentru rezolvarea problemelor sociale prin intermediul tehnologiei. Rezultatul, în cei opt ani de existență ai Code for Romania? Peste 60 de soluții de o foarte mare importanță pentru țara noastră.

Voi înșivă, cititorii acestui interviu, ați folosit soluțiile dezvoltate de Code for Romania cel puțin o dată, într-un fel sau altul.

Code for Romania a apărut după tragedia de la Colectiv, când Bogdan Ivănel, CEO al organizației, care locuia atunci în străinătate, s-a întrebat cum ar putea să ajute România și când și-a dat seama, împreună cu încă trei prieteni, că un lucru pe care nu îl făcea nimeni în țara noastră la acea vreme era să folosească tehnologia pentru schimbare socială. De aici a venit inspirația, iar în celelalte două evenimente majore, pandemia de Covid-19 și Războiul din Ucraina, Code for Romania a dezvoltat infrastructura digitală pentru gestionarea crizei generate de pandemie și pentru gestionarea crizei refugiaților din Ucraina. Soluțiile oferite gratuit de organizație au salvat, cu siguranță, foarte multe vieți.

În prezent, Code for Romania are o comunitate de peste 3.000 de membri, majoritatea voluntari. Este cea mai mare

needs. Briefly, it's given a hand (or rather a keyboard) to solving social problems by means of technology. The outcome, over the eight years of the life of Code for Romania? Over 60 highly important solutions for our country.

Even you, the readers of this interview, must have used the solutions developed by Code for Romania, one way or another, at least once.

Code for Romania emerged after the tragedy of Colectiv Club, when Bogdan Ivănel, CEO of the organization, then living abroad, asked himself how he could help Romania and when he realized, together with three other friends, that the one thing that nobody was doing in our country then was to use technology to spur social change. That's basically the source of inspiration, whereas in the other two major events, the Covid-19 pandemic and the War in Ukraine, Code for Romania built the digital infrastructure needed to manage the health crisis and the Ukrainian refugee crisis. The solutions made available free of charge by the organization have most certainly saved many lives.

Currently, Code for Romania has a community 3,000 strong, most of it made of volunteers. It is the largest civic

Photo: Code for Romania

organizație de tehnologie civică din lume, are un sediu la Haga și are intervenții în Armenia, în Liban, în Mexic și în multe alte țări din întreaga lume.

Urmează alte două exemple de succes: Fundația Comunitară Timișoara și Fundația Comunitară Oradea. Modul în care cele două Fundații Comunitare și-au luat în serios rolul de lideri în răspunsul societății civile la nivel local, în timpul pandemiei și al crizei refugiaților, reprezintă un model de reacție și de acțiune nu doar pentru alte ONG-uri din România, ci și pentru organizații internaționale. Vi se pare, din nou, greu de crezut? Iată un mic „teasing” din povestea Danielei Chesaru, de la Fundația Comunitară Timișoara: „Inclusiv Organizația Mondială a Sănătății a venit să afle despre programul Oxigen, pentru că li s-a părut o colaborare de bună practică între societatea civilă, primării, spitale, medici de familie”

Ne-am confruntat, în România, cu două probleme uriașe, care și-au găsit, pe anumite paliere și datorită unor organizații, în particular, și a societății civile, în general, o parte din rezolvare. Cum s-a întâmplat asta? Aflăm de la Bogdan Ivănel, CEO al organizației Code for Romania, de la Daniela Chesaru, director executiv al Fundației Comunitare Timișoara, și de la Cătălin Popa, președintele executiv al Fundației Comunitare Oradea, despre cum arată răspunsurile exemplare la două probleme incredibil de greu de gestionat.

technology organization in the world. It is headquartered in The Hague and intervenes in Armenia, Lebanon, Mexico and many other countries across the world.

There next come two other examples of success: Fundația Comunitară Timișoara and Fundația Comunitară Oradea. The way in which the two community foundations embraced their role as leaders of the civil society response, both during the pandemic and the refugee crisis, is a model of response and action not only for other NGOs in Romania, but also for international organizations. Do you find it again hard to believe? This is but a small teaser from the account of Daniela Chesaru, from Fundația Comunitară Timișoara: “Even the World Health Organization came to learn more about Oxigen Program, because our collaboration among civil society, town halls, hospitals, and general practitioners looked like a good practice model to them”

In Romania, we have been faced with two huge problems which, on different levels and thanks to a number of organizations, especially civil society organizations, have generally found part of the solution. How did that happen? We’ll learn from Bogdan Ivănel, CEO of Code for Romania, Daniela Chesaru, executive director of Fundația Comunitară Timișoara, and Cătălin Popa, executive president of Fundația Comunitară Oradea, about what is like to respond in an exemplary manner to two incredible, hard-to-manage situations.

Problemă: Pandemia de Covid-19. Ce soluții au propus...

The problem: The Covid-19 pandemic. The solutions proposed by...

... Code for Romania

A fost, într-un fel, în prima linie a celor două mari evenimente care au afectat România, direct și indirect, în ultimul deceniu: Pandemia de Covid-19 și Războiul din Ucraina. Cum a început povestea „Știri Oficiale”? Pentru că și statul oferea niște informații. Când ați simțit că e nevoie de mai mult?

Bogdan Ivănel:

Partea interesantă este că o mare parte a infrastructurii pe care noi am construit-o pentru refugiații ucraineni, dar și partea de infrastructură pe care am construit-o în timpul pandemiei de Covid, le aveam proiectate în urma cercetării din Civic Labs legată de riscul seismic și de răspunsul la un eventual cutremur major. Atunci ne-am dat seama că vor apărea foarte multe informații contradictorii, că probabil foarte puțină lume va ști unde trebuie să se adreseze și care sunt informațiile corecte. Și nici noi nu le vom putea oferi, pentru că nici guvernul și nici autoritățile nu le transmit într-un mod organizat și centralizat.

Partea amuzantă este că, din ecosistemul nostru de soluții, cea pe care lumea a reținut-o cel mai bine a fost Știri Oficiale, și asta doar pentru că a fost prima soluție lansată. Pentru noi, acea soluție a fost una tactică: am încercat să aducem într-un singur loc toate informațiile pe care guvernul le oferea, ca să ne fie și nouă mai ușor, ca și jurnaliștilor, ca și restului societății civile, să preluăm acele informații și să facem mai departe ceva cu ele. Așa că am oferit guvernului un loc în care să poată să facă asta.

In a way, it was on the frontline of the two big events which, directly and indirectly, have hit Romania in the last decade: the Covid-19 pandemic and the War in Ukraine. How did the “Official News” all start? There was news officially communicated by the authorities. When did you feel there was a need for more?

What's interesting is that a large part of the infrastructure that we built for the Ukrainian refugees, as well as the infrastructure that we built during the Covid pandemic, had already been designed following our research in Civic Lab on seismic risk and the response to a potential big earthquake. We had realized that there would be a lot of contradictory information around, that few people were likely to know where to search and which information was correct. And that we wouldn't be able to provide it either, because neither the government nor the authorities had a way to communicate information in a structured and centralized way.

The funny part is that, from our entire ecosystem of solutions, people remembered mostly “Știri Oficiale”, simply because it was the first solution we launched. To us, it was a tactical solution: we tried to bring to a single place all the information offered by the government, which made it easier on us, on the journalists and the rest of the civil society alike, to take over all that data and do something with it. So, we provided the government with a place to do that.

Mai departe, probabil că o altă soluție foarte importantă pe care noi am dezvoltat-o atunci a fost „Date la zi”, locul în care toată lumea putea să vadă, la ora 1, datele despre Covid - un lucru care a părut absolut natural la un moment dat, dar care a fost construit ca urmare a unui efort foarte mare al nostru de a convinge autoritățile, în prima fază, să „deschidă” acele date. Pentru că, să nu uităm, trăim în România, iar transparența guvernamentală nu este neapărat un dat.

Then, most likely, another important solution that we developed back then was “Date la zi”; the place where everyone could see, at 1 pm every day, the Covid related data – something that became absolutely natural after a while, but which relied on a big effort on our side to convince the authorities to “open” that data, first of all. Let’s not forget that it all happens in Romania, where governmental transparency is not necessarily a must.

... Fundația Comunitară Timișoara

Fundația Comunitară Timișoara a coordonat la nivel local campanii de fundraising în pandemie și în timpul crizei refugiaților. Cum a început povestea implicării fundației în acele acțiuni?

Fundația Comunitară Timișoara coordinated local fundraising campaigns during the pandemic and the refugee crisis. How did the story of the foundation’s engagement in these actions start?

Daniela Chesaru:

Ca misiune, Fundația își propune să sprijine inițiativele locale din regiunea de Vest și să le susțină pentru oamenii care produc schimbare socială în bine. În acest sens, noi, de obicei, dezvoltăm fonduri, adică strângem fonduri de la companii și indivizi și apoi le redirecționăm către comunitate sub formă de granturi pe acele proiecte care produc o schimbare socială în bine în comunitatea noastră.

As a mission, Fundația aims at supporting the local initiatives in the Western region and sustaining them for the sake of the people who change society for the better. To achieve that, we generally develop funds, that is, we raise funds from companies and individuals, which we then redirect to the community as grants for those projects that cause a positive societal change in our community.

Oamenii știau că Fundația Comunitară Timișoara gestionează eficient fondurile, este conectată cu diverși actori din comunitate, de la instituțiile publice, dar în special din zona de societate civilă: ONG-uri, grupuri de inițiativă, companii. În momentul în care a apărut prima dată criza pandemiei, ceva nemaivăzut și nemaiauzit în România, toată lumea s-a orientat către noi și așa a început: la solicitarea oamenilor din comunitate. Am deschis primul nostru fond de criză. Se numea „Solidari în fața Covid”. Am folosit o platformă existentă, a noastră, pentru evenimente caritabile, platforma Timotion, și am reconvertit-o pentru a strânge fonduri pentru situația de criză. Și așa a început totul.

People knew Fundația Comunitară Timișoara as an efficient money manager, that it was well connected with different actors in society, public institutions and, especially, civil society: NGOs, initiative groups, companies. The moment the health crisis first emerged, something unseen and unheard-of in Romania, everybody thought of us and that’s how it all started: upon the request of the people in the community. We opened our first crisis fund. It was called “Solidari în fața Covid”. We used a platform we already had, that we had used for charitable events, Timotion platform, which was converted to raising funds for the crisis situation. That’s how it all started.

Pe măsură ce criza pandemică a avansat și nu mai erau locuri în spitale, Primăria și societatea civilă erau îngrijorate că oamenii rămâneau pe dinafară și ne-am gândit să facem un fel de spitale în afara spitalului. Împreună cu Spitalul

As the pandemic crisis progressed and the hospitals could take no more patients, the town hall and the civil society were worried that people who needed care would be left outside, so, we decided to make some sort of hospitals outside

„Dr. Victor Babeș”, cu medicii de familie, cu Direcția de Asistență Socială, cu vreo zece-cincisprezece ONG-uri, am gândit programul „Oxigen pentru Timișoara”, care și-a propus să achiziționeze concentratoare de oxigen și fiecare bolnav de Covid să fie tratat în confortul casei lui, sub monitorizarea medicului de familie. Și a fost un program de succes, pentru că în doar șase săptămâni, am strâns o sumă impresionantă de bani, peste 1,7 milioane de lei, am achiziționat 245 de concentratoare de oxigen. Acestea, în decursul a doi ani, cât a ținut programul.

A fost un program de lungă durată. Pe lângă pacienții de Covid, care au avut nevoie de oxigen o lungă perioadă (unii dintre ei chiar și șase luni, chiar și opt luni, ca să se recupereze), la un moment dat, programul s-a transformat și în a ajuta alți oameni din comunitate care aveau nevoie de oxigen acasă, pentru alte afecțiuni, de obicei pulmonare și care erau legate de probleme oncologice. Și am zis să continuăm să oferim sprijin, dacă tot avem aceste concentratoare și aveam echipa formată și de medici și de voluntari. Așadar, 245 de concentratoare și peste 1.600 de beneficiari care au fost tratați la domiciliu de peste 300 de medici de familie, cu sprijinul specialiștilor de la Spitalul „Dr. Victor Babeș” din Timișoara.

Noi, Fundația Comunitară, am fost cei care am adus toți acești oameni împreună, am strâns fondurile, am făcut achizițiile, am gândit cadrul în care să se manifeste și în care să fie împrumutate echipamentele, am monitorizat și am ținut publicul și partenerii permanent conectați și informați asupra a ceea ce se întâmplă în program.

hospitals. Together with Dr. Victor Babeș Hospital, GPs, the social assistance directorate and ten or fifteen other NGOs, we designed the program called “Oxigen pentru Timișoara”, whose goal was to purchase oxygen concentrators and thus provide for the treatment of every Covid patient in the comfort of their home, with their GPs monitoring their condition. The program was very successful because we could raise an impressive lei 1,7 million in only six weeks, which was enough to purchase 245 oxygen concentrators. They were purchased throughout the next two years, which is the length of the program.

It was a long-term program. Besides the Covid patients, who needed oxygen for a long time (some of them took even as long as six, maybe eight months to recover), at one point, the program swerved to helping other people in the community who needed oxygen at home, for other conditions, usually lung impairment, in connection to oncological disease. So, we decided to continue and offer support, since we had these concentrators, as well as a team of doctors and volunteers. To sum up, 245 concentrators and over 1,600 beneficiaries of home treatment delivered by over 300 general practitioners, with the support of the specialist personnel of Dr. Victor Babeș Hospital in Timișoara.

We, Fundația Comunitară, brought all these people together, we raised the funds, purchased the devices, designed the operating frame for the leased equipment, monitored everything and kept the public permanently connected to the program, by providing constant updates.

Ca misiune, Fundația își propune să sprijine inițiativele locale din regiunea de Vest și să le susțină pentru oamenii care produc schimbare socială în bine.

As a mission, Fundația aims at supporting the local initiatives in the Western region and sustaining them for the sake of the people who change society for the better.

Cum a început povestea implicării Fundației în acțiuni de ajutorare, în pandemie?

Cătălin Popa:

Fundația Comunitară Oradea a fost mereu aproape de comunitate și am încercat să luăm pulsul comunității. Am folosit chiar un barometru al comunității legat de nevoile ei. Acest barometru este dinamic și încercăm să-l aducem la zi în fiecare an, pur și simplu din discuțiile pe care le avem cu membrii din comunitate, care vin din cele mai variate cercuri: de la oameni de afaceri, care sunt finanțatorii noștri principali, până la beneficiari de programe, care sunt tinerii – spre exemplu, din Fondul de burse (aceștia sunt tineri care vin din familii extraordinar de defavorizate și cărora le asigurăm cele necesare școlii peste an), tinerii din programul Youth Community (în special liceeni și studenți), sau până la pensionarii pe care încercăm să-i familiarizăm cu tot ce înseamnă digital, dintr-o dorință și o nevoie foarte simplă: de a putea comunica cu nepoții și copiii lor prin diverse mijloace de comunicare la distanță, în străinătate. În baza acestui barometru, știm care sunt nevoile comunității bihorene. În pandemie, am constatat o foarte mare dorință de implicare a bihorenilor în astfel de activități și era evident că vom ajunge să ne implicăm într-un fel sau altul în această campanie.

A existat o extraordinară șansă de a fi fost contactați de Primăria Oradea și de Comitetul pentru Situații de Urgență și am încercat să avem o acțiune coordonată. Ne-a fost foarte clar tuturor, de la început, că dacă fiecare va face lucrurile în colțișorul lui, s-ar putea să risipim resurse, să nu fim suficient de eficienți și toată această intervenție să fie mai degrabă o mângâiere de ego-uri.

Am încercat să ne împărțim sarcinile la nivelul comunității. În ce privește Fundația Comunitară, noi am făcut fundraising și am fost foarte aproape de spitalele care erau destinate pandemiei, luând mereu pulsul nevoilor lor. Știți foarte bine că a fost criză de absolut tot, de la măști la aparatură. Printre avantajele pe care noi le-am avut, aș menționa faptul că multe multinaționale care ne susțin sunt

How did it all start for you, the involvement of Fundația Comunitară Oradea in support actions during the pandemic?

Fundația Comunitară Oradea has always kept close to the community and we've tried to take the pulse of the community. We've even used a barometer to assess the needs of the community. The barometer is a dynamic tool which we're trying to update every year, by simply drawing on the discussions with community members who reach us from different ranks of life: from the business community, our main financier, to program beneficiaries, which may be young people, for instance, beneficiaries of the scholarship fund (young people from severely less favored families whom we provide with one school year's supplies), youngsters from the Youth Community Program (especially senior high school pupils and university students), or pensioners whom we're trying to make familiar with the digital world, if only for one reason: to communicate through various means of distance communication with their grandchildren and children living abroad. The barometer helps us keep track of the needs of the community in Bihor County. During the pandemic, we saw the people in Bihor keen on engaging in such activities and it was obvious that we'd get involved in this campaign, one way or another.

We had the extraordinary chance of being contacted by the town hall of Oradea and by the Committee for Emergency Situations and thus, the three of us could coordinate our actions. It was very clear to us all, right from the start, that if everyone worked in isolation, we might squander resources, not be effective enough and simply turn this intervention into a stroke of our egos.

We tried to split our community tasks. We, Fundația Comunitară did the fundraising and kept close to the pandemic-only hospitals, by constantly taking the pulse of their needs. You remember very well that there was a shortage of absolutely everything, from masks to equipment. Among our advantages, there was also the fact that many of the multinational corporations that support us are

Photo: Fundația Comunitară Oradea

filiile ale unor firme care au sediul în străinătate și fabricau ele însele, din diversele componente produse peste tot în lume, anumite tipuri de aparate – de la aparatura pentru testele PCR la alte astfel de materiale.

Colaborând la nivel de ONG-uri, la nivel național (pentru că a fost o foarte mare implicare a ONG-urilor cam în toată țara), unii au reușit să obțină anumite chestii, alții să obțină alte chestii, și, coordonându-ne, am reușit să trimitem materiale, care într-o anumită zonă erau excedentare, într-o zonă unde erau deficitare.

Și a fost o colaborare deschisă. Pe mine, asta m-a impresionat cel mai tare, faptul că ONG-urile au fost foarte deschise și că autoritățile locale, în general (iar în Bihor în special) ne comunicau oarecum în timp real nevoile lor. Fără acest dialog, cred că nici eficiența noastră nu ar fi fost aceeași. Și am reușit, împreună cu alte ONG-uri, să răspundem pe cât s-a putut de mult nevoilor spitalelor, până când acestea au reușit să se organizeze și, de multe ori, chiar și dincolo de momentul în care au reușit să se organizeze, pentru că nu aveau pur și simplu acces la anumite materiale sau erau la niște prețuri astronomice. Știți bine că specula, în acel moment, pe piața internațională, a fost colosală, iar noi am reușit, prin aceste mecanisme proprii, să avem acces la materiale la prețuri onorabile.

Pandemia cred că a fost un fel de piatră de încercare a capacității noastre de intervenție, de mobilizare, de coalizare și de coordonare a celorlalte ONG-uri, iar în momentul în care a apărut, la început, criza din Ucraina, care s-a transformat în Războiul din Ucraina, a existat, din nou, cred eu, o oarecare aplecare naturală către o colaborare directă și imediată cu Fundația Comunitară și ne-am asumat din nou acest rol de umbrelă, sub care au avut loc acțiunile ONG-urilor din Bihor. Au fost (din memorie ofer cifra) 42 de ONG-uri care s-au coalizat în această poveste.

subsidiaries of parent companies headquartered abroad and that their core activity was to assemble different pieces of equipment from parts produced all over the world – from PCR testing equipment to other similar devices.

By collaborating across the entire NGO network at the national level (the NGO sector was very active almost everywhere in the country), some succeeded in getting some stuff, others, other stuff and, by coordinating our work, we managed to shift materials from the areas of oversupply to the undersupplied areas.

We collaborated in an open way. That's what impressed me the most, the fact that the NGOs were very open and that the local authorities, generally speaking (in Bihor County, most of all), communicated their needs almost in real time. Had it not been for this dialogue, I think that we wouldn't have been as efficient. Together with other NGOs, we succeeded in catering to the needs of the hospitals in the best possible way, before they got organized, and, many times, even beyond that, because they simply couldn't access some materials or the prices were huge. You are well aware that speculation on the international market was then a massive phenomenon, but we managed, through our own mechanisms, to gain access to decent-priced materials.

I think the pandemic was the ultimate test of our intervention capacity, of our capacity to mobilize, coalesce and coordinate other NGOs, so, when the crisis in Ukraine first emerged, and then turned into the War in Ukraine, Fundația Comunitară was, somehow naturally, I believe, identified as a direct and immediate collaborator and we embraced again this role of an umbrella organization for the actions of all the other NGOs in Bihor. There was a coalition of 42 (if I'm not wrong) NGOs that coalesced in all of that.

Altă problemă uriașă, soluții la fel de eficiente

Another huge problem, just as efficient solutions

După pandemie, a urmat Războiul din Ucraina. Cum v-ați hotărât să dezvoltați dopomoha.ro? A fost o decizie firească?

Bogdan Ivănel:

Da, a fost firesc, pentru că venea la doar doi ani de când construiseam toată infrastructura digitală de care statul român și societatea civilă din România avuseseră nevoie în timpul pandemiei de Covid. În momentul în care a început războiul, într-o joi, pe 24 februarie, a fost natural pentru noi să punem stop restului activității și să începem să construim infrastructura de care avea nevoie România în momentul respectiv. Automat, pentru că mai făcusem chestiunea asta o dată, toți ochii instituțiilor publice și ai altor ONG-uri s-au întors către noi. Nu am mai fost, ca în 2020, doar noi care am spus „suntem gata să facem lucrul ăsta, lăsați-ne să vă ajutăm”. Au venit și toți ceilalți către noi.

Partea interesantă este că pentru prima oară s-au întâlnit atunci și cele două părți ale vieții mele, cea de cercetător în zone de conflict, cu o experiență foarte mare pe Estul Europei și pe fosta Uniune Sovietică, și problema cu care se confrunta România atunci și pe care Code for Romania a încercat s-o rezolve.

Așa că noi am reușit, în mai puțin de 48 de ore, să construim canalul de comunicare prin care refugiații ucraineni să găsească toate informațiile de care au nevoie. Mai mult, pentru prima oară în istoria intervențiilor umanitare, am reușit să convingem toate organizațiile-cheie să folosească o singură voce, să nu avem o platformă a Code for Romania, o platformă a statului, o platformă a Națiunilor Unite și una a Crucii Roșii, și am reușit să-i aducem pe toți, toate aceste sigle, într-un singur loc. Și asta a ajutat foarte, foarte mulți oameni care n-au trebuit să aleagă în ce „logo” să aibă mai mare încredere, în cel al Națiunilor Unite, în cel al unui ONG local sau în cel al guvernului țării gazdă.

După ce am creat platforma de informare, am construit tot restul infrastructurii de care refugiații aveau nevoie: platforma de acces la spații de cazare, platforma folosită de Departamentul pentru Situații de Urgență și de Națiunile

The pandemic was followed by the War in Ukraine. How did you come to a decision to develop dopomoha.ro? Was it a natural decision?

Yes, it was natural, because it came only two years after we had built all the digital infrastructure that the Romanian authorities and civil society in Romania needed during the Covid pandemic. When the war broke out, on a Thursday, February 24, it was natural for us to put on hold any other activities and start building the infrastructure that Romania needed at the time. By default, since we had done that once before, all the eyes in public institutions and other NGOs turned to us. It was no longer like before, in 2020, when it was us who offered, “we are ready to do this thing, please, let us help you”. All the others came to us.

Interestingly, it was the first time when the two sides of my life met-- y life as a researcher in conflict areas, with wide experience on Eastern Europe and the former USSR, and the problem that Romania was faced with at the time and which Code for Romania was trying to solve.

In less than 48 hours, we managed to build the communication channel through which all the Ukrainian refugees could find all the information they needed. Moreover, for the first time in the history of humanitarian actions, we were able to convince all the key organizations to speak with one voice, to avoid having a Code for Romania platform, a governmental platform, a UN platform and a Red Cross platform, and we managed to bring everyone, all these logos to a single place. It helped many, many people, who no longer had to choose the logo they trusted more, the UN logo, the logo of a local NGO, or that of the government of the host country.

Once we had created the information platform, we built all the remaining infrastructure that the refugees needed: the platform to access accommodation, the platform used by the Department for Emergency Situations and

Pentru prima oară în istoria intervențiilor umanitare, am reușit să convingem toate organizațiile-cheie să folosească o singură voce.

For the first time in the history of humanitarian actions, we were able to convince all the key organizations to speak with one voice.

Unite pentru managementul resurselor din teren, până la soluțiile de acces la servicii de sănătate pentru bolnavii cronic. Și ultima soluție lansată de noi pentru refugiații ucraineni, o soluție pentru cei care suferă de stres post traumatic (<https://dopomoha.ro/ro/ptsd-help>), o soluție construită împreună cu experții de la Veterans Affairs și de la Universitatea Stanford, în ucraineană și în română. Este accesibilă și celor din România care suferă de stres post traumatic, astfel încât să putem asigura un acces la servicii psihologice pentru ucraineni. E important că dopomoha.ro nu reprezintă doar zona de informare, ci este și zona de acces la toate aceste servicii oferite nu doar de stat, ci de zeci de ONG-uri care folosesc aceste platforme.

by the United Nations for the management of the onsite resources, up to the solutions to access healthcare services for chronic patients. The latest solution we've launched for the Ukrainian refugees is a solution for those who suffer from post-traumatic stress disorder (<https://dopomoha.ro/ro/ptsd-help>), a solution that we built together with the experts from Veterans Affairs and Stanford University, both in Ukrainian and Romanian languages. It is accessible also to the people in Romania who suffer from PTSD, which is the bridge to offering access to psychological services also to the Ukrainians. It is worthwhile noting that dopomoha.ro does not only comprise the information area, but also the area of a variety of services which are not only offered by the public sector, but by tens of NGOs who use these platforms.

Cum a reacționat Fundația Comunitară Timișoara în cazul crizei refugiaților din Ucraina?

Daniela Chesaru:

Nici n-am terminat bine programul „Oxigen pentru Timișoara”, că deja am intrat într-o nouă criză, cea generată de Războiul din Ucraina. Eram pe punctul să încheiem programul „Oxigen”, prin faptul că ne-am propus să donăm concentratoarele către centre sociale, că deja se anunța acest război. Primăria și diverse organizații din Timișoara au zis că trebuie să fim solidari cu Ucraina și mai ales cu orașul Cernăuți, care este un oraș înfrățit cu Timișoara, și așa am deschis al doilea fond de urgență pentru criza din Ucraina. L-am numit „Timișoara pentru Ucraina”.

Deja aveam experiența crizelor anterioare, aveam deja echipa de IT de la Asociația Banat IT, care a construit repede o platformă. Scopul platformei era să anunțe

How did Fundația Comunitară Timișoara react to the Ukrainian refugee crisis?

No sooner had we ended the „Oxigen pentru Timișoara” program, then a new crisis started, the one generated by the War in Ukraine. We were just about to conclude our “Oxigen Program” by donating the concentrators to social centers, when this war was already imminent. The town hall and other organizations in Timișoara announced that we should stand in solidarity with Ukraine and especially with the town of Chernivtsi, a sister city of Timișoara, so, we opened the second emergency fund for the crisis in Ukraine. We called it “Timișoara pentru Ucraina”.

We already had the experience of the previous crises and could rely on the IT team of Asociația Banat IT, which quickly built a platform. The purpose of the platform was

Photo: Fundația Comunitară Oradea

de ce este nevoie pentru a susține Ucraina, să anunțe refugiații care veneau în Timișoara despre ce opțiuni au și cum pot fi mai ușor acomodați și să informeze membrii comunității despre ceea ce se întâmplă cu banii lor, dar și cu programul în sine. Am făcut un fel de coaliție din mai multe ONG-uri.

Ni s-au alăturat și ONG-uri care în mod tradițional gestionau refugiați. Timișoara este un centru care primește refugiați din diverse zone cu probleme ale lumii, în special din Orientul Mijlociu, și de data aceasta am adus alături de noi și aceste ONG-uri care aveau experiență și expertiză în gestionarea refugiaților, știau cum să facă înregistrarea lor și au venit cu idei despre cum putem să-i ținem aproape, să monitorizăm, să ajutăm, să știm câți oameni intră în oraș și ce nevoi au.

Și a fost un apel foarte fain la solidaritate, pentru că, pe platforma „Timișoara pentru Ucraina”, am anunțat că este nevoie de spații de cazare. Oamenii din Timișoara au oferit cazare refugiaților din Ucraina și Direcția de Asistență Socială a zis: „nu putem să trimitem oamenii fără să verificăm locuințele”, astfel încât s-a oferit să facă această anchetă socială acolo unde timișorenii își ofereau locuințele, pentru a se asigura că sunt condiții bune de locuit și că oamenii vor fi în siguranță. A fost un moment în care ne-am dat seama că, în situații de criză, putem dovedi că suntem solidari și știm să acționăm, știm la cine să apelăm, știm cine și cum poate să ajute.

to inform people about the things we needed to do in order to support Ukraine, to inform the refugees coming to Timișoara about their options and about the easiest way to find accommodation, as well as to inform our community members about things related to their money and to the program as such. We created a sort of coalition, made up of several NGOs.

We were also joined by NGOs that traditionally deal with refugees. Timișoara is a center for the reception of refugees from different parts of the world, mainly, the Middle East, so, this time, we also cooperated with the NGOs which had acquired the necessary experience and expertise in refugee management. They knew how to register them and came with ideas on how we could keep refugees closer, monitor them, help them, keep track of their numbers and needs.

It was an extraordinary call for solidarity, when we announced on the platform, “Timișoara pentru Ucraina”, that the Ukrainians needed accommodation. The people in Timișoara offered to house the Ukrainian refugees, but then, the social welfare directorate stepped in and said, “we cannot send people in, unless we check the place first”, so they offered to inspect the houses made available by the people in Timișoara, just to make sure that the living conditions were good and that people would be safe. That’s when we realized that, faced with a crisis, we can prove our solidarity, we know how to act, who to resort to, who can contribute and in which way.

Photo: Fundația Comunitară Oradea

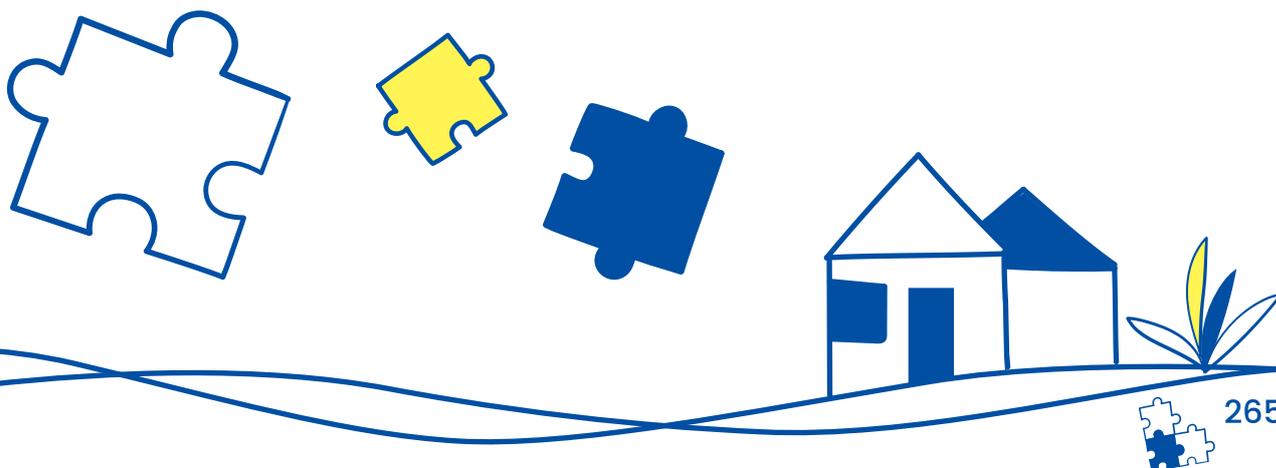
Puteți să-mi dați câteva detalii despre implicarea Fundației Comunitare Oradea în criza refugiaților?

Cătălin Popa:

Implicarea noastră a fost doar pe teritoriul României și la nivelul județului Bihor. În schimb, alte ONG-uri au mers și au adus refugiați din zone de război. S-a colaborat extraordinar de bine cu ISU la nivel național. Pentru mine, cea mai impresionantă a fost evacuarea unui cămin de copii din Ucraina, din zona Bucha, un cămin de orfani orbi. E incredibil. Două autocare fuseseră mobilizate la momentul respectiv pentru această acțiune. De la autorități vamale, cu medierea ISU, la absolut tot ce înseamnă hrană pe drum și până au ajuns la destinație (destinația finală a fost Italia pentru ei, cu trecere prin Bihor, prin Oradea), lucrurile s-au întâmplat șnur. Și aici aș remarca, din nou, cel puțin pentru Bihor, foarte buna implicare a cultelor religioase, pentru că și ele ni s-au alăturat în acest efort legat de Ucraina. Și a existat o deschidere incredibilă din partea tuturor.

Could you tell me some details on the involvement of Fundația Comunitară Oradea in the refugee crisis?

We were only involved with our national territory and Bihor County. There were NGOs that went to conflict areas and brought refugees, on the other hand. Our cooperation with ISU at the national level was extraordinary. What impressed me the most was the evacuation of a residential children's center in the area of Bucha, a center for blind orphans. It was incredible. There were two coach buses mobilized for this action. From customs authorities, with the ISU mediation, to anything related to their food to the destination (their final destination was Italy, via Oradea, during their transit through Bihor), everything was seamless. I would like to emphasize again something that is true at least for Bihor, namely, the contribution of religious denominations' institutions, because they joined us, too, in this effort related to Ukraine. They were incredibly open.

Colaborarea cu autoritățile, o parte din soluție

Collaboration with the authorities, part of the solution

Cum decurge colaborarea cu autoritățile?

Bogdan Ivănel:

Ca să fac un rezumat, autoritățile și-au deschis larg ușile pentru noi în momentele de criză, când le-a fost și lor frică pentru viețile lor. Pe timp de pace, lucrurile sunt mult mai complicate. Trebuie să batem de cele mai multe ori de zeci de ori la ușă. Nu să se deschidă, pentru că acolo nu avem o problemă, discută cu noi, suntem respectați. Dar avem și noi aceeași frustrare pe care o are românul de rând că, în ciuda promisiunilor, în ciuda celor spuse, lucrurile nu se întâmplă. Și de ce nu se întâmplă: pentru că, precum infrastructura rutieră sau feroviară, și infrastructura digitală trebuie gândită bine, trebuie făcută cu cap și durează să construiești sănătos. Și cei mai mulți dintre oamenii politici care ajung în pozițiile de putere, de decizie, nu au timpul necesar să implementeze aceste soluții. Iar când află că va dura 12 luni, că va dura 18 luni să avem o soluție funcțională la o problemă pe care România o are și își dau seama că mandatul lor probabil e mai scurt de atât, foarte puțini dintre ei merg mai departe.

Asta cred că este povestea relației noastre cu autoritățile, între care avem și exemple foarte bune. Avem o relație extraordinară cu Departamentul pentru Situații de Urgență, pentru care am construit o întreagă infrastructură digitală, care a devenit un model și la nivel global, și o infrastructură pe care o ducem și către departamentele de protecție civilă similare din alte părți ale lumii.

Daniela Chesaru:

Până la momentul pandemiei, nu pot să spun că am avut o relație foarte apropiată cu autoritățile. Cred că programul „Oxigen pentru Timișoara” a fost o premieră și pentru noi, dar și pentru autorități. Inclusiv Organizația Mondială a Sănătății a venit să afle despre programul „Oxigen”, pentru că li s-a părut o colaborare de bună practică între societatea civilă, primării, spitale, medici de familie. Cumva, a activat actori importanți într-o criză și voiau să înțeleagă cum am reușit să ne sincronizăm, să ne armonizăm într-un timp atât de scurt. Împreună cu Primăria și cu specialiștii de la Direcția de Asistență Socială, ne-am dat seama că am avut și noroc, dar știam dinainte cum să colaborăm.

How is your collaboration with the authorities?

In a nutshell, the authorities kept their doors wide open to us in times of crises, when they feared for their lives, too. Things are much more complicated in times of peace. We must most often knock on their doors dozens of times. Not simply to open, because there is no problem in that respect. They discuss with us; they keep us in high regard. But we experience the same frustration that any Romanian feels when, despite promises, they see no change. And why is there no change? Because, similar to road or railway infrastructure, digital infrastructure should be well designed. It should be built in a smart way and building something robust takes time. And then, most politicians that come to power, to decision-making positions are short of the necessary time to implement these solutions. When they are told that it would take 12 months, 18 months to have a functional solution to a problem that Romania is faced with, they realize that their term in office is likely shorter than that, and few of them take the next step.

That's the story of our relationship with the authorities, I think, but we also have very good examples. We have an extraordinary relationship with the Department for Emergency Situations, for which we built the overall digital infrastructure, an infrastructure that became a global model and which we replicate in similar civil protection departments in other parts of the world.

Until the pandemic, I cannot say that we had a close relationship with the authorities. I think that “Oxigen pentru Timișoara” was a first, both for us and the authorities. Even the World Health Organization came to learn more about Oxigen Program, because our collaboration among civil society, town halls, hospitals, general practitioners looked like a good practice model to them. It somehow activated important actors in a crisis and they wanted to understand how we had managed to synchronize, harmonize in such a short time. Together with the town hall and the experts in the social welfare directorate, we realized that part of it was luck, but also that we knew beforehand how we could collaborate.

Ei știau despre noi cum lucrăm și noi știam că în Direcția de Asistență Socială există infrastructură, există centre, că au numere de urgență unde oamenii pot să apeleze și, doar pentru că știam unii de alții, a fost ușor să ne așezăm la o singură masă, să povestim fiecare ce poate să facă. Aveam deja încrederea asta că o să reușim, dacă ne corelăm și dacă nu ne suprapunem.

Cătălin Popa:

În Bihor, lucrurile se întâmplă mult mai bine decât în alte locuri din țară. De când existăm ca Fundație Comunitară, am reușit să ne facem înțeleși în misiunea noastră, nu doar de comunitate, dar și de autorități. Și atunci a existat o oarecare naturalețe în această colaborare și o foarte mare deschidere.

Mai multe reticențe au existat la nivelul altor ONG-uri, cărora le-a fost teamă ca propriile lor acțiuni să nu fie „recuperate” de Fundația Comunitară și prezentate ca fiind ale Fundației Comunitare (în pandemie și în timpul crizei refugiaților ucraineni, n.r.). Și atunci, am dat dovadă de o foarte mare deschidere. Cu ajutorul Fundației Comunitare Timișoara, de această dată, am „clonat” site-ul lor, „Bihor pentru Ucraina” (la Timișoara a fost „Timișoara pentru Ucraina”), unde toată lumea (atât ONG-uri, cât și donatori) era vizibilă. Fiecare cu acțiunile pe care le-a întreprins, dar toate sub această cupolă comună și răspunzând nevoilor specifice. Noi, spre exemplu, Fundația Comunitară Bihor, nu știm să facem intervenții la nivelul terenului, pentru că nu este scopul nostru. Scopul nostru este, mai degrabă, de a face fundraising. Astfel că nu știam să mergem cu pachete de hrană la persoanele care erau izolate. Erau, în schimb, ONG-uri care știau foarte bine să facă asta. Și atunci, în momentul în care a fost depășit momentul fricii „recuperării” propriilor acțiuni, colaborarea a fost foarte deschisă și extrem de benefică.

Iar pentru a reveni la întrebarea legată de colaborarea cu autoritățile, la nivel de Bihor aș descrie-o ca fiind impecabilă.

They knew how we worked and we knew that the social welfare directorate had an infrastructure--they had centers, emergency toll-free numbers that people could use to call--and, because we each knew about the activity of the other, it was easy to sit down together and talk about how each party could contribute. We were already confident that we would make it, if we correlated our efforts and avoided overlapping.

In Bihor, things are going much better than in other places in the country. Since we were established as Fundația Comunitară, we've managed to make our mission understood not only by the community, but also by the authorities. That is why it seemed somehow natural to collaborate and we did it openly.

If there was any reticence, it was in the NGO sector. Some NGOs feared their own actions would be “hijacked” by Fundația Comunitară and presented as if they were implemented by Fundația Comunitară (editor's note: during the pandemic and the refugee crisis). Our solution was to be even more open. With the help of Fundația Comunitară Timișoara, we cloned their website and created “Bihor pentru Ucraina” (it was “Timișoara pentru Ucraina” in Timișoara), so everyone (both NGOs and donors) was visible. Everyone had their own actions, but actions were collectively circumscribed to the same campaign, although they addressed specific needs. Fundația Comunitară Bihor is not into field interventions, for instance, because field intervention is outside the scope of our activity. Our activity is rather fundraising. We knew nothing about delivering food to isolated people. Other NGOs were very good at that. Once this “hijacking” fear was overcome, collaboration was very open and extremely beneficial.

To come back to your question about collaboration with the authorities, I would describe it as impeccable in Bihor.

// Când a fost depășit momentul fricii «recuperării» propriilor acțiuni, colaborarea a fost foarte deschisă și extrem de benefică.

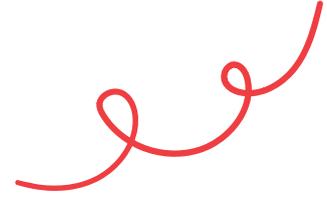
When the «hijacking» fear was overcome, collaboration was very open and extremely beneficial.

Dar noi, ceilalți? Noi ce putem face și cum ne putem motiva?

What about us, the remaining others?

What is there in our hands to do and what can motivate us?

În încheiere, ce le-ați spune celorlalți, cum i-ați motiva pentru a nu mai aștepta schimbarea produsă de alții și pentru a trece la acțiune, la fapte, pentru a genera schimbările pe care și le doresc? Pentru că știm că foarte mulți oameni așteaptă ca lucrurile să se întâmple pur și simplu.

To conclude, what would you tell others? How would you motivate them to stop expecting change to come from somewhere else and get down to work, be the agents of the changes they wish? We are all aware that many people expect things to simply change.

Bogdan Ivănel:

Eu cred că România nu are o problemă de energie. România are o problemă de canale de implicare. Eu m-am întors în România și sunt în continuare în România pentru că în celelalte șase țări în care am locuit, și în restul lumii pe care am văzut-o, n-am observat nicăieri o dorință atât de mare și o încăpățănare atât de mare a unei părți din populație pentru a crea o schimbare, acum, aici, în timpul vieții lor. Cred că energia e puternică în continuare, nu este

I believe that Romania doesn't have an energy problem. Romania has a problem with the engagement channels. I came back to Romania and I am still here, because, nowhere in the other six countries I lived, or in other parts of the world that I visited, have I seen such a wish and such stubborn insistence in a large part of the population to make change happen, now, here, during this time of their lives. I believe this energy is still strong; it has not

Cred că România nu are o problemă de energie. România are o problemă de canale de implicare.

I believe that Romania doesn't have an energy problem. Romania has a problem with the engagement channels.

Photo: Code for Romania

mai mică decât înainte, deși au fost foarte multe dezamăgiri în ultimii ani. Cred că ce lipsește este o diversitate mai mare de canale prin care oamenii se pot implica. Noi, la Code for Romania, am creat un canal. Este, de exemplu, unul dintre puținele canale de implicare pentru diaspora. Aproape un sfert din comunitatea noastră este format din români din străinătate care scriu linii de cod pentru România din Oslo, din Amsterdam sau din San Francisco. Ne lipsesc alte canale de implicare pentru diaspora, ne lipsesc alte canale de implicare pentru diferite specialități, diferite talente de care avem nevoie în societatea noastră. Uite, o coalizare a profesiei juridice în jurul unor activități pro bono pentru cei mai vulnerabili dintre noi.

Așa că aș încheia spunând că problema nu e neapărat una de implicare a cetățenilor, ci avem în continuare o nevoie majoră de leadership, de oameni care creează structuri de la zero, de oameni care creează organizații creative și care folosesc metode noi de schimbare socială. Și avem nevoie de organizații precum RAF, mult mai mulți finanțatori strategici precum RAF și de mult mai mulți oameni care sunt gata să doneze pentru aceste inițiative curajoase, ca ele să crească, la un moment dat, la fel de mari precum Code for Romania.

diminished, despite the repeated disappointment of the past few years. What's missing is a wider diversity of engagement channels. We created one such channel in Code for Romania. It is one of the few engagement channels for the diaspora, for instance. Almost a quarter of our community is made up of Romanians who live abroad, who write code lines for Romania from Oslo, Amsterdam or San Francisco. We don't have other engagement channels for the diaspora. There is no channel for other specialties, different other kinds of talent that we need in our society, such as, a coalition of the legal profession around pro bono activities for those of us who are the most vulnerable, to give you an example.

I would conclude by saying that the problem does not necessarily lie in citizen engagement, but in the fact that there is still a major gap in leadership. We still need so many people who can build a structure where there is none, people who set up creative organizations and spur new social change methods. We also need organizations such as RAF, more strategic financiers like RAF and more people who are willing to donate for these courageous initiatives, so that they can grow, when the time is right, as big as Code for Romania.

Daniela Chesaru:

Mi-am dat seama că dacă un om este motivat, fie că îl îngrijorează ceva, fie că își dorește ceva anume din micro-comunitatea în care trăiește, trebuie să se întrebe, în primul rând, „cum pot eu să fac schimbarea asta și cine mă poate ajuta”. Și să înceapă cercetarea. Să aibă curaj să facă doi-trei pași, să pună două-trei întrebări. Sigur își va găsi aliați și asta îi și recomand. Să facă un pas și să dea un telefon. De cele mai multe ori, rezolvarea este chiar în mâinile noastre și nu suntem singuri. Oamenii vor să ajute, numai că trebuie să le creezi tu cadrul și să fii clar atunci când ceri ajutorul. Și să te duci acolo unde chiar te pot ajuta. Spre exemplu, să nu ceri la Patrimoniu să se rezolve probleme sociale. Trebuie să te documentezi înainte.

I've realized that when someone is motivated, either out of concern or the wish to see something specific going on in their micro-community, they must, first of all, ask themselves "how can I change that and who can help me?". And then start searching. Have the courage and take a couple of steps, ask a couple of questions. There will be allies somewhere and that's my advice. Take a step and make a phone call. The solution is most often in our own two hands and we're not alone. People are willing to help, but you need to create a framework and clearly state the reasons why you need their help. Go to the people who can really give you a hand. There is no point in going to the heritage department when what you want to solve is social issues. You must do your homework before.

De cele mai multe ori, rezolvarea este chiar în mâinile noastre și nu suntem singuri.

The solution is most often in our own two hands and we're not alone

Cătălin Popa:

Suntem, cred, în continuare tributarii unei concepții ușor comuniste, în care statul trebuie să aibă grijă de noi. Ne e foarte greu, ca societate, să facem acest pas către asumarea propriului destin, asumarea responsabilităților. Și pe urmă, de la cele proprii la cele comunitare, naționale, că tot vin alegerile. Și speranța noastră este mereu în alții, altcineva trebuie să ne salveze. Până când nu vom înțelege că noi suntem primii actori care își ușurează viața, care își fac viața mai frumoasă, nu cred că lucrurile se vor schimba. Iar această implicare vine de la acțiuni simple și cu un răspuns imediat. De la, spre exemplu, a tunde iarba în fața scării de bloc și de la a aduna niște hârtii pe stradă aruncate de un nesimțit și a-i atrage atenția că așa ceva nu se face, la a coborî din mașină la semafor pentru a-i spune conducătorului auto din fața noastră, atunci când aruncă un chiștoc, că orașul nu este o scumieră. Sunt niște acțiuni simple pe care le putem face și cred că de aici va veni schimbarea, dacă reușim să înțelegem acest lucru.

We are still attached to a slightly communist notion, I believe, according to which the state should look after us. As a society, we find it very hard to take the step towards taking our destiny and our responsibilities in our own hands, both at personal and community levels, since we have elections coming soon. We always place our hopes in the others, someone else should save us. I don't think things will change, before we understand that we are the first to make our lives easier and more beautiful. That kind of engagement is rooted in simple actions which require an immediate response. Simple things like cutting the grass in front of our apartment building, for instance, or picking up the trash that a jerk dropped in the street and telling him that is not acceptable or getting out of the car when the traffic lights is red and tell the driver in front of us, when he throws a cigarette butt out the window, that the city is not an ashtray. There are simple things we can do and, I think, they will cause change, if we do understand that.

Iar o altă chestiune esențială, pe care trebuie s-o înțelegem noi, ONG-urile, și pe care trebuie s-o înțeleagă și autoritățile atunci când au așteptări de la ONG-uri, este că noi putem interveni și putem schimba niște chestiuni care țin mai degrabă de estetică, de o schimbare la față, nu de lucruri profunde. Nu poți aștepta de la un ONG să construiască un spital, să introducă apă și canalizări în nu știu ce sate. Rolul nostru ar trebui să fie altul. Când se întâmplă astfel de acțiuni, înseamnă că statul respectiv e un stat eșuat. Rolul nostru este acolo unde schimbările pot fi făcute și unde țin mai degrabă de maniere, nu de profunzime.

And then, there is another crucial aspect that we, the NGOs, should understand and so should the authorities, whenever they set their level of expectations in connection to NGOs, namely, that we are able to intervene and change things in a way that looks more like esthetic interventions, a change on the surface, no deeper than the skin. One cannot expect an NGO to build a hospital, bring running water and sewage to a remote village. We should play a different role. When it happens otherwise, that state is a failed state. Our role is there where change is rather related to the manner in which things are done, not to their deep-seated nature.

Articol apărut în Dilema, parte din campania „Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs”

Article published in Dilema, as part of the “Collective Action – Learning from 15 Years of RAF Programs” Campaign.

„Rolul nostru este acolo unde schimbările pot fi făcute și unde țin mai degrabă de maniere, nu de profunzime.”

„Our role is there where change is rather related to the manner in which things are done, not to their deep-seated nature.”

Parteneri RAF / RAF Partners 2009 - 2024

Academia de Studii Economice București	Asociația Ținutul Zimbrului
Asociația Alternative Sociale	Babson College
Asociația Apulum Forum	BCR Social Finance
Asociația Calemis	British Council
Asociația Centrul de Resurse în Comunicare	Centrul de Evaluare și Analize Educaționale
Asociația Centrul Român pentru Politici Europene	Centrul Educația 2000+
Asociația Code for Romania	Centrul pentru Democrație și Bună Guvernare
Asociația de Ecoturism din România	Centrul pentru Educație Economică și Dezvoltare din România
Asociația de Turism Retezat	Centrul pentru Jurnalism Independent
Asociația Diaspora Locală	Centrul pentru Studiul Democrației
Asociația E-Civis	Centrul Român pentru Inovație în Dezvoltarea Locală
Asociația Eematico	Comisia Fulbright Româno - Americană Council on International Educational Exchange Federația
Asociația eLiberare	Fundațiile Comunitare din România Fundația
Asociația Expert Forum	Ashoka
Asociația FilmEvent	Fundația Centrul de Mediere și Securitate Comunitară
Asociația Funky Citizens	Fundația Centrul de Resurse pentru Participare Publică
Asociația Human Made Art	Fundația Civitas pentru Societatea Civilă Fundația
Asociația InfinitEDU	Civitas pentru Societatea Civilă Cluj Fundația
Asociația Ivan Patzaichin - Mila 23	CODECS pentru Leadership
Asociația Learn, Build and Share	Fundația Comunitară Alba
Asociația Make Better	Fundația Comunitară Bacău
Asociația Media DoR	Fundația Comunitară Banatul Montan Fundația
Asociația Monumentum	Comunitară Brașov
Asociația Nație prin Educație	Fundația Comunitară București
Asociația OneKind (former Envision)	Fundația Comunitară Buzău
Asociația pentru Educație Antreprenorială	Fundația Comunitară Cluj
Asociația pentru Practica Transformării Asociația pentru Relații Comunitare	Fundația Comunitară Covasna
Asociația Română de Dezbateri, Oratorie și Retorică	Fundația Comunitară Dâmbovița
Asociația Română de Literație	Fundația Comunitară din Odorheiu Secuiesc
Asociația ROPOT	Fundația Comunitară Galați
Asociația Synerb Venture Catalyzer	Fundația Comunitară Iași
Asociația Teach for Romania	Fundația Comunitară Mureș
Asociația Tech Lounge	
Asociația TechSoup România	
Asociația The Teacher Lab	

Fundația Comunitară Oradea
Fundația Comunitară Prahova
Fundația Comunitară Sibiu
Fundația Comunitară Timișoara
Fundația Comunitară Țara Făgărașului
Fundația Comunitară Vâlcea
Fundația Filocalia
Fundația Friends for Friends
Fundația Motivation Romania
Fundația NESsT Romania
Fundația Noi Orizonturi
Fundația Open Fields
Fundația PACT
Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
Fundația pentru Parteneriat
Fundația Progress
Fundația Romanian Angel Appeal
German Marshall Fund
Harvard University
Institutul Intercultural Timișoara
Junior Achievement România
Larta Institute
L'Association Le Cercle de Donateurs Bruxelles
Local Hub
One World Romania
ROSENC - Clusterul de Energii Sustenabile
din Romania

Societatea Academică din România
Societatea de Științe Matematice din România
Social Finance Association
Societatea Română de Fizică
Transylvania Institute of Technology
Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Cluj-Napoca
Universitatea de Medicină și
Farmacie „Carol Davila” București
Universitatea de Științe Agricole și Medicină
Veterinară Cluj-Napoca
Universitatea de Științele Vieții „Regele Mihai I”
Timișoara
Universitatea de Vest din Timișoara
Universitatea din București
Universitatea din Craiova
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Universitatea „Gheorghe Asachi” din Iași
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Universitatea „Ovidius” din Constanța
Universitatea Politehnică din București
Universitatea Politehnică din Timișoara
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Universitatea Transilvania Brașov
University of Georgia
World Vision Romania

**Parteneri RAF / RAF Partners
2009 - 2024**

Food Hubs

Helyénvaló Helyit! Odorheiu Secuiesc
Nod Verde Cluj-Napoca
Nord Natural Vatra Dornei
Roade și Merinde Iași

Ecodestinații / Ecodestinations

Băile Tușnad și împrejurimile
Colinele Transilvaniei
Delta Dunării
Eco Maramureș
Pădurea Craiului
Țara Dornelor
Țara Hațegului-Retezat
Ținutul Zimbrului

RAF BOARD OF TRUSTEES

Paige Alexander
Dinu Bumbăcea
Gary Hattem
James J. Jackson
Joyce Kline
Magda Manea
Cristian Nacu
Kristina Perkin Davison
Andreea Roșca
Walter Viers
Bogdan Vernescu – Chair of the Board
Krystyna Wolniakowski
Christopher Worman

FORMER TRUSTEES

Thomas Adams (2009)
Harry G. Barnes (2009-2010)
William Beekman (2009-2017)
Anne Busquet (2009-2017)
Michael Chu (2009-2010)
Mike Geiger (2010-2020)
Phillip Henderson (2009-2021)
Adrian Ionescu (2015-2024)
Mills T. Kelly (2011-2020)
John Klipper (2008-2013)
Horia Manda (2009-2013)
Mircea Miclea (2010-2016)
Alfred Moses (2010-2014)
Carmen Retegan (2013-2022)
Michael Rubinger (2017-2018)
Ida F. S. Schmertz (2009-2017)
Ionuț Simion (2013-2022)
Hildy Simmons (2014-2022)
Theodor Stolojan (2009-2014)
Florin Talpeș (2010-2013)
Mihai Tudor (2012-2021)
Richard N. Viets (2009-2010)

STAFF

Paul-Andre Baran
Consultant, Technology and Innovation Programs

Raluca Baran-Candrea
Consultant, Communications

Diana Berceanu
Director, Civil Society and Philanthropy

Oana Boingeanu
Senior Program Officer, Rural Economy

Dan Cazacu
Logistics Coordinator

Suzana Dobre
Vice-President, Strategy and Programs

Bogdan Giurginca
Chief Financial Officer

Emily Grand
US Administrator and Assistant Corporate Secretary

Art Hickok
US Administrator and Corporate Secretary

Nicoleta Mănescu
Program Officer, Education

Oleg Moraru
Director, Rural Economy and PRIs

Cristina Nițu
Program Assistant

Adiana Popescu
Director, Education

Ruxandra Sasu
Senior Program Officer, Civil Society and Philanthropy

Olga Serghei
Accountant

Roxana Vitan
President

Echipa RAF / RAF Team

Raport financiar și granturi

Financial Report and Grants

Romanian-American Foundation este auditată de KPMG Audit SRL. Pentru raportul de audit, care include notele, accesați

Romanian-American Foundation is audited by KPMG Audit SRL. For the full audit report, including notes, please visit

Pentru a vizualiza granturile acordate, scanați

To consult our grants database, please scan

